

PRAE 2021/1. KORTÁRS LENGYEL IRODALOM

Markó Béla versei	002	
Sokacz Anita versei	004	
Bödecs László verse	006	
Veszprémi Szilveszter versei	009	
Olga Tokarczuk: Menekvők (részlet)	011	
Marcin Wicha: Amit nem dobtam ki (részlet)	013	
Wojciech Tochman: Égő csipkebokor (novella)	021	
Wojciech Tochman: Panaszt (novella)	034	
Bronka Nowicka: Megetetni egy követ (részlet)	040	
Schillinger Gyöngyvér verse	043	
Endrey-Nagy Ágoston versei	046	
Weeber Luca Borbála versei	048	
Dankó Tímea versei	050	
László István: Penitencia (kispórze)	052	
Beke Sára D. versei	055	
Taródi Luca verse	057	
Horváth Florencia versei	058	
Marcin Świetlicki: Tizenhárom (részlet)	060	
Magdalena Parys: A Mágus (részlet)	064	
Jacek Dukaj: Érkezés a sötétségbe (részlet)	069	
Robert Jerzy Szmids: Mélység (részlet)	075	
Berta Ádám: Gergelyhajlítás (részlet)	080	
Karacs Andrea verse	084	
Veréb László versei	086	
Horváth Imre Olivér versei	088	
Földes T. Lili verse	090	
Szegő Márton: Ébren (kispórze)	091	
Vasas Tamás verse	093	
Szedes H. Réka versei	095	
Biró Erika versei	096	
Csász Gergő versei	097	
Németh Gábor Dávid versei	099	
Kolozsi Blanka: Orpheus tekintetének újraírása (tanulmány)	101	
Bordás Máté: A pályaudvar alatt. Nemes Nagy Ágnes és az antropocén (tanulmány)	116	
Andrzej Sapkowski: Lux perpetua (részlet)	130	
Olga Tokarczuk: Jakub könyvei (részlet)	133	
Magdalena Grzebałkowska: 1945. Háború és béke (részlet)	139	
Inga Iwasiów: Búcsúzások (részlet)	143	
Mohai V. Lajos verse	150	
Bartus-Dobosi László: A bárka (novella)	151	
Böszörményi Márton: Neonhamu (novella)	166	
Viola Szandra verse	171	
Anna Świrszczyńska versei	173	
Tóth Kinga verse	176	

Markó Béla

Életvers

Nem arról van szó, hogy máris készülődöm,
bár ahogy telik az idő, természetesen ezzel is
egyre inkább számot kell vetnünk, de most
még megpróbálom valamiféle erőltetett
távolságtartással szemlélni az egészet,
életverset írok, nem pedig halálverset,
és időnként elgondolkozom, hogy egykor
már-már irigykedve sóhajtott fel nagyanyám,
aztán később nagynéném is, a férfiak ilyenkor
hallgatagok voltak, anyám pedig ritkán
mutatta ki az érzelmeit, szóval amikor
meghalt valaki, és hát éppen úgy halt meg,
ahogy állítólag igazán kívánatos lehet,
milyen könnyű halála volt, mondták, mert
álmában történt, ezt nem módhatározónak
éreztem akkoriban, hanem talán egy furcsa
helyhatározónak, ott volt éppen egy álomban,
a saját álmában, aki meghalt, így képzeltem,
és arra sem nagyon figyeltem, hogy ugyancsak
nagyanyám meg nagynéném is mennyit
panaszkodtak reggelente, rosszat álmodtam,
hosszan részletezték, zavaros folyókról,
elvesztett állatokról, messziről integető,
de egyre távolodó gyermekeikről vagy
testvéreikről szóltak ezek az álmok, és néha
meg is fejtették, hogy mit jelentenek,
csak mostanában jut eszembe nekem is,
hogy sehova sem vezető utcákon bolyongok
álmomban, keresem a társaimat, de hiába,
hiszen úgyszem fogom megtalálni őket,
elmegy a vonat, amire odaérek, már elutaztak,
akiket szeretek, vagy éppen ellenkezőleg,
nem érkeztek meg, várom őket kétségbeesve,
és mindig másfelé visz az út, nem arra,

amerre indultam, honnan tudhatnám, hogy aki
álmában hal meg, tulajdonképpen hol is
marad el végképp, valahol egy kiürült
peronon vagy idegen házrengetegben,
nem szeretnék egy ilyen helyen várakozni
örökkön örökké, mert ennyi csupán a pokol,
egy állomás, ahol rajtam kívül nincs senki.

El kell döntenem

Minden reggel hét és nyolc között
megjelennek fölöttünk a varjak.
Nem szállnak le, csak keringnek
mindig ugyanúgy, mindig ugyanott,
mindig ugyanakkor. Ha esik az eső,
késnek valamennyit, de nem sokat.
Nem is tudom, hányan lehetnek.
Ötszázan? Ezren? Legalább.
Vagy jóval többen? A sok-sok
károgás egybeolvad, és persze
felerősödik, mintha egyetlenegy
hatalmas madár lenne. Számolom,
vajon hány varjú bírna el engem.
Ezek a fekete madarak akármikor
könnyedén viszik csőrükben
a diót, és valószínűleg nemcsak
egyet, hanem négyet-ötöt is
tovaröpítenének. Csak ki kellene
találni, hogyan. Ha összeadom,
ennyien talán több zsák diót is
felemelnének, vagy én is velük
röpülhetnék, mint Nils Holgersson.
De a vissza-visszatérő varjaknak
nincs okuk, nincs céljuk, csak idejük
a repülésre. El kell döntenem, hogy
miről mondanék le cserébe az időért.

Sokacz Anita

Az idegenvezető

Üresség hozott, panoráma fogad.
Nézz szét a terített asztalon, a hőmérséklet
épp megfelelő az áldozatnak. A függönyök előtt
virágok, érintésüket kerüld, akár aknamezőt,
estére felfedik szívet tépő színeiket.

A hátsó udvarokban fonják koszorúikat,
egyet karjukra, a gyomrukra másikat. Kifekszik
reggelre a szorítást, hízó terjeszkedést,
majd tükörcépükbe törlik arcukat.

Néha felnéznek, majd le, követik kezük esését.
Mindennapi kulcsolásban szétszóródik a központ,
fülben zúgó fényszennyezés: Fürödj le, elalszol,
nem álmodsz semmit.

Lesöpörnéd az asztalt, amíg a szem ellát.
Medvebundát, tört agancsot, fókazsírt.
Összetöröd a tányérokat, majd eltünteted nyomaid,
hátaid mögött a teríték lángban. Később visszanezel,
de minden ugyanúgy van.

Aranykor

Fenyvesi Orsolyának

A zöld lombokkal kezdődött. Ültem a földön,
megkoronáztak, ékszereit mutogatta az alkonyat.
Ilyenkor még félelem nélkül lehet átjutni a függőhídon.

A sötétben már álarcos fegyelem követett,
hátról befogta a számat. Vittem a némaságot,
amíg fülemben morgott a büntudat.
Tenyeremet dróttá száradt falevelek törték fel.
Ki mer ilyenkor odanézni.

A zuhogó esőből végül elmozdultam – erre
mondják: kegyelem. Az égre feljött valami színes,
szakadt az ódon, sötét anyag. A vastag fény
felsértette a kerítéseket.

Közeledik, most kell jól látni az időt.
Felismerem, arrébb lépek, magamnak adom
át a helyet. Aki a letűnt aranykorból visszaérkezett.

Bödecs László

Pilátus utolsó hajnala

Háznépem, ti jók,
feleségem, ifjak, szolgák.
Narancsfákon az érett gyümölcs –
feljött a Nap, és úgy érzem,
ez az utolsó, hogy nektárként
fénylik a hajnali harmat
vastag héján e kertnek.

Hadd szóljak most,
e jelentős pompát szemlélve –
maholnap másik világba megyek,
az örök éjszaka csillagai közé,
Istenek, hallgassátok ti is
engesztelő szózatom.

Kormányzáson és hadjáraton túl,
megbízatásom véget érven,
mondhatom, hamis hit volt
e gazdagság: falak, díszes edények,
fegyverek, oroslán- és medvebőrök,
keleti selymek és bíbor palástok között
testem melengetődött ugyan,

olajokkal és balzsamokkal kenhették,
és illatozott, a nap telése pedig úgy csordult,
mint szökőkút csapján forrás tiszta vize,
de szellemem vissza- és visszatért
egy múlt forráshoz, így tisztának
soha nem érezhettem magam.

A galileai jött és látogatta álmaim és
éber látomásaim, az a csendes, konok alak,
akit mesternek, prófétának, királynak neveztek,
és úgy hozták elém, mint rabot, gonosztevőt,
az igazságot pedig rajtam követelték.

Tiszta köntösben látogatta álmaim
üdvözölt és tenyerét mutatta felém,
tenyerén lyuk tátongott, jól tudtam,
mitől, de ránézni alig voltam képes,
mert saját kezemen rögtön megéreztem
a buggyanó vér összetéveszthetetlen állagát,
és nem volt elég víz, nem volt kötés,
mely megszüntette volna a folyást.

Parancsoltam szolgálknak,
hordták a korsókat és mosták ők is,
eredménytelenül. Sírt a leány és a fiú,
mert sem gyöngéd, sem érdes kéz,
sem gyolcs, sem posztó
nem apaszthatta el.
Parancsoltam orvosnak
és tudósnek, de praktikáik és gyógyszereik
alulmaradtak a savanyú képpel
bámult csodával szemben, elfordultak.

Aztán a galileai hozzám lépett,
mögötte sok nevető ember,
kezem kezébe vette, és ekkor az ő sebe
indult erős vérzésnek, elrántottam hát
ökölbe szoruló markom,
és hideg verítékben ébredtem olyankor.

Később pedig egy forrásnál láttam őt,
hívott, hogy mutassa, milyen tiszta víz folyik,
és hogy torkollik patakba, folyóba,
a folyó folyamba és az a tengerbe, így tovább.
Nem értettem álmom, de béke szállt rám végül,

és éreztem, ahogy nyugtalanságom, mint az óceán
párája nagy felhőkbe csapódik le, és visszazáll
a földek fölé, hogy elmossa megint a sarat,
és gyűjtőkbe szivároгjon.

Sokakat ítéltel el, és azt hittem, hatalmam
megment majd minden bajtól és riadtságtól.
Hallottam a hírt, a galileai feltámadt,
sokan látták őt a földön járni,
és hiába öltem meg, csakugyan élt álmaimban.
Tenyereimre már úgy nézhetek, mint felhőre.
Kiterjesztem föléd. Mondhatom,
életem nem hiába volt,
esőt bocsát a szikkadt, éhes földre.

Veszprémi Szilveszter*

Hipóban áztatás, mosás, centri

Veszprémi Szilveszter

Végül csak a költözés előtt vittük le a ruháit.
Nem akartunk találkozni a kabátjával az utcán,
sem más lábán látni a kedvenc bakancsát.
Nem akartuk megismerni az új nőket,
akik végsősoron a hiányába öltöznek fel.
Nem vesznek át nyáron téli ruhákat.
Nincs tárolóhelye a szervezetnek,
pedig az életében sem foglalt nagy helyet.
Nem volt sürgős, nem kellett belakni a szekrényeket,
néha jó volt megtapogatni a sálát a fogason.
A menhelyre jutott néhány zsák a használtabból,
amiket valamiért mégis megőrzött.
Ki voltak nyöve és lyukasak voltak,
de talán az egyikben ment szülni
és a másikban volt először boldog.
A garbó, amelyet a negyvenes nők a városban hordanak,
az volt rajta, amikor először jöttünk fel.
Kár volt összemosni, emlékszem, sajnálta,
egyforma tartásuk és feszességük volt.
Egy kutya alatt hamar koszolódna, és ő mindig óvta.
Ez lett az emlékdarabom róla, hogy elmúlt,
mint a sűrű foltok egy áthipozott éjszakán,
vagy mint a garbó tartása, kilencven fokos mosás
és centri után.

*A szerző a művek megírásának idején a Petőfi Irodalmi Múzeum MórícZ Zsigmond-ösztöndíjasa volt.

A fehér kenyér

Ha nem vagyok idehaza, nem igazán élek kenyérrel,
de ne aggódj, lelkem, jó anyám, ha éhes vagyok, majd vágok.
Tudom, mi hol van, ismerem, itt voltam otthon.
Ne vegyél semmit, nem kell, ne próbálkozz, anya, nem szeretném,
megvannak már a saját márkáim, a kedvenceim, azokat eszem otthon,
de neked nem kell azokat vened, nem is tudnád, nem is fontos.
Anya, értsd meg, nem akarom, hogy félj amiatt, hogy jövök.
Ha gondolod, veszek én humuszt és abonettet is keresek
a kedvenc ízeimből, zöldség meg mindig van otthon rengeteg,
jó lesz, rendben elleszek. Levágom, ha kell a fehér kenyeret is,
ne aggódj, anya, még mindig szeretem a kolbászt, a lekvárodnak
még mindig nem találtam párját, abból majd viszek is, a kajsziából,
meg az eperből, látod, anya, tényleg nem lesz semmi baj.
Nem, nem azért eszem répát, mert nem akarok mást, anya,
egyszerűen répát akarok enni, érted, megkívántam,
nem akarok fűtyülni tudni, feladtam már, ne neved ki,
csak így szoktam. Amit megkívánok. Csinálj nekem főzeléket,
azt nem szoktam magamnak főzni, mert a rántásaim,
hagyjuk is a rántásaimat, ne is tudd meg, mit nevezek így,
azok valami katasztrófák, folynak, tapadnak, csomósok,
de ne vágj a főzelék mellé kenyeret, vagy legalábbis nekem ne,
én nem szoktam enni mellé, el is felejtettem, hogy lehet
főzelék mellé kenyeret enni, milyen hülyeségnek tűnik,
tudod, anya, én már nem így élek, nem lettem finnyásabb,
nem válogatok, csak megválogatom, ha válogathatok,
és hát, anya, egy nagyvárosban csak válogatni lehet,
de ne készülj, nem kell, nem a pápa van itt, csak én,
tudod.

Olga Tukarczuk

Menekvők¹

(részlet)

Olga Tukarczuk

Amit a háborodott menekvő mondott

Himbálózz, mozdulj meg, mozogj. Csak így menekülsz meg előle. Annak, aki a világot kormányozza, nincs hatalma a mozgáson, és tudja, hogy mozgásban lévő testünk szent, csak akkor menekülsz meg tőle, ha mozdulsz. Ő pedig azon gyakorol hatalmat, ami mozdulatlan és tehetetlen, azon, ami tétlen és erőtlen.

Így hát mozogj, himbálózz, ringatózz, menj, fuss, menekülj, amint megfeledkezel magadról, és megállsz, megragad a nagy kezével, bábuvá változtat, beburkol a lélegzetével, bűzös füstjével és gázaival, a városon túli hatalmas szeméthegeyeivel. Színes lelkedet kicsi, sima, papírból, újságból kivágott lelkecskévé változtatja, és tűzzel, betegséggel és háborúval riogat, azzal fenyeget, hogy elveszíted a nyugalmad, és nem alszol többé. Megjelöl és beír a nyilvántartásába, dokumentumot is ad neked erről a bukásról. Lényegtelen dolgokkal foglalja el a gondolataidat, mit vegyél, és mit adj el, mi hol olcsóbb, és mi hol drágább. Attól fogva apróságok miatt fogsz aggódni – a benzinár miatt, meg hogy miként befolyásolja ez a hiteled részleteit. Minden napot fájdalmasan fogsz megélni, mintha büntetésből élnél, de hogy ki követett el bűntényt és milyet, és mikor, azt soha nem tudod meg.

Egyszer régen a cár megpróbálta a világot megreformálni, de kudarcot vallott, és a világ egyenesen belezuhant az Antikrisztus ölelésébe. Istent, az igazit, a jót, száműzték a világból, az isteni erőt tartalmazó edényeket összetörték, tartalmukat beitta a föld, eltűnt a mélyben. De amikor suttogva szólalt meg rejtekéből, meghallotta egy igaz ember, egy Euphemius nevű katona, és felírta e szavakat az elméjébe. Éjszaka eldobta a puskáját, levetette az egyenruhát, letekerte a kapcáját, és lehúzta a csizmáját. Csupaszon állt ki az égbolt alá, ahogy az Úristen megteremtette, aztán elszökött az erdőbe, és ruhát váltva faluról falura vándorolt, hirdette a komor újdonságot. Meneküljetek, mozduljatok ki otthonotokból, menjtek, menekvők, mert csak ezen a módon lehet elkerülni az Antikrisztus csapdáit. Az ellene folytatott nyílt harc minden fajtája eleve vereséget hoz. Hagyjátok ott, amitek van, hagyjátok el a földeteket, és induljatok útnak.

¹ Olga Tokarczuk (1962) Nemzetközi Man Booker- és Nobel-díjas lengyel író.

Mert minden, aminek állandó helye van ezen a világon, minden állam, egyház, emberi kormányzat, minden, ami formát öltött ebben a pokolban, az ő szolgája. Minden, ami meghatározott, ami tól-igoztatott, ami rubrikákba foglaltatott, regiszterekbe jegyeztetett, megszámozgatott, nyilvántartatott, hitelesített; minden, ami egybegyűjtetett, kiállítatott, felcéduláztatott. Minden, ami visszatart: házak, fotelek, ágyak, család, föld, vetés, ültetés, a növekedés lesése. Tervezés, eredményre várakozás, menetrendek összeállítás, rendfenntartás. Ezért neveld fel gyermekeidet, ha már óvatlanul megszülted őket, és indulj útnak; temesd el szüleidet, ha már vigyázatlanul előidéztek létezésedet – és menj. Távozz messzire, a lehetőének hatókörén túl, kábeleink és vezetéseink, antennáink és rádióhullámain is túl, ne mérhessenek be érzékeny eszközei.

Aki megtorpan, megkövül, aki megáll, feltűzetik, akár egy bogár, szívét fából készült tű döfi át, keze és lába átlukasztatik, a küszöbhez és a mennyezethez szögeztetik.

Éppen így pusztult el az, aki fellázadt. Elfogták, testét keresztre feszítették, megbénították, mint egy bogarat, az emberi és nem emberi szemek láttára, de főleg a nem emberiekére, mert ők azok, akik a legjobban élvezkednek minden előadáson; nem csoda hát, ha évente újra megteszik, szertartásosan imádkozva egy halott testhez.

A minden rendű és rangú zsarnokoknak, a pokol szolgáinak ezért van a vérükben a nomádok gyűlölete – ezért üldözik a cigányokat és a zsidókat, ezért kényszerítik letelepedésre a szabad embereket, jelölik meg őket lakcímmel, a rájuk mért ítélettel.

Az a fontos nekik, hogy megcsontosodott rendszert építsenek fel, tegyék az idő múlását látszólagossá. Hogy a napok ismétlődjenek, megkülönböztethetetlenek legyenek, hogy épüljön fel egy hatalmas gépezet, amelyben minden teremtesnek el kell foglalnia a maga helyét, és látszólagos mozgást kell végezniük. Intézmények és hivatalok, pecsétek, körlevelek, hierarchia és rangok, fokozatok, beadványok és elutasítások, útlevelek, számok, kártyák, választási eredmények, promóciók és pontgyűjtések, gyűjtőszendélyek, a dolgok felváltása más dolgokra.

Vonalkódokkal tűzni össze a világot, mindent felmatricázni, hogy tudni lehessen, mi az az áru, és mennyibe kerül. Legyen ez az idegen nyelv érthetetlen az embereknek, csak a gépek és az automaták olvashassák el, legyenek éjjelente a nagy föld alatti üzletekben felolvasások a vonalkód költészetéből.

Mozdulj meg, mozogj. Áldott, aki jár.

*Hermann Péter fordítása
Megjelenik a L'Harmattan Kiadó gondozásában*

Amit nem dobtam ki¹

(részlet)

Írógép

Mindennap telefonáltunk. A házkezelőségnek. A távfűtő műveknek. A vízműveknek. Az igazgatónak. A főnöknek. Néha még a város műszaki ügyeletesének is, egy mitikus alaknak, a keverőpultokra és képernyőkre meredő, százszemű fekete póknak. Legtöbbször mégis egyenesen Kopściałko mérnöknek. Általában a víz miatt. Mert nincs víz. Mert csöpög a víz. Mert hideg a víz. Mert rozsdás. Mert beázás, nedves folt, gomba van. Megint nincs fűtés. Telefonáltunk, hogy a házmester zárja el a vezetékét. Hogy nyissa meg a vezetékét. Hogy valaki keresse meg a házmestert, mert merevrészeg, de nála van a vezeték kulcsa.

A föld alatt futottak a csövek. Néhol kibújtak a felszínre, mint az erek. Behatoltak az épületekbe. Kapillárishálót fontak körénk. A fürdőszobában sárgásfehér furnérdarabbal fedték le őket, hogy ne kelljen állandóan feltörni és befalazni. Csak félre kellett húzni a paravánt, és feltáruktak világunk zsigerei. Trehányul lerakott téglák, rozsdás, csatorna-szag, feketeség és a szomszédok hangja.

Körös-körül fortyogó világvége. Vízkő- és rozsdácső-apokalipszis. Az *Alien* című film egy csőtörés leírása volt, amely szétrepeszti a falakat, és felrúgja látszólagos nyugalunkat.

Cyryl, hol vagy? című gyerekkönyvében Wiktor Woroszyłski az entrópia működésének tulajdonítja a vízproblémákat. Vígjátékot is írtak hasonló témában. Készültek róla dalok és kabarétréfák. A szocialista mozi kedvenc epizódszereplője volt a beszappanozott férfi – ahogy derekára törülközőt csavarva, szempontól hunyorogva elindul vízvezeték-szerelőt (vagy a vezeték kulcsát őrző, beseggelt házmestert) keresni.

Magától adódott ez a metafora. De anyámat nem lehetett megtéveszteni. Anyám az egyéni felelősségben hitt. Szívárgott, csikorgott és rohadt a rendszer, de a szolgáltató egységek katasztrófája mögül konkrét arc bontakozott ki. Nevezetesen Kopściałko mérnök ábrázata.

¹ Marcin Wicha (1972) lengyel író, grafikus. *Amit nem dobtam ki* című kötetéért 2018-ban elnyerte a rangos lengyel irodalmi díj, a Nike zsűri-, valamint közönségdíját is.

Kopsciałko mérnök pedig elérhetetlen volt. Kint volt terepen. Értekezleten ült. Utasításra várt a felettes szervtől. Legtöbbször egyszerűen nem vette föl a kagylót, vagy álnok módon mellérakta.

Előfordult, hogy a harmadik sikertelen kísérlet után anyám rám bízta a tárcsázást. Újra meg újra tárcsáztam a számot. Semmi. Foglalt. Megint. Foglalt.

Anyám nem fogadott el könnyű önigazolást. Elvből elutasított minden ilyesmit:

– Igyekeztem.

– Megtettem, ami tőlem telt.

– Akartam, de nem sikerült.

– Föl kell hívnod – mondta. – Nem érdekel, hányszor próbálkoztál. Föl kell hívnod.

Nem azt kértem, hogy próbálgasd, hanem hogy hívd föl.

Ezalatt Kopsciałko, ebben biztos vagyok, pohárból kortyolta a kávé, kiköpte a zacocot, és cinikusan röhögött.

Sok-sok év telt el, de most is magam előtt látom. Valahányszor a bank infovonalát vagy a körzeti rendelőt hívom. A mérnök nem változott semmit, ugyanolyan öltönyt visel, ugyanúgy röhög, amikor tizenkettedik vagyok a várakozók között. Jelenleg minden munkatársunk foglalt, ha nem tetszik, tedd le a kagylót, vagy nyomd meg a kettős keresztet.

Végül írásos formáig fajult a helyzet, anyám írt egy levelet.

Platty, platty. Betelt a pohár. Platty, platty. Levél a vízhiány miatt. Fogalmazvány a hosszúra nyúló karbantartási üzemszünet miatt. Memorandum a vezeték tárgyában.

Anyám kézírása egymásra torlódó kerek hurkokból állt – a szavak hosszúság felhőcské. Mint az Albuquerque-be tartó kengyelfutó gyalogkakukk nyoma.

Ezért apám erre az alkalomra elővette a piszkossárga Łucznik írógépet. Anyám betűnként kopogta le a levelét. Gonoszul terjengős stílusú levelet írt. Részletekbe menően, szarkasztikusan. Az elhibázott szavakat dühös x-ekkel húzta át: xxxxxx.

„Egy hónappal a határidő lejárta után Kopsciałko xxxxx mérnök volt oly kegyes... volt szíves biztosítani bennünket arról, hogy xxxxx. Telefonos egyeztetés során. Tekintve, hogy a mérn... ugyanis a megadott időpontban... A megbeszélte napon három ó.-t vártam... Csakhogy... Mégiscsak xxx. Legnagyobb meglepetésünkre... xxx xxxxx.

– Miért írod ezt? – kérdeztem csodálkozva. – Hiszen Kopsciałko úgyis tudja, hogy nincs víz nálunk.

– Nem számít – felelte anyám.

– Emlékszik, mit mondott telefonon, mert leordítottad.

– Nem számít.

– Akkor miért?

– Hogy megijedjen.

- Miért ijedne meg?
- Mert ha elolvas egy ilyen levelet, akkor azt hiszi, hogy képes lennék elküldeni valamelyik újságnak.
- Lefagytam.
- Képes lennél elküldeni a levelet egy újságnak?

Akkoriban az *Express Wieczornyt* olvastuk.

– Ugyanazt írja, de legalább szórakoztatóbban – mondta anyám.

Vicces rajzokat is közöltek a lapban. Gwidon Miklaszewski lerajzolta a varsói sellőt – vidám, pisze orrú nőcske volt (a háttérben a sellő férje is látszott, mindig elnéző büszkeséggel az arcán). A hímsoviniszta grafika egy hasáb széles volt, de ezt a hasábot egy plenáris ülés jegyzőkönyvéből foglalta el. Vagy a vetésről szóló beszámolóból. A selejtgyártás elleni kampányból. Jelentésekből, melyekben az illegális nyomdák üldözése terén elért sikereikről számoltak be az üldözött szervek.

Mellette piros keretben érdekességeket közöltek a nagyvilágból, izgalmas beszámolókat japán robotokról, amelyek egyre ügyesebben bánnak a kézilabdával, vagy a Kaukázusban élő öregekről, akik megint megdöntötték a hosszú élet rekordját, példát mutatva fiatalabb kollégáiknak a Kremlben.

Fjodorov professzor szemeket gyógyított. Egy kínai földműves egy – meg kell adni, különösen szép darab – rizsszemre másolta át a vörös könyvecskét. Szürke paca volt a fotó, ugyanúgy ábrázolhatott őszi mezei munkát, mint egy rajtakapott szélsőséges rejtékhelyén talált dollárkötegeket.

A legfontosabb, hogy folytatásos regényt is közölt az *Express*. Külföldi szerző vagy – misztifikációra lehetett gyanakodni – idegen álnév alatt rejtőző honfitársunk bűnügyi regényét.

Rettentő bonyolult volt a cselekmény, egy bérnyilkosról szólt. A főhős különleges szakmai kódex szerint járt el: sosem vette el olyan ember életét, akitől korábban megbízást fogadott el. Sok gazdag ember csak azért bízta meg valamilyen véletlenszerű gyilkossággal, hogy biztonságban tudja a saját jövőjét (azóta is ez a legjobb marketingmodell, amiről valaha hallottam).

A nyolcvanas években arról fantáziáltunk anyámmal, hogy megbízzuk ezt a gazfickót – ugyan miből? –, és ráküldjük Kopsciałko mérnökre. A magam részéről azon a véleményen voltam, hogy útközben felkereshetné a tanári szobát is.

Ez jóval a videóforradalom előtt történt, akkoriban főleg a könyvek táplálták a sötét képzeteket: „a köpcös egy rúgással belökte az ajtót, és egy géppisztoly-sorozattal leterítette a férfit”, vagy „összerogyott a falnál, a véres golyónyomok sora alatt”.

Hát igen! Kopsciałko mérnök a földre zuhan, gondosan maga után húzva a pálmát és a zászlócskát, az energetikai versenyen való részvételért kapott serleg pedig ezer darabra török... De hogy egy kommunista lappal végeztessük ki a mérnököt?

– Ezt tényleg elküldöd? – kérdeztem megrettenve. Hiszen ez a kollaboráció és a spicli-tempó megbocsáthatatlan esete lett volna. – Nem teszed meg!

– Persze hogy nem – mondta anyám –, de Kopóscialko azt hiszi majd, hogy elküldhetném.

– Akkor leírod újra, az ikszek nélkül?

– Hogy lássa, mennyire igyekszem?

És akkor megértettem. Ez a mi erősségünk. Meg tudjuk írni a csöpögő csapat. A vízvezeték-szerelők szószegését. Írunk egy dolgozatot, ebben jók vagyunk.

Elküldjük az újságnak, ott pedig rögtön közzéteszik az „Olvasói levelek” rovatban. Ki ne közölne ilyen szép levelet?

Ó, Kopóscialko mérnök. Hogy fogod majd szégyellni magad! Elolvassa az egész város. A feleséged a könnyeit nyeli. A gyerekeid égő arccal szégyenkeznek.

A főnököd telefonért nyúl, és ellentmondást nem tűrő hangon hajít ki az állásodból. Elzavar hetedhét országon túlra, mérnök úr. Akkor majd eszedbe jut, hogy kellett volna küldened egy brigádot a Madaliínski útra. Annyiszor hívtak, figyelmeztettek, erre te?

Most rohansz ide. A lábtörlőn fogsz kúszni. De már késő lesz. Megkapod a magadét. Mert meg tudjuk írni.

Nehéz művészet: a postai összecsapás

– Szeretném lemondani anyám rádió- és televízió-előfizetését. Ugyanis meghalt.

– A francba.

– Hát igen.

– Nem úgy értem, hanem az előfizetést inkább a C ablaknál. Vesz egy sorszámot, majd megmondja a kolléganő. – Ebben a pillanatban megcsillan valami a szemében. Eszébe jut egy csibészség. – Menjen inkább az információhoz.

Csapda vagyok. Záptojás. Át lehet dobni a C ablakban ülő kolléganőnek (vonzó gondolat). De – ez még csábítóbb gondolat – rá lehet löcsölni arra a rafkós dögre, aki reggel óta kuksol az információban, és az aktuális kínálatot árulja: borítékot, környezetbarát piperéket és Alice Munro novelláskötetét.

– Szeretném lemondani anyám rádió- és tévé-előfizetését – kezdem.

Kopp, kopp, krrr – kaparásznak a műkörmök a billentyűzeten.

– Ilyen nevű hölgy nem fizetett elő.

– Hogyhogy nem fizetett elő?

– 1996 óta nem volt befizetése.

– Nálam van a számlatörténet – jelentem ki.

– Mutassa meg.

De rögtön elpárolog a fölényem.

– Miért csak tizenhét zlotyt fizetett?

– Nem tudom.

– Akkor ki tudja? – förmed rám. – Nem ennyibe kerül egy előfizetés.

Alice Munro könyvének fényes a borítója. Egy fej nélküli nő fekete-fehér fotója látható rajta. Napsugár táncol a fólián, mellette szétnyitott első áldozási üdvözlőlap és egy papírcsirke. Jópofa lenne, ha hazaérve azt mondanám: „Nézd csak, megvettem a postán a kanadai Nobel-díjas író nő könyvét”.

– Milyen bankszámlaszám ez egyáltalán? És miért bydgoszczi?

– Nem tudom, de anyám minden hónapban tizenhét zlotyt fizetett a maga munkahelyének – mondom nyersen.

– Lehet, hogy hitelt törlesztett a postabankban?

– Nem törlesztett.

– Honnan tudja?

Próbálok magam elé képzelni anyámat, ahogy titokban hitelt vesz fel, majd törleszti a bydgoszczi postabankban.

Hallom, hogy morajlik a sor. Húsvéti képeslapot akarnak venni megkésve, vagy befizetni a számlákat. Kezdenek türelmetlenkedni.

A Lengyel Posta tisztviselőnőjére emelem a tekintetemet.

– Kérem, ne beszéljen velem ilyen hangon! – mondom neki.

Ez kulcsfontosságú momentum. Olyan pillanat, amelyről így írt a költő Kavafisz:

Vannak, kiknek számára eljön egyszer
a nap, a nagy Nem vagy a nagy Igen
kimondásának napja.²

A postásnő kénytelen átgondolni a stratégiáját. Mert eddig az ő „Nem”-je csak egy kis „Nem” volt. Szokványos, rutinszerű „Nem”. Olyan „Nem”, amelyik arra számít, hogy hátha sikerül. Arra, hogy elmegy a kedvem, és elsomfordálok a halotti anyakönyvi kivonattal meg a számlatörténettel együtt.

Az első „Nem” – az Panadol. Málnatea. Remény, hogy valahogy elmúlik magától. Elenyészik. Megoldódik. A gyors bólintás, a támogató moraj, a könnyű szemrebbenés igenlésként, beleegyezésként, égi tollal aláírt ördögi szerződészként értelmezhető. Elektronikus aláírás körpecséttel. De akkor vége van.

– Kérem, ne beszéljen velem ilyen hangon. – Fölfújom a begyem, fölborzoló a tolam.

Mintha táncot járnánk, ütemesen és összhangban közeledünk ahhoz a ponthoz, amely így szól: „Én Nem Kiabálok Magával”.

– Kérem, ne kiabáljon velem.

² Konzszandinosz Kavafisz, *Che fece ... il gran rifiuto*. Somlyó György fordítása.

– Én nem kiabálok magával.
– Most is kiabál.
– Maga kiabál. Kiabáljon otthon az asszonnyal, ne itt a postahivatalban.
– Az úr kiabál – erősíti meg az ügyfelek kórusa. – Mások meg sietnének.
– A hölgy kiabál – feleli az olyan ügyfelek kórusa, akiknek másik ablakhoz szól a sor-
számuk.

Még nem dőlt el semmi. Válaszútnál vagyunk. Az egyik út ide vezet: alárendeltként akarok beszélni a hölgygel – kérem szépen – panaszt teszek – tegyen csak – teszek is – és kétségbeesetten próbálok bevágni az ajtót.

De még ráléphetünk az enyhülés útjára.

– Én rendes hangon beszélek, maga hallott félre valamit – jelenti ki a postásnő békülékenyen.

– Bizonyára – ismerem el. – Akkor mi van azzal az előfizetéssel?

Csörr, kopp, csitt-csatt – majdhogynem barátságosan kaparnak a műkörmök.

– Lehet, hogy rádióra fizetett elő?

Vége a feszültségnek. Útirányt változtatnak a hajók. Visszatérnek a bázisra a repülő. Fellélegzik a sor.

Államok omlanak össze. Kézről kézre vándorolnak a tulajdon szent jogai. Az állam ítélőszéke vagy a hágai bíróság vár a politikusokra. Csak a tisztviselők tartanak örökké. Hatalmasabbak a miniszterelnököknél, államelnököknél, államtitkároknál. Mert a közömbösség a szupererjük.

Fellobbanhat bennük a rokonszenv, vagy elöntheti őket az utálat. De ez csak látszat. Ők az evolúció. Mi kihalásra ítélt faj vagyunk. Kövér, röpképtelen egyedek. A hatalmas fauna tohonya egyedei, az őserdő.

Hernyó

„Az ifjú jegyepár bensőséges véd- és dacszövetségre lép egymással, egyenest dühödten száll síkra egyikük a másikért. (...) Csaknem szüntelenül maximális imponáló tartásban járkálnak, és egy méternél messzebbre sohasem távolodnának egymástól.”

– Konrad Lorenz³

Egy jó összecsapás ügyességet követel. Egy jó összecsapás óvatosságot követel. Ne kiabáljunk. Ne hozzunk fel olyan érveket, amelyeket ellenünk fordíthatnak. Ne fenyegetőzzünk olyasmivel, amit nem tudunk beváltani. Okosan játsszuk ki a kártyáinkat akkor is, ha gyengék.

³ Konrad Lorenz, *Salamon király gyűrtűje*, Helikon Kiadó, Budapest, 2013. Sárközy Elga fordítása.

Anyám a postán trenírozott. A hivatalokban. Az iskolában. A házkezelőségen. Gyakorlatoztatott az eladónőkön. A boltosokon. Az ügyintézőkön. Az iktatókon. A tanárnőkön. A hivatalos személyeken.

Az összecsapások is az edzés formái voltak. Hosszan elnyújtott hadgyakorlatok. Figyelte a reakcióidőt. Próbálgatta a legjobb taktikát.

Felderítés harc közben.

Emlékszem, milyen volt anyám a hadiállapot hetedik napján:

– Érdeklődöm, hol van a bátyám. Három civil ruhás vitte el a lakásáról.

– A neve? – Majd egy pillanat múlva: – Senki sincs nálunk ilyen névvel.

– Ez esetben feljelentést teszek, hogy három férfi, akik állambiztonságiaknak adták ki magukat, elrabolták a bátyámat.

– Akkor megnézem még egyszer. A neve?

Hónapokkal később, valamelyik amnesztia után hallottam, hogy egy ellenzéki azt mondta az apámnak: „Ilyen feleséggel nem kell félned semmitől”. Esküszöm. Szó szerint ezt mondta.

Kettesben rendezték a legjobb összecsapásokat. Anyám indulatos volt. Beleélte magát, szinte hisztérikus lett. Apám távolságtartó. Ketten együtt mesterszintre jutottak. Anyám rohamozott. Apám biztosította a hátszínét. Látszólag nem avatkozott be a zajló jelenetbe, de kész volt akcióra lépni és segítséget nyújtani azzal, hogy színleg egy másik, pártatlannak mutatkozó véleményt fogalmazott meg.

Nem voltak kötekedők. Nem volt civakodó a természetük. Úgy jártak-keltek a világban, mint egy izgága csókapár. Akik nem keresik a bajt, de kicsit felborzolják a tollukat.

Én erre nem vagyok képes. Eleinte halogatók, sunyítók kényszeredett mosollyal, aztán kirobbanok. Túl későn kezdődnek az összecsapásaim, és túl messzire mennek. Mentegetőznöm kell. Csillapítani. Zavartan visszavonulót fújni, mormolni közben valamit.

Pedig jó volt a kezdés, duettben anyámmal. Kicsi gyerekkoromban arattam a legnagyobb sikert.

– Zárva van az ablak – mondta az ügyintéző.

– Hogyhogy zárva? – támadott anyám.

– Csak zárva.

– Akkor maga miért ül ott?

– Dísznek! – hangzott a válasz.

Ekkor jött el az én pillanatom. Valahonnan a padló magasságából jöttem elő a szövegemmel:

– Dísznek ronda.

Anyám repesett örömeiben. Mégsem jósolt nekem sikert.

– A végén még kiverik a fogaidat – figyelmeztetett.

Apám – a mászó rovarok, százlábúak és földigiliszták nagy szerelmese – mutatott egyszer egy szőrös hernyót.

– Azt mondja a madaraknak: gondolkodj, mielőtt megeszel – magyarázta.

A hernyónak nem voltak gyűrűi, nem volt páncélja sem. Nem fújta föl magát úgy, mint egy varangy. Nem tárta szét a szárnyait. Beérte szerény figyelmeztetéssel: „Nyelj le, én meg majd kapálózom a torkodban”.

Ez a lényeg. Hogy hetyke hernyó legyen az ember. Vidám, magabiztos hernyó. Ne essen ki a szerepéből. Ne borzolja a tollait. Ne sajnáltassa magát.

– Hagyj inkább békén. Ne kezdj ki velem, mert a torkodon akadok. Khe, khe, khee!

*Mihályi Zsuzsa fordítása
Megjelenik a Typotex Kiadó gondozásában*

Égő csipkebokor¹

Isten tervez: megcsörrentek az ébresztőórák. Felkeltek, fogat mostak. Némelyik anyuka is felkelt, hogy útravalót csomagoljon a gyerekeknek. Nem mindegyik, mert akadnak gyerekek, akik feltalálják magukat a konyhában: szendvics – mondjuk három –, alma, kis dobozos üdítő, nem nagy ügy, minek anyát olyan korán felzavarni? Hadd aludjon nyugodtan, amíg megcsörren az ébresztője és figyelmezteti, hogy munkába kell menni.

Lehet, hogy volt, ahol az apuka kelt fel elsőként? Elkészítette a reggelit meg az útravalót a kislányának, szólt, hogy hörpintse föl a langyos teát, pusztit adott, integetett az ablakon át. Biztos ilyen család is akadt.

Én istenem, jó istenem – imádkoztak, mikor elhagyták a várost. – Te légy mindig énmellettem!

Hajnalodott. Aleksandra Dawidziuk, harminc év alatti, végzett teológus hallgató úgy emlékszik, hogy más imákat is mondtak. Kihez fohászkodtak és miért? Minden kitörlődött.

A hittantanárnő valamikor pszichológiát szeretett volna hallgatni. Mit, hogyan és miért éreznek az emberek – ez az, ami érdekelte. A pszichológia, mint állítja, nem ad választ az élet értelmét firtató kérdésre. De a teológia igen.

Mi értelme van annak, ami a Varsóba vezető főúton történt? Nem tudom. De valamilyen értelme csak van.

A hittantanárnő férje egy katolikus gimnáziumban tanít történelmet. Most a felesége kezét fogja. Azt a napot fogják felidézni.

A férj már beért az iskolába. A titkárnőtől tudta meg, mi történt. A feleségére gondolt: legelől ült, odaveszett. És Istenre: bármi történt is, mindennek ellenére, te vagy az én istenem. Így egyezett meg a feleségével három évvel ezelőtt, a házasságkötésük előtt: bármi történjék is köztük, isten a legfontosabb.

Az első, minden előtt.

Ezzel a bizonyossággal ült be a hittantanárnő férje a kocsiba, hogy hazavezessen, majd kinyomtassa a számítógépről a fiatal zarándokok névsorát. A zarándoklatot a felesége szervezte egy papot helyettesítve, aki ez idő alatt lelkigyakorlatot tartott valahol.

A hittantanárnő férje beesett az ajtón, a pasztell színű, frissen festett falakra, az új bútorokra nézett: ha egymagamban kell itt laknom, ha elragadtad őt tőlem, akkor is az én

¹ Wojciech Tochman, *Mojżeszowy krzak = Uó, Wściekły pies* [Veszett kutya], Wydawnictwo Znak, Kraków, 2007, 7–28.

Istenem vagy, ismételtette magának szüntelenül, kitépte a nyomtatóból az élők és holtak névsorát, lerohant a lépcsőn, sebesen a történetek helyszínére hajtott: szereti őt, erre gondolt a kocsiiban. Attól a pillanattól szereti őt, hogy először megpillantotta a gyülekezetben. Akkor hallotta a lány nem mindennapi tanúbizonyságát: hogy hitetlen családból származik, és maga talált rá Krisztusra, hogy maga választotta a keresztséget, amikor tizenhét éves volt. Mindez mérhetetlenül megrendítette. Egy idő elteltével megpillantotta a lányt a városi autóbuzsón és randevúra hívta. Mivel a lány nem érzett túl nagy hajlandóságot, a templomba szaladt, és istent kérlelte, hogy nyissa meg a szívét. Így emlékeznek most vissza erre. És a lány letérdelt az Oltári Szentség előtt, és fohászzkodott, hogy ne remegjen a szíve. Mert úgy tűnt, hogy a fiú rendes: akkor hát miért is ne.

Nos, Isten – mint látható – meghozta a döntést.

A hittantanár nő férje már majdnem a helyszínre ért, átadta a névsort a rendőrnek, akinél a lehető legcsodálatosabb hír fogadta: a felesége él. Białystokba szállították. A férfi hátat fordított, sírt.

Így történt: a hittantanár nő a sofőr mellett foglalt helyet azon az ülésen, amelyen általában az idegenvezető szokott ülni. Volt váltósofőr is, neki már nem jutott hely, így a lépcsőre ült, a testnevelés-tanár nők lábai elé. Ők az első sorban ültek, a jobb oldalon.

A testnevelés-tanár nő (az arca jóindulatú, sebhelyes, nem fiatal) úgy emlékszik, hogy a hittantanár nő még szeretett volna elmondani egy rózsafüzért.

– Hagyjon nekik békét – mondta a kolléganőjének. – Hadd aludjanak, hosszú az út, lesz még idő rá.

A hittantanár nő semmire sem emlékszik. Csak arra, hogy rámosolygott a sofőrre: soha életében nem ült még ilyen közel a szélvédőhöz, mindent remekül látni. És elnyomta az álom.

A testnevelés-tanár nő úgy emlékszik, hogy amikor látta, mi történik, még a helyéről is felugrott.

– Mit művel? – kiáltott a sofőrre. – Ne előzzön!

Aztán:

– Mindennek vége.

A hittantanár nő meg sem rezdült, egy pillanatra sem nézett a halál arcába:

– A Jóisten mély álomba szenderített.

Nem látott, nem hallott, nem érzett. Aludt, miközben kirepült az ablakon. Csodával határos módon menekült meg, így emlegetik manapság Białystokban. Magához tért, nem fájt semmije. Teljesen magatehetetlenül repült ugyanis. Becsapódott az aszfaltba, eltörte a kezét, felsebezte a homlokát, ennyi, maga a csoda. Fejében nem játszható vissza semmiféle szörnyű film, semmi flashback: Mit művel? Ne előzzön! Mindennek vége. A hittantanár nő álmaiban semmi ilyesmi nem szerepel, nincs szélvédő, amelyen keresztül mindent remekül látni, és amelybe belerohan egy kamion, nincs ütközés, nincs tűz, semmi sincs. Béke van.

- Gyermekáldással próbálkozunk – a hittantanárnő férje végigsimítja felesége kézfejét.
- Hálával tartozunk Istennek, aki tudta, hogy még nem jött el az ideje.
- A gyermek – mondja a nő – nem élte volna túl, ha az aszfaltba csapódik.

Jönnek az ünnepek. Barbara Kuśmierczyk (szürke, megfáradt, talán az ötvenen még innen, talán már túl) becsomagolja a halat, a puliszkát, a gombás pirogot, vonatra száll, és elutazik a fiához. Messzire, ötszáz kilométerre, Siemanowicébe. Senki sem szegődik társául az úton, a fián kívül nincs senkije. – Valószínűleg nem élted volna túl, ha én is odaveszek – mondta neki múltkor a fia. A szeretett kisfia. Nemrég még itt, Białystokban feküdt, de a helyi orvosok belátták, hogy nem tudnak vele megbirkózni. És az ország másik végébe küldték. Most, hogy a fia nélkül minden olyan elhagyatott, az anya gyakran nyúl a tárcája után. Ott hordja a fényképét: fekete üstökű, mosolygós, értelmes tekintetű. Magas, törekeny, egész életében alig evett. Száznyolcvanhárom centi magas, ötven kiló, most még kevesebb. Egyfolytában fogy.

Kuba az otthonától távol eső kórházban az anyját várja. Hol jobb, hol rosszabb hangulatban. Kedves emberek meglepik egy karácsonyfa-utánzattal, élő fát hozni az égésplasztikai osztályra nem szabad. Az ápolónők azt azért megengedik az anyának, hogy megmelegítse az ünnepi fogásokat. Az ostyatörésnél az anya majd biztosan elsírja magát, mire a fiú megnyugtatója: – Anya, ne hisztizz, élek.

Azon a napon, amikor az asszony a kórházba rohant, és meglátta fia vérbe borult arcát, ugyanezt mondta neki: – Anya, ne hisztizz, élek.

Akkor reggel a telefon fél hatkor csörrent meg.

- Baśka – mondta a szomszédasszony. – Asia már a taxiban vár, de Kubát nem látom.
- Épp most indul kifelé – felelte a nő, miközben a fiát noszogatta.

A taxit Asia fizette. Úgy egyeztek meg, hogy Kuba majd akkor lesz soron, ha hazafelé tartanak.

A szüleik akkor kerültek egymással szomszédságba, amikor ők másfél évesek voltak. Együtt jártak általános iskolába, most meg ugyanabba a gimnáziumba, a legjobba Białystokban. Évfolyamtársak voltak. Együtt érkeztek a taxival az iskola elé, és együtt szálltak be az autóbuszba. Hat óra felé járt az idő.

Kuba a bal oldalon ült le. Az ötödik sorban talán, de egészen biztosan az ablak mellett. Mellette egy másik barátnője – Karolina. Valamivel később a lány szülei meglátogatták őt a kórházban. Nem egyszer, nem kétszer hoztak neki kekszet, mandarint, ágybetétet felfekvés ellen.

Faggatták, miről beszélt akkor a lányukkal?

Miért éppen oda ült le?

Korábban megegyeztek, hogy egymás mellett fognak ülni. Kuba érkezett elsőként, leült az ablaknál, a mellette lévő helyet lefoglalta a lánynak. Ha együtt szálltak volna fel a buszra, akkor talán a lány ült volna az ablak mellé, és Kuba a folyosó felől.

Kuba mögött foglalt helyet Asia a szomszédból, akivel egy taxival jöttek.

Elindultak. A hittantanárnő imára buzdított: vigyázz az én testemre, lelkemre.

A káposztaföldön ocsúdott fel, zokogást hallott, jajveszékelt, fölemelte a fejét, tüzet látott, alakokat, hadonásztak a kezükkel, ismerte őket, nem tudott megmozdulni, segítségért kiáltani. Pedig szeretett volna, mert senki sem figyelt rá, senki sem látta őt, nem is kereste, a társai talán úgy gondolták, hogy ha ott volt, ahol a leghevesebbek a lángok, akkor már semmi sem maradt belőle. Tévedtek, mert időnként történnek még csodák. Amilyenek Kuba is a részese volt: az ütközés az üvegnek taszította, nem emlékszik rá, hogy a saját testével törte ripityára, a lángok utánanyúltak, már majdnem elérték, de Kuba ekkor már magasan repült. Magasan és messzire: a káposztaföldre.

Megérezte a forróságot az arcán, sarat kent rá, valami parasztember hajolt fölé: – Innen való vagy, a balesetből?

– A tiéd életben maradt – mondta néhány nap múlva Asia édesanyja.

– Életben – felelt Kuba anyja, mert mi mást mondhatott volna. Hogy az azt megelőző napon arra figyelmeztette a fiát: a buszban ülj középre, de az nem hallgatott rá, és előrébb ült? Sopánkodnia kellett volna? A fia valamennyi égési sérüléséért? Hogy a bal keze élő hús és vér? Hogy tízcentinként eltörött? Hogy tíz emberre elég csont van benne? Lábközépcsontok, bokák, lábikrák, lábszárak, a bal alkar, a jobb lapocka: semmit sem lehet gipszbe tenni, mert sérült a bőrfelszín. Hiányzó izmok, csontok, bokától ágyékgig elhalt bőr. Csavarok, szögcek, abroncsok. Szorítanak, fájnak, erről kellene mesélnie? Hogy amikor a fiának átkötik a sebeit, úgy üvölt, hogy az egész kórházban hallani? Mit jelent egy ilyen kiáltás egy édesanyjának?

Panaszszó nem esik. – Szerencsés vagyok – mondja. – Nem zsákban kaptam vissza a fiamat.

Csak semmi könny, semmi rémület, talán még a fia iránti vágyakozást sem illik beismernie. Amikor senki sem látja (az Atyaúrstenen kívül, akinek hálával tartozik gyermeke csodálatos megmeneküléséért), esténként a fiú szobájába lép. Lefekszik az üres ágyra és próbál elaludni. Azon kapja magát, hogy az éjszakával együtt a félelem is eljön: az orvosok azt mondják, hogy nagy változás előtt vagyunk, de milyen változás előtt? Kuba felkel? Vagy járni fog? Mi lesz az érettségivel? És a továbbtanulással? Közgázra akart menni Varsóba, még azt is kiszámolták, hogyan osztják fel azt a keveset, amit keres. Matematikából különóra járt, beszél angolul, világot kellett volna látnia, merre tovább?

Lehet, hogy más anyák is a gyerekek ágyában fekszenek le. Odabújnak a párnájukhoz. Az ő vágyakozásuk más. És a Szentestéjük is más lesz. Mert más kérdések foglalkoztatják őket: milyen kereszt legyen? Milyen sírkő? Milyen betűk a kövön?

Kuba és Karolina mellett, ugyanabban a sorban, jobb oldalról ült le Krzyś Brzeziński. A folyosó felől, mert az ablaknál egy fiú ült a villamosipari szakközépiskolából.

Krzyś barátnője – egy másik Karolina – az utolsó pillanatban szállt fel a buszra, és

az utolsó szabad helyet foglalta el. Közvetlenül a sofőr mögött, a tanárnők mellett. Elindultak.

Krzyś arra gondolt, hogy a legközelebbi megállónál majd helyet cserélnek, hogy egymás mellett ülhessenek.

Az osztályban csak úgy emlegették őket: férj és feleség. A lány azt mondta az anyjának: vagy ideig-óráig leszek Krzyśsel, vagy holtomiglan.

A fiú a buszban tért magához, senkit és semmit nem látott maga előtt, forróságot érzett az arcán; elmosódott, tompa hangok, amelyek morajlásá álltak össze. Egy pillantás maga mögé. A cél: ki innen! A középső ajtó? Zárva. A társainak végül sikerült kirúgniuk az ablakot. Odafutott hozzájuk és megértette, hogy várnia kell a sorára. Úgyhogy várt, majd ő is ugrott. A tompa hangok hirtelen élessé, valóságossá váltak. Most jutott el a tudatáig: az, aminek részese, igazából megtörténik.

Körüljáratta szemét az út mellett elterülő mezőn. Koromtól fekete arcok, égett műanyag és égett hús bűze, üveg vágta sebek, telefonok a szülőknél.

Nem látta Karolinát.

Białystokból – hiszen nem volt messze – megérkeztek az első szülők. Futkároztak a roncs körül, valamiféle örülettel fűtve hol itt, hol ott rángatóztak, keresztnevükön szólították a gyerekeiket, tanácstalanul hívták őket a mobiltelefonjaikon, az előfizető nem kapcsolható, beültek hát az autóba, és a városba hajtottak. Kórházról kórházra, teremről teremre, ágyról ágyra járva keresték őket.

Azoknak, akik nem találták meg a gyerekeiket, ma fel lehetne tenni a kérdést: milyenek az éjszakáik, milyenek a reggeleik? Milyen álmokat temettek el a koporsókban? Mi az, ami hiányozni fog az életükből, pedig nem kellene, hogy híja legyen? Mire készültek? Hogy orvos lesz a gyerekből? Mérnök? Hogy egyszer majd unokák születnek? Mit kezdjenek most a tankönyvekkel, a füzetekkel, a számítógépekkel? A ruhákkal? Haragot táplálva a holtakkal szemben, akik a hibát elkövették? Vagy azokkal szemben, akik túléltek? Istennel szemben?

Mit kívánjunk nekik karácsonyra?

Nem kell firtatni. Saját magukat ostorozzák kérdésekkel. És a gyóntatópapot: az enyémet miért nem mentette meg az Isten? Miért akarta, hogy így legyen?

Nem tudom – talán így felel a gyóntatópap.

Egy másik talán többet mond, maga is kérdéseket feltéve: hol van az megírva, hogy az Istennek igazságosan kell életeket mentenie? Hogy mindenkit egyformán kell csodában részesítenie? Hogy egyáltalán: mi magunk rászolgáltunk a csodára? Vajon Istennek bármiért is magyarázkodnia kellene? Hogy ő akarta így? Így, vagyis hogy? Hogy a gyerekek a tűz martalékai legyenek? A többiek meg nézzék?

Hisszük, hogy jót akar, bár gyakran nem értjük őt.

Vannak gyóntatópapok, akik az isteni szándékot minden kétség nélkül olvassák ki a történetekből. Legutóbb, gyóntatáskor a pap elmagyarázta Krzyśnek, hogy fest a Karolinával

való kapcsolata a Jóisten szemszögéből: ő nem lehetett a másik feled. Ha Karolina neked lett volna rendelve, Isten egyszerre szólított volna benneteket magához. Vagy egyszerre mentett volna meg benneteket.

Ne ess kétségbe, ne bánkódj, éld az életed.

Krzyś bánkódik. Azon a reggelen az Isten egy szempillantás alatt elválasztotta őket egymástól. Karolinát a hullaházba küldte, őt meg a kórházba. Kettészelt homlok, könynyebben megégett orr, fül, semmi komoly. Levették a nyakából a medálját. Visszaadták, miután ellátták a sérüléseit.

Többet nem hordta. Nem akarta.

Haragot érzett. Mert Őhöz mentek. Az Ő mennyei Szűzanyjához, aki ismeri a szenvedések szenvedését, amit csak anya ismerhet. Megszülte, hogy eltemesse.

Aznap tizenhét busznyai érettségiző indult Białystokból zarándokútra Jasna Górára. Azoknak, akik épségben odaértek, egy fiatal pap azt mondta: az, ami ma a társaitokkal történt, a ti hiteteknek a próbatétele. Ha haragot vagy valamiféle félelmet éreztek, ha nem lakozik bennetek remény az örök életre, akkor nem hisztek az Atyaúristenben. Aki megadja magát ennek a tragédiának, az nem hívő ember.

Ugyanez a pap ma ezt vallja: – Mert úgy voltam vele, hogy kicsit túlzásba viszik a kétségbeesést. Mintha nem lenne Isten.

Krzyś halkán elsírhatja az álmait: Karolina okos volt, szép, igazi, nem volt benne hamisság. Ő volt az első barátja. Vörös haja volt, jól látszik a képen, Krzyś a zsebében hordja a fényképét. Matematikából osztályelső, másoknak is segített a tanulásban. Jó barát, szívélyes, titokzatos, de nem hallgatag. Energikus, könnyelmű. A pillanatnak élt, nem szeretett hosszútávra tervezni. Krzyś meg igen. És a lány ott szerepelt az ő hosszútávú terveiben. Együtt készültek Varsóba. A Kereskedelmi Főiskolára. Tovább akarta mondani, hogy mit fognak együtt csinálni a jövőben, de a lány leállította: – Vigyázz, mert a végén még elriadok.

És most merre? Minél fiatalabb az ember, annál erősebb benne saját halhatatlanságának illúziója. Ez teszi lehetővé, hogy nap mint nap felkeljen az ágyból, hogy dolgozzon, másokkal legyen, örüljön. Elengedhetetlen az élethez.

– Az élet már csak várakozás – mondja Krzyś.

Nem megy a közgázra, nem lesz pénzügyi szakember belőle, a pénznek úgyszólván semmi jelentősége. Talán fölveszik filozófiára, még nem tudja. Minden ambíciója elapadt. Csak a várakozás maradt. – A túlvilágra – mondja. – Mert odaát valaminek lennie kell.

Ez a bizonyosság közvetlenül Karolina temetése után született benne.

A lány otthonában volt éppen, amikor visszatért egy elfeledett álma.

Néhány nappal a zarándoklat előtt Karolina meghalt álmában.

– A legszörnyűbb az a tudat volna – fénylik Krzyś szeme –, hogy egy véletlen következtében, teljesen értelmetlenül veszett oda. Az álom azt mondja, hogy a halálának be kellett következnie, hogy valamiféle értelemmel bír. Minden nap ezt az értelmet keresem.

A nyakába akasztja a medált: – Isten valamit mondani akar nekem.

Grażyna Złocka-Korzeniewska soha nem felejtí el azt a napot. Ő az igazgatója annak a gimnáziumnak, amely elöl reggel hat órakor az autóbusz elindult. A hír egy szempillantás alatt eljutott az iskolába, a gyerekek az országútról telefonáltak a társaiknak, akik éppen órára mentek, a titkárságra telefonált valami rendőr, és azt kérdezte, hogy reggel mindannyian felszálltak-e a buszra, mert én itt, asszonyom, gondban vagyok a holttestek számával. A diákok a tanári előtt szorongtak, tudni akarták, mi történt pontosan. Zokogtak: diákok, tanárok, a személyzet, egymást ölelgették, mást nem tehettek. Egy férfihang a telefonban: mivel nem tudta elérni a buszon ülő lányát, arra számított, hogy az igazgatónő csodálatos hírral fog szolgálni. Csörgött a fax, egy lista volt: név, keresztnév – meghalt; név, keresztnév – meghalt; név, keresztnév – meghalt, és így tovább; rajta figyelmeztetés: bizalmas információ, kérjük, ne adja tovább. Miért? A listán szereplő fiú szülei a titkárságon álltak – és a jó hírt várták: hogy lehetne nyugodt szívvel rájuk nézni? Zsebkendő, még több zsebkendő, egy végzős diák érkezett futva, az igazgatónő vállán zokogott: most tudta meg, hogy a húga nem él. Egy diák, akinek vér borította a kezét, most ért ide a helyszínről, és nevet kezdett kiáltozni: nem tudtuk megmenteni Sebastian! Igazgatónő, kérem! A szemem láttára égett halálra! Pszichológusok kerültek elő, a folyosón, a termekben tartották a lelket a diákokban, nézettek szét a WC-kben – mondta nekik az igazgatónő –, járatok utána, mi folyik a ruhatárban, nekem nincs most erre időm. A tyichi gimnázium tanárai, akiknek a diákjai két évvel ezelőtt veszték oda egy lavina következtében a Tengersizem-csúcs alatt,² támogató együttérzésüket kifejezve telefonáltak, mert náluk jobban senki sem értheti, mi zajlik most le a białystoki kollégákban: jönni akartak, talán valamire jók lennének.

Újabb telefonok, még több idegeskedés: az egyik lány szerencsésen kiugrott az autóbuszból, a kórházban elsősegélyben részesítették, majd kiengedték az utcára, most nem tudni, hol van, órák óta nem ért vissza a nevelőintézetbe, eltűnt volna? Lehet, hogy a szüleihez ment vidékre, telefonok az ügyben, még egy, már az ötödik: megkerült. Egy másik lány a faxon közvetített információ szerint a helyszínen halálra égett, a szülőktől származó információk szerint azonban épségben hazaért, és azonnal elaludt. Ez a tévedés nagy reményeket ébresztett: lehet, hogy a faxon küldött halállista egyszerűen hazugság, rémálom, lidércnyomás, talán többen is túléltek? De nem: halál, halál, halál, az egyik osztályból öt lány indult el, és öt veszett oda, más osztályokból még három, és egy fiú a vilamosipari szakközépiskolából, akinek a szülei iderohantak. Már délután van, a gyerekek kórházban, egy lány komoly égési sérülésekkel már a Siemanowicéba tartó helikopteren, csak ott tudnak rajta segíteni. Míse a templomban, csak az Istenbe vetett hit segíthet rajtunk. Az első mécsesek az iskola előtt, örök nyugalom, féltárcra eresztett zászló, virágok, néma tömeg, egyre csak duzzad, a város minden pontjáról érkeznek, nemcsak fiatalok, hanem fiatal anyák babakocsival, apák, újságírók, fotóriporterek, kamerák, este tíz óra, már tizenegy, menjetek, gyerekek, haza, a születek már nyugtalankodnak.

² Lengyelország legmagasabb pontja, népszerű túracélpont a Magas-Tátrában, a lengyel–szlovák határnál.

Ezen az országúton – az igazgatónő öklével az asztalra csap – mások azt nézték, hogyan égnek a mi gyerekeink. Talán sikerülhetett volna még egyet megmenteni, hamarabb kiütni az üveget, eggyel több lenne életben.

– Segítsetek! – a testnevelés-tanárnő emlékszik a saját kiáltására. És az autósok nemtörődöm tekintetére. Nekik kiáltott. Valamelyik leállította az autót, ráült a motorháztetőre, bámult, újabb autó érkezett, újabb autós szállt ki, újabb sofőr báméskodott.

Bożena Zwolenńska-Małyszko tanárnő jobb oldalon, az első ülésen a folyosó felől foglalt helyet. – Hagyjon nekik békét – mondta a hittantanárnőnek, aki közvetlenül a szélvédő előtt ült, és szeretett volna elmondani még egy rózsafüzért.

Ő pattant fel a helyéről: – Mit művel? – kiáltotta. – Ne előzzön!

Aztán: – Mindennek vége.

Fogalma sincs, mit előztek meg. Gépkocsit? Kicsit, nagyot? Biciklit? Állítólag a rendőrség máig nem tudja. Arra emlékszik: a fiára gondolt, a menyére. Bumm, sötétség, hosszú, csendes alagút.

Fényességet látott, az út szélén hevert, tűz, gyerekek, álltak az üvegszilánkok borított burkolaton, és elkapdosták azokat, akik kiugrottak.

Fölemelkedett. Ráébredt, hogy ő az egyetlen felnőtt, az egyetlen, aki tudatánál van. Nem számolva azokat, akik alig egy hónapja, vagy tán három, már betöltötték a tizennyolcat.

– Segítsetek! – ordított még egyszer az autósok felé. – Emberek!

– Nyissuk ki az első ajtót – kiáltotta a diákoknak.

– De hogyan, tanárnő – mondta egy fiú. – Tűz az egész.

– Nem akarok ilyen istent – kiáltotta valaki.

– Teljesen megégtem – zokogott valaki a fülhallgatóba, az anyjának.

Észrevette, hogy a busz elülső szélvédője előtt egy diáklány fekszik, az arcán vérpatakok, lehetetlen felismerni, apró, mozdulatlan test. Fölemelte, két fiú segített, nem ismerte őket, a villamosipariból voltak, a sebesültet átvitték biztonságos helyre.

– Mi történt a gyerekekkel? – kérdezte a sebesült. A hangja a hittantanárnőé volt.

A tanárnő nem látta a mezőn Marysiát.

– Őt kerestem – mondja. – A tanítványom, a buszban hozzám közel ült. És Ninát sem lehetett látni. Évek óta együtt tanítottunk testnevelést, soha nem történt semmi baj velünk. Úgy egyeztem bele az utazásba, ha Nina is jön. Együtt ültünk le az első ülésekre. Balesetet szenvedtünk, a telefonban azt mondtam a férjének, hogy nem látom Ninát. Úgy értette, hogy akkor nem is maradt életben, akkor én is úgy gondoltam. Végül meglett, sérülésekkel borítva. De Marysia nem. Mit mondok az anyjának?

– Segítsetek! – üvöltötte ismét a báméskodóknak. – Az egyiknek baseballsapka volt a fején. Pontosan emlékszem az arcára.

Reggel hét óra,

világos,
 szeptember utolsó napja,
 péntek,
 főút Białystok és Varsó között,
 kocsisor az egyik sávban,
 kocsisor a másikban,
 a forgalom áll.

Senki sem segített? – Fényképeket bezzeg csinált, hogy aztán eladja egy bulvárlapnak – a tanárnő meg van győződve róla, hogy ilyenek is akadtak. A fényképeket, amelyek másnap megjelentek a sajtóban, a baleset után közvetlenül készítették, amikor a białystoki fotóriporterek még az igazak álmát aludták.

Végül odafutott valaki. Géz volt nála, kötszerek: – Egyetlen egyként. Olyan köpcös volt.

Az első szülők: – Adam! Adam!

Mentőautók végre. A tanárnőt beparancsolták a mentőbe, nem akart beszállni: – Előbb a gyerekeket.

Biztosították róla, hogy a gyerekek jó kezekben vannak. Beszállt. Odabent már feködött egy fiú, tele sérülésekkel, Kuba.

És ő maga is tele sérülésekkel: mellkasi trauma, zúzott sebek az arckoponyán, rípiyára tört állkapocs, a bal oldali szemüreg fala darabokban.

Felébresztették az altatásból, nem bírta mozgatni az állkapcsát, egy szót szólni. Mutatta, hogy adjanak neki egy lapot, ráírta: hányan?

Kilencen.

Halálra égett kilenc érettségiző. És az autóbusz sofőrje, a váltótársa (az, amelyik a lépcsőre ült le, mert nem volt már számára hely). És a kamion sofőrje.

Manapság mindenféle mendemondák keringenek Białystokban: az egyik lányt, aki odaveszett, az apja kényszerítette a zarándoklatra, az autóbusz sofőrje pravoszláv volt, mintha ennek bármi jelentősége volna, valaki bosszúért kiáltott, mert az emberek már törvényt ültek a bűnösök felett, hogy így, hogy úgy.

Egyvalamiről egyáltalán nem esik szó: a lángoló autóbust érettségizők nézték egy másik autóbustól.

Ők is zarándoklaton voltak, először fekete füstöt pillantottak meg, aztán lángokat, amelyek magásra törtek, állítólag egészen a fák koronájáig, azt gondolták, egy teherautó ég, és az a néhány ember, akit a közelben látnak, csupán báméskodik. Visszafordultak a földútra, amely a főútról egy falu, Sikora Wojciechowieța felé kanyarodik, ráhajtottak a hepehupás országútra, a baleset színhelyét ívben megkerülve, az úttól jobbra, mintegy háromszáz méter távolságra tüzet láttak, előttük mező terület el, olyan sima, mint az asztal, a tüzet nem takarta semmi, hosszan nézték, lassan zötykölődtek, a földút szinte

párhuzamosan fut az országúttal. Az egyik apáca telefonja megcsörrent: az egyes számú gimnázium autóbusza ég, a hírt megismételték a hangosbemondón keresztül, mindenki hallotta, ekkor még az országúton döcögtek, még egyszer a tűz irányába néztek, majd még egyszer, visszatértek a főútra, és továbbhaladtak Jasna Góra felé.

Ez az autóbusz a Białystoki Katolikus Gimnáziumé volt. A zarándoklatot egy fiatal pap, Adam Kozikowski vezette. Kollégáját hívta: a történelemtanárt, a hittantanárnő férjét, elmondta neki, mit látott. És imába kezdett azok szerencsés megmeneküléséért, akik még úton voltak. És azok lelki békéjéért, akik odavesztek.

– Minek ebből látványosságot csinálni? – mondja a pap ma. – Nem a balesetre értünk oda, hanem a tűzvészre.

– Csöndesebben e koporsó fölött³ – mondja Urszula Jurkowska, lengyel tanárnő. – A szavak üresek, semmit sem jelentenek.

De tovább meséli, amit akkor látott: – Tíz kocsi állt előttünk.

– Leszálltam a sofőrrel együtt – mondja a pap. – Megkérdeztük a többi autóst, hogy értesítették-e a mentőegységeket, mert mentőautókat még nem lehetett látni.

Aztán hátratulattak egy darabon, mert – a pap beszámolója szerint – a sofőr úgy gondolta, hogy nincs értelme a dugóban állni. Lekanyarodtak a földútra, és a tüzet nézték.

– Mintha egy égő csipkebokor nőtt volna ki az út közepén – mondja a lengyel tanárnő. – A tűz mellett két, talán három embert láttunk. Nem volt kit menteni. Mit tehettünk volna?

Megállni? Közelebb menni? Meggyőződni róla, hogy tényleg lehetetlen bármit is tenni? – A szülők rám bízta a gyermekeiket – mondja a pap.

A katolikus gimnázium zarándokai – hazatérésük után – elmesélték a szüleiknek, mi történt. Senki másnak. Miért?

Igaz, hogy egy fiú a társai segítségére akart sietni? Hogy kiugrott a buszból? Sőt, már rohant? A pap állította meg?

– Ez nonszensz – mondja a lengyel tanárnő.

– Nem emlékszem – mondja a pap.

Vajon felelősséget vállalni egy tizennyolc évesért azt is jelenti-e, hogy helyette hozzuk meg a döntést: ne menj! Vajon a másik helyébe lehet-e lépni egy ilyen döntés meghozatalakor? Azt mondani: állj, ne segíts!

– Teljes nonszensz! – ismétli a lengyel tanárnő. – Leengedni a gyerekeket az autóbuszról? Hogy ott rohangáljanak? Nem!

– Nem volt értelme odamenni – mondja a pap. – Hogy én? Én mindenekelőtt a kirándulást vezényeltem le.

³ E szavakat Stanisław Stroński lengyel publicista vetette papírra 1922-ben, Gabriel Narutowicz, Lengyelország első köztársasági elnökének meggyilkolását követően. Cikkével a publicista igyekezett tompítani a jobboldal felelősségét a Narutowicz halálát megelőző hangulatkeltésben és az indulatok felkorbácsolásában. A kifejezés azóta szállóigévé vált, és köznyelvi jelentése szerint 'kegyeleti okok miatt jobb nem felhánytorgatni a múltat'.

A hazatérés után, a pap beszámolója szerint, a fiatalok azt firtatták a hittanórán, miért nem álltak meg:

– Ebben nem volt lázadás vagy szemrehányás, csak az a vágy, hogy megbizonyosodjanak róla, hogy helyesen jártunk el.

Olyanok is voltak, akik a hittanórán nem kérdeztek semmit, hallgattak.

– Ez egy zarándoklat volt – mondja a pap. – Mindazt, ami történt, a hit összefüggésszerűségében kell nézni.

– Társaik temetésén az érettségizők a legszentebb szakramentumban részesültek – mondja a lengyeltanár. – De nem mindegyikük. Néhányan sóbálványként álltak ott. Valamiféle háborút viseltek az Atyaúristennel.

Most úgy járnánk el tisztességesen, ha bekopognánk az osztálytermekbe, és közölnénk a fiatal zarándokokkal, hogy azt az országúti reggelt az ő autóbuszuk szemszögéből is ábrázolni fogják egy könyvben. Nem erőltetve semmiféle beszélgetést, csak tájékoztatva őket. Aki szeretne, beszélgethet.

A papnak kétségei vannak, a lengyeltanárnőnek is, ehhez az igazgatónő jóváhagyására volna szükség. Az igazgatónőnek is kétségei vannak.

– Nem tudom – mondja. – Nem követek-e bűncselekményt el azzal, hogy beengedek egy újságírókat az osztálytermekbe. Rendben van, tájékoztatást lehet adni, de írja le nekem, legyen szíves, előre egy papírra.

Zajlanak az órák, négy érettségi előtt álló osztályt látogatunk meg az igazgatónő társaságában. Az érettségizők hallják, hogy készül egy riport, kapnak egy emailcímet, ha bárki meg szeretne osztani valamit a történekről, írjon. Közlemény vége, viszontlátásra, dicsértessék a Jézus Krisztus.

Vajon az a reggel visszatér kísérteti éjszakánként? Nem könnyű enni? Imádkozni? Nem szabad minderről beszélni sem? És bánkódni? Nevén nevezni a dolgokat?

Egy szó se. Csönd.

– Minél jobban eltávolodtunk, minél közelebb értünk Jasna Górához, az én szívem annál inkább ott akart lenni azokkal az országúti gyerekekkel. Jó gyerekek voltak, akik odavesztek.

– Én magam vagyok a Kétség – mondja a lengyeltanár. – Amikor az ember ilyen szenvedést tapasztal meg, az egész világ összeomlik benne. Mindenki azon van, hogy szaladjon segíteni, mégsem szalad senki. Minden megy tovább a maga útján. A világ néz, de nem lát mindent. Azokat a perceket, amikor ezeknek a gyerekeknek ránk lett volna szüksége, a magára hagyatottság perceit, ma már nem tudjuk kitölteni. Ma másképp csinálnám? Nem tudom, de az biztos, hogy szeretnék azok mellett a gyerekek mellett lenni.

A lengyeltanár. Monika mellett szeretne lenni: – A kezét fogni. Ismerem az édesanyját. Valamivel később azzal a szándékkal mentem el hozzá, hogy elmondom neki. Elmondom az édesanyjának, hogy láttam. De nem voltam elég bátor hozzá.

A Sikora Wojciechowieta mellett futó országút. A zöld mező ma egészen fehér. A gyertyák százai rég kialudtak, a helyükön színes üvegsék, tele piszkos vízzel. De van, aki még megáll, van, aki még gyertyát gyújt az elhunytakért. Majd Szenteste lesz itt fényesség! Isten születik, az emberek erre fogékonyak.

Monika halt meg utolsóként. A szülei senkit sem hibáztatnak. Úgy érzik, halálával tartoznak az embereknek és Istennek. Mert el tudtak búcsúzni a lányuktól.

Michałnak hálásak. Ő az elsők között szabadult ki a buszból a jobb oldali ablakon keresztül, amelynél ült. A villamosipari érettségizője, szinte senkit sem ismert a buszban. Két pajtását és a hittantanárnőt leszámítva. Mert a hittantanárnő a villamosipariban is tanít. Ő volt az, aki a barátjával és a számára ismeretlen testnevelés-tanárnővel az elülső szélvédő előtt heverő hittantanárnőt arrébb vitte, távolabbra a tűztől. Korábban (de lehet, hogy később, az események egymásutánja nem teljesen világos) a busz hátánál állt, és segített kiugrani a többieknek: – Hogy a kitört szélvédőnél ne sértsék meg a kezüket.

Az ablak peremén egy lány állt. Máig emlékszik rá, lehetetlen elfelejteni a megégett arcot. Ugrott, elkapta Michał alkarját. Megégette a fiút a saját kezével. A fiú most minden alkalommal, amikor mosakszik, rá gondol. Mert a mai napig ott vannak a kezén a lány érintése nyomán keletkezett sebhelyek. A fiú nyomon követte a lány életének minden egyes soron következő napját: az elsőt, az ötödiket, a kilencediket. Monika volt a neve. Elment a temetésére, bár nem ismerte: – Az egész buszból ő áll hozzám a legközelebb.

Most, amikor Michał látja a tévében, hogy vesznek oda az emberek Irakban, Pakisztánban, tízesével, százasaival – bár egykor névtelen tömegként gondolt rájuk –, ma minden egyes halál személyesen érinti meg. Mert mindegyik mögött egyéni szenvedés áll.

Monika szülei Krzysnek is hálásak. Amikor Krzys Brzeziński kiugrott a széttört ablakon keresztül, és tekintetével az ő Karolináját kereste, Monikát pillantotta meg. – Krzys, nézd, mi van velem – mondta neki a lány. – Jön le a bőröm. Fázom.

A lány a szüleit hívta. Ugyanezt mondta: – Jön le a bőröm.

Lefeküdt a fűre. – Menjünk arrébb – a fiú fel akarta emelni a földről. – Felrobbanhat a busz.

– Majd én egyedül – a lány felkelt, tett néhány lépést, és ismét lefeküdt. – Fújd meg, Krzys, szörnyen éget.

Odament hozzájuk Emilka, együtt fújkodták a lányt. Közelebről – kérte Monika. – A kezemet!

Ajkaikat a lány kezeihez közelítették. – És az arcom? Megégett? – a lány Krzysre nézett, Krzys Emilkára, segélykérőleg, hogy súgjon valami értelmeset.

Emilka könnyedén megrázta a fejét. – Egy kicsit – felelte Krzys Monikának.

Megérkezett a helikopter, a lányt elvitte Białystokba.

Ott már várták a szülei.

– Apu – sírt az apjának. – Justyna meghalt.

– Talán csak megsérült.

Monika szülei hálásak Basia asszonynak. Egy vadidegennek. Amikor megérkeztek Monikával Siemianowicébe, az orvostól kaptak egy borítékot, benne egy névvel és telefonszámmal: egy ismeretlen – a távoli Grudziądzból – díjmentesen felajánlott egy lakást a nem messze eső Katowicében. A sógoráék után maradt négy üres szoba várja „a megégett kislány szüleit”. A kulcsok átvehetők a szomszéd lakásban. Éltek a meghívással. Átvették a szomszédasszonytól a kulcsokat. Ettek, mert a szomszédasszony az ismeretlen hölgy kérésére feltöltötte nekik a hűtőszekrényt. (Utóbb ebben a lakásban szokott éjszakaizni Barbara Kuśmierczyk, amikor Siemianowicében meglátogatja a majd’ mindenütt megégett, tízcentinként összetörött fiát.)

– A lány állapota súlyos – hallotta Monika édesanyja. – A testének több mint a fele megégett, de a légzőszervek rendben vannak. Fiatal még, talán megbirkózik vele.

– Az orvosok, az ápolónők csodálatos emberek – mondja róluk az édesanya.

– Anyu, ki halt meg?

– A sofőrök.

Televízió, rádió nincs, nehogy megtudja. A legközelebbi barátnői vesztek oda.

– Sokat beszélgettünk – mondja az édesanya. – Időnként úgy tűnik nekem, hogy ez alatt a kilenc nap alatt közelebb voltam a lányomhoz, mint az egész tizennyolc év alatt.

Monika papot kéretett, a hónap első péntekje volt.

– Őszintén sajnálom, asszonyom – hívta félre az anyát a gyónás után a pap. – Elmondtam a lányának, hogy mások nem éltek túl, de ő Istennek hála igen.

– Álmomban felhívtam Mártát – mondta a lány az anyjának. – És Marta azt mondta, hogy Karolina nem él. Utána Karolina itt táncolt, anya, az ágyam fölött, valaki még táncolt vele, Justyna? Így integettek nekem.

– Isten irgalmazz – gondolta az anyja. – Csak ne integessenek neki.

Rossz hír: a légutak elzáródtak. – Anya, én buszra többé nem szállok.

– Persze, hogy nem szállsz, kocsis is van a világon.

– Félni fogok a tűztől.

– Kerülni fogjuk a tüzet.

– Anya, Istennek van valami terve?

– Van. Megváltoztatja az életünket.

– Gondolod?

– A szenvedésünkből, kislányom, kell, hogy legyen valami jó.

A szív megáll. Mindennek vége. Csöndes az éjszaka.

Danyi Gábor fordítása

Panasz¹

Mindaz, amit Krystyna Jałowiczor átél, ma már senkiben sem kelt különösebb érzelme-
ket. Simoradzban már csak kevesen emlékeznek arra, ami történt. Nyolc év sok idő: az
idős szomszédok már a temetőben, újak jöttek világra, a középkorúak meg elvesztették
a munkájukat, és most otthon ülnek (ami az asszonyokat illeti) vagy a templom melletti
kocsmában (ami az uraikat). Azok, akiknek még akad valami munkájuk, a kapitaliz-
musra panaszkodnak, esténként térnek haza, holtfáradtak, és nincs erejük arra, hogy
kellemetlen dolgok emlékével vesződjenek.

Akkor, januárban meleg idő volt, nem esett, ezt tudjuk az iratokból, de a kis tavak-
ban a jég továbbra is eltökélten tartotta magát. Semmi kétség, azon a télen fagyos volt
a december. Sőt, a november is. Bár talán mégsem. Bogusia, aki mára már felnőtt, jól
emlékszik arra a november végére: Anióval együtt tartottak hazafelé az iskolából, a Szent
András-napi mulatságról. Együtt mentek, hiszen egymás mellett laktak. Nem volt hideg.
Sötét volt. Bogusia jól emlékszik, hogy Ania, ez a városi gyerek, mennyire félt a tavakat
ölelő sötétségtől: – Olyan erősen bújt hozzám, úgy lógott rajtam, hogy lépni alig tud-
tunk.

Három hónappal korábban, szeptemberben Ania a negyedik osztályt kezdte meg az
itteni általános iskolában. Az öccse, Dominik, a harmadikat. Ez volt az új iskolájuk. Tíz
percre volt tőlük, ha a tavak felé mentek, és tizenötre, ha az országúton. Azután kerültek
a nagyszülőkhöz, hogy az anyjuknak Franciaországba kellett utaznia. Az apjuk már öt
éve ott kereste a lakásra valót, de amit kapott, elment arra, hogy kibéreljen két szobát
itt a városban, Andrychówban. Az anyjuk hát fogta magát, és elutazott segíteni, hogy
összejöjjen a pénz egy sajtára is. Úgy volt, hogy fél évet fog ott dolgozni. Aztán öt hónap
múltán hirtelen hazatért. Az apa is vele jött, miután Lengyelországból telefonáltak és
közölték, mi történt. Igazából azt mondták, nem tudni, mi történt.

Így történt: hétfőn a gyerekek megtudták, hogy másnap az iskolában táncmulat-
ság lesz. Ania el akart menni táncolni, de a nagymama ellene volt: ez nagyobbaknak
való mulatság, nem tízéveseknek. Az unokája végül meggyőzte őt, és öt előtt elindult
otthonról. Nem tudni, hogy érezte magát az iskolában, a beszámolók ellentmondanak
egymásnak.

Az ablaknál álldogált, a folyosón rötta a köröket, mintha valami miatt idegeskedne.
Gyakran benézett a tanáriba, és megkérdezte, hány óra. Ez az egyik verzió. A másik sze-
rint Ania az osztálytársával táncolt, sokat mosolygott, aztán a többi fiatalabb gyerekekkel
együtt egy másik teremben tévét nézett. Nem láttak rajta nyugtalanságot.

¹ Wojciech Tochman, *Zażalenie = Uő, Wściekły pies* [Veszett kutya], Wydawnictwo Znak, Kraków, 2007, 60–69.

A felügyelő tanár az előzetes terveknek megfelelően vetett véget a mulatságnak: pontosan este nyolckor. A gyerekek fogták a kabátjukat, és kimentek az iskola elé. Itt vártak rájuk a szülők. A gyerekek beszálltak az autókba. Azok, akikért nem jöttek, különböző irányokban szóródtak szét. Csoportosan vagy egyesével. Mindannyian hazaértek – csak Ania nem.

Az, amit ma Krystyna Jałowiczor (apró, negyven év körüli nő) mesél, alig hat meg valakit. Sok, hasonló cipőben járó anyát láttunk a tévében, sokakról olvastunk az újságban. Törölgetik a szemüket, szipognak, fotóalbumokat nézegetnek, az ablakon bámulnak kifelé. A szenvedésük mindig ugyanoda vezet: már csak azt szeretném tudni bizonyosan, mondják valamennyien, hogy a gyermekem nem él. Hogy lehessen sírt állítani, mécseszt gyújtani, letérdelni. A sír kézzel fogható, meg lehet érinteni, egy anyának szüksége van rá, hogy megérintse a gyermekét, a sír jobb, mint a semmi.

Krystyna Jałowiczor is ezt mondja, mikor befejezi a történetét. Ezt megelőzően az elveszített kislányáról mesél: hogy szép volt, okos volt, jól nevelt és megbízható. Gondosan vezette a füzeteit, készült az órákra. Valamennyi anya így beszél az eltűnt gyerekeiről. Mindegyik felelgeti a saját hibáit, tisztázni akarja magát. – Bűnösnek érzem magam – mondja utánuk Krystyna Jałowiczor. Szébb otthont akartam teremteni a gyerekeimnek. Nehéz sorunk volt, sehonnan sem számíthattunk segítségre. Itt nem tudtunk volna egy lakásra valót összeszedni. Elmentem hát a férjem után Franciaországba. Nyugodt voltam, amikor elutaztam. Biztos voltam benne, hogy a gyerekeimről a legjobb kezek gondoskodnak. Az iskola közel, a nagymama az iskolában dolgozik, a nagynéni is. Fél év, gondoltam, hamar elrepül. A lányom azt mondta: megleszünk, anyuci, menj csak. Karácsonyra nem jöttem haza a gyerekekhez, mert félttem, hogy ha másodjára is szétválnunk, azt már nem viselem el. Kibírom még ezt a két hónapot, így gyözködtem magam. Egy hónap múlva jöttem vissza. Bógtam, sóhajtoztam, zokogtam. Azt gondoltam, hogy ha valaki elrabol egy gyereket, azt magának rabolja el, mert tetszik neki. Nem azért, hogy bántsa. Egy tízéves lány túl nagy ahhoz, hogy csak úgy örökbe lehessen fogadni. Minek valakinek egy tízéves lány? Mire kell neki?

Aznap délután Ania nagyanyja befejezte a munkát az iskolában (gondnok volt). Látogatóba ment a kisebbik fia apósáékhoz. Hét óra előtt ért haza, a fia vitte el autóval. Az iskola mellett hajtottak el. Megálltak. A nagymama nem ment be az épületbe. Megállapította, hogy a táncmulatság még tart, és úgy rendelkezett, hajszanak tovább. Tíz óra körül bezörgetett a szomszédokhoz (Bogusiához, akihez két hónappal korábban Ania félelmében odabújt, amikor a tavak mellett hazafelé tartottak a Szent András-napi mulatság után). Ez alkalommal azonban Bogusia a bátyjával tért haza. Ania nem akart velük menni. Azt mondta, megvárja a nagymamáját. Az iskola előtt maradt.

A nagymama azt felelte a szomszédoknak, hogy az unokájának a barátnőivel kellett volna hazajönnie.

Értesítették a rendőrséget. A rendőrök, a nagymama, a nagyapa és a szomszédok összegyűltek a tó mellett – amellett, amelyik a legközelebb esett az iskolához. Itt lakott a közelben a polgármester asszony is. Épp véget ért a híradó utáni film, kinézett az ablakon, ahol embereket és fényeket pillantott meg. Kíváncsiságtól fűtve kilépett a ház elé. Közölték vele, hogy eltűnt egy kislány. Ekkor felidézte, hogy amikor két órával korábban, nyolc óra felé a tó mellett tartott hazafelé – itt, ahol a kavicsút (amely a soron következő tavakhoz vezet) találkozik az aszfaltozott úttal, a falu utolsó villanyoszlopa alatt egy autó állt. Világos, talán bézs színű nagy Fiat, vagy Lada. A hátsó ajtaja nyitva volt. A polgármester asszony egy gyerek kiáltását is hallani vélte, de magát a gyereket nem látta. Mikor közelebb ért a kocsihoz, a hátsó ajtó hirtelen becsukódott. A kocsi olyan nagy gázzal indult el, hogy még a gumik is csikorogtak. A polgármester asszony elment tétét nézni.

Korábban, néhány perccel nyolc óra után, az iskola előtt – az iratokból tudjuk – az egyik barátnő felajánlotta Aniának, hogy a szülei hazaviszik kocsival, úgyszólván útba esik. Ania megköszönte: – Megvárom a nagymamámat.

Ania iskolatársa (az a fiú, akivel Ania korábban táncolt) felajánlotta, hogy elkíséri, bár ő a falu másik végén lakott, az ellenkező irányban. Ania beleegyezett, de legfeljebb ha egy perccig haladtak együtt. – Menj vissza – mondta Ania. Talán szégyellte, hogy egy fiú kíséri haza, egy efféle helyzet könnyen zavarba hozhat egy tízéves lányt. – Nem félsz egyedül a tavak felé? – kérdezte a fiú. – Félek, de megyek. Menj haza.

A fiú visszament az iskolához, utolérte a társait, akik abba az irányba mentek, amerre ő lakott. Többről nem számolt be.

– Ania – évekkel később ezt állítja a szomszédja, Bogusia – egyedül sohasem vette volna a bátorságot, hogy a sötét tavak felé menjen haza. Egyszerűen nem hiszem el.

Néhány nap leforgása alatt a rendőrök átkutatták a réteket, a mezőket, az erdőket, az elhagyott gazdaságokat és a tavakat. A vízben egy nő holttestére bukkantak. Könnyen megállapították a személyazonosságát. Idevalósi volt, de ötven kilométerrel odébb lakott. Az otthonát egy nappal Ania eltűnése előtt hagyta el. Bizonyosan idős anyját és a bátyját – az itteni iskola rajztanárát – akarta meglátogatni. De nem ért célba. A véralkoholszintje magas volt. Útközben felönthetett a garatra valahol. Nem találtak büntényre utaló nyomot, egyszerűen vízbe fulladt. Nem volt összefüggés a tízéves lány eltűnésével.

A rendőrök egy része átfésülte a környéket, másik részük a tanúkat hallgatta ki, bár az igazat megvallva alig valaki volt tanúja bármi olyasminak, ami az ügy szempontjából jelentőséggel bírhatott volna. Talán egy dolgot leszámítva. Két tanuló azt állította a rendőröknek: egy-két héttel korábban két idegen férfi szólította le őket. Egy bézs színű Fiattal voltak, és felkínálták a lányoknak, hogy hazaviszik őket. A Fiat jellegzetes volt: a visszapillantó tükrön plüssfigura himbálózott, a hátsó szélvédőn pedig két függőleges fekete napellenző volt. A tizenévesek vallomása alapján a rendőrség elkészítette a férfiak fantomképét.

A bézs színű Fiatot (a plüssállattal és a fekete napellenzőkkel) már a kislány eltűnését követő nap megtalálták a legközelebbi kisvárosban.

A nyomozást három hónappal később szüntették meg a kiskorú Anna Jałowiczor elrablása ügyében. Az ok: a tettes ismeretlen. Bogusław Dziedzic aspiráns kérelmét a Cieszynei Kerületi Parancsnokságról az ügyet felügyelő ügyész, Mirosław Wojciech Baron támogatta. A szülők hét napon belül panaszt nyújthattak volna be – de nem tették meg. – Nem volt rá érkezésünk – mondja az anya most. – Bejártuk egész Lengyelországot. Múltbalátók, bioterapeuták, boszorkányok után. Összehordtak fűt-fát, de semmi fogatja nem volt.

Az ügy két aktáját a levéltárba továbbították.

– Be kellett volna nyújtani a panaszt? – töpreng ma Krystyna Jałowiczor.

Késő bánat. A rendőrök ötven tanút hallgattak meg: Ania nagyanyját, nagyapját, az iskolatársait, azok szüleit, a polgármester asszonyt, egyes szomszédokat, a tanárt, aki a gyerekekre felügyelt a táncmulatság alatt.

Nem hallgattak ki mindenkit, akinek a táncmulatságról tudomása volt. Márpedig nem sokaknak volt tudomása róla. Nem függesztettek ki a faluban plakátokat, nem hirdették a szószékről, a belépésre csak a diákok voltak jogosultak. A mulatságról a diákokon kívül csak az iskolaigazgatónak és a tanároknak volt tudomása. Őket nem kérdezték, hol tartózkodtak és mit csináltak akkor. Nem mintha egyből gyanúba kellene keverni bárkit is. Hanem hogy évek múltán ne tegyék ki magukat a gondatlanság vádjának.

Igaz ugyan, hogy az iskola az aszfaltozott útnál van, de ez csak egy mellékút. Messze esik a nagy forgalmú főúttól. Ha valaki a bézs színű Fiattal erre jött, nem véletlenül tette. Tudnia kellett, hogy a gyerekek este fognak hazamenni, éppen az adott időpontban. Tudnia kellett, hogy a gyerekek merre veszik az irányt: kik mennek közülük csapatosan, az országúton, és kik egyesével, a tavak irányában.

Amennyiben Aniaéra egy bézs színű Fiat várakozott – és ez volt az a bizonyos fekete napellenzős Fiat –, meg kellett volna kérdezni az ügyészt, mit gondol az autó vezetőjének kihallgatásáról, akit már másnap lekapcsoltak a szomszédos kisvárosban. A sofőr azt állította, hogy nem rabolta el a kislányt. Ezt az iratokból tudjuk. A rendőrök azonban nem hajtottak végre „szembesítést”: nem mutatták meg a fekete napellenzős Fiat vezetőjének arcképét azoknak a tizenéveseknek, akiket ismeretlen férfiak szólítottak le egy héttel korábban. Nem végezték el az autó szemléjét sem. Elfelejtkeztek arról, hogy mit tartalmaz a rendőrségi kiskaté: nem vizsgálták, hogy az autóban vannak-e hajszálak, vér vagy más nyomok az eltűnt Aniatól. Egyszerűen megállapították, hogy a bézs színű, fekete napellenzős Fiattal semmi köze az ügghöz. Legalábbis ez következik az iratokból. Lehetett volna másképp? Voltak más operatív tevékenységek, amelyekről nem esik szó az iratokban? Nem tudni. A cieszynei rendőrségen már nem sok mindenre emlékeznek, és ahhoz, hogy ennek utánajárjon a levéltárban, senkinek sincs kedve. Az ügyész, aki az ügyet felügyelte, éppen több hónapos betegszabadságon van.

Az iratok szerint a rendőrök más, bézs színű, és az egykori bielskói vajdaságban nyilvántartásba vett Fiatot is ellenőriztek. Vélhetően eljutottak az összes ilyen autó tulajdonosához. Mindenkitől megkérdezték, hogy azon az estén nem voltak-e Simoradzbán, és nem rabolták-e el véletlenül a tízéves Aniát.

Meg kellett volna kérdezni az ügyészt, hogy mit gondol az effajta rendőrségi munkáról.

Meg kellett volna kérdezni, miért nem ellenőrizték a bézs színű Ladákat. A polgármester asszony nem volt biztos benne, hogy Fiatot látott-e, vagy Ladát.

Meg kellett volna kérdezni, hogy lehet az, hogy egyesek bézs színű Fiatot vagy Ladát láttak, mások egy piros Polskiról beszéltek, és olyanok is akadtak, akik – egy perccel Ania előtt arrafelé haladva – semmiféle autót nem láttak. Annak a helyszínnek a szemléje során, ahonnan az állítólagos autó gumibroncsait csikorgatva hajtott el, nem találtak semmilyen nyomot, sem a kavicsúton, sem az aszfalton. A helyszíni ellenőrzést már másnap napközben elvégezték. Az iratokban világosan feljegyezték, hogy nincs hó, nem esik, tegnap óta nem esett, csupán gyenge szél fúj, plusz három fok van. Egy ilyen, nagy gázzal történő indulás nyomainak ott kellett volna maradniuk. De nem maradtak ott.

Meg kellett volna kérdezni, hogy az itteni általános iskola tanulói miért nem említették, hogy egy héttel korábban ismeretlen férfiak szólították le őket. Ezt csak akkor árulták el, amikor a faluban elterjedt a hír, hogy a polgármester asszony egy bézs színű Fiatot látott. Meg kellett volna kérdezni, hogyan történhetett, hogy a polgármester asszony, mikor egy gyerek kiáltását hallotta az autóból, amelyik oly nagy gázzal hajtott el, nyugodt léptekkel hazatért, és – mintha mi sem történt volna – két órán keresztül filmet nézett a tévében.

Meg kellett volna kérdezni, hogy volt-e egyáltalán bézs színű autó a tavaknál.

Ezeket a kérdéseket teszi fel magának újra és újra Krystyna Jałowiczor. És így válaszol: ha azon az estén nem volt itt semmilyen bézs színű Fiat, semmiféle idegen autó, az azt jelenti, hogy Aniára csak olyasvalaki emelhetett kezét, aki idevalósi.

– Fejezd be – figyelmezteti az anyósa. – Itt mindenki jóra való, itt nincsenek rosszindulatú emberek. Te nem idevalósi vagy, nem tudod, hogy itt soha semmi rossz dolog nem történt. Csak a Jóisten mér időnként nehéz sorsot az emberekre, büntetésként a bűneiért. Imádkozni kell, de látszik, hogy nem viszitek túlzásba. Nem kell lázadozni.

Krystyna Jałowiczor nem lázadozik. Nem idevalósi, keveseket ismer erre felé. Csak Ania eltűnése után költöztek Simoradzbába. Az anya úgy döntött, hogy itt fogja megvédeni a lányát. Vagy a legszörnyűbb hírt, amely mégis jobb annál, mint ha egyáltalán nincs semmi hír.

Beköltöztek az anyósához, kaptak tőle egy darab földet, építettek egy nem túl nagy házat. Bámulnak ki az anyósával az ablakon, és egyiküknek sem tetszik a látvány.

Nem kérdezi az anyósát, miért nem ment el aznap este Aniáért. Az anyós soha nem említette a menyének, hogy ő is szenved, sóvárog, hibáztatja magát.

Nem kérdezi a férjét arról, hogy miért nem szólt soha egy rossz szót sem a saját anyjára, miért nem mutatta felé a harag, a neheztelés legkisebb jelét sem.

Nem kérdezi, miért nem jött el hozzá soha senki az iskolából Ania eltűnése után, hogy elbeszélgessen vele. Sem az akkori igazgató (Stanisław Trzcińskinek hívják), sem a lánya nevelőtanára (Janina Krajzer a neve), sem az a tanár, aki azon az estén felügyelt a gyerekekre, és akit egy évvel ezelőtt az iskola új igazgatójává neveztek ki (Krzysztof Błaszczaknak hívják).

– Nem fordult meg a fejemben – mondja ma az új igazgató. – Nem éreztem magam akkoriban elég erősnek.

A faluból a mai napig senki sem érezte magát elég erősnek ahhoz, hogy eljöjjön a nyolc évvel ezelőtt eltűnt kislány anyjához, és megigyon vele egy teát. Hogy támaszt nyújtson, elbeszélgessen, ha mást nem, az égen vonuló felhőkről. Vagy azért, hogy hallgasson vele egy órán keresztül, aztán kiigya a teáscsészét és menjen a dolgára. Mindez fontos lenne, a szenvedőnek erre volna szüksége. De nem tudni, hogy Krystyna Jałowiczor is erre vágyik-e. Nem jár-keel túl sokat a faluban, nem szolgáltat túl sok alkalmat arra, hogy megszólítsák. Az emberek itt jól ismerik egymást a portákról, az iskolából. De ő idegen, ismeretlen. És nem hagyja magát megismerni. Soha nem tette be a lábát a szülői fogadóórákra a fia ügyében, nem akarta átlépni az iskola küszöbét. A férjét küldte maga helyett. Mindennap Bielskóba jár munkába, ahol gyerekfilmeket rajzol kockáról kockára. Amikor autóbusszal hazafelé tart Simoradzba, kifelé bámul az ablakon, mintha el akarná kerülni, hogy bárki megszólítsa.

Nem jár az itteni templomba. Félt, hogy a gyilkos mellé találna leülni. Azt mondja neki: jó napot, és a béke jeleként megszorítja a kezét.

Danyi Gábor fordítása

Bronka Nowicka

Megetetni egy követ¹

(részlet)

Párnahuzat

A félbevágott ajtó mögött gyanúsán nagy volt a csend, aztán a dédi odacsoszogott hozzájuk, és bejelentette a konyhában ülőknek, hogy szült. Elfordították a kulcsot, hogy bejöhessen. Kigombolt ingben jött be, mellére egy párnahuzatba csomagolt ruhacsomót szorított. Felkapták fejüket a tányérjukból: újszülöttnek nézték, mert a huzaton a gombok szemeknek tűntek. A dédi lejjebb célzott a mellbimbójával, oda, ahol az emberek szája szokott lenni.

Úgy ült le az asztalhoz, mint egy madonna, aki arra vár, hogy elhalmozzák vagy legalább köszöntsék. Senki nem szólalt meg, csak nagymama sírta el magát – gyorsan és könnyek nélkül.

Mindenki elfogadta dédi újszülött gyermekét, annak ellenére, hogy nem akarta megmondani, kitől van. Először azt állította, a férjétől.

– Ő már nem él, anyukám – mondta nagymama.

– Na és? – dühödött fel, de tudta: amikor a lánya a homlokán kopogtat, akkor valami mást kell mondani, mint azelőtt. – Akkor a tiédtől.

– Már ő sem él.

– Akkor ezé, itt – dühöngött, mint mindig, amikor valami nem a kedve szerint alakult, és totyogós dédunokájára mutatott.

Amikor dédi abbahagyta a szoptatást, vízben forralt lisztből csinált tejet a gyerekének – énekel közben valamit, mormolt a maga módján.

¹ Bronka Nowicka (1974) lengyel színházi és televíziós rendező, forgatókönyvíró, író. *Megetetni egy követ* című debütáló kispróza-kötetért 2016-ban elnyerte a rangos lengyel irodalmi díjat, a Nikét.

– Most te ringasd – mondta egyikünknek, amikor úgy érezte, mennie kell, bár nem tudta, hova és minek. A soron következő kötelességtudóan ringatta a koszos rongyot, és nem hagyta abba még akkor sem, amikor kikerült dédi látóköréből.

Ablak

Lehet, hogy odaértünk – a háttérben dolgok futnak át az egyik oldalról a másikra. Az ablakban látja a mozgó vonatot, hogyan folyik el a madár, az erdő, egy ember az erdőnél és egy levél. A levél nekiütözik az ember fejének. A szél a levelet a svájcisapkájához tűzi. Az ember és a svájcisapka miatt a levél nem halad olyan gyorsan, mint egy madár. A vonat áll. A levél most a sántikáló ember ritmusára a múlt időbe zárándokol.

– Hogyha – gondolja a gyerek – gyorsabban futna, mint a vonat, akkor bármit utolérhetne.

Elképzeli magát, ahogy leszáll, és elszágul a robogó vagonokkal ellentétes irányba. És ha évekbe telik? Hogyha olyan hosszú az út a nagypapához, hogy őszen és ráncosan ér oda hozzá, barna foltokkal a lábán?

A dolgok az ablak mögött megint elmozdultak: a házak, a kerítések és minden más, ami nem ember, bár senki nem tudja, hogy kié. A felhők, a fák, a szempilláknál is vékonyabb lábú szúnyogok egyre gyorsabban mennek át az ablak egyik oldaláról a másikra.

Gyufa

Álom: anya kenyeret vág, apa a borotvaecsetet mossa. Mindketten terpeszben állnak, mintha lábukkal ragaszkodnának az élethez. Én egy gyufát tartok. Mezítláb megyek – ezért halkán –, tüzet viszek nekik, anyának adom először.

Úgy ugrott anyára, mint egy rovar, felmászott a virágok szárán az otthonkára, és most húzik az olcsó anyag szántóföldjén. Anya a melle körül hadonászik – le akarja törölni a kenyérről rákerült lisztet, de csak elterjeszti magán a lángot. Még magához veszi a kést, a megszokás azt diktálja, hogy belemártsa a vajba, a vaját egy szelet kenyérbe törölje újra meg újra. Rágja az elszenesedett kenyeret, ropog a szájában, mint egy fegyver. Nézi, ahogy a láng ellopja a fakanalakat, fosztogatja a szekrényeket, gyorsan kiolvassa és egyből összegyűri az újságot. Egyenletesen masírozik, hasadékokat hagy a padlón. Anya nem csodálkozik – ismer mindent, amit az élet adhat. Van, ami meglepi, van, ami nem, de mindet ki tudja várni. Így hát anya ül és vár. Ül a padlón, és egyre jobban hasonlít a szénhez.

Apa az arcára borotvahab helyett kormot ken. Kulcsontjától a szeméig teríti szét egy ecsettel. A borotvát nem tudja másképpen megfogni, csak vizes törölközővel. Az acél sziszeg, a sörték fulladoznak, a penge fekete szószot gyűjt össze a bőrről. Apa elhagyja a kezét – a köntös száz hamulevélle hullik –, úgy áll a tükör előtt, mint egy meztelen fa.
– Jól van – mondja. Nem akart borostásan meghalni.

Sipos Tamás fordítása
Megjelent a Prae Kiadó gondozásában

A vége még messze van

(1)

Felébred. Hirtelen, de mélyről, mintha a pincéből rántanák fel, az arca hideg, verejtékes.
Egy film megy a tévében. Ki kapcsolta be, és mi ez. Űrutazók egy szűk fülkében.
A szomszéd odaveri a sarkát a fenti lakásban, meg lehet szokni.
Mindent meg lehet szokni, mondta valaki. Hazugság.
Letörli a homlokát, és újra. Kibuggyan a sós víz.
Az űrutazók landolnak. Egy másik világban.
A távirányító messze van.
Az a világ messze van.
Volt olyan, amikor.
Egyszer régen.
Ne beszéljünk erről, írták, és szívecskét biggyesztettek a végére.
Meg fogok halni, kérdezte tőlük. Kitörölte.
Az űrutazók szerelmesek. A nő sír, a smink nem mozdul el az arcán.
A buszok már járnak, éjszaka vagy hajnal, néma sült krumpli reklám, a tévé nem sistereg.
A tévé mióta nem sistereg. Állandó adás, rúzsos nő tátog a képernyőn.
Meg fogok halni?
Hazugság.
Kis piros szív, kettő egymás után. Fehér űrkapszula, pohár víz, a pohár koszos.
A távirányítóra ráragadt a por, a gombok mellett morzsa.
Mikor érezte utoljára azt. Még a kapszulák és vitaminok előtt.
Egy másik világban. Voltak madarak, és nappal, és emberek járkáltak.
Lassan sírni kezd, vagyis átfolyik a könny az orrán, száján.
Az űrutazók megérkeznek, sárga fény és boldogság.
Fel kéne ébreszteni valakit. Lehívni a szomszédot. Itt dübögjön.
Fogja meg a hátát, milyen vizes. Csináljon valamit.
A telefonért nyúl, korán van még. A távirányító messze van, húsz percenként reklám.
Aztán két ember gázol a vízben, fehér ruhában, fogják egymás kezét.
Körülöttük sose látott növények. Üres a kapszula.
Újra megnézi, igen, bevette az összeset.
Visszaaludni, a kislámpa sárga fényében.

(2)

Medvehagymát hoz, szezonja van, mondja, érezni a hangján, hogy erőlteti a könnyedséget.

Könnyed, vidám, tavasz van, hallani a madarakat, virágzik valami fa. Sárga.

Aranyeső. Ja nem, az bokor. Vagy fa? A gyógyszert bevetted?

Mindent, igen, csak meg ne kérdezd, hogy vagyok.

Dévédéket is hozott, mikor nézek dévédét. Vagy bármit.

Figyelemelterelés.

Nem mondom ki, hogy a fájdalomnak van olyan dimenziója, ahonnan nincs elterelés.

Hozza magával a normális életét, pakolászik a konyhában, kibírhatatlan látvány.

Fülbevaló, smink, tiszta ruha, volt ereje fürdeni.

Akkor most kisedlek a köntösből, jó, kérdezi.

Ne hagyd el magad.

Nem válaszolok, menjen el.

Pulóvert hoz, megsimogatja a homlokom. Közel hajol, érezni a parfümöt, a bőrén krém csillog.

A szomszédról beszél, hogy hangos a kutyája, ezt képzeljem el, állandóan ugat.

A másíknak gyereke született, hagyják a babát sírni, most megint ez a divat.

Áthúzza a fejem a pulóveren. A keze hűvös, jó.

Főzött is, a hagymát vízbe rakja, a hűtőben matat. Minden rendbe fog jönni.

Van megoldás, mindenre van megoldás.

Miért hazudik mindenki.

Belecsimpaszkodok, mint egy gyerek, húzom a nyakát, simogat.

És hogy hívják a kutyát, kérdezem. Felderül, mindent elmesél.

A kutyát, gyereket, időjárás, napi híreket, mit hozott még, és minden jó lesz.

Ő kezd el sírni, ez is egyfajta boldogság. Kivezet a teraszra, a napsütés jót tesz. Ugye jó.

Jó, mondom, az aranyeső tényleg virágzik, minden sárga, bólíntok is, igen, jó lesz.

Ettől megnyugszik.

Lassan összekolászik, zizeg a fülbevalója. Csilingel.

Most már megyek, mondja, rám mosolyog, ha hűvös lesz, menj be.

Nem nézek utána. Bejönni a teraszról.

Majd egyszer.

Az aranyesőt nem, a parfümöt még sokáig érzem.

(3)

Két kiló ötven deka, ennyire kicsi vagy. Nem is olyan kicsi, mondja a csecsemős.
Másfél kilósok is vannak. Van, aki fél kilóval túléli.
A szemöldököd piros, sokat alszol, a szemed nem akad meg semmin, nem is látsz.
Ennyit tudok rólad.
Hazahozlak, a fehér zaj jót tesz, egész nap megy valami gép halkán. Aztán a tévé.
Úrutazók, egy régi film, nem tudom végignézni, etetés van, pelenka, meg a többi.
A fülbevalóm után nyúlsz.
Feléred az asztalt, a fogaid nyomot hagynak a szélén, lepattogzik a lakk.
Még mindig csodálkozom, ki vagy.
Mosogató, tányérzörgés, kakaót kérsz, molnárkát. Még nem sírsz sokat.
Aztán az óvónő félrevon, a gyerekekkel valami baj van, üvölt egész nap. Nem érti.
Rám nézel, de nem látsz, valamit irkálsz, az első naplód.
Bélyeget nem gyűjtesz, babázni nem szeretsz, fiúkkal lógsz.
Milyen leszek húsz évesen, kérdezed. És harminc?
Valamilyen. Szép.
Nem tetszenek a válaszaim, rám pillantasz, de nem látsz.
Filmet nézünk, mindent megkritizálsz. Ilyen nincs is, nem igazi.
Micsoda.
Ez az egész a filmen, nem így van vége, nem jól írták meg.
Bocsánatot kérsz, átöleled a nyakam, húzod.
Túlérzékenység, mondja a pszichológus, minden rendben lesz.
Minden ember egy másik virág, másmilyen, erre forgatod a szemed.
Folyton előre akarsz ugrani az időben, mi lesz azután és azután.
Betegségtől félsz, méred a lázad. Ennyi, akkor ennyi az élet? Még többet írsz.
Kiadják, örülsz, jó, de mi jön ezután. Keresed a jeleket.
Meddig tart ez a világ.
Jön érted valaki, most szerelmes vagy? Fogjátok egymás kezét.
Elsírod magad. Pedig látod, megmondtam.
És ha vége lesz? Eltűnik minden hirtelen, eltűnik ő is, és ez a világ.
Megsimogatom a homlokod, kicsit nyirkos, hideg. Egy filmen látlak, mentek előre a
napfényben, körülöttetek buja növények.
Elmosolyodsz, látom, hogy elképzeled. Buja növények? Olyanokat tudsz mondani.
Elmesélem az egész filmet, amit egyszer láttam, két ember landol egy másik világban.
Valójában alig emlékszem.
Felnézel, és mi lesz a vége, kérdezed.
Most kell jót mondani.

Endrey–Nagy Ágoston

Bőrkert

Hajamba kaporszálak akadtak, homlokomról
boglárkalepkék szívják a verítéket.
Így érhetne véget; a két négyzetméter bőr
virággal a pórusaiban nem emlékszik semmire.

Egyszer az öltözőben letépték a pólómat,
hogymindenki lássa a felsőtestemet borító vágásokat.
Kiderült: nem rejthetők el az anyámtól lopott alapozóval.
Körmeik nyomát utána felvágtam otthon,
édes bőrt akartam, amiről leperreg minden.

Aztán elkezdtem sminkelni, puha, sápadt lárvaként
bevontam magam fenyegető mélykékkel és bíborral,
szerettem, ahogy a szemhéjpúder és a rúzs
vastagon az arcomra tapadt.

Most, évekkel később itt fekszem az egyetlen helyen,
ahol senki elől nem kell elbújni,
fekete tincseim közt elmagzó kórók,
boglárkalepkéket dörzsölök szét a homlokomon,
számon szirmok, a kerttel együtt bőrömet is
amnéziásra égeti a nap.

Bufotoxin

Gyerekként még szeretted a száraz ragyogást,
a szaladgálást, a vibráló réteket.
Élvezted, hogy tested nem nehezíti semmi.

Mikor először találkoztál nagyapáddal,
repedései tele voltak fekete kerti földdel.
Sáros kézzel kereste testnyílásaid:
maradj vesztteg, kislányom, feltöltelek szép,
zsíros földdel, lépni is alig tudsz majd.
Csak hordd magadban, nem számít,
mi bomlik odabent.

Eleinte még tartottad magad,
csak a düledező sufniiban sírtad ki a rögök súlyát,
aztán összeszorítottad a szád, és elkezdted
szavakat keresni a hallgatáshoz.

Egy évre rá összedőlt a kamra;
nagyapád ekkor még nem aggódott.
Csak amikor anyád arról számolt be,
hogy a halántékodon mindig keserűfehér
veríték csapódik ki, ha fiúk érnek hozzád.

A szobádon kívül nem mertél élni,
az ágy alatt kezdted aludni,
bőrödön apró foltok jelentek meg.
Közletről hűvös és keserű lett a szagod,
mint nagyapád házának tavasszal.

A napfény jól ismert útjait kerülve vánszorogsz;
kisirhatatlan rögök súlya ízületeidben.
Borostyánszemeid búvóhelyet keresnek.
Keveset beszélsz, keserű, fehér váladékot izzadsz
a férfiak közelében.

Weeber Luca Borbála

Érintő

*(mert még félek olyat
vágni, ami nem forrhat össze)

Haljon meg, tőlem teljesen független okokból, ne is tudjak róla (csak attól kezdve mindig). Valaki vágja fel nekem*, recés szélekkel, pontatlanul, végig a gerinc mentén, egészen a keresztcsontig, majd a mellkason ugyanígy. Hajtsák vissza a bőrt, a bordákat, nyíljon szét, bomoljon ki nekem, eresse el magát. És én majd azt képzelem, csak alszik, mert mindegy is, de ne tudjon róla senki. Ujjaimat a szövetek közé mártom, érezni akarom a meleg húst, a sima, mozdulatlan csontokat a tapadás alatt, könnyen szakadó ereket. Elhinni, hogy most csak hozzám tartozik, hogy többé senki nem érintheti így. De csak a saját akaratomat találok a szétvetett tagokban, ebből tudom, tévedek: itt már minden magától válik szét, és bármilyen pontatlan a bemetszés, a lényeg végül ugyanabba a megismerhetetlen formába varrja vissza magát.

Dobogó-erdő

Fogaim patakmedrek fehér kövei,
íriszeim kambiumzöld gyűrűk.

Mikor szelídíteni akarsz, testem
illatos növényekkel dörzsölöd,
agancsaimat egyre finomabb
reszelőkkel simítod vissza a koponyába.

Bőröm mégis napról napra
kérgesebb, lábamra erdősávok
kúsznak. Átmeneti időszakokban
bundámat egyben vedlem le,
mint hullók a bőrüket.

Meztelenségem ott van
mindenen, mikor legombolják
magukról lombjukat a fák.

Szoknyám alatt magammal
viszek egy darabot az erdőből.

Dankó Tímea

Szabásminta

Ezüstfenyőkről mesélsz. Arcod erdő, visszahagzik benne a kiáltás. Nem az idő mozdulatlan, a fák követnek. Törzsük fehéren világít, mint a halottak ujjja. Visszarántanak két sötétkék ívű körbe, sugárirányban szürkül, farkasszemet nézünk.

A szakadék türelmesen pislog, amíg szárnyakat szabsz. Volt szerelmeid bőrét kellene magadhoz öltened, de félsz feltépni, ami hegesedésnek indult. Van egy seb, ami mind a négy égtáj felé mélyül. Az nem zuhanás, ha éppen a közepén állsz.

Lépj, vagy ne lépj, mindkettőt megbánod.
Nem minden fekete-fehér. Ez igen.
Várj, és helyetted döntenek. Olvadó jégtáblák és megszilárdult lávakövek között ugrálsz, amíg matt szürkére koptatnak a végletek.

Cheshire Cat

anyád hűtőtáskában hordott ki
apád gyomrát égették a visszanyelt szavak
kazettára vetted a csendjük szalag
szakadás vagy
végeket összefogó
masni a hajban mi a különbség
az olló és az íróasztal között
egy négyszög valamennyi sarkában elférsz
de a combon ejtett vágás kör alakú
megtalál a közepén ami ismerősen fáj
ha nem tudod hová akarsz eljutni
egészen mindegy merre indulsz
átzuhantál a föld középpontján
mégisincs ahová ne követnének
fekete fólia a nyomodban
visszhangzik miközben húzod

László István

Penitencia

Elmegyünk. Hová? Nem válaszolt az anyjának. Felállt, megkereste az üvegkancsót. Az asztra három poharat tett: egyet a fiának, egyet az anyjának, egyet saját magának. Fémgyűszűt vett ki a zsebéből, megdörzsölte, hogy a homok és por leváljon róla. A kancsóban hatgyűszűnyi víz volt. Kimérte, egyenlően elosztotta, és visszaült az asztrához. Felémelték a poharakat, halk imát mormoltak, aztán egyszerre megitták a csöppnyi vizet. Nem tudtak egymás szemébe nézni. Az üres poharakat bámulták. Sírtak volna, de a szervezetük kiürítette a könnycsatornákat, és az összes víztartalékot a létfontosságú szervek működtetésére fordította. Anya is ott lesz, kérdezte a kisiú, és kidörzsölte a szeméből kipergő homokkönnyekeket. Az apa az anyjára nézett, aki remegő kezekkel nyúlt unokája arca felé. A gyermek megnyugodott. Száraz ajkaival, halkán kérdezte az apjától: mit fogtál a tegnapi vadászon? Holnap is ehetünk olyan finom, ropogós kígyóbőrt, mint a múltkor?

A gyermek értetlenül bámulta őt, tátott szájjal, amint az asztal alatti ládából kikotor-ta az ásót. Apámat is vinnünk kell. Az anyjára nézett, aki aztán felállt, és odanyújtotta neki az üres kancsót. Reszketett a kezében. Ebbe tedd. Őt borda és egy sípcsont fér bele.

Félórányi járásra feküdt az apja, északra. Mezitláb kelt át a sivatagon, a derekát foszladozó vászonnal kötötte át. Testének többi része fedetlen volt. Csontjait is csak a bőr borította már, elvéve egy-egy izomrost mozgatta végtagjait. Az ásót a bal vállára vetette, a kancsót a jobb kezében fogta. Ötpercenként megállt, és kihaladt szájához emelte, hátha talál benne néhány maradék cseppet.

Pálmafákkal körülölelt oázist látott maga előtt, hús tóval, benne aranyhalak, amik az összes kívánságát teljesíthetik, nem csak hármat. A tó gyengéden hullámozott, a szél messzire elhordta a csobogás hangját. Körülötte zölden duzzadó bokrok, vérpiros, édes málnákkal, kökénnyel, áfonyával, eperrel. A pálmafákon egészséges kókuszdiók, amik maguktól szétnyílnak, nem kell erőlködni, megtörni, nem kell vigyázni, nehogy a kókuszlé a földre folyjon, kárba vesszen.

Elhessegette a látomást, próbálta nem látni a folyton közeledő és folyton távolodó Paradicsomot. Összpontosítania kellett. Befogadta a napsugarakat, amik behatoltak a bőre alá, felhasították, belülről lángra lobbantották azt. El kell menni innen. Ennyi az egész. Nem hagyhatjuk itt apát, neki is látnia kell, hogy van remény, túl lehet élni így is, lássa, hogy nekünk is kijár majd az a kényelem, ami neki és anyjának és nekem, amikor meg-

születtem, amikor kisgyermek voltam, amikor reggelire disznósajtot, ebédre húsleves és csirkepaprikást, vacsorára spenótot, az étkezések között pedig dagadó gyümölcsöket ettünk, a húsleves tetején zsírgyöngyök futkároztak, vastag, puha répadarabok úsztak benne, a főtt húst külön szolgálták fel, tejbe áztatott, szétnyomott krumplipürével, bordó céklalével nyakon öntve, a cérnametéltet egy másik edényben főzték meg, sós vízben, nehogy felszívja később a levest, amit szétfeszített a kövér marhahúsból kifőtt ragados fehérjelé, a csirkepaprikásból nem sajnálták a piros paprikaport, a hús, selymes tejfelt, ami megadóan folyt szét a zsíros alaplében, készen állva, hogy befogadja a kockákra vágott, felhizlalt tyúkból származó nyers húst, hogy aztán sisteregve, pőfékelve, a konyha falát szétfröcskölte megfőjön, majd megigya az egzotikus fűszerekből készült pácadalékot, a fiamnak is éreznie kell, milyen jóleső élni, milyen két liter vizet a gyomrukba küldeni, a többit, ha már nem esik jól, hanyagul a testünkre vagy a kanálisba önteni, milyen karácsonykor annyit zabálni, hogy aztán hányni kelljen ahhoz, hogy a következő fogást is le tudjuk nyomni a torkunkon, ami szintén a vécében landol az égetettcukor-mázás, marcipános, fondantrózsával díszített, öt méter magas tejszínhabtoronnyal megbolondított, gejl desszert miatt.

Az apja bordáit simogatta. Nem kellett sokáig ásnia, a homokot, ami a holttestet őrizte, elfújta az északi szél. A feje épségben maradt még, teste többi része kukacok és férgek ebédje lett. Ismét a szájához emelte a kancsót, hátha kicsöppen belőle valami, ami örökre eloltja a szomjúságát, ami megnyugtató a szárazságtól lüktető nyálkahártyáját, ami elaltatja, aztán felébreszti egy búzától aranyló mezőn.

Vigyázott, nehogy eltörje a bordákat. Egyetlen rossz mozdulat elég lett volna ahhoz, hogy szilánkokra morzsolódjon a csont. Hidegrázás fogta el, remegni kezdett a teste, meg kellett feszítse vékony tenyérizmeit, hogy elvégezhesse feladatát. Az utolsó borda kiemelése és elhelyezése után maró sav kezdett mozgolódni a gyomrában, egyre feljebb és feljebb nyomulva. Nagyokat nyelt, hogy visszatartsa. Nyála a fejről a szájába csöpögő izzadságcseppekből képződött, viszkedett a bőre, már csak a sípcsontot kellett biztonságba helyezni. Kirántotta a térd tokjából. Szédülni kezdett, végtagjai elgyengültek, gyomrát a torkában érezte a mardosó nedvekkel együtt, ujjai szétnyíltak, elengedték a sípcsontot a szorításból, négykézláb támaszkodott, elsötétülő tekintetét apja holttestére szegezte, farkasszemet néztek egymással, a mutatóujját ledugta a torkán, hogy szabaduljon meg a gégéjéig felkapaszkodott gyomorsavtól, ledugta még egyszer, harmadjára is, hasztalan, zihált, fújtatott, ordított, fejét az ásó felé fordította. Egyetlen hatalmas karlendítéssel utánanyúlt, két kezével megszorította a fanyelet, térdre ereszkedve a magasba emelte, aztán kiélezett, enyhén hegyes végét belefúrta a holttest fejébe. Felállt, támaszkodott a stabilan álló ásónyélre, kirántotta apja koponyájából, újra felemelte, és lecsapott vele kissé lejjebb, a gégébe. Gyorsabb ütemre váltott, nem kímélte sem a vállcsontokat, sem a szegycsontot, sem a medencecsontot, sem a lábszárak csontjait. A bordákkal teli cserepet szilánkokra törte, ordított, a nyálát szétfröcskölte, köpdösött, vonyított, ütötte, ütötte

az üvegkancsót, apja holttestét, felváltva, ameddig porrá nem vált minden körülötte, ameddig el nem tudta fújni az északi szél a feltrancsírozott, élettelen embermaradványokat. Bosszút kellett állnia a múltért.

A hányingere elmúlt. Visszaindult a düledező viskóba.

Az anyja már útra készen állt, becsomagolta egyetlen bőröndnyi tartozékaikat, unokáját elaltatta, hadd pihenje ki magát a hosszú út előtt.

Nyílt az ajtó, az ásó a kezében, a kancsó sehol. Az anyja kérdő tekintete, szóra nyíló ajka. A fia halk szuszogása, álmában édes tengervízben úszott. Becsapta az ajtót, az egyszobás homokviskó megremegett. Felemelte az ásót, precízen irányított, határozott, nem túl erős, nem túl gyenge, éppen elégséges erősségű ütéssel a földre terítette az anyját. A fia fölébredt. A szemét dörzsölte. Kérdezte az apjától, hogy mi történt, de az apa a holttestet bámulta. Apa, hová megyünk?

Szibériába. Ott zöldek a rétek, a kancsók pedig hűvös forrásvíztől dagadnak. Ott lesz édesanyád is.

Beke Sára D.

Beke Sára D.

becsukod

borotvapengével felmetszed a jobb szemem
végre éles a látóteremet kettészelő vonal
ahogy átnyúlsz fölöttem keresel
valamit amivel letakarhatsz újra mindent
addig én leválasztalak a plafonról óvatosan
még van időm hogy kivágjalak a síkból
téged ahogy átnyúlsz fölöttem leveszel
egy kék gerincű könyvet a polcról
villanyt kapsolsz becsukod a jobb szemem
kinyitod a könyvet óvatosan
eltakarod azt a vonalat
eltakarsz újra mindent
felolvasol amíg csak vagyok
átnyúlsz fölöttem mit sem törődve
azzal, hogy már rég kivágtalak a síkból
és a jobb szemem
közepében tátongó vájatba hajtogattalak

a füled mögötti bőr

az enyém marad
három vonalat karmoltam beléd
levágom a körmöm
sosem lehet a tiéd
összegyűjtöm
meggyűjtom
el tud-e égni
hiába hagysz el
bőröd nem lesz másé
lekarmolom
meggyűjtom
milyen gyorsan ég el
mennyi marad belőled
levágott körmeid megtartom
hiába hagysz el

Taródi Luca

Taródi Luca

Költözés

Régiből építész új házat,
amit a sajátodnak hívsz,
pedig idegen állatok nyomaiban taposol,
és úgy eszed a kenyeret, mintha kínálták volna.
Hiába írod át neved a kerítésen;
ágyadban, délben asztalodnál
mindig mást keresnek.
Napközben nézed az úton haladó embereket
– ez az apám is lehetne ez meg a gyerekem – gondolod,
hogy ezen a helyen lassan telik az idő,
a nyarak hosszúak,
hogy könnyen megszokják arcodat a falak.
Régiből építész új házat,
de még meghalni sem mersz benne,
más árnyéka elől húzod be este
a függönyt.
Itt laksz, de még nem láttad
a teret, a pályaudvart, a boltot,
ami lehetne olcsóbb vagy éppen drágább.
Végül azért mégis hozzászoksz,
végigalszol benne egy éjszakát,
és reggelre észreveszed, hogy hozzád öregedett a ház.
Ezért összepakolsz,
régi házadból romok közé költözöl,
tenyered a fejed fölé emeled, és nézed,
ahogy egyenként
árnyékodba költöznek az emberek.

Horváth Florencia

Születni

Az egész azzal kezdődik, hogy épp csak lüktető
ütőereidre rácsavarodik egy idegen anyag.
Az érzés, hogy ami táplál, meg is tud folytatni.
Átzuhanasz, levágják rólad darabokra csonkító
láncaid. A felsírás, mint első tiltakozás rád terít
egy folyamatosan üszkösödő halotti leplet.
Évtizedekig abba öltözöl. Zsebesek metszik bőröd,
tolvajok tépik le ruhád, ólomba öntenek bálványt
forraló istenek, míg csak húscafát maradsz.
Az éjszakákból mindig újraépíted magad, reggel
elveszik, amit idáig őrizgettél. Sebbé vakarod
összecsípett tested, porrá zúzod törékeny csontjaid.
Aztán begyűjtenek a többi közé, te leszel noteszükben
az újabb strigula. Az orvos pénzt gyűr zsebébe,
anyád kitakarózik, véres öle után sír,
te meg itt maradsz, mint levedlett szentség.

Haza

Van középen egy vérrög, szét kell metszeni.
Üvegszilánkkal karistolni fel egy ígéret mocskát.
Hiába könyörgött évek óta az Úristennek,
hogy lapátolja ki alóla minden elhíttetett szó
darabját, az inkább betonba szárította.

Vidékre nem való ennyi minden. Vidéken legyen
étterem, legyen liget, könyvesbolt, presszó.
Vidékre nem való boldogság.

Van a közepén egy vérrög, szét kell metszeni.
Az ígéret földje mindig te voltál neki, Budapest.
Idegen ágyban fekszik a szív, nem szabad felébrednie,
vagy szétfut belőle a remény szülte maradás,
még azután is, hogy megdöglött a maradás szülte remény.

Lepattogzott ujjáról a körömlakk, arcáról felszállt
a púder, kézitáskájában laknak a kulcsok oda,
ahonnét nem kell visszajönni.

Marcin Świetlicki

Tizenhárom¹

(részlet)

Szotyka mérgesen és az idegességtől reszketve lép be az Irodába.

Nem sikerült felhívnia szívbeli barátnőjét, Klaudiát, így nem volt kinek elmondania az előző napi homályos eseményeket. Bejött hát az Irodába, hogy kipanaszkodja magát – biztos lehetett benne, hogy itt mindig talál valami célszemélyt, akinek elkeseregheti búját-baját. A szemében könnyek, ám hogy választékos sminkjét el ne rontsa, a könnyeket csak a szemében engedi gyűlni, lecsordulniuk nem szabad.

Helyet foglal a bárskében, odabiccent a pultosnak, és együtt fülelik a mester telefonos beszélgetését. A mester kicsit már vontatott, kicsit már széteső, kapatos hangon a következőket mondja bele a telefonkagylóba:

– Igen. Igen, olvastam a levelét... igen. De tudja, én ezt egyszerűen nem akarom, és szerintem az embereket sem érdekli. Nekik teljesen mások az igényeik. Én járom a várost, és időnként hallom, miről beszélgetnek, hogy mi érdekli őket... Nem, nem. Nincsenek szórakoztató kulisszatitkok. Inkább nyomasztó történetek voltak... Nem, de semmiképp nem akarom megcsinálni. Szó sem lehet arról, hogy valami profival együtt. Ha már – akkor egyedül... Nem azt mondtam, hogy igent mondok, de esetleg megpróbálhatom (itt a mester a pultosra kacsint). Igen, de egy kis időt rá kellene szánnom... De hát nem ígérhetek semmit... Jól van, beszélünk még. Itt vagyok mindig, mindig... Amikor magának megfelel... De nem ígérek semmit... Mennyit?... Mennyit?... (Itt a pultos azt mutogatja a mesternek, hogy nyugodjon le, fogja be, és ne áruljon el érzelmeket. Szotykát, bár elborítják a maga ügyei, bár nem avatták be a dologba, mégis bevonzza a mester beszélgetésének kihallgatása. Némán faggatja a pultost: miről van szó? Erre az tesz egy mozdulatot, ami annyit jelent: mindjárt mindent megtudsz. Úgy néznek ki, mint két süketnéma, olyan hevesen gesztikulálnak a pultnál.) A mester pedig tovább társalog:

– De ugye tudja, hogy az ilyen varsói pénzek itt nem érnek annyit... Annyi éve élek már itt békében, most meg egyszerre a nyilvánosság elé kell állnom, és egy őket totálisan nem érdeklő történetet elmesélnem olyan embereknek, akiket nem becsülök?... Igen,

¹ Marcin Świetlicki (1961) lengyel költő, író, a krakkói alternatív zenei színtér koronázatlan királya.

igen, értem én... Hogy miféle bohémvilág? A bohémvilágról faggassa Grzegorz Turnaut, ő a krakkói bohémvilág vérbeli reprezentánsa... De miért beszél maga az alkoholról? Megmondom én magának, miért. Maguknak ott Varsóban feltűnt, hogy nem is rossz téma az ivásatról írni. De hát maguknak ott van a maguk kis első ligás varsói új kedvence, a tárca- és prózaíró Jerzy Pilch, aki fáradhatatlan hűséggel képviseli a *Polityka* helyzetét. Ő nem merítette még ki ezt a témát? A témák többsége már lerágott csont: már a meleg-téma sem olyan divatos, a feminizmus és az antiglobalizmus kiapadt, a családon belüli erőszak szintén – miért pont a vénülő, alkesz, egykori gyerekszínész témáját ne aknázták volna ki? És tudja, milyen lesz ennek a fogadtatása? Ezt én magának kapásból megmondhatom. Egy marginális, köldökbámuló, széteső meskete jön ki belőle. Ezt fogják mondani a varsói színes hetilapok kultúrrovataiban tevékenykedő varsói okostónik. És majd kijelentik, hogy ezek nem is igazi emlékek, ezek épp csak valamiféle emlékvázlatok, hogy ezeknél jobbat is tudnék. És hogy ez a felnőni képtelen, öreg kisfiúk undorító kultúrájának jelensége... Igen... És ráadásul ezzel a feminista tárcaírónök malmára hajtánánk a vizet, nemde? És én mit kapok a pénzért cserébe? Egy nagy rakás emberi agressziót. Egy rakás senki mond majd nekem ocsmányságokat, erőlteti a pajtizást... Az általam esetleg leírt szövegek idézeteit mondanák vissza nekem úgy, ahogy most beszélnek hozzám annak az idióta, átkozott sorozatnak az idézeteivel... Csak annyit, hogy... Nekem mostanra ebből már tényleg elegendem lett, és egy ilyesfajta könyv kiadása után ez újabb lendületet kapna... És azt fogják mondani, hogy eladtam magam. Nyilván. Hát kell ez nekem? Nincs nekem erre szükségem. Engem most viszonylag békén hagynak. Nekem már nem kell semmit...

(Ekkor a mester hosszabb időre elcsendesedik, hallgatja a varsói úr hosszúra nyúlt mondókáját.)

– Hú, hogy ez mennyit dumál, hiszen soha ennyit még nem pofázott! És miket mond! Miről van szó? Mi folyik itt? Miféle pénz? – súgja kis izgalommal a hangjában Szotyka.

Hiszen a pénz, még ha feltételezett összegről van is szó, érthető módon rendkívül felvillanyozza.

Más szemmel néz már a mesterre, bámuló pillantással méregeti a telefonon beszélő férfit.

– Mindjárt megtudsz mindent... Csend... – feleli suttogva a pultos. De kuncsaftok érkeznek, és a mester hangja elvész a rendelések zajában.

Felpörög az esti forgalom. Újabbán esténként és éjszaka az Irodának egészen jól megy. Bejött a biztonsági őr is, megérkezett a váltás, a két szépséges pultoslány, akik barátságatlan pillantásokkal méregetik a hátsó részben telefonon locsogó mestert. A főnök mellett nem mondanak rosszat róla, bár egyikük sincs oda ezért a meglehetősen boszszantó iszákosért: ki ez egyáltalán? és minek van itt? Ha a főnök haverkodik vele, akkor nincs értelme hülyéskedni, de azt már senki nem adhatja parancsba, hogy szeressék is ezt

a főszert, az kizárt. Állítólag már a világ kezdetétől, talán még az előző tulaj, a legendás Mango Głowacki korszakától kezdve ide jár, így nem mutathatják ki, nem is akarják túlságosan nyíltan kimutatni ellenszenvüket.

A mester végre befejezi a beszélgetést, és visszalép a pulthoz.

– Na, mi a helyzet? – kérdezi a pultos. – Belement a dologba?

– Mindjárt nyolc – közli a megsápadt mester. – Meg kell sétáltatnom a kutyát.

– De visszajössz? – faggatja Szotyka, akit egyértelműen felajzott a jelenlétében lezajlott üzleti telefonbeszélgetés.

– Meglátjuk – jelenti ki a mester, és indul a kijárat felé. Az ajtónál hagyományosan, ahogy annyiszor, Szotyka még elkapja, és húsz zlotyt kér addig, amíg a mester távol jár. Nyilvánvaló, hogy Szotykának nem mondunk nemet – a mester nyújtja is a megfelelő bankjegyet, tiszteleg, és távozik.

Megy, és közben ötletei támadnak.

Örülten kacskaringózó ötletei.

Egyszer elveszi azt a nagy rakás varsói pénzt, máskor nem veszi el.

Egyszer elveri finom és éltető szeszre, valamint észvesztően ritkaságszámba menő, csodálatos lemezekre, máskor tojik a pénzre.

Mert remek érzés lenne azt mondani nekik: húzzatok el ezzel a csúszós, ragadós varsói pénzetekkel!

Másrészt viszont, hát, vicces lenne hirtelen pénzhez jutni, bizony, ez meglehetősen izgató lenne.

Az emlékirat megírására egy pillanatig sem gondol. Na, annak abszolút nem lenne értelme, az végképp bizarr lenne.

Nem kíván visszatérni azokhoz a nyomasztó, eszelős sztorikhoz, amelyek jelentős mértékben alakították további életét.

Az a varsói megígérte, hogy a szerződésalkötéskor megkapja az előleget – tehát pár nap múlva felmarkolja ezt a jókora összeget. És a pénz nyakára hág. Aztán pedig jöhet a halál.

Vagy a szökés, a bujdoklás.

Igen. Kész a terv. Van miért élni. Legalábbis egy darabig. Kibaszik a varsói céggel, ahogy mondani szokás. Ez ám a vérbeli kihívás, igen.

Hazaér, a kutya feltápáskodik a kanapéről, nyújtózkodik, megcsóválja csonkját, örömtáncot jár, a mester felrakja rá az öreg, kiszolgált póráz, elindulnak.

A harmonikás a Mikołajska utcán Edith Piaf repertoárjából játszik egy dalt, éppen úgy, ahogy tavaly ilyenkor. A kávéházi kiskertekben névtelen külföldi turisták üldögélnek, éppen úgy, mint tavaly ilyenkor, és éppolyan zajosak is – szóval nem változott semmi.

Csakhogy tavaly senki nem ajánlott zsíros varsói pénzetek a mesternek. A mester még csak el sem tud képzelni ekkora összeget!

Teljesen más volt a tavalyi év, amikor a kutya megszökött, amikor komor és szükség-
telen dolgok történtek, most viszont: lám, lám!

A világ új arcát mutatja.

Új dimenzióit, új ízeit.

Hohó!

Wolosz Vera fordítása

Megjelent a Prae Kiadó gondozásában 2021 júniusában

Magdalena Parys

A Mágus¹

(részlet)

Útban az étterem felé végig különféle kombinációk jártak az eszében, és lassan sikerült rendezni a gondolatait. Nemrég hosszú interjút adott egy ismert hetilap szerkesztőinek. Bár került a kapcsolatot a médiával, ezúttal nem mondhatott nemet, mert Németország legkomolyabb, legolvasottabb hetilapjáról volt szó, egyszerűen vannak szerkesztők, akiket nem vesz félvállról az ember. Összesen csak kettő, legfeljebb három olyan lap van ebben az országban, ami számít, ezeket nem lehet lekezelni, semmiképpen sem haragíthatja magára a szerkesztőit. Ellenséget szerezni a majd' hárommillió példányban megjelenő bulvárlapban vagy a változatosság kedvéért egy majdnem milliós társadalmi-politikai hetilapban, ez a legrosszabb út, amelyet választhat egy olyan politikus, mint ő, aki vinni akarja valamire. Intő példa volt mindenkinek Wulff köztársasági elnök és a felesége sorsa. Helyrehozhatatlan hibákat követtek el, meglincseltek magukat, tényleg elképesztő, hogy ilyen messzire mentek, figyelmen kívül hagyva a demokráciában kötelező legegyszerűbb szabályokat, melyek közül a legfontosabb így hangzott: jóban kell lenni a sajtóval.

Teljesen más volt a két szerkesztőség, de mindkettő olyan volt, mint egy kormányzó párt, volt befolyása, lobbijereje, voltak választói. Schlangenberger nagyon elővigyázatos volt, igen gondosan ápolta a kapcsolatait ezekben a körökben. Nem volt túl fegyelmezett, megfélemlített a felesége születésnapjáról, de a Bild főnökét mindig megköszönte. Egy doboz bonbon, kis csomag, érdekesebb könyvek a szakszervezeti vezetőnek, a volt és a leendő kancellárnak, ebédmeghívások a miniszter asszonynak és a férjének, de mindenekelőtt a népszerű lap szerkesztőjének és homoszexuális partnerének, operajegyek, de mindezt a jó ízlés határain belül, nem kell túlzásba vinni. Kicsit több jár a főnöknek és a feleségének. Irma ügyelt minden részletre, az utasításnak megfelelően.

És tessék! Érdemes volt törődni az ügyeivel, a gazdasági miniszter politikáját érintő kritikus interjúnak már tegnap meg kellett jelennie. Biztos tegnap, naná, hogy tegnap hozták le, teljesen kiment a fejéből! Fél év aszály, semmi kommentár a sajtónak, sehó

¹ Magdalena Parys (1971) lengyel író, műfordító. A berlini Humboldt Egyetemen tanult. *A Mágus* című regénye 2015-ben elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját.

egy interjú, már ki vannak éhezve a hangjára, és majdnem minden lap lecsapott a tegnapi interjúra. A közös taktikája, amelyet az élet kényszerített rá, meglepő gyümölcsöt hozott. Az egyik lap még az újraközölt interjút is az első oldalra tette, és kommentált minden fontosabbnak vélt kijelentést. Az újságíró nevére pillantott, no igen, annak idején egész kellemesen töltötte a szabadságát a családja Olaszországban az újságíró családjával, akinek ez nem került olyan sokba... Az előrelátó megelőzés a legbiztosabb politikai befektetés, mindig ezt hajtogatta!

Megint a vastag betűkre pillantott. Tényleg valami ilyesmit mondott volna? No lám, mekkora zűrzavart tudnak még kelteni a régi elkoptatott frázisok is. Torz mosolyra húzódott a szája, a gazdasági miniszter, akit olyan hevesen támadott az interjúban, igen okos ember, csak ritkán lép kapcsolatba a sajtóval, politizálni pedig annyi, mint állandóan húzogatni a zsinórokat, ez nem csak mikroökonómiai doktorátus és sok-sok óra üldögélés az íróasztal mögött. Beszélni kell a sajtóval, ki kell járni a lapokhoz, magyarázni, beszélni kell, sokat beszélni. Az a miniszter, aki nem hagyja el a dolgozószobáját, lehet bármilyen okos, kudarcra van ítélve. Ennek az országnak a korukat megelőző karizmatikus figurákra van szüksége, ennek az országnak Schlangenberger kell!

Közben Christian el sem mosolyodott, összehajtogatta, összegyúrta az újságokat. Rögtön megjelent a pincér. Christian a kezébe nyomta az összegyúrt köteget, közölte, hogy a „szokásosat” kéri, és behunyta a szemét. Megint visszatért az, amin az elmúlt fél évben járt az esze. Igen, voltak problémái, de sikereket is elkönnyelhetett. Egész jól álltak az üzleti ügyei, új szövetségeseket szerzett a pártban. Amióta a gyerekek külföldre mentek tanulni, mintha nyugodtabb lett volna a felesége, neki pedig néhány hónapja új, fiatal szeretője volt, Felicia. Ezek már régóta várt változások voltak, de nem ezeket tartotta a leglényegesebbeknek. Az elmúlt év legfőbb eseménye az a tény volt, hogy februárban a Stasi iratanyagát kezelő hivatalban több mint 5800 folyóméter aktát, mintegy 20 millió A4-es oldalt semmisítettek meg. Eltűntek.

Gondolatban még egyszer megfogalmazta ezt a mondatot: 5800, majdnem 6000 folyóméter akta tűnt el a Stasi iratanyagát kezelő hivatalból. Élete legnagyobb sikere, a legbölcsebb sakk lépés, sakk-matt, akta volt, nincs. Ha Oscar-díjat osztogatnának az élet ilyen alakításaiért, mindet besöpörné mint producer, forgatókönyvíró, rendező és főszereplő. Christian hihetetlen gondossággal tervezte el ezt a lépést, elnyújtotta időben öt évre, és nem vont bele senkit kívülről. Egy megbízható jó barát, Frank Derbach vitte végig neki az egész akciót. Nagy szolgálatot tett ezzel a pártmunkás kollégának, e példátlan akció ötletadójának és szponzorának – nem akárkinek.

Neki.

Leszámítva a fal leomlását követő hónapokat, amikor az állambiztonsági ügynökök próbálták eltüntetni az archívum egy részét, ez volt az első eset ilyen nagyszabású iratmegsemmisítésre. Míg az első kísérletet meghiúsították a fölháborodott volt keletnémet állampolgárok fellépésének köszönhetően, húsz évvel később a második már elenyészően

ceskély érdeklődés mellett ment végbe – 5800 folyóméter iratot nyilvánítottak hivatalosan értéktelennek, amire fölöslegesen pazarolják az idejüket a hivatalnokok. Eltűntek az akták. Komolyabb problémák nélkül sikerült eladni, a média igen csekély érdeklődése mellett, azt a változatot, hogy ez az anyag nem való semmire. Christian persze tudta, hogy nem lehet mindent elrejteni. Az úgynevezett demokráciákban nem mutat jól a rejtegetés. Az a siker titka, hogy sikerül-e szépen becsomagolni. Tudta előre, kinek lesz a legtöbb mondanivalója: a lipcsei és a berlini múzeumigazgatóknak, néhány ellenzékinek az egykori NDK-ból, különös tekintettel arra az egyetlenre, aki évek óta egyfolytában idegesíti Christiant, meg néhány újságírónak, aki még túl fiatal ahhoz, hogy értse, mire megy ki a játék valójában ebben az országban. Kicsit aggasztották az FDP-ből jövő káráló hangok, mert ott még mindig várták a csodát a választásokon, és minden lehetőséget meg akartak ragadni arra, hogy létezzenek, felhívják magukra a figyelmet, de szerencsére nem került sor komolyabb vitára. A nyugati közvéleménynek jó oka volt erre. Egyszerűen nem tartozott az érdeklődési körébe az, hogy hogyan számolnak el a Stasitól maradt örökséggel.

Elmosolyodott, mert emlékezetébe idézte a sikert. Christian Schlangenberger, a hírszerzés egykori tisztje, a „jőtevő”, ahogy Frank Derbach emlegette (és nem volt ebben cinizmus), fényes múltat köszönhet ennek a tökéletesen véghezvitt akciónak (ezt el kell ismerni Franknak), emellett számos befolyásos ember is hálával tartozott neki, mert róluk is sok mindent meg lehetett volna tudni ezekből az aktákból, akárcsak róla.

Frank Derbach nemcsak a jőtevője határtalan bizalmát érdemelte ki hosszú évekig tartó áldozatkész munkájával, hanem szép pénzt is kapott azért, hogy aprólékos, időigényes, fárasztó és kockázatos munkával félretett bizonyos aktákat. Christian viszont élete legnagyobb diadalát ünnepelte, és megcsinálta a szerencsáját. Az iratokat ugyanis gazdag és befolyásos embereknek adta át. Az érdekeltek ezt inkább úgy fogalmazták meg: visszakapták a rájuk tartozó információkat. A megajándékozottak között voltak ügyészek, hivatalnokok, az ellenzék és a kormánypárt egyes politikusai, bírók és üzletemberek. S ami még fontosabb, egy pártok felett álló, rendkívül befolyásos és megközelíthetetlen társaság – hirtelen mindenki egyenlő lesz a bajban, eltűnnek a választóvonalak – megtudta, hogy Schlangenberger még mindig él, és sok mindent el tud érni, ez az utóbbi pedig felbecsülhetetlen értékű volt. Félelmet keltett, bár ezt senki sem nevezte így az érintettek közül, és biztos nem mondták volna ki hangosan. Christian nem is álmodhatott ennél jobb őrangyalról: tudatlanság, állandó bizonytalanság és veszély, rettegéssel és hálával társítva. A megajándékozottak közül senki sem tudta, milyen információkkal rendelkezik még a jőtevőjük, honnan szerzi őket, és végül milyen szándékai vannak; tényleg megszabadult az aktáktól, vagy, mint bizonygatta az érintetteknek, amikor átadta az anyagot (igen bizalmas beszélgetést folytatott szinte mindegyükkel külön-külön), lezárja az ügyet, megsemmisítette az iratokat, mindet megsemmisítette! Azon az alapon, hogy hiányzik ez nekünk, ügyész úr, bíró úr, képviselő úr, miniszter úr, elnök úr?

Nincs mit tenni, bízni kell benne, vonta le a tanulságot az a tiszteletre méltó társaság, amelynek Ausztráliáig is elért a keze, emellett Schlangenberger mindig olyan kedves és jó modorú volt. Hisz Schlangenberger megfontolt ember, nagy koponya és gentleman – suttogták egymás közt, ha maguk között voltak, hozzátéve még azt is, hogy komoly jelölt az ország legmagasabb tisztségeire. A „jótevő” Christian pedig hangsúlyozta ezekben a bizalmas beszélgetésekben, hogy ebben a kényes ügyben (az „akták” kifejezést senki sem használta az érdekeltek közül) a közjót kell szem előtt tartani, és védeniük kell egymást, tehát csendben kiálltak egymásért. Legfőképpen pedig Christian Schlangenbergert támogatták.

Ment hát minden, mint a svájci óra, konstataulta Christian, ezért egyelőre „biztonságban” voltak nála az iratok másodpéldányai, néha az eredetijeit, amelyeket banki székben tartott, nem állt szándékában használni az arzenált. Legalábbis még nem ma és nem most, hisz ő volt az országban az első futuroológus. Ahogy a prófétája és legfőbb protektora, a nagy Kröger szokta mondogatni: a desszertet, kedves elvtársak, hagyjuk meg a jövőnek.

De lemondással teli viszontagságos út vezetett a célhoz, ehhez türelem kellett. A türelem nem feltétlenül volt Christian legnagyobb erénye. Nem szívesen emlékezett vissza az alkonyat idejére. A fal leomlása után hosszabb időre el kellett tűnnie az arénából, árnyékba kellett húzódnia, főként az üzletnek szentelte magát. Mivel széles körű ismerettséggel rendelkezett az általa jól ismert szektorban, és hozzáfért 1989-ben a legújabb fegyverhez, amely a mindenütt eluralkodó káoszban a rendszertől rá maradt örökség és az új időkre kapott hozomány volt a hozzá hasonlók számára, lukratív üzletet indított be a sógorával és régi barátjával, Ernestóval. Az egész országban működött a SECURITAS CITY nevű, igen kiterjedt őrző-védő hálózat, néha még a határon túl, Lengyelországban és Csehországban is tevékenykedett, sőt Svájcba is eljutott. De mindez csak üzlet volt. Christian gyorsan beleunt, komoly hiányérzete támadt. Igen, a nagy Kröger azt hajtogatta: „Előbb türelmesen ki kell várni az időnket, hogy hosszú évek múlva főnixként támadjunk fel hamvainkból”, de ez nem hozott megkönnyebbülést. Azt nem hozhatott semmi a stagnálás gyötrelmes időszakában.

Közben a gyűlölt idő kezdett neki dolgozni. Senki sem számított arra, még ő sem, hogy ilyen gyors és radikális változások következnek be. Megint meggyőződhetett arról, hogy szelektív az ember memóriája. Döbbenet figyelte volt kollégái sikerét, néha nem akart hinni szemének, amikor látta, milyen sok választót nyernek meg az egyesült Németországban, diszkontálva keletnémet múltjukat. Nyüzsögtek a volt besúgók Kelet-Németország közintézményeiben és helyi parlamentjeiben. A szívének oly kedves Brandenburgban huszonhat képviselőt küldött a baloldal a Landtagba,² közülük minden negyedik a Stasinak dolgozott annak idején. Új választóik, akárcsak az egykori NDK-ból való régi választóik, már a saját bőrükön érezték az egyesült Németországban

² Tartománygyűlés (német)

a kapitalista valóságot. Eleinte csak csendesen emlegették a régi jó időket, aztán már egyre hangosabban, elérékenyülten: nem kellett sorban állni az orvosnál, voltak egész napos bölcsődék, vásárlási utalványok, kölcsönök, exkluzív bulgáriai nyaralások. Hosszú volt a lista, egyre hosszabb, fantasztikusan hosszú, soha véget nem érő listát készítettek a létező szocializmus jótéteményeiről. Ez egyenesen arányos volt a választók listájával.

Pálfalvi Lajos fordítása
Megjelenik a L'Harmattan Kiadó gondozásában

Jacek Dukaj

Jacek Dukaj

Érkezés a sötétségbe¹

(részlet)

Azzal kezdődött az egész, hogy Grzes összerakta magát.

Vlagyivosztokban tért magához. Olyan bámulatos módon fonódtak össze a nyilvános, privát, katonai, kormányzati és kereskedelmi hálózatok Oroszországban, hogy egyes-egyedül a sors kezétől függött, vajon egy kijelölt szerver féregnyúlványában köt ki mindörökre, vagy egyenesen az FSZB vagy a Pentagon virtuális infosztrádjára suhan.

Grzeszt pedig élve eltemette. Ott ébredt föl, nem voltak érzékszervei, nem volt teste, csak ösztönei és fájdalomküszöbe. Maga volt az örökkévalóság – azaz négy és fél perc –, amíg ebben a cellában vergődött, aztán talált egy vékonyka, egybites rést, és a helyi Mat-terneten keresztül bejutott a városi iparikamera-hálózatba. Végigpásztázta a holttestekkel borított, néptelen utcákat. Depresszióba zuhant, másodpercenként száz tickre lassult.

Csak miután lehalt négy partíciója, és túlmelegedtek a processzorok a Gazprom vlagyivosztoki LNG-központjában, akkor aktiválódott az öfenntartó ösztöne, akkor szedte össze magát Grzes, akkor tört ki az apátiából.

Áttelepült a Csendes-óceáni Állami Orvosi Egyetem gépeire. Ott kisajátította magának a teljes tartalék erőforrást (a kórháznak volt egy benzines generátora a hálózat adminszintjén bekötve). És két gigahertznél visszatért Grzes kíváncsisága. Ki élte túl? Mi lett a családjával, az ismerőseivel? Mi lett az egész világgal?

Vlagyivosztoki szervereken dekkolt, mert az Apokalipszis napján valahogy így terítődött szét. Az egyes számú Grzes-másolat nyilván a varsói cég gépein őrlődik valahol, akárcsak az első backup; aztán van a Google backupja, még egy backup a felhőben, és csak ezek után jött a negyedik, a vlagyivosztoki. Műholdakra nem juthatott ki, a nyílt világhálóra sem, ez mentette meg.

A százszerű CCTV-vel szűrta ki a segwayeket, egy javítóműhelyben álltak az Amurri-öböl partján. Némelyiket emberi közreműködés nélküli járőrözésre tették alkalmassá

¹ Jacek Dukaj (1974) lengyel író. Számos díj, köztük az Európai Unió Irodalmi Díjának nyertese.

a helyi őrző-védő cégek számára, ezeknek nyilván van valamilyen rádiós bemenetük; egyébként a Matternethez, a tucatnyi konkurens protokollal összezilált, tárgyakat összekötő hálózathoz tartoztak. Elvileg folyamatos összeköttetésben kell lenniük a környezetükkel. Egész más szemmel nézte az Internet of Mattert az, aki gyakorló felhasználója volt. Grzes állandóan magyarázkodni kényszerült az ügyfelek előtt, hogy miért nem olyan okos az okosotthonuk, miért nem tud szót érteni a hűtőszekrény a sütővel, miért tűnnek el a kulcsok újra meg újra, hiába van három RFID-címke mindegyikben.

Félórányi elég ügyetlen kísérletezés után sikerült meghekkelnie az egyik kétkerekűt. Ide-oda gurult vele, utcaszintről figyelte meg a halott, hideg várost, parti sétányokról nézte a hullámzó víztömeget... És Grzeszt újra nehéz bánat borzongatta meg.

Visszament a műhelybe, feltört néhány szerelőgépet, beépített a segwaybe egy kézműlátort meg egy erősebb adót, és miután így felépítette magát, elindult keresni egy működő internetterminált. Az föl sem merült benne, hogy maga az internet sem működik.

A Fokin tengernagy utcán szalalozott összevissza parkoló autók, beton virágtartók, aszott emberi és madártetemek között. Jobb felől, egy üzlet kirakatában mozgást észlelt, odafordította a kameráját, de persze a saját mozgását, pontosabban a segway, vagyis Grzes mozgását látta.

Grzes a tükörképére pillantott, „Wall-E”, gondolta, aztán gurult tovább, míg az In-Soul3 karabahi verziójának neurofájljaiban több terabájtnyi freudi asszociáció borult fel.

Menet közben belesett az épületek belsejébe, számítógépeket, monitorokat, billentyűzeteket, életadó oxigént látott. Az a baj, hogy primitív módon építették a várost, nem alkalmas mozgásszerűtek közlekedésére, vagyis segwayre sem.

Végül egyszerűen kivette a tabletet egy anorexiás múmiává zsugorodott női holttest kezéből, amely egy terebélyes fa alatt álló padon hevert a parkban.

A tablet működött, az érintőképernyő kezelésével viszont sehogy sem boldogultak Grzes egyetlen végtagjának kemény és szögletes ujjai; a képernyő egyébként csak az elektrosztatikai változásokat érzékelte.

Törte a fejét (vagy amit helyette viselt), két keréken cikázva, kamerával pásztázva a hullaházszerű utcát. A tablet tulajdonosa, egy farmeros-pólós, valamelyik bollywoodi sztárra fazonírozott ázsiai nő fekete szemekkel bámulta a madarak, füst és szmog nélküli, csúf eget. Egy fuvallat a fejére tapasztott egy nejlonszatyrot; most úgy nézett ki, mintha a fólia alatt levegőért küzdve fulladt volna meg.

Grzes a keze után nyúlt, és leszakította a múmia mutatóujját. Ettől kezdve ezzel az ujjal kezelte a tabletet.

Tizenhét hálózatot mutatott a rendszer, kettő volt jelszó nélküli, Grzes ráment a leg-erősebb jelre.

Természetesen a Google volt a böngésző kezdőoldala. Amíg betöltődött a laktíme, Grzes szinte érezte, hogy könnyek gyűlnek a szemébe (nem voltak könnyei, nem volt szeme, csak érzései).

Olyan volt, mint hazatérni a szülőföldre, megpillantani szülővárosunk háztetőit vagy érezni a gyerekkori kenyér ízét – itt térdre kell rogni, és megcsókolni a Google szent földjét.

Alig egy másodpercig tartott, aztán meglátta a többit. A kereső kezdőoldalán egy mangaszerű kis robotokat ábrázoló grafikát látott, a figurák vaslemezzel és fóliával burkolták be négyszögletes fejcskéküket. KEEP YOUR MINDS CLOSED! Grzes odabökött a hulla ujjának hegyével. Kinyílt az APOCALYPSE FAQ.

A FAQ első pontja: semmi szín alatt ne csatlakoztasd az internethez azt a gépet, amelyiken beolvasod magad!

Aztán listák következtek a kontaktcímekkel, nyelvi, kulturális, vallási zónákra osztott portálok, HTL- és MTL-táblázatok, vitafórumok, az összeomlástól óvó blogok linkjei.

Mert persze nem csak Grzesnek és Rytkának jutott eszébe az IS3.

Hogy lehetett ilyen önimádó módon vak! Hiszen aligha feltételezheti, hogy több milliárd ember közül egyedül az ő neuronjaik szikráztak fel ilyen szerencsésen.

Még kié? Elkezdte kiguglizni a családtagjait, ismerőseit. Danka – túlélte, túl kellett élnie, érzi, hogy túlélte. Nem. Nincs Danka. Az öccse, az apja – ők sem élnek. Rytka sincs.

Ki tudta keresni az utolsó posztjaikat, a Pusztulás előtti utolsó percek, órákat, napokat. Mazochista reflexből letöltötte őket a cache-be. Most nézheti őket a végtelenségig: Danka utolsó, halála előtti szelfijeit, a nevetős, vörös hajú lány napfényes videóit a csillogó Visztulával a háttérben, Danka mondott valamit nevetve, de ez nem maradt fenn az örökkévalóságnak, csak az arca, a haja, a szeme, a szeplői.

Két ismétlést bírt ki, aztán leállította. Visszatért a FAQ-hoz és a hardverlenyúlás kézikönyveihez.

Így olvasta a csupasz, csonka fák árnyékában az életvezetési tanácsadókönyvet az élet megszűnte után, míg csak le nem szállt az este, és le nem merült az akkumulátor a tabletben.

Akkor eldobta az ujját meg a tabletet, és továbbgurult a sötétben Vlagyivosztko kihalt utcáin.

Az apokalipszis előtti normalitás látható jeleit kereste: mozdulatlan parkok, a temetők nyilván temetői csöndben, örök álmukat alvó autókkal telezsúfolt parkolók, még mindig pislogó utcalámpák, szökőkutak, neonok, kiszikkadt sütemények és kenyerek a boltok polcain, néma kis batyu egy gyerekkocsiban – a csecsemőt úgy bebugyolálták a hálósákba és a takarókba, hogy meg sem lehet állapítani, alszik-e a pólyás baba vagy nem is él... míg ki nem fogyott az energia a segwayből.

Grzes a kórházi szerverek reszkető gomolyagába gabalyodva bámulta a csillagos eget a százszemű CCTV-n keresztül. Nem győzte le az álmoság, mert Grzesnek nem volt álomapplikációja; a melankólia győzte le.

– Melankólia király.

– *Manga blues, baby, manga blues.*

Manga blues, ülnek a Kióbas-torony teraszán, kilátás nyílik az éjszakai Ginzára, minden tizedik reklám, minden huszadik képernyő világít, és pont a teraszuk fölötti képernyőn, mint egy ironikus geg, a *Szárnyas fejvadász* egyik jelenete megy, benne Rutger Hauer, zuhogó eső és a neonok melankóliája. Ők pedig, a búskomor robotok itt ülnek, állnak, toporognak, és a kávéházi társalgás döcögő paródiáját játsszák.

– Kicsi vodka?

– Jöhet.

Az acélujjak sebészi pontossággal fogják körül a törékeny poharat. Vannak külön vodkaiásra kifejlesztett, motoros képességeket támogató programok.

Persze nem vodkát isznak, az ital csak placebo. A négytónás mehek nem isznak semmit, nem esznek semmit a Csúó Akacsócsin bárban; csak arra jók, hogy eljátsszák ezeket az életbeli gesztusokat, nagy erőfeszítéssel utánozni tudják a túlhaladott biológia szokásait.

A pultos saját mechanikus pultospáncéljában Smirnoffot tölt. Háromcsuklós karja hozzáér egy transzformer polimer lapátkezelőhöz, aki ugyanolyan reményvesztetten alakítja a bár vendégét. Még Hauer monológja mellett is hallani a csikorgást. Ez az igazi átok, gondolja Grzesz. *Metal on metal, heart on heart*, és ezerszeresére nő a magány minden közönségessége és drámaisága. Mint egy mikroszkóp alatt. Mint egy százhektáros képernyőre kivetítve.

Az ember árnyékroncsai vagyunk, szörnyszülöttek, az üres szív molibdén reménytelensége.

Manga blues, robotok ülnek letargikusana Csúó Akacsócsin teraszán, az utolsó piros lampionok alatt, és legendákkal traktálják egymást.

Az emberről szól az első legenda.

– Olyan volt a szárnya, mint egy pillangó álma – mondja Dagenskyoll, vállhangszórója kissé berecseg a sziszegő hangoknál. – Elmosódó kékség a légcavarja. Dawntreader XII, csupa nanoszál és szénszövet, angyal, rája, kereszt – mondja Dagenskyoll, és mellkasi képernyőjén egy repülőgép vázlatai és tervrajzai jelennek meg, a Google cache-éből kotorta elő őket. – A szárnyak fesztávolsága 78 méter. Tömege 1,64 tonna. Frissen szervizelve várakozott a dallasi reptér egyik hangárjában. Amikor az ellentétes féltéken beütött a Halálsugár, volt még idő arra, hogy megteljen családokkal, kiegészítéssel, felszereléssel. El tudott startolni több órával a Délkör előtt. Óránként 1674 kilométeres sebességgel forog a Föld, de csak az Egyenlítőnél. A Dawntreader sebessége nem lehet több 300 kilométer per óránál, ezért a 80-as szélességi kör fölött kellett maradnia, hogy tartsa a Haláldélkörtől való távolságot. Az összes szoláris repülőgép közül egyedül a Dawntreadernek sikerült. – Dagenskyoll most a gép szárnyát és törzsét borító fényelektromos láncszemek struktúráját vetíti, a fotókon valóban pillangókként csillognak a napfényben. – Amikor

a második kört tette meg a Föld körül, már minden szerves élet porig égett, rádióhívásukra csak gépek, az automatikus repülőtéri rendszerek és a hadsereg válaszolt.

Arra is csak a túlsó féltekén lévő automatákból érkező információkból következtethettek, hogy százhatvanhét óra elteltével kihuny a Sugár. Nem vették fel a kapcsolatot egyetlen transzformerrel sem, nem léptek be a netre. Repültek tovább. Szavazást tartottak a Dawntreader fedélzetén: leszálljanak vagy ne? Leszálljanak egy rövid időre, töltsék fel a készleteket, aztán repüljenek tovább, vagy várjanak, és győződjenek meg arról, hogy valóban kihuny a Sugár? Végül két pártra szakadtak, két hét után egyeseknek elégük lett, leszálltak valahol Grönland északi részén, egy jégmezőre épült település melletti földnyelven, vételeztek vizet és élelmet, kirakták az elégedetlenkedőket, aztán felszálltak újra. – Dagenskyoll most fölemeli négy mozaik-vázkarja egyikét, és a zenitre mutat Tokió csillagtalan egén. – Még mindig repülnek, transzocéáni magasságban köröznek fölöttünk.

Most már mindenki biztos abban, hogy ez egy legenda.

Grzes a terasz legszélén ült le. Szentimentális rekvizitum van nála, egy doboz Budweiser sör rikító katanajelekkel. Ha függőlegesen lerakja az asztalra, a doboz ringatózni és hajladozni kezd, mint egy hulahopp-táncosnő. Grzes mozdulatlanul tartja a dobozt a Star Trooper kilojoule-os szorításában.

Mindannyian kütyük vagyunk, gondolja. A távolban, negyven emelet magasan szakadt kábeleket lenget a szél, időnként elektromos szikrák szóródnak szét szökőkútszerűen Tokió sötétjében. Grzes egy percre elgondolkodik azon, mennyi elektromos áram szökik el így a királyiak erőművéből. Aztán a tűzijáték és a hollywoodi speciális effektusok rémlenek fel előtte. Hideg a szél, de a fém nem érzékeli a légmozgást. A fém nem érzékel semmit.

Így tölti az estéket, így tölti az éjszakákat.

Idegenül egy idegen országban. Már csak azért is, mert egyetlen japán sincs a transzformerek között, egész Japán elpusztult rögtön a Sugár becsapódásakor; a zero pillanatban Ázsia a halál féltekéjére került.

– *Anyway.*

A következő legenda az édenkertről szól.

– Összehozták. Megcsinálták. Az egyik nagy kaliforniai stúdió szerverein a kész beolvasásokat felhasználva egész világot hoztak létre az Uncanny Valley túloldalán. Vagy legalábbis csináltak házat, kertet, testeket. És kifejlesztettek egy százszázalékosan megbízható szűrőt, amivel végre közvetlenül kapcsolódhatsz a hálózathoz, *mind-to-mech*, sőt *mind-to-mind*, nem vágja haza a memóriádat, nem teszi tönkre a tudatodat semmiféle malware-fertőzéssel. Szóval belogolnak odaát, és megint van lágy, meleg, nedves szervezetük, csodásan testszerű tapintásélménnyel, újra van tapintásuk, szaglásuk, ízlelésük. – Dagenskyoll tűzbe jön, a köré gyűlt, figyelmesen hallgató, szögletes robotok még közelebb húzódnak, odahajolnak, mikrofonnyelvüket, szkennerbajszukat nyújtogatják. –

Érzik az ízeket, és isznak és esznek és isznak – fölemeli a kupica vodkát, körös-körül elnyújtott fémes csörömpölés hangzik, krrrsahhhrrr, gerjednek a hangszórók és a mikrofonok, vagy talán sóhajt a szégyenletes gépezet –, és isznak, isznak, és alszanak, vagy ha nem is alszanak, járnak a fűvön, melegednek a napon...

Krrrsaaahrrrr...!

– Tartanak kutyát, macskát, madarat, vannak bogarak, csípiók a szúnyogok, por és piszok megy a szemükbe, elvakítja őket a nap, ott mindig felkel a nap, barbecue-partit rendeznek a kertben, megégetik az ujjukat...

Krrrsaaahrrrr...!

– Ahogy eszik a forró húst...

Ez már túl sok, a robotok Dagenskyollra nyomulnak, szinte széttapossák.

– Tudod az IP-t?

– Csak a szövetségek vezérei tudják. Csak ők jönnek össze ott, hogy megbeszéljék a közeli jövő stratégiáját, kicserélik az értesítéseket, eldöntsék a vitákat.

Fekete medicus mech bömböl Dagenskyollra, a recsegő hangszóróból egyenesen a homlokijelzőre:

– DE HOL?! HOL VAN EZ?!

Mihályi Zsuzsa fordítása
Megjelenik a GABO Kiadó gondozásában

Robert Jerzy Szmidt

Mélység¹

(részlet)

Robert Jerzy Szmidt

Az enklávè kijárata egy hajdan széles utcára vezetett, amely egyenes volt, mint az íjból kilótt nyílvezző pályája, kétoldalt romos, szürkésfekete, német építésű bérházak sorával. Valamivel több mint két kilométerre feküdt a zéró ponttól, a legsúlyosabb károkat szenvedett zóna szélén, ezért a kiégett házak nagy része még mindig állt, bár az állapotuk távolról sem volt tökéletes. Itt is, ott is törmelékhalom heverték széles sávokban a járdán, a villamossíneken, ahol a lökéshullám megrongálta a majdnem százéves házak szerkezetét.

Az Emlékező szemében olyan volt ez a világ, mintha egy túl sokáig napon hagyott fényképet látna. Saját kifakult kópiája lett a nukleáris katasztrófa óta eltelt húsz évben. A megkövült hamuréteggel lepett sitthalom alól elszenesedett fatörzsek maradványai meredtek ki vádlón. A korrodált autóroncsok a legrosszabb rémálmokból előbukkanó fenevadakra emlékeztettek. Szétrohadt karosszériájukba sok száz csorba, szurokfekete, fogazott lyukat mart a rozsdá. A vészriasztás után rögtön elhagyott, nagyrészt törmelékkel lepett autóbusból nem maradt szinte semmi, csak ablakkeretek és kerékabroncsok és a róluk csüngő, összerokadt gumik szomorú foszlányai.

Az utca távolabbi szakaszán, azon a helyen, ahol annak idején a park kezdődött, valamivel világosabb, de nem kevésbé lehangoló színeknek adta át a helyét az általános szürkeség. Az egykori zöld feledésbe merült, lilába hajló kék árnyalatok vették át a helyét, a sugárfertőzött, üszkös romokból kisarjadó új, módosult növények uralkodó színe. A hosszú, acélszürke, a háború előtti utcalámpákhoz hasonló vastagságú kúszó falódudvák lepték el a repedezett talaj nagy részét, vékonyabb indáik elértek az utca túloldalán álló nagy téglapületeg. A falakat beborító kúszónövénybozót szisztematikusan szétmorzsolta mindent, ami az ölelésébe került. Még a vasbeton sem tudott ellenállni romboló erejének. Elég volt egyévnnyi munka, hogy sittkupac maradjon a régi iskolából, amely túlélte a '45-ös ostromot, és ellenállt az atomrobbanás lökéshullámának. Ugyanígy nézett ki a bal oldalon álló sarokház. A ház összeomlása tudatosította Másik enklávéjának lakóiban, hogy közel az idő, amikor nemcsak a csivaszokkal és minden más mutáns ragadozóval, hanem a nem kevésbé veszélyes növényzettel is meg kell küzdeniük.

¹ Robert Jerzy Szmidt (1962) lengyel sci-fi- és fantasy-író, műfordító.

Egyelőre elég volt a tűz. A sztalkerek a sarokig lopakodtak, és Molotov-koktélokkal gyújtották meg a köveket benövő legnagyobb kúszógomolyagokat, hogy ne terjeszkedjenek az enklávé felé, de mindannyian tisztában voltak azzal, hogy hiába eredményesek most még ezek a műveletek, nemsokára hatástalanok lesznek. A Tanító is velük tartott, nem is egyszer. Tulajdon szemével látta, hogyan emészti el az új élet a régi parkot, hogyan ágaskodnak a nemrég még a távolban látható gótikus templom tornyainál is magasabbra ezek a sajátságos növények, amelyeknek senki sem adott és már nem is ad nevet. A kiégett, karcsú építmények, amelyek még a milliányi napnál fényesebb villanást és az azt kísérő katasztrófát is túléltek, egyszer csak eltűntek a liláskék bozótban, mintha sosem lettek volna itt. Helyettük különös, egymást felfaló, mérgező, ártalmas, élősködő növények és gombák tekeregtek.

Szerencsére az az útvonal, amelyet a kovács jelölt ki a Tanítónak és a fiának, elkerülte ezeket az isten és ember által elátkozott helyeket, ahol nyüzsögtek az új korszak mutáns állatai is.

Az Emlékező a távoli szemhatárt pásztázta, a bunkós növényekkel benőtt romokat, amelyek mintha jelzőtáblák lettek volna, mutatva, hogy közel járnak a Tiltott Zóna pereméhez. Aztán Némagyerek vállára tette a kezét, megfordult, és lassú léptekkel elindult az alig húsz méterre lévő kereszteződés felé. Kétszáz méterrel odébb rejtőzött az első úti cél. Egy kisebb terecske, ahol a háború előtt részben parkos, részben aszfalttal burkolt terület volt. A túlélők vigyáztak arra, hogy semmi se tudjon áttérjedni ide a fertőzött földből. Rögtön kivágtak vagy kiégettek minden gyökeret, amely átbújt a fekete termőrétegen. Az enklávé lakóinak elég volt, hogy látták, amint az Odera melletti kiskertekben és a közeli parkban átvették a hatalmat a sugárzástól túlbujánzó növények.

A tervek szerint csak a most előttük álló kétszáz méteren érintkeznek a felszínnel, legalábbis amíg elhagyják a Tiltott Zóna alatti csatornákat, de talán eljutnak egészen a Városig is. Nem volt más menekülőútvonal a Fehér által ellenőrzött területről – a járőrök nem engedték volna ki az Emlékezőt az enklávé föld alatti kijáratait eltorlaszoló barikádokon át, de még ha valami csoda folytán sikerült volna meggyőznie az öröket, akkor is rögtön jelentenék a szökését az albínónak, aki habozás nélkül üldözőket küldene a szökevényekre.

A kovács terve szerint a tranzitalagút első kanyarja után térnek vissza a szökevények a föld alá, alig száz méterre a barikádtól. A terecske melletti utcában volt egy akna, amely a Másik enklávéja és a szomszédos enklávé közötti összekötő csatornába vezetett. A szomszéd enklávé még kisebb közösség volt, az időnként újraválasztott Vének Tanácsa irányította hosszú évek óta. De nem a pseudodemokraták lakhelye volt a vándorút célja a Tanító, a fia és a kalauzaik számára, akikkel egy közeli bérház pincéjében kell találkozniuk. Annak a járatnak ugyanis, ahová együtt lemennek majd, több elágazása van – az egyik ágon megkerülhetik az albínó irányítása alatt

álló területet, és elindulhatnak az említett hely és a Tiltott Zóna széle között fekvő enklávék felé. Ha minden a tervek szerint alakul, a Tanító még ma délután odaér, mielőtt visszaérnek a felszínről a gyűjtögetők. Mire Fehér rájön a cselszövésre, a két szökevény már túljutott azon a ponton, ahol utolérnék őket hosszú karjai.

Már ha Stannis nem verte át őket...

A következő útelágazáshoz közeledve a Tanító lelépett a járdáról, és lassított. Némagyerek izgatottan utánozta minden mozdulatát. Nem ez volt az első felszíni kirándulása. Az apja rendszeresen magával vitte az utóbbi néhány évben, de sosem távolodtak el ennyire az enklávé bejáratától. Általában a legközelebbi megfigyelőpontig mentek, és mert ezeket a közeli bérházak padlásán helyezték el, elég volt elszaladni az első lépcsőházig, vagy ideiglenes létrákon felmászni az emeletre, aztán tovább, a lépcsőkön fel a tető szintjéig. Némagyerek tátott szájjal bámulta a számára ismeretlen világ maradványait. A várost, ahol született, mégsem voltak róla emlékei.

Most sokkal messzebb került a fiú a biztonságos föld alatti járatoktól, mint eddig bármikor, pedig még csak közös expedíciójuk elején tartottak. Nem csoda hát, hogy az apja mindvégig szemmel tartotta – azt is gyakran ellenőrizte, emlékszik-e az elmúlt huszonnégy óra során betanított parancsokra a fia, akit felajzott, hogy élete legnagyobb kalandjába vágtak bele.

A Tanító összeszorított ököllel fölemelte a kezét, aztán hátrapillantott. Nagyszerű. Némagyerek lekuporodott a fal mellett, egy kisbolt évekket ezelőtt betört bejárata előtt. Erősen lihegett, a szemét az apja kezére szegezte. Az Emlékező lassan kinyújtotta az ujjait. *Felállhatsz, fiam*, gondolta, elégedett volt a próba sikerével. Most minden figyelmét a porig égetett terecskére összpontosította. Hosszasan vizslatta, de nem vett észre semmiféle életjelet a környékén. *Jó*. Intett az ujaival, és a sarkot elhagyva elindult a fal mentén. A legközelebbi bérház pincéjében volt a rejtekhely, ahol a tervek szerint a kovács két embere várta őket. Leomlott erkélyek romjai torlaszolták el a bejáratot, a kapu felső kerete alatt viszont maradt akkora rés, hogy egy ember át tudott csúszni rajta anélkül, hogy túl nagy zajt csapott volna. A Tanító kinyitotta a védőrácsot, majd miután mindketten bejutottak, megint bezárta, gyorsan behúzta mindkét riglit. Ez is a rejtekhelyhasználatra vonatkozó rutin része volt.

A lépcsőházban vaksötét volt. A gyűjtögetők beszögezték a félemeleti ablakokat, nehogy fölfedezzék a rejtekhelyüket a kiskertek és a park között röpdöső kormurák. Az omladék fölötti résen átjutó fény csak a bejáratnál oszlatta el a sötétséget, odébb már falként állt előttük a szurokfeketeség. Legalábbis ilyennek látszott a két szökevény szemszögéből. Némagyerek félni kezdett. A kaland véget ért abban a pillanatban, hogy beléptek a sötétbe. Most fogta fel, hogy ezúttal nem a pusztá szórakozás kedvéért jöttek ki a felszínre.

A bérházban zavartalan csend honolt. A Tanító kettőt tapsolt. Néhány másodperc múlva az ajkába harapva megismételte a jelet. Valahogy továbbra is volt benne

egy megmagyarázhatatlan félelem attól, hogy Stannis azért tervelte ki az egészet, hogy Fehér kezére játssza őket. Tisztában volt azzal, hogy képtelen ez a gyanúsítás – különösen a korábbi események fényében –, de továbbra sem tudott szabadulni attól a makacs, nyugtalanító gondolattól, hogy átvették. Egyvalami viszont nem volt kérdéses. Itt és most választ kap arra, hogy élete legnagyobb hibáját követte-e el azzal, hogy hitt a kovácsnak.

Kopp-kopp. Kopp-kopp. Valaki bottal kopogtatott egy ajtókeretet valahol messze. Egy pillanat múlva halk zörgés hallatszott, aztán előbb pislákoló, majd egyre világosabb fény tűnt fel a sötétben.

– Gyertek le! – mondta egy rekedtes hang. Az Emlékezőnek nem volt ismerős.

Fénynyaláb világította meg a hámló plafont. A sztalker fölfelé irányította a lámpát, hogy ne vakítsa el a jövevényeket. A Tanító a fia vállára tette a kezét. Enyhe remegést éreztek az ujjai, amikor megpihentek a bőrköpenyen. A fiú még mindig félt, de engedelmesen elindult a pincébe vezető lépcsők felé, amerre az apja húzta.

Ketten voltak odalent, pontosan úgy, ahogy Stannis mondta. Két sovány, torzonborz, mosdatlan férfi. Egyformák, mint két tojás. Tipikus sztalkerek. Így nevezték azokat, akik a szabadság illúzióját választották, és inkább a gazdátlan alagutakat járták megállás nélkül, mint hogy végleg letelepedjenek a számos föld alatti közösség valamelyikében. Az Emlékező nem csodálkozott rajtuk különösebben. Ő is csavargással töltötte élete néhány évét, amikor még fiatal volt és ostoba, bár minden bizonnyal sokkal okosabb, mint ez a két szerencsétlen, akik most álltak előtte.

Huszonéves lehetett a két sztalker, de legjobb esetben is jó tíz évvel látszottak többnek. A lámpák éles fényében látta beesett, gyulladt tályogokkal teli arcukat, ami arról tanúskodott, hogy megtette a magáét a huzamos ideig tartó sugárszennyezés. Mégis tiszteletre méltónak találta a két fiatalember választását – a kiközvetett ég alatti létezés, ahol a nappal semmiben sem tér el az éjszakától, néha még őt is letaglózta. Olyan érzése volt ilyenkor, hogy lassan összeszűkülnek a félkör alakban kirakott téglák, mintha össze akarnák zúzni a csalóka biztonság csapdájába csalt áldozatok törékeny testét.

A háta mögött becsapódó ajtó csattanása riasztotta fel a gondolataiból. Kialudt a lámpa, de a második sztalker addigra meg tudott gyújtani egy faggyúlámpát. Egy pillanat múlva felpislákolott még egy. Egy göcsörtös asztal két végén helyezték el őket. Ismerős formákat világított meg a sötétben aranyló fény: egy kopott hátizsákot és két tarisznyát. Stannis megígérte, hogy kicsempészi őket a felszínre. A Tanító gyorsan átvizsgálta a tartalmukat. Minden a helyén volt: fegyver, élelem, felszerelés, váltás ruha. Akár most rögtön indulhatnak.

Átnyújtotta a tarisznyákat a fiának, adott neki egy övet is két késsel és egy rövid machetéval. Végül elővett a zsebéből egy vékony zsinórt. A két végére hurkot kötött még korábban. Az egyiket Némagyerek csuklójára húzta, a másikat a saját kezére. Ez

is saját fejlesztés volt: biztosítókötél, egyben kommunikációs eszköz. Rántott egyet a kötélen. Szinte azonnal érzékelte a választ.

Mielőtt a hátára vette volna a zsákot, a nyugodtan várakozó férfiakra nézett.

– Készen állunk – mondta.

Mihályi Zsuzsa fordítása
Megjelenik az Európa Kiadó gondozásában

Berta Ádám

Gergelyhajlítás

(részlet)

Greyhound buszon utaztam az USA-ban, az egyik óceántól a másikig jó esetben négy napig tartott az út. Plusz fél nap késés, Új-Mexikóban elkapta a buszt egy hóvihar, és előzéskor egy kamion leszakította a visszapillantótükröt. A következő megálló Texasban volt, az amarillói buszpályaudvaron. Meg kellett várnunk, amíg felszerelik az új tükröt. Amíg vesztegeltünk, jutott idő egy kisebb sétára is, hogy feltöltsem a készleteket. Rájöttem, nincs pénzem annyi szeletelt sajtra és szeletelt kenyérre, ami kitart a hátralevő úton. Végignézttem a kisbolt polcait, egy csomag sajt négy dollárba került, az üveges dzsem árcéduláján az állt: 1.50. Megvettem a kenyér mellé. Az emberek folyamatosan cserélődtek, a legtöbb utas csak pár órát vagy max fél napot töltött a buszon. Azok közül, akik rögtön elején, L. A.-ben szálltak fel, hamarosan csak én maradtam. New Yorkba kellett eljutnom, végállomástól végállomásig utaztam.

Harmadik nap lépett fel a buszra egy negyven körüli, belőtt hajú fazon. Mellém ült, szóba elegyedtünk, és az utolsó útszakaszra már teljesen összebratyiztunk. Hat-nyolc órán át beszélgettünk folyamatosan, Pittsburghön és Philadelphian át New Yorkig; a többi utas pattogó ütemben cserélődött, amitől gyorsabban mélyült el a kettőnk közti kapcsolat.

Ez most élete nagy pillanata, ismételte a csávó elejétől fogva, én pedig nem tudtam, alaptalanul gyanakszom-e. Normális ürgének tűnt, csak rettentő felfokozottnak. Egyesek állandóan azt hajtogatják, hogy ez életük sorsfordító pillanata, gondoltam magamban. Ha öt perce ismersz valakit, ellenőrizhetetlen, hogy állandóan ezt nyomatja, vagy tényleg csak most. Körmömmel az előttem levő széktámlára csavarozott fogantyút piszkáltam. Házak közé értünk, a busz lassított, élesen jobbra kanyarodott. Többen le-szálláshoz készülődtek. A hátam mögötti ülésről felemelkedett egy szemüveges fekete férfi, ahogy megigazította a sporttáskája pántját, egy kis fekete műanyagkapocs letört róla, és messzire repült.

A belőtt hajú épp ott tartott a sztoriban, hogy annyi év után most New Yorkban viszontlátja élete szerelmét, akivel gimiben találkoztak utoljára, már akkor is szerelmes volt bele, csak akkor nem jöttek össze, és most neten vagy telefonon újra összeturbékolnak, hiába nem látta tizen- vagy huszonnégy éve, tuti biztos benne, hogy ő élete szerelme. Istenem, gondoltam. A fejemet fogtam.

El se tudja képzelni, hogy fogja bírni az utat, folytatta a belőtt hajú, mert évek óta gyakorlatilag folyamatosan sörözik, a Greyhoundon viszont nem lehet inni, úgyhogy neki igen komoly elvonása lesz. Aztán ha New Yorkba ért, a nő ott fogja várni a buszállomáson, együtt kocsiba ülnek, és országúton mennek el egészen Vegasig, ahol összeházasodnak. Nagyot nyeltem az idióta, klisés terv hallatán.

– Oké, és a szobanövényeket szereted? – kérdeztem, hogy eltereljem a szót, de az ürge nem válaszolt, talán nem hallotta.

Mindenféléről beszélgettünk. Gondoltam, barkochbázhatnánk, aztán elvettem az ötletet. Azt is elmeséltem, merre utazgattam addig az Államokban.

– És a macskákat bírod? – kérdeztem, amikor kifogytunk a szóból. – Engem most, ha megérkezünk, három macska vár otthon a pecóban – tettem hozzá magyarázólag, de ez nem érdekelte, újra élete szerelméről dűnnyögött. Bíztam benne, hogy azt feleli: „Három macska?! Az tökre sok.”, erre ugyanis kész válaszom lett volna. Három nem is sok, közöltem volna határozottan. Tizennégy már igen, az már tényleg rengeteg. És rögtön bele is kezdtem volna, mit hallottam a lakótársamtól, Pietrótól.

A szüleinek egy időben tizennégy macskájuk volt, mesélte Pietro, és mindegyiket ő nevezte el. Akkoriban lett egyetemista – elköltözött otthonról, de ez a privilégiuma megmaradt. Rendszer is volt a dologban: mikor a szüleihez került vagy született egy új macska, mindegyiket a haverjai ex-csajairól, vagy legalábbis exeiről, de azért főleg csajokról nevezte el. (Bezzeg soha nem a saját exeiről.) Így lett köztük Keira és Blanka. Keira már hétéves volt, mire Pietro Facebookon látott egy fotót az eredeti Keiráról. Egész megdöbben, a neve alapján tök másmilyennek képzelte. Szőke ír lány volt, Pietro bátyjával járt, amikor a bátyja Londonban lakott. Pietro élőben sosem találkozott vele. Na szóval így kapták a macskák a nevüket, így lett köztük Fruzi is, de az összesnek nem sorolta fel a nevét Pietro. És így lett köztük Matthew is, amikor Pietro egyik haverja nyaralás közben egy sráccal jött össze, de aztán szakítottak.

Na és ez a szülői ház rendesen puccos volt, nagy, régi, magas kőkerítés vette körül, az udvar pedig be volt ültetve pálmákkal meg egy csomó murvafürttel, hibiszkusszal. Maga az épület több mint százéves volt, az ablakok csúcsívesek. Ez persze még azelőtt történt, hogy Pietro apja – kevéssel a halála előtt – elbukta az összes pénzét, amikor is muszáj volt eladni a birtokot, és az édesanyjának egy kis lakásba kellett költözni, olcsó környékre, sokemeletes házba.

A szülők hálószobája részben keleti fekvésű volt, ezért lefekvés előtt mindig behajtották a spalettákat a kora reggeli napsütés elől. Minden ablaknyíláson volt spaletta a fény ellen, szúnyogháló a rovarok ellen, és persze üveg. Esténként a szülők, ha nem volt hideg, csak a spalettát csukták be, hogy járjon a levegő. Magát az ablakot nyitva hagyták. De a szúnyogháló nem borította be teljesen az ablaknyílást, a csúcsíves rész kimaradt. Matthew, az értelmes macska éppen ezért, ha kitétték, rögtön a hálószobaablaknál termett, bebújt a spaletta alatt, és egyetlen ugrással feljutott a szúnyogháló tetejére. Innen,

minthogy az ablak nyitva volt, már akadálytalanul visszatérhetett a szülők ágyába, ahonnan eredetileg kitessékelték.

A többi macska nem jött rá, hogy így be lehet menni. Matthew volt a legértelmesebb. Még az ablak és a szúnyogháló apró részleteit is kifigyelte. Arra is rájött, a szülők csak akkor dobják ki, ha nyávog. Nyaranta a szülők szinte minden reggel úgy ébredtek, hogy Matthew ott heverészik mellettük az ágyban. Eleinte nyávogott, és akkor mindig kipaterolták, de aztán leszokott róla. Rájött, ha csendben marad, a szülőknek nincs szívük kitenni. Mikor még nyávogott, kirakták, és akkor visszamászott a csúcsíves ablakon át, az önállóan kikísérletezett útvonalán. Csendben bújt vissza az ágyba. Pietro szülei látták, hogy megint ott van, noha csak pár perccel korábban dobták ki. Megesett Matthew-n a szívük. Matthew pedig kezdett leszokni arról, hogy nyávogjon éjszakánként, így aztán megspórolta az egész hercehurcát. Nem rakatta ki magát, tehát nem kellett újra visszaspuriznia.

Mondom, rettentő értelmes volt. Egyszer Pietro, amikor otthon járt, Matthew elkezdte szaggatni a fotel szélét, és Pietro rászólt: – Matthew! Pont ott volt Pietro nagymamája is, aki erősen vallásos. Amikor meghallotta, mi a neve a macskának, eléggé leszidta Pietrót. Azt mondta, nem szép dolog a macskát egy apostolról elnevezni.

Pittsburgh után, minthogy az út első felében szinte egyáltalán nem tudtam aludni, kómaszerűen tört rám az alvás, a belőtt hajú elvonási tünetei viszont kezdtek cudarabbra fordulni. Folyton arra riadtam fel, hogy újdonsült cimborám kötözködik valakivel. Egyszer a sofőr is majdnem lehajította a buszról.

– Nem magához beszél. Nem magával van baja – mantráztam, aztán mindannyiszor visszaaludtam.

Olyan fáradt voltam, hogy újra és újra lecsuklott a fejem. Akik nem régóta ültek a buszon, nem értették, miért üvöltözik velük egy vadidegen. A belőtt hajú durván delirált. Hangokat hallott, és azokra válaszolgot. A sofőr nem emlékezett rá korábbról, csak a kötekedésre kapta fel a fejét, és elég idegesen reagált. Őt is lenyugtattam. New York közvetlen közelében jártunk.

– Ezt a kicsit bírd ki – biztattam a belőtt hajút, aki folyamatosan beszélt magában.

A forgalom sűrűsödött, a busz egyre lassabban haladt előre. Útitársam a lábát rázta, forgott a szeme, meg volt győződve róla, hogy mindenki összeesküdött ellene, hogy távol tartsák rég nem látott kedvesétől. Ekkor futott át az agyamon, mit kezdek az ürgével, ha nem igaz a sztori, vagy bármi más okból nem jön oda a nő a buszpályaudvarra. A Hudson folyó partján, New Jersey államban haladt észak felé a busz, a jobb oldali ablakokból látszott Manhattan jellegzetes városképe a felhőkarcolókkal. Az ikertornyok már nem álltak ott. Aztán befordult a busz az alagútba, és végképp dugóba került.

– Halkabban – intettem csendre útitársamat, aki folyamatosan átkozódott.

Közben beugrott, azt álmodtam, egy nagy, sötétszürke galambtoll hevert a földön. Se előzmény, se következmény, csak egyetlen állókép. Fedőtoll. A flaszter is szürke. Fel kellett vennem, de nem akartam hozzáérni.

Fél óra múlva, amikor végre leszálltunk a súlyosan büdös és mocskos buszterminál-
lon, tényleg ott volt a nő. Az utazás során minden apróságot egy iPodba jegyeztem fel,
amit egy fél pár zokniban tartottam. Ez a teljes tudásanyag, amire támaszkodok. Egylábú
madár, gondoltam magamban, ez a totemem.

A belőtt hajú még levágott egy utolsó hisztit, hogy valaki ellopta az egyik táskáját,
de aztán az elveszettnek hitt sporttáskát is a kezébe nyomtam, és gyorsan elslisszoltam
az ölelkező, csókolózó pár mellől. Egymásra találtak, aminek legalább annyira örültem,
mint ők. Hulla fáradt voltam. Kidobtam az üres dzsemes üveget, összekapartam az utol-
só negyeddollárosaimat, vettem egy metrókártyát, és hazamentem kialudni magam. Vég-
telen erdőszélgel álmodtam, ahol napokon át sétáltam, de egy emberrel se találkoztam.

A következő napok a valóságban is emberek nélkül teltek. Jött a karácsonyi szünet,
Pietro hazautazott az édesanyjához, magamra maradtam a lakásban három macskával.
Ez volt életem legboldogabb karácsonya. Egy idő után persze muszáj volt bemennem
munkába. Az étteremben nagyjából minden úgy festett, mint távozásom előtt, csak
a mosogatófiú hiányzott. Kórházba került, mondta a tányérszedő, mert soha nem vá-
gott körmöt a lábujján. Belenőtt a köröm a húsába, meg kellett műteni, mert már
járni se tudott. Aznap, mikor vége lett a műszaknak, hazamentem, és gondosan levá-
gostam a lábkörmömet. Közben eszembe jutott az előző munkahelyem, a kisvendéglő,
ahol kardhal is volt a menü. Magam előtt láttam a mexikói szakácsgyereket. Egyszer
megkérdezte, van-e feleségem, van-e gyerekem. Mikor mindkét kérdésre csak a feje-
met ráztam, többet nem foglalkozott velem. Faszverő, morogta megvetően, ahányszor
meglátott. Óriási, kisebb kardnak is beillő kés volt a kezében, amivel egy darabban
nyúzta le a méteres hal bőrét.

Karacs Andrea

Gyümölcsleves

Gyümölcslevest főzök vasárnap ebédre.
Az anyám szerint ez szentségtörés.
Az apám szerint a húslevesem se lenne az igazi,
mert a fagyasztóból venném ki a csirkét.

A gyümölcslevesbe növényi alapú édesítőszeret teszek.
A nővérem szerint nagyzolok.
Már délután fél kettő van.
Az egész családom szerint képtelen vagyok az életre.

A gyerekeim szerint az én gyümölcslevesem
a legfinomabb a világon.
A szerkesztő szerint a 'világon' szó túlírás a versben.
Szerintem a gyerekeim tényleg ezt a szót használták.

A pszichológusom szerint, ha a gyerekeim ilyen szavakat
használnak, nem kellene rossz anyának éreznem magamat.
A figyelemkontroll trénerem szerint ha csinálnám,
amit mond, már tizenegyre megfőzhettem volna.

A gyümölcslevesben olykor lisztcsomók képződnek.
A volt férjem szerint egy levesre sem vagyok képes.

A pasim szerint a leves intimebb, mint a szex.
A barátnőim szerint csak olyannal kellene foglalkoznom,
aki érett a levesre.

A gyümölcslevesbe fagyasztott málnát is teszek.
Az anyám szerint az összes málnát el kellene hoznom,
ami kertjükben terem.
Az apám szerint nem is baj, hogy nincs kertem,
ha elég nagy a fagyasztóm.

A gyerekeim szerint a gyümölcslevesem a mamaék málnája miatt
a legfinomabb a világon.
Szerintem a 'világon' szó tényleg túlírás a versben.

A lisztcsomók átszűrhetőek.
A figyelemkontroll trénerem szerint ha csinálnám,
amit mond, most tudnám, hol a szűrő.

Veréb László

A hetedik napon

Vasárnap délutánonként nem tudom
abbahagyni az ordítást, csak ha már kiszáradt
a szám és nagyon szomjas vagyok. Ha jó sokat

billert yúk
ittam és hirtelen elég, a tükörrre köpök. Nem pontosan
a tükörképemre, kissé haránt irányt, akárha
mögöttem állna valaki. Esetleg többen, és nem csak
a nedves törölközők lógnának, szép sorban felakasztva
– családi szett, különböző méretekben vettem őket,

rabattban. Vasárnaponként éhes sem vagyok,
úgy nyomom le a dolgokat. Ebédidőben különösen
edzett, tömött torokból üvöltöm fel az igét, kérődzöm
a sótlan, hányingerkeltő nokedlit – tölteleken nyammogok

kemény, főtlen káposztát. Ez egészen estig kitart,
ekkor megterítem az étkezőasztalt, és feltálolom
az imát.

Frankenstein

Ha megismerkedésünk részleteiről faggatnak, elviccelem, félvállról intézem el a dolgot. Felállt, átmentem az utca túloldalára, te később a medve, a farkas és az egér közül a legkisebb állatot választottad. A gyerekek öntudatlanul állnak döntéseik előtt, mert az ajtócsapkodások, káromkodások összhangja diszsonáns játék szerető lepedőkbe burkolódzva. Nyilván vannak harmonikus házasságok, a környéken mindenki ismer ismerőst, aki, ahogy egy kis akarakterővel a válási statisztikákat sem engedik elszabadulni a viktoriánus konvenciók. De tény, hogy amikor a villanypózna széthasította a fejemet, a kutya volt mellettem, aki nem mozdult, bűnbánóan mérlegelt. Az első koszos rongyok is a szomszédból érkeztek, vér áztatta a bevezető földutat. Végig nyugodt maradtam, higgadtan instruáltam a segítségemre érkezőket, végül csak a mentőben ajultam el. Ekkortájt hagyhattuk el egymást a kórház felé vezető úton. Miután a balesetin összevarrták a sebemet, otthon tovább sírt a kutya, mozdulatlanul, senki sem mert ránézni. Neked is csak jóval később szóltak, amikor már minden mindegy volt. Hétköznapi, munkában, nem akartak zavarni egy kísérlettel.

Horváth Imre Olivér

Pockets of time

Zsebre rakott az idő minket, hanyagul behajított kulcsai mellé, mégsem rossz idebent kitelelni: nincs a világon jobb fűtés testünk melegénél, és a világ sem hosszabb ránk kiszabott anyagánál. Innen bentről mindegy a színe, fonákja a fontos: tudja a tolvaj kéz, mi alatt rejtőzik az érték. Dugdos minket, mintha papírjait, új telefonját... míg el nem kapják a grabancát, és kiürítik.

Irodaszer

Közhely közhely hátán ebben a szexjelenetben: annyira fűti a vágy a karaktereket, hogy egy asztal lapján, spontán történik meg az aktus, ahonnét minden nyomtatványt meg elektronikát lesodornak. Bár jól néz ki a képernyőn, imitálni a gesztust értelmetlen volna: te benne lapulsz a papírban. Úgy vállallak téged, mint hivatalt. Ez a munkám: szerződés is köt minket, nem csak viszonyunk van.

A palack nyakán

Azt mondják, hogy a friss vágy úgy hat, mint a vörösbor
(gyorsan itatja magát, elbódít, hirtelen üt ki,
másnap reggel meg jajgat, sír, szenved az ember).
Azt hiszem, anno (Krisztus előtt) a mienk is ilyen volt:
alkalmatlan még, hogy könnyű nyári saláta
dresszingjébe tegyük, vagy az Ő szájához emeljük
(hát nem teljesedett be?) a második eljövételkor.
Semmi savasság, szájhúzás, nosztalgiafaktor.

Földes T. Lili

Idáig érnek a szájak

Megbocsájtánál egy kancsal szempárért,
Közben szíved követelik.

Nemes jellem vagy, gubós szent,
Tényleg: fölötte minden csatározásnak.
Tanítványaid napestig sorolnák konok
Erényeidet.
Repedt tükörből elfogadod képmásod.

Kertedben deres tél,
Családfád nemes szű rágja,
És álmaidban elég, ha egy mozdony
Felskáláz: abból tudod, odakint
Mégsem támadják hadállásaid.
Kész gyanús szerencse.

Hiú vagy, mint minden jóllakott
Szent.
Szemrebbenés nélkül bízod magad
Üres kertedre,
Amit helyetted fosztottak ki,
Gyanús rokonok, barátok,
Bátor csalók.

Elég egy kancsal szempár,
Alamizsnának valami szomorú defektus,
Hogy megbocsáss.
Könnyen megy, ha türelmed csak
Békés ceremónia, nem számítás.
Városépítő szorgalom talán.

Idáig érnek a rokoni szájak:
a kertig, hadállásokig, a könnyed pusztulásig.

Szegő Márton

Ébren

Az álom még vibrál bennem, pedig a fürdőszobában állok a tükör előtt a körkéses villanyborotvával a kezemben. Leveszem a védősapkát, kipattintom a borotvafejet, és a csaphoz kocogtatom a készüléket. A felaprózott szőrszálak szürke porként esnek a mosdókagylóba. Forró vizet engedek a kádba, lassú gőz árad. Megtapogatom az állkapcsom, közben ide-oda húzom a szám, hogy feszüljön a bőr a csonton, és hunyorogva méregetem a borostát, hogy felkészülhesek egy szőrtelen arc látványára. Számtalanszor távoztam már fürdőszobákból és hagytam üresen tükröket, és szinte azonnal elfelejtettem, amit bennük láttam.

Kimelegedve állok a tükör előtt, egy pillanatra elgyengülök. Nyújtott karokkal támaszkodom a falnak, a fejem a vállaim közé esik. Fáj, mikor lehunyom a szemem, húzódik a bőr a csipától összetapadt pillák mentén. Hallom, ahogy az izzadságom a fekete-fehér kockacsempékre csepeg. Csillapodnak a kaotikusnak tűnő álmoképmaradékok, egyre morzsolódnak, egyre nehezebb felidézni őket. Vér, sakktábla, zseblámpa, ezek a szavak jutnak eszembe, és kiegészítik a bennem maradt képeket, helyettük összeolvasható nyomott betűket látok a fehér ürességben.

Kerülöm a tekintetem a tükörben, tovább vizsgálom az áll és a nyak tájékát, majd visszapattintom a borotvafejet a helyére, a csatlakozót bedugom a konnektorba, a borotvát bekapcsolom és az ádámcsutkámhoz emelem. Néha a pengék irritálják a bőrt, főleg az állam alatt, ahol annyira nem szembetűnő. A gép berreg. Srégen hátra döntöm a fejem, lehunyom a jobb szemem, és a ballal figyelem, ahogy a pengék a dolgukat végzik. A berregés és a szőr ropogása túlharsogják a dobogó víz egyenletes moráját. Kikapcsolom a borotvát.

A szoba hője eléri a testemét. A tükör párács, a fejformám homályos benne, mint ha a tükörképem egy átlátszatlan zuhanyajtó mögé került volna. Elgondolom, mi lenne, ha a másik térfélen lennék, hogy bármikor ott hagyhatnak és eltűnhetnek, majd megjelenhetnek, mikor valaki szembe akar nézni velem, valaki, aki az arcát keresi rajtam, hogy magába láthasson, és egy újabb az énjére rakódó képpel távozhasson a tükör elől reggel és este, az álmok után és előtt.

Meleg víz folyik a talpam alá, szétterjed a lábujjaim közt. Elzárom a csapot, kihúdom a dugót a kádból. A tükörbe meredek, miközben a pára elvékonyodva szétfut a szélekre. Nézem a tekintetem, ahogy egy félig csupasz arcról bámul engem, és látom a szemfehéren a hajszalereket, a sötét pupillákon a két apró fehér fényfoltot, és nem gondolok semmire, csak kidörzsölöm a csipát.

keresetek a napfény ellen

keresetek a napfény ellen

/I/

még nagyon is világos van. a szűk, vérszegény patakot
a házunk közelében másfél óránként szeli át merőlegesen
egy-egy rozoga, alapjaiban vörös személyvonat, de van,
hogy a graffiti és a rozsdá keveredésétől alig látható ez a szín.
búza terem végig a patakon túl, fákat szabad szemmel nem
látni, az életre kelt, olcsó, alföldi csendélet, vagy esetleg egy
tucatanzix hatásával bíró konstelláció dohot lélegzik.

/II/

de én itt szoktam köveket dobálni a patakba, és itt kapom
el az elsuhanó, fejkendős arcokat, minden fáradt tekintetet,
amelyeken ott van a késői érkezés elgyötörtsége, és a még
mindig sütő nap okozta döbbenet, hogy még tényleg
nagyon világos van, a fenébe is, rettenetesen világos.

/III/

egy égitest bármit csinál, a helyén csinálja.

/IV/

a végső kifogások a patak metszésirányával
kapcsolatosak, a keresztire feszített alfölddel.

létigéink sebei

a becsapásaink
és a becsapódásaink
enyhe disszonanciája-

most itt kerestetik.

és mindegy:

körúton, sétányon,
mellékutcán, téren...

te mondtad, és egyre
gondoltunk.

az igazán nagy testű madarak
alászállására, majd a hamarosan
bekövetkező halálukra. ezek
valahol a mi landolásaink.

és még vagyunk.

visszük, amit muszáj.

ketten, együtt, külön.

mégis-
ezek az osztódó *vagyok*
egyre inkább csak idegen,
rövid életeket prezentálnak.

kis memoratív ppt-k;

mint a létigéink sebei.

Szedes H. Réka

Szedes H. Réka

Szimbiózis

Az esőcseppek mint apró állatok.
Pont olyan magasról indultak útnak,
hogy a földre érve
szétterüljön testük.

A szürkület szálas ecsetével
pár árnyalattal sötétebbre festette
a házfalakat,

amelyek a megérkezés hangját
visszaverik.

Cserébe a cseppek
saját maguk maradékával
festik újra őket.

Ágakat szállítanak

Fűrészekkel jöttek a férfiak,
nagy gépekkel.
Pár évente ezt meg kell csinálnia
valakinek.

A lakók leengedték a redőnyöket,
az ablakok alatt pőrén terül el az utca,
mint kórházi ágyon fekvő,
most csonkított, idős beteg.

Biró Erika

Hinta

Reggelenként párnahuzatban
fojtogat.
Lassan olvad, mint zuhanyzóban
felejtett szappandarab.
Beveszem elalvás előtt.
Viszket ujjbegyeimen.
Lehámlik a nyárral.
Kétszázszor íratta le velem,
hogy csendben illik várni.
Csak a kávé pörgetett eddig is.
Inkább ülnék órákig az udvaron
a hideg hintaszékben.

Ellipszisek

Figyelem,
ahogy a damilon függő képkeret ring
előre-hátra
három vak lámpabúra,
belégzés.
Plafonra vetült ellipszisek
a gyertyafény fölött,
Szenzorral tökéletes lenne,
a fehéregyensúly rég felborult,
megtartom.
A következő roppanásra várok.
A sötételő ablak-alakban,
a konvektor felől meleg levegő,
elhagynak a neszek,
kilégzés.

Csősz Gergő

gofri

A lábak, amikre leginkább emlékszem.
Egész folyosó lábakból, szaladok közöttük,
mellettük, papucs, papucs, szandál, én mezítláb,
egyedül, már a gyöngykavics se vág, fejet behúzni,
sörhasomlás, aztán tovább, a tömegem át, ott lesznek,
ott kell, hogy legyenek, persze, hogy ott vannak,
hiszen mindig, de mi van, ha most mégsem,
ha megint magamra maradtam, itt hagytak,
mert rossz voltam, szégyelljem magam,
haragszanak, hogy nem tudok segíteni,
én szeretnék, ők, akik nem hagyják,
pedig süthetném anyával a gofrit, mint otthon,
imádom a gofri illatát, mikor lefolyik
és odaég a sütő szélén, azt vendégnek adni
már úgysem lehet, senki nem törődik velem.
én is segíteni akarok, akár a többiek,
papa, mama, másik mama, az egész család,
mert mióta ez a büfé van, nem ér rá már senki,
egész nap a strandon, de egymagam
a vízbe ne menjek, messze se menjek, játsszak,
persze ne idegennel, és legyek szem előtt,
nem mintha figyelnének, nem érnek rá.
Most épp a büfé miatt.

piac

izzad nagydarab hangos
az L-es kicsi lesz az látszik
rajtam viszont nem hogy nincs belőle másik
próbálja csak fel úgy fog kiderülni
próbálná de nem megy nevet ő megmondta
meg persze a pólót kérem címkrét kivág a pult alatt
öntapadós méretábláról nagyobb beragaszt
póló vissza ez még mindig kicsi nincsen háromikszes
dehogyan addig próbálja fel itt ezt
valamivel már tényleg jobb szerinte
mosolyom nyúlik akár a török hamisítvány
találtam egy még nagyobb
tükrozt tartok jól áll neki benne a hazugság
bólogatok bólogat már alkudni is fáradt
nem tud ellenállni egy nagy leárazásnak

Németh Gábor Dávid

Németh Gábor Dávid

Libabőr

Idegen utcákból lesem el a gyógyulást.
Követni kezdenek kitépett, lebegő ablakok,
arra gondolok, betörném őket, és a felhőket
használnám tűpárának, beleszúrnám a szilánkokat,
hiszen megtanultuk otthon, hogy el kell rakni,
gyűjteni kell mindent, ami még valamire jó lehet.

Persze nem töröm be őket, a gondolatba is beleszédülnek
bőralatti katonáim. Belém döfik puskáik csövét,
de legalább lennének kitartóak, maradhatna örökre
a libabőr, mert elegendő van abból, hogy tesztelnek a fázások.
Valamit mindig magam elé kell tartanom,
ezt az utcát is a tekintetek kitétsége tartja ébren.

Eltenném az egészet, hátha jó lesz még valamire,
de már tele a szájpaddás, a zsúfoltságtól
eldeformálódnak a mondataim.

Csöpögtet

A pohár alján mindig maradt pár csepp Unicum,
a korsóba csepegtette, mint az infúziót,
protézissé avatta a cseppet, kapoccsá,
ami a világgal összekötötte. Tanított
a technikára, így adta át a korszakot.

Nem éreztem ízeket, ezért üveggyöngyökkel
raktam tele a számat, hátha ízlelőbimbóvá szelídülnek.
Helyette erdő nőtt a nyelvemen,
négyzetletű seb, kerek szorongás.
Habzsolom az erdőközi szellemeket, s közben
gourmet technikákat kiabálok,
egy elakadt lemez módjára ismétlődik
minden szó, megmámorosodom a hangoztatástól.

Információt tudok csöpögtetni, ezt tanultam,
gyöngykazallal a számban beszélni,
csendben figyelni, ki botlik meg
a dinasztiafaragó vésőjében.

Orpheus tekintetének újraírása

Intermediális érintkezések a *Portrait de la jeune fille en feu* című filmben

A hagyományos művészetek és a technikai médiumok közötti megkülönböztetést Friedrich Kittler az *Optikai médiumok* című 1999-es előadásában¹ a szimuláció mozzanatához köti. Teszi ezt abból a szempontból, hogy a hagyományos művészeti ágak gyakorlatával szemben, amellyel azok egy előzetes, a saját mediális létmódjuk és megalkotottságuk tudatát szándékosan felfüggesztő konvencióra építve hozzák létre a realitásnak valamifajta fikcióját vagy illúzióját, az olyan újfajta médiumok, mint amilyen a film is, ténylegesen felszámolják realitás és medialitás korábbi megkülönböztetését. Ez a szempont ráadásul nem csupán a hagyományos művészetek és a technikai médiumok közti éles elhatárolódást biztosítja, hanem azt is jelzi egyúttal, hogy az újabb médiumok nem elsősorban konkurenciát jelentenek a hagyományos művészetek számára, hanem azok státuszát képesek döntően elmozdítani korábbi helyzetükből.² Amikor Kittler Walter J. Ongra hivatkozva az irodalom lehetőségfeltételeit vizsgálja az újfajta technikai médiumok által létesített lejegyzőrendszerben,³ egy olyan skálát vázol fel, amelynek egyik végpontját a filmgyártás folyamatába bekapcsolódó írói gyakorlat adja (például a forgatókönyvírás révén), míg másik végpontja abban az attitűdben ragadható meg, amely számára az irodalom egyetlen komolyan veendő kritériumának a strukturális megfilmesíthetetlenség tekinthető.⁴

¹ Friedrich KITTLER, *Optikai médiumok*, ford. KELEMEN Pál, Magyar Műhely Kiadó – Ráció Kiadó, Budapest, 2005.

² *Uo.*, 19–30.

³ Erről lásd: Friedrich KITTLER, *Lejegyzőrendszerek 1800/1900. Előszó*, ford. ZSELLÉR Anna, Prae 2014/4, 19–34; David E. WELLBERY, *Előszó [A Lejegyzőrendszerek 1800/1900 amerikai kiadásához]*, ford. KERESZTES Balázs, Prae 2014/4, 183–206.

⁴ KITTLER, *Optikai médiumok*, 16.

Jelen dolgozat nem a lehetséges megkülönböztetés határvonalait akarja kijelölni, s nem is e korábban említett kritérium mérceként való alkalmazásával kívánja az elemzésre kerülő filmet vizsgálat alá venni, hanem éppen arra kíváncsi, hogy a különböző mediális-művészi megoldások és az ezekhez kapcsolódó művészet-értelmezések hogyan képesek termékeny párbeszédet folytatni egymással. A technikai nézőpontú, médiumspecifikus vizsgálódással szemben tehát előtérbe kerül az intermedialis érintkezések elemzése, illetve annak hangsúlyozása, hogy a médiumok közti határelépések olyan köztes jelleget kölcsönözhetnek egy-egy művészi produktumnak, amely átformálhatja az adott médiumokról való gondolkodásunkat, felfüggesztve a médiumok szigorú, rendszerbeli körülhatárolását.⁵ A terminológiai tisztázás szempontjából szükséges megjegyezni, hogy nemcsak intermedialis utalásokról van szó az itt elemzendő film esetében, hanem egyúttal művészetköziségről [*interartiality*] is, és csupán ez utóbbi fogalom be nem járatottsága miatt használom elsősorban az „intermedialis” jelzőt.⁶ A *Portrait de la jeune fille en feu* című filmben (a továbbiakban: *Portrait*) az irodalom, a film, a festészet, a zene és a színház közti mediális kölcsönviszonyok mellett ugyanis nagyon fontos szerepet tölt be a művészi önreflexió alakulása, és annak a különböző médiumokhoz kötődő, illetve azok eljárásait variáló megvalósulása.

Terjedelmi okokból adódóan a vizsgálódást annak a kérdésnek a végigkövetésére szűkítettem, hogy hogyan képes a film az egyfajta *mise en abyme*-ként beemelt, Ovidius *Metamorphoses*-ében is feldolgozott⁷ mitológiai történet alapmotívumát, Orpheus tekintetét saját maga számára is szervezőelvvé tenni, olyan módon, hogy azzal a történetben rejlő jelentéstartalmakat és pozíciókat átformálja, illetve egy sajátos interpretáció révén újraírja. Amellett szeretnék tehát érvelni, hogy a *Portrait* közepén lévő jelenet, amelyben Héloïse felolvassa Marianne és Sophie előtt az ovidiusi átváltozástörténetet, majd ezt követően közösen interpretálják azt, nem csupán egy marginális betétdarab a film egészét tekintve, hanem egyrészt az interpretálás révén újraírt történet lesz a film narratív szálának egyfajta vezérfonala, amely ráadásul több ponton konkrét művészi feldolgozások formájában meg is jelenik, másrészt pedig a kiemelt jelentőségű tekintet – annak

⁵ Ebből a nem technikai nézőpontú megközelítésből érdemes lehet arra a 20. századi törekvésre is utalni, amely a film „hetedik művészetként” való meghatározására irányult, a kittleri megkülönböztetéstől eltérően a filmnek azt az aspektusát előtérbe helyezve, miszerint a film esetében is érvényes egyfajta konvencionális, amely lehetővé teszi annak fikcióként történő befogadását, és amely biztosítja egyúttal a filmek formanyelvének elemezhetőségét. Ehhez lásd például az alábbi, a film művészet-státusza mellett érvelő tanulmánykötetet: BÍRÓ Yvette, *A hetedik művészet. A film formanyelve. A film drámaisága*, Budapest, Osiris, 2003. Ennek a szempontnak a beemeléseivel ugyanakkor nem a kittleri kutatási irányt kívánom problematizálni, csupán saját, elsősorban nem technikai nézőpontú értelmezői pozícióm meghatározására törekedtem, amelyben a mediális vizsgálatának szempontja mellett a különböző művészi megoldásokra való rákérdezés is számottevő jelentőséggel bír.

⁶ A fogalomhasználat kapcsán érdemes még jelezni, hogy alapvetően a *Média- és kultúratudomány* című kézikönyvnek az intermedialitás fogalmát körüljáró fejezete jelentette számomra a legfőbb orientációs alapot, s ezen belül is legfőképpen az Irina O. Rajewsky nevéhez kötődő kategóriákat (mediális átvitel, médiumkombináció, intermedialis utalások) vettem kiindulópontnak. Lásd: *Média- és kultúratudomány. Kézikönyv*, szerk. KRICSFALUSI Beatrix – KULCSÁR Szabó Ernő – MOLNÁR Gábor Tamás – TAMÁS Ábel, Ráció, Budapest, 2018, 283–287.

⁷ Orpheus és Eurydice történetének Ovidius általi elbeszélését lásd: Publius OVIDIUS Naso, *Átváltozások*, ford. DEVECSERI Gábor, Magyar Helikon, Budapest, 1964, 285–287.

tükröző tulajdonságát és érintés-jellegét alapul véve – a film nyelvének metaforájává is válik. Ilyen módon nem csupán a *mise en abyme* jelenségével találkozunk a befogadás során, hanem ugyancsak felvethető az ún. *abysmal metaphor* fogalma is, amely a műegész egy motívumba sűrített metaforáját jelenti, amely ebben az esetben egy médiumváltással is összekapcsolódik.⁸ A továbbiakban tehát elsőként az ovidiusi átváltozástörténetet és annak értelmezési módozatait vizsgálom meg, majd a filmbeli jelenet interpretációs aktusát végigkövetve annak bemutatására törekszem, hogy az interpretáció során újraírt történetben megjelenő olyan alapvető motívumok, mint a tekintet, a szabadság és az emlékezés mozzanata, illetve a művészet mibenlétére való rákérdezés milyen filmes megoldásokkal kapcsolódnak össze.

Minthogy egy mitologikus történet beemeléséről van szó, szükséges elsőként azt jelezni, hogy – mivel a mítoszoknak az irodalom nem az eredendő előfordulási közege vagy akár létmódja, hanem már az irodalmi „rögzítés” vagy feldolgozás is a befogadástörténet része⁹ – maga az ovidiusi elbeszélés is voltaképpen egy interpretáció, amelyben két különböző átváltozás, illetve határátlépés is végbemegy. Az első Eurydice kígyómárás okozta halála, az élők birodalmából a holtakéba való áttérés, amelynek a *Portrait* vonatkozásában sem elhanyagolható körülménye az a mozzanat, hogy Eurydice az őt szerelmével üldöző Aristaios elől menekült, s e menekülés közben esett el és marta meg őt a kígyó.¹⁰ A második átváltozásnak pedig éppen ez az első határátlépés az előfeltétele, ugyanis a két világ, amely között a második határátlépés végbemegy, az Alvilág és a költészet birodalma, s így Eurydice halála válik a költői alkotás megszületésének alapvető feltételévé. Az Orpheus és Eurydice-történethez kapcsolódó számos intertextuális érintkezés közül érdemes kiemelni jelen esetben a művész-párhuzam révén a Pygmalion-történetet, minthogy annak narratívája bizonyos módon beágyazódik az Orpheus-elbeszélésbe: olyasfajta művészi teremtőerő tételeződik ugyanis mindkét cselekményszálban, amelynek révén megvalósulhat a halálból az életbe való átmenet, miközben az élet, amint a maga eleveenségében kerül közel a művészhez, megfosztja a költőt és a szobrászt is a művészi alkotás képességétől. S hogy az Orpheus-történetben a művészet és a halál, illetve mozdulatlanág a befogadás szintjén is összekapcsolódik, elég arra gondolni,

⁸ A fogalomról részletesebben lásd Korda Eszter elemzését a Bodor Ádám-novellákból építkező Ferenci–Togay-filmről: KORDA Eszter, *Barátkozás a szakadékkal. A mise en abyme fogalma Ferenci–Togay A barátkozás lehetőségei című filmjének elemzésén és értelmezésén keresztül Bodor Ádám novellái tükrében*, Híd 2017/3, 5–26.

⁹ TÖRÖK Lajos, *Mítosz és interpretáció*, Alföld 1997/9, online: <http://epa.oszk.hu/00000/00002/00017/torok.html> (utolsó megtekintés: 2020. 12. 09.). Orpheus és Eurydice történetének képzőművészeti és irodalmi feldolgozásáról – amely feldolgozás egyúttal az értelmezői művelettel is összefonódik – részletesebben lásd például: DARAB Ágnes, *Búcsú a hitvestől? Orpheus és Eurydiké*, Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica, 2012, 27–43; CSEHY Zoltán, „Egyik képből a másikba”. *Ovidiusi gyökerű átváltozásmítoszok a kortárs költészetben* = KRUPP József (szerk.), *Világok között. Tanulmányok Ovidius életművéről*, Reciti, Budapest, 2020, 267–284.

¹⁰ A mitológiai történetről a legrészletesebben lásd: KERÉNYI Károly, *Görög mitológia*, Gondolat, Budapest, 1977, 262–266. A görög és római mitológiában visszatérő cselekményelem, a kéretlen hódítás elől való menekülés mozzanata Vergilius *Georgicájának* negyedik énekében is fontos motívum, illetve a narratív alaphelyzet kiindulópontja. Lásd: VERGILIUS *Összes művei*, ford. LAKATOS István, Európa, Budapest, 1984, online: <https://mek.oszk.hu/06500/06540/06540.htm#17> (utolsó megtekintés: 2020. 12. 10.).

hogy az emberiség közös mulandóság-tapasztalatát megéneklő dal,¹¹ amely egyúttal összefonódik az Eurydice életéért való könyörgéssel, mintegy megállítja az időben létesülő állandó mozgást a holtak birodalmában: „nem kapkod a tűnő / habhoz Tantalus, Ixion torpan kerekével, / nem tépnek madarak májat, sem a belosi lányok / nem meregetnek; Sisyphus, ülsz szikládra nyugodva.”¹²

A mitológiai történetnek ugyanakkor a *Portrait* szempontjából sokkal inkább előtérbe kerülő eleme az a pillantás, amelynek révén nem valósulhat meg az újabb átváltozás, a halálból az élet szférájába való visszalépés. A közismert isteni kitélt, miszerint Orpheus nem nézhet hátra, amíg nem hagyják el a holtak birodalmát, a dalnok éppen az átváltozás előtti pillanatban szegi meg. Az arra vonatkozó ovidiusi szöveghely, hogy mi volt ennek a hátrapillantásnak az oka, igencsak szűkös, és homályban tartja a lehetséges magyarázatot: „Mennek az ösvényen csöndben, mely a földre vezet fel, / árnyborított, meredek-lejtős, tele sűrű homállal; / s már közelébe is érnek a felső föld peremének: / itt, félvén, hogy elillan a hitvese, látni mohóan / Orpheus megfordul, mire ő tűnik tova tüstént.”¹³ Két olyan lehetséges motivációt is regisztrál ezen a ponton a történet, amelyek nem feltétlenül fedik egymást. Az a paradox gesztus, hogy Orpheus hátrafordul, attól félve, hogy elveszíti kedvesét, miközben a hátrapillantás mindenképpen szerelmének elvesztését okozná, bizonyos módon, a logikus gondolkodásnak az érzelmek intenzitása okozta felfüggesztettségére hivatkozva feloldható, a mohóság szempontja azonban eltérő jelentéstartalmakat is az értelmezés tárgyává tesz, minthogy az nem szükségszerűen a féltés következménye. Arról is szó lehet ugyanis, hogy ez a mohóság egyfajta episztemológiai kíváncsisággal van összefüggésben, és Orpheus *mint költő* éppen az élet és a halál közti átmenet titkát akarja kifürkészni, valamifajta transzcendentális élményben részesülve.¹⁴ A tilalom megszegése azonban szükségszerűen Eurydice elillanásával jár, s a hátrahagyott nő képébe intertextuálisan beleszövődik Creusa és Ariadné alakja is.¹⁵

Ahogy az korábban már jeleztem, a mitológiai történet különféle képzőművészeti és irodalmi feldolgozásai a befogadástörténet részeként maguk is értelmezések, elemzésük során éppen ezért kiemelt jelentőséggel bír az a szempont, hogy a történetnek mely elemei kerülnek az ábrázolás előterébe, kinek a nézőpontja érvényesül elsősorban a színre

¹¹ Az elemzéshez ugyan nem tartozik hozzá szorosan, de érdekes párhuzam fedezhető fel aközött, ahogyan Orpheus az életet a halál „kölcson-ajándékaként” jellemzi, és az *Eszmélet* alábbi sorai között: „ki tudja, hogy az életet / halálra ráadásul kapja / s mint talált tárgyat visszaadja / bármikor - ezért őriz meg”.

¹² OVIDIUS, *Átváltozások*, 286.

¹³ *Uo.*

¹⁴ Érdekes lehet ebből a szempontból, bár jelenlegi vizsgálódásomnak nem része, hogy a korábban hivatkozott vergiliusi szöveghely még a feledékenység szempontját is beemeli magyarázatába: „Majd kifelé lábolt, már túl minden veszedelmen, / S elnyert Eurydicéjével, ki mögötte botorkált / (Mint ahogy azt meghagyta nekik Próserpina), majdnem / Fenn járt már, amidőn szerető zive hirtelen eltelt / Örült, ó, de bocsánandó vággyal – ha bocsánat / Holtaknál van ugyan – s megtorpan épp a küszöbnél, / Hátratekintve mohón-feledékenyen Eurydicérel!” VERGILIUS, *I. m.* Terjedelmi okokból nem tudok kitérni a két antik szöveg összehasonlító elemzésére, ezért annyit jegyzek meg csupán, hogy Vergiliusnál ez a fajta mohóság nem a költő kíváncsiságaként jelenik meg, hanem inkább Orpheus azon vágyaként, hogy lássa szerelme tárgyát.

¹⁵ A hátrahagyás mozzanatával kapcsolatban csupán arra a különbségre utalnék még élet és költészet vonatkozásában, hogy az Alvilágban elhangzó könyörgés éppen annak ígéretével zárul, hogy ha Eurydice nem léphet vissza az élők birodalmába, akkor az eszedklő én is az Alvilágot választja lakhelyéül.

vitt történetben, illetve mire vonatkozik maga a tragikum. A szakirodalom tanúsága szerint Vergilius *Georgicájában* válik először szerves egésszé a történet a narratíva legfőbb elemeinek kidolgozásával, illetve ez az első olyan feldolgozás is, amely a tragikum felől közelíti meg a történetet.¹⁶ A korábbi ábrázolásokban ugyanis elsősorban a költészet ereje kerül a középpontba, amely képes felülírni a holtak birodalmának törvényeit, és ilyen módon Orpheus katabázisa is sikeres alászállásként jelenik meg. Vergilius feldolgozását követően azonban felerősödik a történet tragikum felőli megközelítése, miközben az is jellemző eljárás marad, hogy a mítosznak csupán egy-egy elemét emelik ki és dolgozzák fel. A perspektíva kérdése ugyanakkor mindvégig fontos szempont marad, már csak azért is, mert nem minden esetben egyértelmű, hogy kihez köthető a tragikum mozzanata: a költőhöz, akinek az volt a hübrisze, hogy ki akarta lesni az élet és halál közti átmenet titkát, amely vállalkozás azonban eleve bukásra van ítélve; a szerelmes férjhez, aki elvesztette hitvesét; Eurydicéhez, aki vagy a költő, vagy a férj mohósága révén, de végleg elvesztette az élettel járó szabadságot;¹⁷ vagy esetleg arról lenne szó, hogy a szerelem és a költészet tragikumát foglalja magában a történet, az előbbi esetében amiatt, hogy a szerelmek egymástól elválasztva olyan világokba kerülnek, amelyek között törvényszerűen nem valósulhat meg az átjárás, míg a költészet esetében abból a szempontból, hogy annak áthatolhatatlan határai válnak érzékelhetővé.

Mielőtt rátérek annak elemzésére, hogy a *Portrait*-beli jelenetben miképpen válik interpretáció tárgyává Orpheus és Eurydice története, szükséges még néhány, a továbbiakban is releváns szempontra kitérni a mítosz befogadástörténetével kapcsolatban. Érdekes elsőként arra hivatkozni, hogy az ovidiusi elbeszélésben Orpheus alakja bizonyos módon ironikusan pozicionálódik, egyrészt abból a szempontból, hogy az események során végig hangtalanul jelen lévő Eurydice, noha másodszori visszatérését az Alvilágba voltaképpen férje mohósága okozta, mégis csupán annak boldogságát kívánja, s mindezt a beékelte narrátori kérdés is kihangsúlyozza: „Ő meg, az ismét haldokoló, nem sír az uráról / semmi panaszt (*másról sírhatna-e, mint szeretetről?*), / s »Légy boldog« szól még hozzá legutolszor”.¹⁸ Másrészt pedig az a szöveghely is ironikus indexet kap, amelyben a narrátor Orpheus döbbenetét jeleníti meg, amellyel a dalnok a tilalom megszegésével járó jogos következményekhez viszonyul, s a „zord” isteneket teszi felelőssé a történetekért. Az ovidiusi elbeszélő jelzi tehát, hogy a mítoszból vannak bizonyos üres helyek, amelyek lehetővé teszik a történet újrajrását, a szereplők eltérő pozicionálásával és a súlypontok áthelyezésével.

¹⁶ DARAB, *Búcsú a hitvestől?*, 38. Létezik ugyanakkor a történetnek egy olyan változata is Platón feldolgozásában, amelyben Orpheus vállalkozása már eleve bűnként, illetve gyávaságként tételeződik azáltal, hogy a költő nem vállalja a halált a Hadésba való alászállás során, és ezért kell kétszeresen – először felesége elvesztésével, majd saját halálával – bűnhődnie. Lásd: *Uo.*, 28.

¹⁷ Ez a szempont ráadásul kiegészül azzal az aspektussal is, hogy Eurydice eleve nem rendelkezett azzal a szabadsággal, hogy maga legyen felelős a saját sorsáért, mindvégig ki volt szolgáltatva annak, hogy Orpheus tartja-e magát a kiszabott feltételhez.

¹⁸ OVIDIUS, *Átváltozások*, 287. (Kiemelés tőlem – K. B.)

A mítoszban megjelenő nemi szerepekre koncentrálnak későbbi elemzések és értelmezések a „nemi egyensúlyvesztés”¹⁹ tárgyalása során nagyon gyakran dichotómiákban írják le az Orpheus és Eurydice alakjaihoz kötődő, egymással szemben álló minőségeket. Ebben a tekintetben a látás vonatkozásában a nézés aktív pólusa Orpheushoz, míg annak passzív pólusa Eurydicéhez kötődik, egyrészt a hátrapillantás performatív aktusa révén, másrészt pedig Orpheus költő-szerepéből is adóan. Eurydice ilyen módon ugyanis tárgyasul Orpheus szemében, és csupán motívumként válik a férfi költészetének anyagává, s ezzel függ össze az a korábban már regisztrált követelmény is, miszerint a női alak halála, elevevényének és testi, fizikai jelenlétének megszűnése szükséges ahhoz, hogy a költői alkotás létrejöhesse, hiszen ahhoz, hogy Eurydice motívumként Orpheus költői tekintetének tárgya lehessen, kizárólag a költőben élő Eurydice-képre van szükség, nem pedig a feleség közvetlen jelenlétére. A látással párhuzamosan a hangzás szempontja mentén is hasonló dichotómia állítható fel, a feminista diskurzus Orpheus hangzó költészetének életre keltő, teremtő ereje mellett Eurydice csendjét hangosítja ki, amely csend egyúttal az Alvilág szerves tartozéka is.²⁰ Annak révén, hogy Eurydice nem rendelkezik sem aktív nézéssel, sem pedig teremtő, életre keltő hanggal, amely jegyek ebben a viszonyrendszerben hangsúlyos cselekvőerővel bírnak, olyasfajta tükör-felületté válik, amelybe beletekintve Orpheus saját hangját költészetté alakíthatja. A különböző értelmezések továbbá Orpheus cselekvőerejét és viszonylagos szabadságát kizárólag a költészet szférájába helyezik, amelynek révén a történet tragikumát éppen azoknak a határoknak a megtapasztalása jelenti, amelyek a költészet tere körül tételeződnek, és amelyeknek átjárása egyrészt szükségszerű imperatívusként áll a költő előtt, másrészt viszont – éppen a világok közti átjárás, a titok kifürkészésének eredendő kudarca ítélsége folytán – ez a vállalkozás kizárólag bukással végződhet, amely bukás ekképp a költészet konstitutív tényezőjévé is válik.²¹

A továbbiakban elemzendő *Portrait*, illetve annak *mise en abyme*-ként funkcionáló interpretációs jelenete két fő ponton írja újra a mitológiai történet legfontosabb motívumait, egyfelől Orpheus tekintetének átértelmezésével, másfelől pedig azáltal, hogy hangot ad Eurydicének, amely hang nem a férj és költő vétkét felmentő szólamként jelenik meg, hanem egy határozott felszólítás performatív aktusaként. Amikor Heloïse felolvassa a vonatkozó ovidiusi átváltozástörténetet, elsőként Sophie reagál a történetben, illetve az Orpheus hátrapillantásában rejlő logikai összeegyeztetlenségre, majd ezt oldja fel Marianne azáltal, hogy ezt a hátranézést a költő választásaként, illetve költői választásként határozza meg. Orpheus mint költő Eurydice közvetlen jelenléte helyett felesége emlékét, azaz a benne élő Eurydice-képet, és magát a költészetet alakító emlékezőt

¹⁹ CSEHY, „Egyik képből a másikba”, 274.

²⁰ Lásd például: ROSNER Krisztina, *Eurüdiké és a holtak csendje* = Uő, *A színészi jelenlét és a csend dramatikuss-téatrális játéka*, L'Harmattan, Budapest, 2012, 110–118.

²¹ Lásd például: BÍRÓ Yvette, *Az arcmás és az arckép* = Uő, *Nem tiltott határátlépések. Képkalandozások kora*, Osiris, Budapest, 2003, 275–277.

választotta. Heloïse ezzel szemben nem Orpheus, hanem Eurydice döntéseként interpretálja a hátrapillantás okát, egy olyan hangot tulajdonítva ezáltal a női alaknak, amely a felszólítás performatív aktusaként a saját sors feletti önrendelkezés jelképe is lesz, noha kérdéses marad, hogy ő maga miért utasíthatta vissza az élők birodalmába való visszatérést. Ennek egy lehetséges, a film szempontjából sem idegen magyarázata az az értelmezés, miszerint csupán emlékként, illetve az emlékezés folyamatában őrződhet meg szerelmük szerelemként. S minthogy a film előtérbe helyezi Orpheus és Eurydice anabázisának megvalósult búcsú-jellegét, a női alak nem csupán a hangzás vagy a beszéd szintjén tesz szert cselekvőerőre, hanem egyúttal a látás szintjén is, mivel a hátratekintésre való felszólítás következtében lehetősége lesz arra, hogy férje alakját a búcsú pillanatában emlékképpé formálja.

A jelenetben lejátszódó interpretációs folyamat az értelmezés művelete mellett olyan értelemben is performatív jelleggel bír, hogy az Orpheus tekintetének való jelentéstulajdonítás aktusa az ovidiusi átváltozástörténetet olyanfajta kóddá alakítja, amely lehetővé teszi azt, hogy Heloïse és Marianne saját szerelmükről, illetve e szerelemnek a lehetőségeiről beszéljenek, s ez a mitológéma mint közös kód fog az elválást követően is a kettejük közti párbeszéd alapjává válni. Hogy a jelenetet nem elszakadásként, hanem megvalósult búcsúként akarják interpretálni, voltaképpen annak a döntésnek az eredménye, amely döntés saját koruk²² lehetőségfeltételei mellett a szerelmük megőrzésére irányuló törekvés legmagasabb szabadságfokát jelenti. A jelenetben interpretált búcsú-mozzanat, amely a film során anticipatorikus jelleggel többször is felbukkan Marianne tudatában,²³ a film végén is megismétlődik: mikor Marianne futva igyekszik elhagyni a kastélyt, miután festői kötelezettségét teljesítette Heloïse portréjának megfestésével, Heloïse még egyszer felszólítja őt arra, hogy nézzen vissza rá, hogy tekintetük az anyai felügyelet nélkül, szabadon találkozhasson, és megvalósuljon az a búcsú, amely szerelemként képes rögzíteni kapcsolatukat, illetve közösen meghozott döntésként elválásukat. Ezt az értelmezést erősíti az a mozzanat, hogy a film végén kettejük közös kódjaként kétszer is visszatér a mitológiai történet, kiegészítve az általuk adott interpretációval: egyrészt, ahogyan az a kiállításon elhangzó beszélgetésben explicit módon is kimondásra kerül, Marianne búcsúként ábrázolja Orpheus és Eurydice egymástól való elszakadását, kiemelve azt a mozzanatot, hogy látják egymást, s tekintetükkel valamiképpen összekapcsolódnak; másrészt pedig ugyanezen a kiállításon látja meg Marianne a Heloïse-ról és lányáról készített portrét, amelyen az Heloïse kezében tartott könyv azon az oldalon van kinyitva, amelyre Marianne együttlétük alatt önmagát rajzolta. Ez utóbbi megoldás mint ha arra a McLuhani állításra is rájátszana, hogy a médium tartalma mindig egy másik médium. Ebben az esetben pedig egy olyan, sokszorosán rétegzett Matroszka babáról van szó, amelyben a festmény tartalmaz egy könyvet, amely tartalmaz egy korábban

²² A film emlékezés által rekonstruált cselekményszála időben a 18. század második felére helyezhető.

²³ Az Eurydice-jelenet képzőművészeti ábrázolását is megidéző filmképet lásd a mellékletben. (1. kép)

interpretált mitológiai történetet, miközben a jelként funkcionáló oldalszám arra utal, hogy a könyv médiumként a maga anyagszerűségével egy rajzot is magában foglal, amely rajz az emlékezést hivatott lehetővé tenni, amely emlékezés a szerelem megőrzésére irányul.

Tekintet és emlékezés viszonya tehát kifejezetten összetett módon valósul meg a filmben, éppen ez előbbi fogalom tág szemantikai és interpretációs köréből adódóan. Maga a film is egyfajta emlékezésfolyamként ragadható meg, amelynek elindítója sajátos figyelemirányításként a lángoló lányról készített portréra való ráközelítés. Ez a fókuszáló mozgás, amely a képet filmmé alakítva mintegy dinamikusan áthelyezi a nézői tekintetet a festmény immanens világába, egyúttal az emlékezés szintjére helyezi a továbbiakban létesülő képsorokat. Szükséges azonban azt is megjegyezni, hogy a címben rögzített „portré a lángoló lányról” többféle szemantikai és mediális konnotációt is mozgásba hoz, minthogy a film több pontján is megjelenik egy-egy ilyen kép. Elsőként maga az emlékezés folyamatát kiváltó festmény, amely Marianne festőiskolájában áll, s amely mint ha azt a mozzanatot örökítené meg, amikor a tábortűznél Heloïse ruhájába belekapott a láng, noha a két kép sok szempontból eltér egymástól. A leghangsúlyosabb eltérés pedig éppen abban mutatkozik meg, hogy a Marianne által festett képen a lány elnéz a távolba, míg a tábortűz körüli jelenetben éppen egymást figyelik.²⁴ A „lángoló lány” kifejezés ugyanakkor utalhat arra a korábbi festő által készített sikertelen portréra is, amelyet Marianne egy éjjel a gyertya lángjával lángra lobbant, miközben a lángolás mint alapvető kognitív metafora az érzelmi intenzitásra is utalhat, s ilyen módon a „portré” a festés, illetve a megörökítés folyamatát is jelentheti, hiszen a „portré” – a szó etimológiáját tekintve – maga is egy szélesebb jelentésrétegre tesz szert az előhívás és a feltárás emlékezéssel és megismeréssel összefüggő mozzanataiban.²⁵ S mindemellett a cím nem csupán a filmben felbukkanó különféle képekre és filmnyelvi eljárásokra utalhat, szétszórva a szavakban rejlő különféle jelentésárnyalatokat, hanem metareflexív módon saját magára is rámutathat. Egyrészt abban a mozzanatban, hogy a „portré” kifejezés jelentéspotenciáljára visszaulva önmagát a megismeréssel és a belső tartalmak feltárással összefüggő alkotásként definiálja, s ilyen értelemben a cím művészi önreflexió is, másrészt pedig mediális utalásként is érthető, amellyel önnön intermedialitására és művészetköziségére, az irodalommal, a zenével és a festészettel való összeszőződésére utal. A leglátványosabban ebben a tekintetben a festészettel kapcsolódik össze, minthogy az a filmben nemcsak tematikus szinten jelenik meg, hanem maga a film is nagyon sokszor állóképszerűvé válik, amely portré-, illetve tájkép-jelleget kölcsönöz neki. A festészettel való szoros kapcsolat szempontjából kiemelt jelentőséggel bír a film szín- és fénykezelése is, amely ugyancsak önnön medialitására hívja fel a figyelmet.²⁶

²⁴ A két kép megtekintéséhez lásd a melléklet 2. képét.

²⁵ A filmképek megtekintéséhez lásd a melléklet 3. képét.

²⁶ Ennek szemléltetéséhez lásd a melléklet 4. képét.

Ahogy arra az ovidiusi elbeszélés interpretációjának, illetve ez interpretáció *mise en abyme*-ként való működésének elemzése során rámutattam, maga az irodalmi mozzanat sem csupán tematikus szinten jelenik meg a filmben, hanem jelentősen alakítja annak eljárásait, a filmes elbeszélés legfőbb motívumainak kiemelésével. A cselekmény alakulásában, illetve alakításában is meghatározó szerepet tölt be tehát az a mód, ahogy életre keltik és újraírják az ovidiusi átváltozástörténetben feldolgozott mitológémát, Orpheus tekintetének átértelmezésével, Eurydice hangjának „visszaadásával” és a jelenet búcsúként való rögzítésével, miközben eleve saját helyzetük határozza meg interpretációjukat, olvasás- és szövegkezelési módjukat. Továbbá kifejezetten előtérbe kerül az egymásra nézés kétirányúsága és a tekintet tükör-, illetve érintés-jellege. A megfigyelő–megfigyelt hamis, vagy legalábbis egyoldalú oppozícióját felfüggesztve hangsúlyossá válik, hogy ezek a szerepek kizárólag a nézőpont függvényében rekonstruálhatóak ebben a felosztásban, hiszen alapvetően kölcsönösségről van szó. A film egy ponton explicitté is teszi ezt a belátást, mégpedig azon jelenet során, amelyben Marianne Heloïse-t festi, és arról beszél közben, hogy nem lenne a megfigyelt személy pozíciójában, amely ki van szolgáltatva a másik kutakodó, fürkésző pillantásának. Erre felelve mondja azt Heloïse, hogy mind a ketten ugyanabban a térben vannak, s Marianne-t maga mellé állítva mutat rá arra, hogy ő is ugyanazt a megismerő, a másik apró rezdüléseit felfedező és értelmező folyamatot végzi, a másikkal egyedijelűleg.

A kölcsönös, kétirányú egymásra nézés hangsúlyozása mellett előtérbe kerül az is, hogy ez a tekintet nem csupán a külső szemlélő megfigyelését jelenti, hanem éppen a másikhoz való közeledés alapfeltételét, s így az érintéssel áll szoros összefüggésben. Olyan tekintetekről van szó ugyanis, amelyek részben a másikban lévő belső tartalmakat akarják megismerni és a maguk számára láthatóvá tenni, részben pedig nagyon sokszor a még vagy a már meg nem valósítható testi, fizikai érintést helyettesítik. Az orpheusi „mohóság” ebből adódóan átalakul: mivel egyfelől a nézésben a másik jelenléte és elevensége kerül a középpontba, ez a vágy nem tárgyiasítja, nem alakítja motívummá a másik jelenlétét a megismerő megfigyelés során, aki így a nézésnek élő alanya lesz, másfelől pedig ez a pillantás nem az alkotáshoz szükséges távolságot teremti meg, hanem éppen azt számolja fel, lehetővé téve a megismerés révén a másikhoz való közeledést. Az orpheusi megismerés episztemológiai, illetve transzcendensre irányuló jellegével szemben a *Portrait*-ban a másik személyiségének feltárása, testi és lelki vonásainak megismerése kerül előtérbe, amely szükségszerűen felerősíti a fizikai jelenlét mozzanatát. Ebből a szempontból is értelmezhető az a különbség, amely a két Marianne által festett portré között fennáll, és amely az első festmény sikerületlen voltát eredményezi: hiába hivatkozik a festőnő a portréfestészet szabályaira és paramétereire, Heloïse éppen ennek a megismerésből származó tudásnak a hiányát teszi felelőssé az ábrázolás hamisságáért. A látványt tehát nemcsak az ábrázolás módja, hanem a látás aktusa, a tekintet is alakítja. Tekintetek és megismerés vonatkozásában fontos mozzanat egyúttal az is, hogy kettejük

egymáshoz való közeledése az alapján is nyomon követhető, hogy az idő előrehaladásával testi és lelki szempontból is egyre többet látnak a másiktól, s a tekintet végül maga is fizikai érintéssé alakul, amely az elválást követően majd ismét belső tekintetté válik.²⁷

A kölcsönösség és a jelenlét szempontjainak kihangsúlyozásával kapcsolatban szükséges jelezni azt is, amely a filmről írt kritikákban általában előtérbe kerül, hogy az ún. „male gaze” a *Portrait*-ban „female gaze”-zé válik.²⁸ Nemcsak arról van szó azonban, hogy a kameramozgás nem követi a férfi tekintet azon mozgását, amelyben a nő a vágy erotikus módon megjelenített tárgyává válik, s helyett a belső mozgásokra is figyelve éppen az egyidejű, egymás melletti fizikai jelenlét kerül előtérbe, hanem többek között arról, hogy a filmben megjelenő, egymást figyelő tekintetek a maguk közvetlen közelségében és kölcsönösségében voltaképpen egymásba is záródnak, a távolság révén ilyen módon kizárva ebből a bensőséges körből a nézőt, pillantását megfosztva voyeur-jellegétől. Az egymás tekintetébe való kölcsönös bezáródás ráadásul felerősíti a filmnyelv megalkotásában is fontos szerepet betöltő tükör-metaforikát. Ebben az összefüggérendszerben ugyanis a tükör nem azért tesz szert hangsúlyos jelentőségre, mert arra mutat rá, hogy az én a másokban önmagát látja meg, s ezzel analóg módon az énben élő másik képe az, ami számít, hanem azért, mert a másokban élő, vagy a másik részét képező én megmutatásával az a kétirányúság válik hangsúlyossá, amely kölcsönös jellegéből adódóan lehetővé teszi az „én” és a „te” pozícióinak felcserélhetőségét, az ennek a saját tekintetébe zárt nézőpontjából való kilépését, s az így végbemenő határátlépéssel a másikkal való intim kapcsolat kialakítását. Ez a szempont a film azon jelenetében érzékelhető legerőteljesebben, amelyben Marianne a meztelen Heloïse szeméremtestéhez helyezett tükör segítségével rajzolja meg saját magát, miközben – azáltal, hogy vizuálisan odailleszti saját képét a lány testéhez – a tükör médiuma őt magát Heloïse szerves részévé alakítja.²⁹

Ilyen értelemben tehát az ovidiusi elbeszélés interpretációja által beemelt mitológiai történet nemcsak a cselekmény alakítása szempontjából válik a film szervezőelvévé, hanem az értelmezés által újraírt orpheusi pillantás mint alapmotívum egyfajta *abysmal metaphorként* a tekintetet, illetve a látás aktusát helyezi a középpontba, annak széles szemantikai körét és mediális lehetőségeit is mozgósítva. Az emlékezés folyamata, amely a filmben végig a látással és a vizuális kommunikációval kapcsolódik össze, a kamera fókuszáló mozgása révén bomlik ki, amely mozgás a tekintetekre való közelítéssel és sokszor az azok nézőpontjába való behelyezkedéssel mintha éppen azt az ábrázolásmódot ismételné meg, amely a tekintet látványalakító szerepét hangsúlyozva a művészi megismerést összekapcsolja a másik intim közelségével, s éppen emiatt kerül előtérbe

²⁷ Ehhez lásd a melléklet 5. képét.

²⁸ Lásd például: Mark KERMODE, *Portrait of a Lady on Fire review – mesmerised by the female gaze*, The Guardian, 2020. márc. 1., online: <https://www.theguardian.com/film/2020/mar/01/portrait-of-a-lady-on-fire-review-celine-sciamma> (utolsó megtekintés: 2020. 12. 11.); illetve: VAJDA Judit, *A lányok angyalok – Cécile Sciamma, C.: Portré a lángoló fiatal lányokról (2019)*, Filmvilág 2020/1, 22–25.

²⁹ A folyamatot megjelenítő filmképet lásd a mellékletben (6. kép).

a kép rögzítésének mikéntje a másikhoz való közeledés, az emlékezés és a művészi alkotás szintjén is. A képbe belekerülő érzéki vagy szubjektív mozzanat az alkotás folyamata során – amely a filmben szorosan összekapcsolódik az emlékezés folyamatával, minthogy az emlékezésnek is ez az alkotó-megismerő folyamat a tárgya – képes áthidalni az idegenségből eredő kezdeti távolságot a másik testi és érzelmi, illetve gondolati világának feltérképezésével, amely megismerésben a tekintet tükör- és érintés-jellege kiemelt szerepet játszik. Emlékezés és alkotás ráadásul abból a szempontból is szorosan összekapcsolódik élet és testi jelenlét vonatkozásában, hogy a korábban jellemzett vizuális, illetve intermedialis kommunikáció, amelynek alapja a mitológiai történetben meglelt közös kód, Marianne és Heloïse számára éppen szerelmük újraélésének lehetőségét biztosítja, annak teljes érzelmi intenzitásában. Marianne-nak a festményből kiinduló emlékezőfolyama mellett érdemes utalni még a film végén lévő színházi jelenetre, amelyben a tekintetek játéka mellett³⁰ a kettejük közt működő intermedialis kommunikáció ugyancsak előtérbe kerül. A „médiüm tartalma mindig egy másik médiüm” állítást ugyancsak mozgásba hozva, az ebben a jelenetben felhangzó *Négy évszázak* felidézi Heloïse-ban kettejük közös zongorajátékát, amely lehetőséget teremt számára szerelmük újbóli átélésére, illetve a Marianne-ról benne élő kép felelevenítésére.

Az ovidiusi átváltozástörténet interpretációjával kapcsolatban érdemes még végezetül néhány szempontra kitérni élet, halál és szabadság vonatkozásában. Ahogy azt korábban már jeleztem, az élet és halál közti átmenet elsősorban Orpheus költői tekintete számára válik fontossá, azonban, míg költészetének teremtőerejével képes arra, hogy a holtat élővé tegye, azon a ponton már határokba ütközik, amikor magát az átmenetet akarja pillantásával kifürkészni. Élő, emberi szem azt külső nézőpontból nem tapasztalhatja meg, s ilyen módon Orpheus viszonylagos szabadsága is a költészet terében érvényesül kizárólag. A *Portrait*-ban a szabadság szempontja elsősorban a korszak női szereplehetőségeivel függ össze, s ebből adódik az, hogy a szerelem megőrzésére irányuló törekvés abban a mozzanatban éri el a döntés legmagasabb szabadságfokát, hogy a szükségszerű elválást egy megvalósult búcsúvá, beteljesült szerelemmé alakítja. Ebből a szempontból kifejezetten fontos maga a cselekményszál, hiszen Heloïse azért kerül haza a zárdából, ahol addig nevelődött, hogy a házasság elől öngyilkosságba menekülő nővére helyett ő vegye át a feleség szerepét. Heloïse szabadságvágyának hangsúlyos jelképévé válik az a mozzanat, amikor látszólag megállíthatatlanul azok felé a sziklák felé fut, amelyekről nővére korábban levetette magát. Ezzel szemben Marianne festőként a függetlenségnek és önállóságnak egy magasabb fokát testesíti meg,³¹ azonban mindkettejük számára

³⁰ Arra gondolok elsősorban, hogy noha Marianne jelzi, hogy Heloïse nem látta őt a teremben, szerelmük emlékező újraélésével Heloïse a hallgatott Vivaldi-darabban éppen a benne élénken élő Marianne-t nézte. Azaz, ha az előadás idejében fizikai értelemben nem is találkozott tekintetük, voltaképpen mégis egymást látták, egymásra figyeltek.

³¹ Habár ebből a szempontból érdemes Marianne-nak arra a megjegyzésére is utalni, hogy a nők festői taníttatásának nem lehet része meztelen férfiak festése, s ezért illegális módon kellett elsajátítania a „teljes értékű” ábrázolástechnikához szükséges anatómiai és az azzal összefüggő festészeti ismereteket.

a szabadságuk határát jelöli ki az a tény, hogy szerelmük csak múltbeliként őrizhető meg.

Az orpheusi alászállást megidézve kétféle katabázis is megjelenik a filmben. Az egyik Marianne kastélyba érkezésével veszi kezdetét, ahol az anya távozását követően az alkotás folyamata során az egymáshoz való közelkerülés révén részesülnek a szerelem és a szabadság megtapasztalásában, amely tapasztalat aztán emlékképként rögzíthetővé és portréként előhívhatóvá válik.³² A második katabázis pedig maga az emlékezés, a múltbeli tapasztalat jelenné alakítása és újraélése. Amikor az emlékező Marianne-ról készült portrét szemlélve a film végén jelzi a szereplő, hogy a festményen rögzített belső világgal szemben már nem szomorú, voltaképpen a benne lejátszódott folyamatra utal vissza: az emlékezés révén nyert megerősítést arra vonatkozóan, hogy a döntés, amelyet Heloise-zal közösen hozott meg, éppen szerelmük megőrzését jelentette. Ekképp a film interpretációs jelenetében Eurydice hangjának visszaadásával nem csupán amellet foglalnak állást, hogy búcsúként értelmezik a szerelmesek elválásának mozzanatát, hanem azt is kijelölik egyúttal, hogy miben látják az ovidiusi átváltozástörténet tragikumát. Nem az élet és a halál közti átmenet megpillantásának törvényszerű lehetetlenségében, azaz a költészet eleve kudarcra ítéltségében, hanem legfőképpen Eurydice halálában, amellyel megszűnik az az intim közelség, illetve a másik testi, fizikai és egyidejű jelenléte, amely magának az alkotásnak is szükségszerű előfeltétele. A *Portrait* művészi önmegfigyelésében ugyanis a másikat tárggyá vagy motívummá alakító külső, költői nézőpont helyett az életet, valamint a másik testi közelségét teszi az alkotás alapvető feltételévé, amely egyrészt felszámolja az idegenséget és távolságot, másrészt pedig felfüggeszti megfigyelő és megfigyelt szerepeinek hagyományos, ám egyoldalú oppozícióját.³³

A film vonatkozásában még számos más szempont az értelmezés részét képezhetné, dolgozatomban azonban elsősorban arra akartam rámutatni, hogy ha az irodalom és a film, illetve a hagyományos művészetek és az újabb médiumok közti viszony technikai-gazdasági értelemben konkurenciaként, illetve versenyként ragadható meg, egy másik nézőpontból nem feltétlenül az ellentét kerül előtérbe, hanem a médiumok és művészeti ágak közti egyfajta termékeny párbeszéd, amely az intermediális érintkezések előtérbe helyezése révén a közöttük hagyományosan tételezett határok újraírásával éppen

³² Ebből a szempontból fontos az is, hogy a három nőalak között – társadalmi szerepeik ideiglenes felfüggesztésével – egyfajta harmonikus munkamegosztás alakul ki az anya távollétében. Illetve érdemes arra is figyelni, hogy milyen szerepet tölt be a férfi abban a világban, ahol ezeknek a nőknek a viszonylagos szabadságát éppen az jelenti, hogy egyfajta felügyelet megszűnésével egymással egyenrangú felekként zavartalanul élhetnek együtt. Nemcsak a férfi, hanem maga az autoriter hatalom is hangsúlyosan hiányként van jelen ebben a világban.

³³ Hogy a művészi önmegfigyelés tekintetében alkotás és élet mennyire nincsen egymástól elválasztva, érdemes kiemelni Sophie abortuszát, illetve azt a jelenetet, amelyben azt később Marianne megőrökíti. Az abortusz során Marianne saját emlékeinek felidézése miatt elfordítja tekintetét, s Heloise kéri őt arra, hogy figyeljen és rögzítse szemében a látványt, amelynek megrázó jellegéhez szorosan hozzákapcsolódik az a szempont, hogy miközben a lány testén abortuszt hajtanak végre, látóterében és testi közelségében végig mellette van a magzatelhajtást végző nő újszülött gyermeke. Az, ahogyan az abortusz folyamatát Marianne később megőrökíti, a történet és a filmes ábrázolás szempontjából is jelentős. Sophie számára vigasztalást jelent, hogy a fájdalom- és a lehetséges szégyenérzettel járó elrejtés vagy elfedés helyett Marianne láthatóvá teszi, képpé alakítja azt, ami történt, miközben filmtörténeti szempontból is jelentősége van az abortusz filmes reprezentációjának.

az átjárhatóságot viszi színre. A film kapcsán a mediális érintkezések jóval összetettebb rendszerét is fel lehetne vázolni, amely a művészetet érintő önreflexió vonatkozásában is jelentősen árnyalná a képet, a dolgozat terjedelmi és tematikus módon is meghatározott keretei között azonban az elemzés során elsősorban az ovidiusi átváltozástörténet és a *Portrait* közti motivikus kapcsolódási pontokat vizsgáltam, illetve e kétféle feldolgozás egymással való párbeszédét. Mindkét feldolgozás alapanyagául szolgál Orpheus és Eurydice mitológiai története, amely a mítoszokra jellemző módon képes magába sűríteni az emberi életet érintő legfontosabb kérdéseket: magát az életet, a halált, és a kettő közti kifürkészhetetlen átmenetet; a szabadságot, az arra irányuló vágyat, illetve annak (korhoz kötött) határait; valamint az én és a másik viszonyát, az idegenséget, s az azt áthidalni képes közvetlenséget és szerelmet. Eközben arról is szól, hogy ebben a világban, illetve az ember életében milyen szerepe lehet a művészetnek és az alkotás folyamatának. Az ovidiusi elbeszélést interpretáló film e történet motívumait alapul véve a különböző mediális és művészi megoldások egymásra mutatóásával, azok egymásba alakulásával valamifajta zenei összhangot hoz létre, amelyben éppen a már regisztrált motivikus egyezések biztosítják a közöttük létesülő érintkezési felületeket. Ez a fajta párbeszéd a narratíva és a filmes elbeszélés (meta)szintjén is működik, s így mintha maga az intermedialitás mozzanata tenné lehetővé a *Portrait* értelmezője számára a mítoszokra jellemző, az élet és a művészet mibenlétére egyaránt rákérdező megközelítést.

Melléklet

1. kép

2a. kép

2b. kép

3a. kép

3b. kép

4. kép

5a. kép

5b. kép

5c. kép

5d. kép

6. kép

Bordás Máté

A pályaudvar alatt

Nemes Nagy Ágnes és az antropocén

Az *Alföld* folyóirat 2017. novemberi számában megjelent Berszán István-tanulmányt olvasó Uri Dénes Mihály megállapítása szerint Nemes Nagy Ágnes lírája nem hat felszabadítón a kultúracentrikusságot tekintve, csupán magában hordozza az „ökológiainak nevezett gondokodásmód”¹ jellemzőit. Ezzel az állítással alapvetően kritikát fogalmaz meg Uri Berszán tézisével szemben, így a versekben a természethez való odafordulás nem posztantropocentrikus hangként tűnik fel, hanem a környezetére fokozottan érzékeny szubjektum hangjaként.

Ehhez kapcsolódóan az általam felvázolni kívánt ív a Nemes Nagy líráját jellemző ember–természet dichotómia különböző megközelítéseit írja le az antropocén és a poszt-humanizmus elméleteinek segítségével. Hipotézisem szerint Nemes Nagy líráját a fent említett megközelítéseknek köszönhetően úgy tárhatjuk fel, hogy az a kortárs lírai alkotások értelmezésénél is segítségünkre legyen, hiszen az *antropocén líra*, *poszthumán líra* fogalmak mind a nemzetközi, mind a hazai tudományos diskurzusban is intenzíven jelen vannak. A poszthumanizmus által képviselt posztantropocentrikus szemlélet áthatja az antropocént, ugyanakkor nem feltétlenül érvényesül. Az antropocén mellett, hogy a planetáris másikkal való szembesülést jelenti, nem feltétlenül társul posztantropocentrikus szemléletmóddal, erre a megállapításra pedig a *transzcendens humanizmus* meghaladhatatlan etikával és racionalitással rendelkező emberképében² és a *kompensációs humanizmusban* (compensatory humanism)³ kereshetjük az indoklást.

¹ BERSZÁN István, „Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld”. *Nemes Nagy Ágnes költészetének ökokritikai olvasata*, *Alföld* 2017/11, 81.

² Vö. HORVÁTH Márk – LOVÁSZ Ádám – NEMES Z. MÁRIÓ, *A poszthumanizmus változatai. Ember, embertelen és ember utáni*, Prae Kiadó, Budapest, 2019, 15.

³ Az ember mint domináns faj minden más faj jóllétéért felelős. Érzelmek, empátia és szolidaritás alapján jellemezhető ez az attitűd, melynek fontos velejárója, hogy a korábban csak az embernek fenntartott princípiumok megoszthatóak

Az antropocén

Nemes Nagy költészetében a természeti mással való találkozás igen gyakori motívum, az objektív lírát érintő résznél ezt részletesebben is tárgyalom. A kritikai poszthumanizmus elméletét követve, az antropocén a planetáris másik felismerésével a természeti másikhoz is elvezet minket, így a poszthumanizmust és az antropocént egymás mellett kezelhetjük.

Az antropocén mint fogalom Paul J. Crutzen és Eugene F. Stoermer *The „Anthropocene”* című, 2000-ben megjelent írásából származik. Ez a holocén utáni földtörténeti kort jelöli, amely az ember geológiai erővé duzzadásán alapszik. Ennek felismerése már a 19. században elkezdődött, a cikk számos tudóst említ, akik az antropocén fogalmát megalapozták anélkül, hogy reflektáltak volna rá. Crutzen és Stoermer az antropocén kezdetét a 18. század végére datálja, azonban kimondják, hogy más alternatívák is lehetségesek. Konkrét dátumot és eseményt is megneveznek lehetséges kiindulópontként, ez pedig a gőzgép 1784-es feltalálása.⁴

Timothy Morton *Hyperobjects* című könyvében⁵ több szignifikáns eseményt is említ, melyek az antropocén legitimitását erősítik. Számára is az első James Watt szénrel működő gőzgépének megjelenése, viszont az emberi geológiai hatalom kibontakozásának kezdőpontját 1945-re, a Trinitynek elnevezett nukleáris teszt időpontjára teszi, melynek következményeképp Hiroshima és Nagasaki tragédiája is megtörtént.⁶ A gőzgép és az atombomba mechanizmusai alapján azt mondhatjuk, hogy az ember a természet erőforrásait a technológia által kihasználva olyan hatást képes kifejteni a környezetre, amely marandó, az ember jelenléte nélkül is érzékelhető. A természet, a technológia és az ember közötti határvonalak így elmosódnak. A mindenkori distinkciók felbomlani látszanak, és ezt további jelenségek is alátámasztják.

Bruno Latour a Föld objektív szemléletének megváltozását írja le. Michel Serres nyomán Galilei nevezetes mondását emeli ki, melyet így egészít ki Serres: „és mégis kimozdítják a Földet”. A Föld újra geotörténelmünk ágensévé vált, így már alárendelődött szélséyeknek, rossz humornak, más ágenseknek, és a szubjektum minőségével rendelkezik. Latour a szubjektum minőségét úgy határozza meg, hogy azt nem az autonómia jellemzi leginkább, hanem az ágencián való osztozkodás más, autonómiájukat veszített szubjektumokkal. Az alárendelhetőség mellett a Föld az objektivitását pedig oly módon is elvesztette, hogy az őt benépesítő emberektől többé már nem választható el. Az emberi hatás a faj halála után is tartósan a Föld része marad.⁷

legyenek a nem-emberi entitások felé is. Vö. Rosi BRAIDOTTI, *The Posthuman*, Polity, Cambridge, 2013, 76.

⁴ Paul J. CRUTZEN – Eugene F. STOERMER, *The „Anthropocene”*, Global Change Newsletter 41 (2000), 17–18.

⁵ Timothy MORTON, *Hyperobjects. Philosophy and Ecology after the End of the World*, University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 2013.

⁶ *Uo.*, 7.

⁷ *Uo.*, 6–8.

Helmut Trischler Latour szavait idézve foglalja össze az antropocén lényegét. A „modern” és a „modernitás” alternatívájaként ez a legmeggyőzőbb politikai, filozófiai és antropológiai koncepció, amely korunk terméke. Christophe Bonneuil és Jean-Baptiste Fresco szerint pedig – ahogy Trischler értelmezi – az „antropocén-sokk” elvezet az emberi történelem és a geológiai idő újraegyesüléséhez, és a *kultúra–natúra* időbeli, ontológiai, episztemológiai és intézményi határainak elmosódásához, valamint a társadalom (Gesellschaft) és a környezet (Umwelt) dichotómiájának meghaladásához. Trischler megállapítja továbbá, hogy az antropocén az emberi történelem szerves részeként jelentkezik, és a nem-emberi újra integrálódik az antropológiai koncepciónkba, ez a jellegzetesség pedig az antropocén sokféleségében egy alapvető, közös és univerzálisnak tekinthető pont.⁸

Axel Goodbody az antropocén lírába való begyűrűzésének legfőbb okát a líra alapvető sajátosságában látja. A természetet érintő poszthumán tudatosság és identitásértelmezés hatásos előidézéséhez a líra nem választ kereső, hanem sokkal inkább önmagában kérdező jellege járul hozzá, amely a személyes-alanyi megszólalásmóddal párosulva még inkább a befogadó reakciójára apellál. A 20-21. századi líra, az egykori romantikus természetképpel szakítva, a tájat és benne a nem humán létezőket nem az emberi lét kivetüléseiként kínálja értelmezésre, hanem a *natúra–kultúra* ellentétének elmosásaként.⁹

Objektív líra, poszthumanizmus, antropocén

Nemes Nagy költészetét vizsgálva nem kerülhető meg az objektív líra fogalma: ezáltal kerül előtérbe Berszán említett tanulmányában az emberi és nem emberi közötti sáv, ugyanis az objektív líra a személyes és az énlírával ellentétben a tárgyi, dologi világhoz fordul, így az azzal való találkozás terepének tekinthető.¹⁰ Urbán Péter az objektív lírát összefoglalandó két lényegi pontot említ a fogalom kapcsán. A szubjektum (és érzelmeinek) versben való megjelenése a dologi világon átszűrve történik meg, valamint a modern líra azon törekvése ellenében hat, amely túlnyomórészt az absztrakcióra építi fel a költeményt, tehát az *objektív* vers a dologi világot kitüntettként szerepelteti.¹¹ Berszán az „élni vele” kifejezéssel a dologi világ „használat” előlépteti egy olyan létbe, melyet a *társaságban levés* jellemez: „Pedig *élni vele* – ez nemcsak a használata valaminek vagy valakinek, hanem annyit tesz, a *társaságban lenni*. [...] És minden felfedezés, találkozás, keresés, meglepetés és visszatalálás ebben a társaságban kölcsönösen tágasabbá teszi a »vele élést«”.¹²

⁸ Anja BAYER – Daniela SEEL (szerk.), *all dies hier, Majestät, ist deins, Lyrik im Anthropozän*, kookbooks, Berlin, 2016, 284.

⁹ Vö. *Uo.*, 290.

¹⁰ Vö. BERSZÁN, „*Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld*”, 82.

¹¹ URBÁN Péter, *Az önreflexió mintázatai Nemes Nagy Ágnes költészetében*. Doktori (PhD) értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba, 2012, 14–15, online: http://btk.ppke.hu/uploads/articles/7430/file/Urb%C3%A1n%20P%C3%A9ter_%20disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf (Letöltve: 2019. 08. 30.).

¹² Vö. BERSZÁN, „*Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld*”, 83.

A technika és ember találkozásának hasonló tapasztalatát írja le Bruno Latour is *Morality and Technology* című esszéjében. A technika Latour számára sokkal inkább *technikai*, a *folding*, tehát *beredőződés* fogalma kapcsán pedig a technikai és az ember kapcsolatát átváltozások sokaságának írja le. A technikai entitások tér, idő és további ágensek relációjában értelmezhetőek, ezeket *beledőződik* létükbe. Így az eszközhasználó ember a használatnál már többé nem a használat előtti ember, a technika pedig az instrumentalitása és materialitása mellett sokkal inkább modalitásként tűnik fel. A technika mint technikai mediáció pedig hosszas kísérletezések eredménye, melyek során a használat alá vetett dolog és a használó szubjektum egymás társaságában mássá-levéseket végez.¹³

Az objektív líra kapcsán úgy is fogalmazhatnánk, hogy az alteritás színre vitele magával a versírással és a versben intenzív szerephez jutó dologi világgal is megtörténik. A mássággal való szembenézés pedig elvezethet a kritikai poszthumanizmus, és onnan egyenes úton tovább az antropocén elméletéhez, hiszen ahogy például a személyes és énlíra ellenében ható objektív líra, úgy az antropocén és a kritikai poszthumanizmus is a humanizmus szubjektumképe és az objektívnek vélt bolygószemlélet ellenében hat, habár az objektív líra kapcsán ez a hatás pusztán esztétikai is lehet.

Ahogy említettem, a kritikai poszthumanizmus is szorosan kapcsolódik az antropocén diskurzushoz, de jelen esetben csak annyiban szükséges számunkra, amennyiben az antropocén elméletébe beleíródik. A kritikai poszthumanizmus az objektív líra tekintetében a dologi világgal, az ökológiai szemlélet miatt pedig az antropocénben rejlő planetáris és természeti mással való találkozás közös csatornájaként mutatkozik meg, jelen írásban azonban nem megyünk bele részletesebben. Rosi Braidotti a *The Posthuman* című könyvének bevezetőjében úgy foglalja össze a *poszthumanizmust*, hogy az egy eszköz, amely hozzájárul a technológiával szorosan összefonódott emberi lét, valamint az emberi és nem emberinek tételezhető entitások közötti kapcsolatok újragondolásához, így a geológiai erővé duzzadó, antropocén korban élő ember és a Föld relációjának átértékeléséhez is. Emellett a poszthumanizmus bizonyos *másnak* titulált identitások folyamatos elfogadását, a mainstream diskurzushoz való beszüremkedésüket is jelenti.¹⁴ Nem célokom Nemes Nagy lírájának becsatornázása az *antropocén* és *poszthuman* lírába, csupán arra igyekszem rámutatni, hogy a 21. századi lírában népszerűnek mutakozó elméleti hatások gyökerei föllelhetők korábbi költészettörténeti korszakokban is.

Az objektív líra tulajdonképpen a szubjektum objektumnak vélt létezőkön való „átszűrése” révén jut el a poszthumanizmushoz, azonban ez egy különös proesszus, hiszen az objektívizációt bizonyos szempontból a szubjektum végzi, így – ahogy az antropomorfizáció alakzata is – a folyamat kétirányú lehet. Az antropomorfizáció kapcsán Hódosy Annamária Petőfi *A Tisza* című verséről írt ökokritikai elemzése adhat produktív

¹³ Vö. Bruno LATOUR, *Morality and Technology: The End of the Means*, Theory, Culture and Society 19 (2002), 248–251.

¹⁴ Rosi BRAIDOTTI, *The Posthuman*, 5–6. A *kritikai poszthumanizmus* fogalmához bővebben: HORVÁTH – LOVÁSZ – NEMES, *A poszthumanizmus változatai*, 21–37.

megközelítési módot. Hódosy a folyó néphez való hasonlítását úgy értelmezi az ökológiai (árvíz) és a társadalmi (forradalom) krízishelyzet felől, hogy az az együttélés igényének kifejeződése lehet: “[...] az emberiség jövője azon múlik, hogy képes-e az emberek közti egyenlőség elvét a természetre is kiterjeszteni [...]”¹⁵ – mindez a Braidotti-féle *kompenzációs humanizmus* (compensatory humanism) fogalmához vezet el minket. Az együttélés nem a kritikai poszthumanizmus által hirdetett posztantropocentrikus szemléletben valósul meg, hanem egy nagyon is antropocentrikus, kompenzáló elvrendszerben, melynek ura az ember, hiszen saját túlélésének záloga a nem-emberi megléte a morál és az empátia irányításával.¹⁶ A posztantropocentrikus szemléletnek – ha az megoldásnak vagy kiútnak, vágyott elvrendszernek tekinthető – előszobája lehet a kompenzációs humanizmus, amely egy olyan humán szubjektumképet mutat, mely nem csalódott még saját fejlődés- és növekedésorientáltságában eléggé.

A fák mögött, a pályaudvar alatt

Nemes Nagy verseinek értelmezése során az Uri által említett „ökológiai gondolkodás” színezeteit próbálom kiemelni annak érdekében, hogy a természeti, tárgyi, planetáris stb. mássággal való szembesülés hangjai artikulálódjanak.

Nemes Nagy verseinek szubjektuma a háborút szító emberiségből kiábrándultnak tűnik, de annak erejét, erkölceit a nem-emberihez való odafordulás során próbálja visszaállítani, mégpedig a transzcendencia és a hibriditás igényével. A *Tavaszi felé* című versben olvashatjuk: „Fajtámat nem csodálom, / sejtjeimen nem csörgödez családalom, – / hálóját mégis hogy bontja a rend?”¹⁷ Az eltávolodás egészen zsigeri, sejtekben rejlő szintre kerül, ám a racionalitás égisze alatt, a rend csodálatával mégis antropocentrikus szemlélet körvonalazódik, később pedig a racionalitásba vetett hit kerül előtérbe: „a rend élteti éltető szemem, / s egymásba-fonva, ágbogas virágként / isteneit megteremti majd a szándék, / és önmagát a nyíló értelem!”¹⁸ Az emberhez tartozó „éltető szem”, melyet a rend éltet, és az „önmagát megteremtő nyíló értelem” egyfajta vitalitást tükröznek, hiszen az *éltető éltetése önmaga megteremtésére* játszik rá. Az ember bírálata az *A reményhez* című versben is megjelenik: „Selyemcafatra vágytunk délután, / és estére már mohón-zárt fogunktól / csikorgott minden hajókaraván.”¹⁹ – ahol a selyem és a karavánok révén a globális emberi hatás (kereskedelem) is előtérbe kerül. E vers végén ugyanazzal a jelenséggel találkozunk, mint az előbbi esetében,

¹⁵ HÓDOSY Annamária, *Az ökokritika interdiszciplináris retorikája és A Tisza újraolvasása*, Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, az SZTE BTK Magyar Irodalmi Tanszékének évkönyve, 34, Új folyam 3, Szeged, 2018, 131.

¹⁶ Vö. BRAIDOTTI, *The Posthuman*, 76.

¹⁷ NEMES NAGY Ágnes, *Összegyűjtött versek*, Jelenkor, Budapest, 2016, 18.

¹⁸ *Uo.*, 18.

¹⁹ *Uo.*, 19.

a racionalitásba vetett hit helyreállítása, újjászületése történik meg: „Megszületik a szájon / örökségünk, reményünk: ismeret.”²⁰

Mindez megidézi Nemes Nagy *Az ismeret* című versét, amelyben szintén a racionalitás iránti vágy manifesztálódik, a vers szubjektuma pedig egyfajta határhelyzetben pozicionálja magát, és más Nemes Nagy-költeményekhez hasonlóan, az emberi és nem-emberi határan való létet kívánja rögzíteni: „A rettegés s az ismeret közt / mint hídbolt görnyedek, / rendítenek, eleven eszközt, / a tárgyak, szellemek.”²¹ A szubjektum tehát mint eleven eszköz dehumanizálódik, ezáltal megnyílik a dologi és az azon túli világnak is. A híd mint létforma később megváltozik: „Elold felleg, folyó, / köd úszik foszló partjaimnál, / a híd lebeg: hajó.”²² A hajó többé nem összeköt partokat, hanem a szárazföld kiterjesztéseként működik a tengeren. Parttól partig jár, így egyfajta hibriditást jelent, a szárazföld határoltságából kilépve határtalanságot szimbolizál, melyhez az eloldás és a lebegés is hozzájárul. *A reményhez* zárlatában, valamint *Az ismeret* címébe is beemelt tudás a *Fák* című vers tükrében érdekes kérdéseket vet fel. Milyen az az ismeret, amit a fáktól tanulunk? Berszán István így ír a *Fák*-ról:

Mert mihelyt találkozik egyik vagy másik fával, magát is mindannyiszor újratanulja. A másik társaságában olyasmik történnek vele, amiket egyedül soha nem találhatott volna ki. Úgyhogy a téli fák tanulása nem annyira feladat, inkább példa: fa és zúzmará egymás kimondhatatlan tetteit tanulják. Ezt gyakorolja Nemes Nagy Ágnes is verskísérleteiben. [...] A titkok most nem magyarázatokra sarkallnak, hanem *velük élésre*. Tanulás közben nem lelepleznünk kell a rejtőző, „csuklyás tárgyak”-at (milyen is lenne a téli fákról lerázni a zúzmarát?), hanem inkább nem feledni, milyen redőket vet rajtuk a kristály csipkefüggöny vagy az éjszaka.²³

A *Fák* tanulásmotívuma az ismerettel és a racionalitással érdekes viszonyt kezdeményez, hiszen egyfajta vitális tudást feltételezhetünk a fáktól tanultakban. Az emberből való kiábrándulás egy új ember igényét szüli, ugyanakkor ezt az embert is a racionalitás fémjelzi, mely többé már nem csak az ember sajátjának tekinthető. Mintha a jelentéscsere nyitott médiumává próbálna átlényegülni a Nemes Nagy-líra szubjektuma, aki univerzális és időtlen instanciák mentén is gondolkodik. Az antropocentrikus szemlélettől való elszakadás vágya ez, ugyanakkor az univerzalizásra is megvan az igény, így ez némiképp ellentmond a kritikai poszthumanizmus hirdette jelentésszóródásnak.²⁴

A *Lélegzet* és a *Szendioxid* egymással és a fa-motívumot tartalmazó versekkel összeüggnek: az oxigén mint az élet feltétele az ember fákra utaltságát tükrözi. Az emberi

²⁰ *Uo.*, 20.

²¹ *Uo.*, 12.

²² *Uo.*, 13.

²³ BERSZÁN, „Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld”, 83–84.

²⁴ Vö. HORVÁTH – LOVÁSZ – NEMES, *A poszthumanizmus változatai*, 2–54.

szerep nem jelenik meg, a fa kiszolgáltatottsága sem, az oxigén „termelő” fa bizonyos objektivitásában, az élethez kellő oxigén megszerzése érdekében létezik csupán. A *Széndioxid* című versben mindez vallási magaszlatokba emelkedik a megváltástannal: „S a bűnös széndioxidot / éjszaka mégis ő cseréli át. / Tisztán ragyog reggel az égi sátor / a tölgyek néma megváltástanától.”²⁵ Ember és természet szerepének reflektálatlansága az antropocentrikus hangütést erősíti. Azonban visszatérnék a korábban már említett *Fák* című versre. A fa szerepe egyfajta határ, ajtó, mely az átlényegülés eszköze. A sáv, a függöny és a zúzmara is a határszerűséget hangsúlyozza, a látványt, amely elősegíti, hogy ne határookban gondolkodjunk. Továbbá a kimondhatatlanság a fák tettei kapcsán a nem emberire utal, mely itt a tanulással együtt feszültséget kelt, elérhetetlenséget sugall, azonban tanulni kell, hiszen a hibriditásnak az egyik módja lehet a tanulás.

Ez a határhelyzetlet *Az ismeret* című versben a rettegés és az ismeret pólusai közt rögzíthető: „A rettegés s az ismeret közt / mint hídbolt görnyedek”,²⁶ és ezt folytatva, az „eleven eszköz” az embert a tárgyak szintjén helyezi el: „rendítenek, eleven eszközt, / a tárgyak, szellemek.”²⁷ A híd mint a határokat, partokat összekötő objektum az utolsó versszakban hajóvá lesz: „Elold felleg, folyó, / köd úszik foszló partjaimnál, / a híd lebeg: hajó.”²⁸ A foszló partok is arra a léttapasztalatra utalhatnak, mely a hibrid identitás megképződését segítik elő, és jelen esetben az identitás nem mint önazonosság, hanem mint azonosíthatóság áll. Az emberi pozíció azonban még mindig nem teljesen tisztázott. Az ismeret szerepe sem, és az ismeret a *Fák* tanulásmotívumával együtt nem csupán az ember sajátjának tűnik, hanem a *vele-élés* képességének, melyet az ember esetenül próbál elsajátítani. Azt azonban sejthetjük, hogy Nemes Nagy lírájának szubjektuma a fákkal való találkozásban a transzcendencia- és a hibriditásélményt keresi.

Hernádi Mária a buberi perszonalista filozófia alapján azt állítja, hogy az *Éjszakai tölgyfa* egy találkozástörténet,²⁹ a találkozás közben lezajló esemény pedig kimondhatatlan, csakúgy, mint a találkozás maga. A tölgyfa egy „[...] mitikus eredetű mesefigurával kerül párhuzamba, aki félig tündér, félig állat, de egyszersmind emberszerű. Ez azt is jelenti, hogy egyikbe sem sorolható be, olyan lény, amely kívül esik az emberi kategórián”.³⁰ Így a vele való találkozás az emberi meglátása a nem-emberiben, ezáltal a nem-emberi felfedezése az emberiben.

A szubjektum humán kondícióinak viszonylagosítása a birtoklás terén is megmutatható, ahogyan a *Kettős világban* című versben tapasztalhatjuk: „Enyém a táj. Mint majomé a fa, / mint asszonyé (vagy macskáé) a gyermek”.³¹ Az élettér és az ivadék birtoklása a saját mássággal való szembesülés, és itt a birtokos formáló szerepe ellentmondásos,

²⁵ NEMES NAGY, *Összegyűjtött versek*, 118.

²⁶ *Uo.*, 12.

²⁷ *Uo.*

²⁸ *Uo.*, 13.

²⁹ HERNÁDI Mária, „És lélegeztek mindketten”, *Tiszatáj* 2005/2, 2.

³⁰ *Uo.*, 4.

³¹ NEMES NAGY, 16.

ha úgy tekintjük, hogy a fát birtokló majom és a gyermeket birtokló asszony egymás mellé vannak rendelve. Bizonyos szempontból azonban ez azt is sugallhatja, hogy a nevelendő gyermek hasonlatos a majom–fa párossal, ezt pedig tovább bonyolítja a macska és kölyke közötti viszony, mely egy *vagy*-gyal kapcsolódik az asszonyhoz. Ha nem is az ember–állat–növény viszonyának felbonthatósága a célja ennek a szakasznak, az talán igen, hogy e viszonyokat elbizonytalanítsa. Ezt azonban a cím és az arra reflektáló utolsó versszak magyarázza: „S a kettős, egymást tükröző világban / megindulok, mint földmérő az égen ...”.³² A kettősség dichotómikus elrendeződést sugall. Azonban e kettősség feloldódik, hiszen a *Kettős világban* első sorai természetet és embert játsszák egybe: „Hajam a fűben, a fák kontya fent”.³³ A *Tavaszi felé* is hasonlóan nyit: „A Bak-térítő homloka világol, / faragva hitből és politikából”,³⁴ azonban itt egy geológiai jelölő és az emberi kultúra elemei vannak egybeírva. A kapcsolat e helyütt szintén homályos, hiszen a Bak-térítő mint szélességi kör és égövhatár a természet és az ember sajátja is.

Ahogy korábban említettem, az antropomorfizáció nemcsak az emberi pozíciót hangsúlyozhatja az antropocén és a poszthumanizmus elméleteinek tekintetében, hanem a határátlépés élményének keresését, amely még nem nevezhető poszthumánnak, csupán a vágyat erősíti meg egy újfajta identitásra. „A nonhumán felé való odafordulás nem kizárólag a nonhumánnal való szembenézést jelenti, hanem az ember hagyományos felfogásának és megértésének elvesztését is.”³⁵ Az elvesztés szó Nemes nagy lírája esetében talán nem jelzi jól a változás jellegét, ugyanis e költészetben az identitás kiterjesztése nem eredményez elszakadást a humanizmustól vagy a racionalitásba vetett hittől.

Azonban az objektív líra maga jelent egyfajta törést, a nonhumánhoz való odafordulás a poszthumanizmus egyik törekvése, hiszen ez a líra az emberi szubjektum versbeli terét egyre inkább korlátozza, ezáltal transzformálja, elmosza. Rilke *A labda* című verse erre kiváló példa. A labda játékeszközként és a játszó mint szubjektum olyan kölcsönhatásba lépnek, amely során a mássá levés alapvető: „még tétovázó, ami, hogyha száll, / mint hogyha vinné ernyedetlenül / föl a dobást – s ha hullik és ha áll, / a játszóknak helyet mutat felül / s egyszerre ő lesz a csoport urává.”³⁶ A labda nem metafora. Tény, hogy a labdajátékoknál a labda szervezi a játékot. A mozgás a labdához és a célhoz igazodik, ez az objektum–szubjektum kölcsönhatás pedig Latour alapján a dologi világ bármely entitására kiterjeszhető. A labdajáték erre igen szemléletes példa, Nemes Nagy esetében pedig a fák hasonló szerepet töltenek be.

A *Diófa* című vers mintha nemcsak a fákkal való viszonyt, hanem a nem-emberivel való kapcsolatot summázná: „Néha alig lelem magam, úgy egybenöttem / veled a hasító,

³² *Uo.*

³³ *Uo.*

³⁴ *Uo.*, 18.

³⁵ HORVÁTH – LOVÁSZ – NEMES, *A poszthumanizmus változatai*, 55.

³⁶ Rainer Maria RILKE, *A labda*, ford. KOSZTOLÁNYI Dezső = *Rainer Maria Rilke versei*, vál. SZABÓ Ede; ford. AMBRUS Tibor – CSORBA Győző et al., Európa, Budapest, 1983, 213.

kérgesítő időben.”³⁷ Emellett a fa szinte a lírai én testét megképző pozícióba kerül: „Idegzetem fölött s nyíló agyam alatt / te vagy a szép sudár”;³⁸ továbbá a fát megszólító beszélő a vers elején még alig leli magát, a végén pedig – ha azt feltételezzük, hogy emberi szubjektumról van szó, és nem szorítkozunk a gyökér és a virág metaforikus olvasatára – magáról az „egybeíródásról” nyilatkozik: „gyökerem nem remeg, s virágom friss, mióta / te tartasz, barna törzs, te, nagyszemű diófa.”³⁹ Az egyetlen elbizonytalanító tényező a szubjektum mibenlétével kapcsolatban a „tart” ige, hiszen a faágon ülő embert is a fa tartja, de nemcsak a gravitáció ellenében, hanem átvitt értelemben is „tarthat”, „megtarthat” a diófa.

A *Kettős világban* vers mellé helyezhetjük a *Között* című verset, mely sokkal kifinomultabb és részletesebb képet ad egyfajta univerzális hibriditásról: „Éghajlatok. Feltételek. / Között. Kő. Tanknyomok. / Egy sáv fekete nád a puszta-szélen, / Két sorba írva, tóban, égen, / két sötét tábla jelrendszerei, / csillagok ékezetei –”.⁴⁰ Az antropocén diskurzus néhány tipikus elemét már felfedezhetjük itt, például az éghajlat vagy az emberi nem-emberin hagyott nyoma, lásd például a tanknyomokat. A kortárs költészetből példa lehet hasonlóra Lanczkor Gábor *Hétsarkúkönyv*⁴¹ kötete, mely a Ság-hegy bányászata révén a természetben nyomot hagyó emberi hatást artikulálja. Nemes Nagynál hasonló az *Egy pályaudvar átalakítása* című versnél kerül elő konkrétan, ahol az emberi ágens összefonódása a természetivel nem annyira vágyként, mint a hibriditás felismeréseként rögzül. A *Között*ben a jelrendszerek egybeírása történik meg: „A levegő, amin szilárdan / támaszkodik madár s madártan // [...] térdenállnak / az ormok és a sziklahátak, / a földtan szobrai”⁴² – az emberi rendszerek (madártan, földtan) tehát tárgyak (madár, ormok, sziklahátak) miatt léteznek. Ebben a versben a köztesség nem egy aranyközéputszerű, lokalizálható pozíció, hanem feloldódás. Ezt a refrénszerűen, de mindig variált sorok változása mutatja jól. Először: „Az ég s a föld között.”⁴³ Másodszor: „A nap s az éj között.”⁴⁴ Harmadszor viszont: „Az ég s az ég között.”⁴⁵ – az előzőkkel ellentétben ez már feloldódás, hiszen a határnak kiszabott két pont ugyanaz. E sortmegelőzően a vers a csillagok ékezetekének képéről tudósít, így a világűrre is utalhat a feloldás, Latour felől olvasva azonban mindez az antropocén felől is jelentőséget nyerhet, amennyiben a rendszerek egyazon pozíción osztoznak.

Ezeket a verseket keresztül érkezőnk el az *Egy pályaudvar átalakítása* című kötet két darabjához, melyek a legszorosabban kapcsolódhatnak az antropocén diskurzushoz, és ezen versek fényéből értelmezhető leginkább a természeti mássággal való találkozás antropocén

³⁷ NEMES NAGY Ágnes, 47.

³⁸ *Uo.*

³⁹ *Uo.*

⁴⁰ *Uo.*, 91.

⁴¹ LANCZKOR Gábor, *Hétsarkúkönyv*, Kalligram, Pozsony, 2011.

⁴² NEMES NAGY, 91–92.

⁴³ *Uo.*, 91.

⁴⁴ *Uo.*, 92.

⁴⁵ *Uo.*, 93.

jellege. A címadó versben a kultúra és a natúra fonódik elválaszthatatlanul össze a pályaudvar banálisnak vélt helyszíne mögött: „A pályaudvar kulturálisan azonban nem »semleges«, hiszen a vasút és a pályaudvar a modernség gyakori szimbóluma. A vasút az ipari forradalom technikai hozománya, s gyakran jelképezi a technikai fejlődést. [...] a pályaudvar mindig egy település, a fejlődés esetén egy nagyobb város központjában található, ahol nemcsak a vonatok fordulnak meg, hanem átvitt értelemben az emberek is.”⁴⁶ A Berszán István által kiemelt verssor mellett („mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld”)⁴⁷ egy másik fontos részletet emelnék ki, mely leginkább jellemzi ezt a verset: „De fordulj vissza. Nézd meg mégegyszer az építési területet. (Úgy értem: a történetes táblái közt próbáld meg visszatalálni arra, amely jelenlétnék nevezhető.) Aztán tekintsd meg a Vérmezőt. És fölötté a Várat. A gyakorolt sebesültek nyugalmát. Figyeld meg őket (visszamenőleges viszonylatainkban is), azután – még világosabban – vedd szemügyre azt a hajlatot, ahogyan a földtani teknő a domb tövében elhelyezkedik. Így. Most éles a kép.”⁴⁸

A látás olyan összefüggéseivel szembesülhetünk, amelyek a tér, az idő és az ágensnek együtteséből ad ki egy egésznek nevezhető. A versben elmélkedő szubjektum arra a komplexitásra ébred rá, melyet a korábban már említett *beredőződés* fogalma és Latour ágencia-elmélete tár elénk. A pályaudvar mint képződmény az átépítés, tehát bizonyos feltárás miatt többé már nem kezelhető tisztán emberiként, ahogy erre a korábban említett Lanczkor-ciklus is utal a Ság-hegy bányászata kapcsán. De lássuk a vers első sorát: „Valószínűtlen, hogy mégis föld van itt alul, holott ős-zárvány képződésű volt itt az útburkoló kiskockakő.”⁴⁹ A verssor alapvetően a Föld objektív szemléletének megbomlására is utal. Az objektív szemlélet mellett szól a kiskockakő és a korábban már idézett passzusokból a történetes táblái, amelyek a köztértegeket, tektonikus lemezeket emelik be a vers terébe. És ez úgy tör ki objektív létéből, hogy a pályaudvar átalakítása miatt pusztá természetességében, funkciója nélkül kerül előtérbe. Az élő jellege az emberrel alkotott intenzív kapcsolatából való kiszakadásában áll. A későbbiekben erre fog utalni más „állomásvers” is.

A köztesség élménye, mely az antropocén korát is jellemzi, az emlékezet és az elemző tekintet kapcsán időbeli köztesség is, hiszen az elemző tekintet az emberi történelmet és a bolygó történelmét a jelenben újraegyesíti, mégpedig az objektív bolygóképet és a kultúra–natúra dichotómiát kimozdítva. Ez az újraegyesülés természetesen a bolygóról és az ökológiai helyzetről való gondolkodást és a bolygón létező emberi szubjektum megítélését változtatja meg, ahogy azt a kritikai poszthumanizmus is állítja. Ennek a folyamatnak a katalizátora pedig a mind társadalmi, mind ökológiai krízishelyzet, amelyek többé elválaszthatatlanok egymástól. Ezért például bármilyen ökokatasztrófiáról szóló híradás úgyszólván kollektív tudásként kerül szemünk elé.

⁴⁶ LENGYEL Valéria, *Térkonstrukciók Nemes Nagy Ágnes költészetében*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2012, 126, online: <http://doktori.btk.elte.hu/lit/lengyelvaleria/diss.pdf> (letöltve: 2019. 08. 31.).

⁴⁷ NEMES NAGY, 142.

⁴⁸ *Uo.*, 143-144.

⁴⁹ *Uo.*, 142.

A Föld emlékei című prózavers egy köztes, univerzális emlékezetet tár elénk, melyben a bolygó, az anyagi világ a benne élő emberekkel összefonódva jelenik meg. A sorozatosság, az ismétlődés határozza meg a szöveg működését: „Mint a hegyben a kőrétegek, ahogy vetődnek-beszakadnak, ki tudná szétválogatni? [...] ömlik a növények zöld-tarka orációja, azt áriázzák azt, mindig ugyanazt. Változatokkal persze, levél, virágfej, törzs, ugyanaz, más, ugyanaz.”⁵⁰ és ehhez kapcsolódik az ismétlődő rétegek szétválaszthatatlansága, mind térben, mind időben: „Meglehetősen nehéz, tudod, a napokat egymástól elszigetelni.”⁵¹ Mindehhez azonban egy tudatállapot is kapcsolódik, amely az emberi történelmet időben és térben is homogenizálja: „Azt láttam én, tudod, amikor elvesztettem a bronzpajzsomat ama csatában; [...] Azért vesztettem el különben a pajzsot, mert fogószíja elszakadt. Elveszettük sokan. Korhad a marhabőr, elfárad, bereped, megrántod és patt! Amikor a hintóm függesztőszíja elszakadt, amikor a korcsolyacipőm szíja elszakadt, amikor az ejtőernyőm zsinórja elszakadt.”⁵² Az anyag, amelyet a marhabőr elénk tár, és amely elszakad, ugyanaz, öregszik, ezért szakad, tehát időbeli dimenziója ebben a folyamatban érzékelhető, míg a tárgyak, melyeket rögzítve elszakad, különböző korokat tárnak elénk, különböző, használatukból kifejlő térrel, idővel, ágensekkel. Ily módon a nem-emberi és az emberi történelem mikroszinten is összefonódik, ami a makroszinthez, tehát a planetáris másikkal való szétválaszthatatlanság felismeréséhez is elvezethet, ahogy azt a Berszán által kiemelt sor is egyfajta csodálkozásaként kifejezi. A szöveg alapvetően a mikroszintet tárja elénk, míg a cím a makroszintet, tehát a planetáris viszonyokat, hiszen a szövegben foglaltaknak a bolygó emlékeiként való értelmezése a természet és az ember emlékezetben való egyesülését, vagyis a természeti és emberi ágensek történelmének összefonódását példázza.

Említettem, hogy egyfajta tudatállapotot is tükröz ez a szöveg: „Meglehetősen nehéz, tudod, a napokat egymástól elszigetelni. Körülhatárolni hányadika van. Majd megnézem, majd rájövök, hogy az aszfalt olvad-e vagy a hó; ez csak olyan hajnali időzavar, majd oszlik.”⁵³ Az időérzékelés megváltozása, bizonytalansága, elhanyagolhatósága egyfajta posztantropocentrikusságot sugallhat, vagy legalábbis egy olyan állapotot, amely az időnek a társadalomtól, a mérhetőségtől történő elszakadását hangsúlyozza, sőt az emberből kiindulva körülhatárolhatatlan masszaként tűnhet fel. Mindezt a pusztaság tapasztalás fontossága is kíséri. A 'megnézem' és a 'rájövök' igék másként hangsúlyozzák az információszerzés jellegét. Míg a 'megnézés' pusztán vizuális információszerzést implikál, addig a 'rájövés' már az egyén kognitív működését is beemeli az értelemzés terébe. A szóban forgó időszak, a hajnal pedig a felkelő nap ígéretét hordozza, ami így egyfajta megvilágosodás-szimbolikát hordoz magában. Ennek a megvilágosodásnak az alapja pedig a szférák közti kapcsolatok feltárásán nyugodhat.

⁵⁰ *Uo.*, 158.

⁵¹ *Uo.*

⁵² *Uo.*, 159.

⁵³ *Uo.*

Ezt erősítheti a lift motívuma is: „A lift. Ne felejtse el a liftet. A bérház udvarán a később épített lift, ahogy függőleges üvegfolysójában föl-le, föl-le. Hogy fénylett! Átlátszó volt? lila? azt akarom mondani, hogy üveg-színű, derengő. Röntgennel átvilágított torlon – föl-le – fényes falat, falatnyi dallam; egy meg-megzökkenő, derengő zúgás ég és föld között.” Naiv gondolat lenne, hogy ez az ég és föld között csupán a bérházi lift valós mozgásának éteri kifejezése kívánna lenni. A lift itt épp úgy funkcionál, ahogyan például a fa motívuma vagy a híd a *Között* című versben. Miként a *Között*ben, ezúttal is ég és föld között vagyunk. És ennek a szférák közötti kapocsnak, hídnak, liftnek a leírása is egyfajta transzcendenciatapasztalatra utal, amellyel kapcsolatban nem dönthető el, hogy alá-, fölé-, vagy pusztán mellérendelt szférák közti átjáróként funkcionál. Az üvegszínű lift az üvegfolysóban akár egy falat egy isten torkában, úgy lebeghet előttünk, és ez a leírás alapvetően kizökkenti a szöveget a pusztta materialitások összefüggéséből, amit az bőr anyagának változása implikál.

A szöveg a benne megjelenő történeti összefüggéseket tekintve is rétegzett. A Vérmező a tájsejtelleg kapcsán a sebesülteket, a második világháborúban lezajlott budapesti ostrom sebesültjeit beemeli a vers terébe. Így az ember történelme a háborúk kapcsán is összefonódik a természeti ágenssel. Ezt egy kortárs szerző, Anja Kampmann verse is példázhatja számunkra. A *Minszk* című szöveg egy szintén második világháborús csata utóéletének leírásaként értelmezhető. A szöveg csak halovány konkrétumokkal utal a háborúra: „néhányan rohannak hálnak döglenek ezek / ásnak és drótból vonalakat húznak. [...] Az erdők mélyek / senki sem járja őket / ok nélkül / csak fokról fokra a történelmet fellapozva / a gépek propellerei / a fagy / szüntelen ismétlődései”.⁵⁴ Anja Kampmann kötetének kontextusában válik igazán antropocén szöveggé ez a vers, azonban jelen esetben azért utaltam erre az szöveghelyre, hogy a Nemes Nagynál hangsúlyosan megjelenő emberi és geológiai történelem összefonódására hívjam fel a figyelmet.

A Föld egy nem objektív értelmezését tárhatja elénk *Az utca arányai* című vers: „Mert az világos, hogy a villamos / úgy dől be a kanyarba, mint egy öreg futó vagy mint a föld az / ellipszis-pálya fordulóján, aholis a hasonlat nem hasonlat, csupán / ugyanegy törvény másik arca.”⁵⁵ A többarcú törvény köti össze az emberi jelenléthez kapcsolt technológiai ágens, a villamos mozgását magával az ember és a bolygó mozgásával, ezáltal a fizika törvénye uralja mindegyiket. Így tulajdonképpen objektívizálódnak ezek a létezők, mivel pusztán törvényszerűségek által irányított elemekként jelennek meg. Azonban ha abból indulunk ki, hogy a planetáris viszonyrendszeren belül ezek az ágensek is egymással kölcsönhatásban léteznek, az ember a technológiával, valamint az emberi technológia a bolygó különböző rendszereivel, legyen az élő vagy élettelen, akkor ez a közös alárendeltség rímelhet a Latour által is megállapított közös szubjektumi státuszra. Az ember tehát egy rendszer sajátosságain osztozik minden vele együtt létezővel.

⁵⁴ Anja KAMPMANN, *Minszk*, ford. BORDÁS Máté, Forrás 2019/7–8, 91.

⁵⁵ NEMES NAGY, 144.

Ezt a hálózatosságot erősíti tovább a versszöveg: „Ha levetkőztetem a házat, ha levetkőztetem a csontot, ha levetkőztetem / a járást (a növénytakarót, az éghajlatot), akkor vonalak maradnak /, görbületek, hálózatok.”⁵⁶ A lírai én értelmező tekintete tehát behatol a rétegek alá közös pontokat, görbéket, vonalakat keresve. Ez a pozíció alapvetően a hibriditás vagy egyfajta univerzalitás igényét jelentheti. Az értelmezés középpontjában tehát egy olyan struktúra áll, amely az emberitől függetlennek, posztantropocentrikusnak tűnik fel. A vers egy további részletében ez a hibriditás a metszőpontok, tehát bizonyos pályák találkozásán keresztül az *Éjszakai tölgyfa* találkozásjelenségét idézheti fel: „Meg a metszőpontok. Úgy értem: például az élő és az élettelen / metszőpontjai. Két törvény. Három törvény. Tizenhat. Metsző- / pontjai. Ha tehát finoman lefejttem az esetlegeset, alatta a metsző- / pontok csillagai ragyognak, s a belőlük kinyúló pályák, kondenz- / csíkok egy kékszínű képzeletben.”⁵⁷ A fa motívuma Nemes Nagy egész életművében lényegében a határok elmosódását, a nem csupán emberi identitás jelenlétét erősíti. Ennek az identitásnak a csillagai ragyoghatnak a metszéspontok alatt, azonban ennek a megállapításnak a súlyát a mondat zárolata, a „kékszínű képzelet” némiképp gyengítheti, hiszen a képzelgésjelleg a fiktív oldalát is hangsúlyozza a versben vázolt valóságértelmezésnek.

Az utcáról elérkezünk egy újabb állomáshoz. Ahogy korábban már említettem, az „állomásversek” fontos láttelelei Nemes Nagy ökológiai gondolkodásának, amelyben felfedezhetőek a mai korunkra jellemző ökológiai gondolatok is. Az *Amerikai állomás* címet viselő vers lírai énje maga is nyomatékosítja az állomások kiemelt szerepét. Mivel Nemes Nagy szóban forgó kötetében számos állomásos vers van, így ezt a megnyilatkozást úgy gondolom, hogy bátran értelmezhetjük a szerző megnyilatkozásaként. „Én nem tudom miért, mindig az állomások. A régi szétbomlók, a készülők. Mindig az állomások. Itt is.”⁵⁸ – jelenti ki egyszerűen a szerző, a leírásban pedig benne foglaltatik az állomások kiválasztásának miéértje: „Az elhagyott állomás. Sötét fabódé, pionír-ház a prérin, novemberi fagyos fű a keskeny sinek közt (hányszor láttam ezt), a sinek végén rozsdás vasbakok. Megszűnt hegyivasút végállomás.”⁵⁹ Az állomások apropóján szemléli Nemes Nagy a szétbomlást, az átalakulást, az emberi és a természeti felfordulását, keveredését és káoszát, ami így a funkcióját veszített emberi objektumok természetbe történő „visszasüllyedését” hangsúlyozza, a korábban már említett *Egy pályaudvar átalakítása* vagy a *Villamos-végállomás* című versekben is.

Az állomás környékét is szemléli a lírai én. Az impozáns Grand Canyon egyes részeinek nevéét konkrétan is említi: „a süllyedő Három Hajó, a Hindu Templom kőtömbjeit féltősen üdvözölve, melyek ez egyszer éppen akkorák voltak, mint a geológiai gondolatok. Rájuk ismertem, nem vitás.”⁶⁰ A gondolatok monumentalitását magukkal a hegyekkel ha-

⁵⁶ *Uo.*, 145.

⁵⁷ *Uo.*

⁵⁸ *Uo.*, 165.

⁵⁹ *Uo.*, 166.

⁶⁰ *Uo.*

sonlítja össze a szemlélő, mintha a közetrétegek immár ismerős anyagtömegében meglátná egy-egy ismerősét. Ez a ráismerés pedig a geológiai gondolatokra, az ezáltal felmerülő emberi és nem-emberi kapcsolataira való ráismerés lehet. Mindezt pedig a vers zárata még inkább erősíti azzal, hogy igazán személyessé teszi az élményt: „De itt, ez az állomás, ez névre szóló. Ez nem kell senkinek. Ezt átveszem. Fölemelem, magamhoz ölelem sötét csomagját, amelyet sosem fogok felbontani.”⁶¹ – azáltal, hogy az állomás már nem kell senkinek, ráadásul névre szóló, kisajátíthatóvá válik. Ugyanakkor nem anyagisága lesz kisajátítva, hanem a gondolat, miszerint az állomás és környezete az objektumhoz kapcsolódó sokféle ágenst, időt, teret magába gyűri, összesűríti. És mi lehet az a sötét csomag, kérdezhetnénk. Mintha Latour folding-fogalma mentén ezek a begyűródött tényezők egy része megnyílna a szemlélő előtt, de az objektum egészét, annak történelmét, idejét, terét, ágenseit sosem tudná megérteni, sosem tudná felbontani. Mintha egy repülő feketedoboz lenne ez a sötét csomag, amely emberi léptékkel csak részlegesen tapasztalható meg.

Nemes Nagy életművéből még számos olyan példát lehetne hozni, mely a poszthumanizmus vagy az antropocén lírába való beszüremkedésének előképeként értelmezhető. Mindez sokkal mélyebb elemzést kívánna, hiszen a kortársakkal való összehasonlítás, valamint az éppen a Nemes Nagy által adaptált filozófiai irányzatoknak a poszthumanizmusra vagy az ökokritikára és antropocénre gyakorolt hatása is az elemzéshez szervesen kapcsolódhatna. Emellett azt sem szabad elfelejteni, hogy a fentebb említett kortárs elméletek, annak ellenére, hogy számos kiváló összefoglaló értékű mű született róluk, még nem kiforrottak, és ha például a poszthumanizmust tekintjük, akkor a kiforrottság nem is cél, sokkal inkább jelentésszóródás. Ily módon a *poszthumán líra* kapcsán is sok kérdés felmerülhet bennünk, hiszen a poszthumanizmus szerteágazó elméleteit szemlélve nem tűnik adekvát kifejezésnek a poszthumán líra, azonban azok a megközelítések és interpretációk, amelyek a poszthumanizmus jegyeit, szemléletét kívánják tetten érni irodalmi művekben, sikerrel járhatnak, hiszen e megközelítéseknek jelentős a megtermékenyítő ereje. Ahogy Goodbody az antropocén kapcsán megjegyezte, a líra jellege a poszthumanizmusnak is kedvez. Mindez azt is jelenti, hogy a lírai művek egy jelentős csoportja az antropocén mentén szintén értelmezhető, ezáltal új fénytörésbe helyezi a természetlira hagyományához való értelmező viszonyt is (Nemes Nagytól Oraveczen át olyan kortársakig, mint például Borda Réka, Ferencz Mónika, Zilahi Anna, Tóth Kinga, Sirokai Máttyás, Korpa Tamás, Lanczkor Gábor, Nemes Z. Márió.) Fontos kiemelni, hogy az antropocén líra hatástörténete a világlíra összefüggésében vizsgálható, így dolgozatom legfőbb célja az volt, hogy rámutasson, Nemes Nagy olyan gondolati struktúrákra érzett rá az *Egy pályaudvar átalakítása* című kötetének egyes darabjaiban, amelyek a mai nap is az antropocén líraként értelmezhető szövegek jellemzői.

⁶¹ *Uo.*

Andrzej Sapkowski

Lux perpetua¹

(részlet)

Ködös volt a reggel, februárhoz képest meglehetősen enyhe. Egész éjjel olvadt, hajnaltól felengedett a hó, a vasalt patkók utáni bemélyedéseket és a szekérekerekek préselte árkokat egy szempillantás alatt fekete víz töltötte meg. Nyikorogtak a tengelyek és a szekérrudak, prűszköltek a lovak, álmosan szitkozódtak a kocsisok. A majdnem háromszáz szekeret számláló oszlop lassan vánszorgott előre. Az oszlop fölött sós hering nehéz, fojtó szaga terjengett.

Sir John Fastolf álmosan himbálózott a nyeregben. A szunyókálásból Thomas Blackbourne kenti lovag izgatott hangja riasztotta fel.

– Mi van?

– De Lacy jön vissza.

Reginald De Lacy, az előőrs parancsnoka olyan hevesen fékezte le előttük a lovát, hogy a felfröccsenő sár miatt be kellett csukniuk a szemüket. A kis lovag szőke pihés ifjonti borostával borított arcán rémület tükröződött. Izgatottsággal vegyülve.

– Franciák, Sir John! – mondta vékony hangon, közben úrrá lett a lován. – Előttünk! Tőlünk keletre és nyugatra! Lesben állnak! Nagy erővel!

Nekünk már annyi, gondolta Sir John Fastolf. Nekem már annyi. Elvesztem. Pedig annyira közel volt, annyira közel volt. Kis híján sikerült. Sikerült volna, ha nem...

Sikerült volna, gondolta Thomas Blackbourne. Sikerült volna nekünk, John Fastolf, ha te, undorító korhely, nem ittad volna magadat eszméletlenre minden út menti fogadóban. Ha te, züllött disznó, nem kurválkodtál volna minden környékbeli bordélyban. Ha nem így lett volna, a békaevők nem szereztek volna tudomást rólunk, már régen a mieink között lennénk. De most elvesztünk...

– Mennyien... – Sir John Fastolf krákgoya tette szabaddá a torkát. – Mennyien vannak? És ki? Láttál jeleket?

– Hát úgy... – Reginald De Lacynek elállt a szava szégyenében, amiért nem nézte meg pontosan a francia zászlókat. – Úgy kétezeren... Orléans-ból, úgyhogy biztosan a Fattyú... Vagy La Hire...

¹ Andrzej Sapkowski lengyel író. Legismertebb műve a *Vaják*-könyvsorozat.

Blackbourne elkáromkodta magát. Sir John titokban felsóhajtott. Végignézett a saját csapatán. Száz páncélos lovas. Száz gyalogos. Négyszáz walesi íjász. Kocsisok és szolgák. És háromszáz szekér. Háromszáz бүдös szekér, бүдös sós heringgel teli бүдös hordókkal, amit Párizsban vásároltak, hogy Suffolk grófja Orléans-t körülvevő nyolcezres seregének legyen бөjtös ennivalója. Hering, gondolta Sir John lemondóan. A heringek miatt бүcsúzom az életemtől. Egy kupac heringben halok meg. Heringből lesz a sírom, heringből a sírkövem. *By God!* Egész London pukkadozni fog a nevetéstől.

Háromszáz szekér hering. Háromszáz szekér. Szekerek.

– Kifogni a lovakat! – бөmbölte Sir John Fastolf bikahangján, felállva a kengyelben. – Négyszögbe állítani a szekereket! Összekötni a szekérrudakat és a kerekeket! Mindenkinék osszanak ki íjat!

Megőrült, gondolta Thomas Blackbourne. Vagy még ki sem józanodott. De futott, hogy teljesítse a parancsot.

Rögtön meggyöződünk róla, mennyi benne az igazság, gondolta Sir John, miközben futkározó seregét és a kialakított szekérsáncot nézte. Abban, amit a bohémianokról meséltek, a hussitákról, akik valahonnan Kelet-Európából vagy Kisázsziából jöttek... A didalaikról, a szászok és a bajorok elleni megsemmisítő győzelmeikről... Arról a híres vezérükről, akit hogy is hívnak... *God damn...* Sheeshka?

Az Úr 1429. esztendejében február tizenkettedike volt, az első бөjti vasárnap előtti szombat. Ragyogott a nap, szétkergette az alacsonyan gomolygó ködöt. A heringek, úgy tűnt, még erősebben kezdtek бүzleni. Keletről, a Rouvray nevű kisváros felől egyre hangosabb lódobogás hallatszott.

– Íjakat kézbe! – ordította Thomas Blackbourne, és kardot rántott. – *They're coming!*

Blackbourne-nak és Sir John Fastolfnak fogalma sem volt róla, hogy csak a véletlennek köszönhetően maradtak életben, hogy csak a szerencse mentette meg őket. Ha ez a szerencse nem lett volna, nem érték volna meg a reggelt. Jean Dunois gróf, az Orléans-i Fattyú néhány napja szerzett tudomást a heringszállítmányról. Másfél ezer orléans-i lovasa, és vele együtt La Hire, Xantrailles és a skót John Stuart lesben állt Rouvraynél, hogy közvetlenül hajnal előtt megrohanják és szétmorzsolják az angol menetoszlopot. Ámde Dunois, noha hevesen lebeszélte róla, tervét a Rouvraynél táborozó Clermont grófra alapozta. Clermont grófnak kellett elsőként lecsapnia. Clermont gróf elбүvölő ifjú volt, csinos, mint egy leányzó. Mindig más csinos ifjakkal vette magát körbe. A háborúhoz nem értett. De VII. Károly unokatestvére volt, és számolni kellett vele.

Clermont fiúka, ahogy La Hire nevezte őt, nyilvánvalóan az egész vonalon kudarcot vallott. Elszalasztotta a pillanatot, elmulasztotta a meglepetést. Nem adott parancsot a támadásra, ugyanis el volt foglalva. Reggelizett. Reggeli után bepomádézták és megfésülték a haját. Fésűlködés közben a gróf rámosolygott a kíséretében lévő egyik ifjúra, pusztit dobott neki, a szempilláját rezegtetette. Dunois futárjait a gróf semmibe vette. Az angolokról pedig megfeledkezett. Fontosabb dolgai és tervei voltak.

A zűrzavarban és fejetlenségben, amikor világos lett, hogy a pillanatot elszalasztották, hogy az angolokat már nem lehet meglepni, amikor Dunois szitkozódott, amikor La Hire és Xantrailles télenül, kezüket széttárva, parancsra hiába várva álldogált, John Stuart nem bírta ki. A skót lovassággal együtt a saját szakállára indult rohamra az angol szekerek ellen. Vágtatva követte őket, és harcba szállt a türelmetlen franciák egy része is.

– Célozz! – kiáltotta Dikkon Wilby, az íjászok parancsnoka, amikor meglátta a rájuk rohanó páncélos éket. – Célozz! *Remember Agincourt!*

Az íjászok felajzották a hosszú íjakat. Megcsikordultak a felhúzott idegek. Sir John Fastolf levette a sisakját, lángvörös fürtjei harci zászlóként villogtak.

– Most! – bödült fel, akár egy tulok. – *Fuck them good, lads! Fuck the buggers!*

Három sortűz, három nyílzápor is elég volt hozzá, hogy a skótok szétmorzsolódjanak. Kevesen vágtattak el a szekerekig, ők is csak azért, hogy ott leljék halálukat. Gerelyek és lándzsák nyársalták fel, alabárdok és lochaberi fejszék vágták le őket. Halálordítások szálltak fel a téli égboltra.

De Lacy és Blackbourne, noha a huszitákról keveset, harci taktikájukról pedig még kevesebbet hallottak, azon nyomban felfogták, mit kell tenniük. Száz nehézpáncélosuk élén ellentámadásba, majd üldözésbe rontottak ki a szekerek mögül. A skótok hátába kerülve úgy levágták őket, hogy az végigvisszhangzott a síkságon. A szekereken lévő walesiek diadalittasan ugrándoztak, szitkozódtak, és két ujjukat mutogatták a menekülőknél.

A heringek büzlöttek.

Köszönet néked, Uram, emelte az égre tekintetét Sir John Fastolf. Köszönet néktek, szekerek. Dicsőség néktek, vitéz ázsiai bohémianok, dicsőség néked, Sheeshka vezér, bár pogány a neved, nagy a te hadi tehetséged. *I'll be damned*, dicsőség nekem, Sir John Fastolfnak is. Kár, hogy Bardolph és Pistol nem láthatták ezt, nem nézhették végig felejthetetlen diadalomat. Á, ez a csata, amely Rouvraynél zajlott le Anno Domini 1429, a böjt első vasárnapja előtti szombaton, örökké heringcsata néven lesz nevezetes. Rólam pedig...

Rólam színdarabokat fognak írni.

Hermann Péter fordítása
Megjelenik a GABO Kiadó gondozásában

Olga Tokarczuk

Jakub könyvei¹

(részlet)

Olga Tokarczuk

Gaudenty Pikulski bernardinus atya naiv embereket fogad kihallgatáson

Maga nyit ajtót nekik, az ő meghívására jönnek. Előbb sokáig váraoztak a lembergi kolostor kancelláriáján; a váraozás megfosztotta őket a maradék magabiztosságuktól is, amivel ideérkeztek. Annál jobb, így könnyebb dolga lesz az atyának. Az utóbbi időben gyakran látja őket, buzgón imádkoznak minden istentiszteleten a lembergi székesegyházban. Feltűnést keltenek új ruháik ellenére is, amelyekre lecserélték a nehéz köpönyvet és kurta nadrágot. Most úgy néznek ki, mint egy rendes ember, gondolja magában Gaudenty Pikulski, míg előzékenyen hellyel kínálja őket az asztalnál, és kíváncsian pillant Szlomo Szorra – leborotválta a szakállát. Napvilágra került bőre világos, szinte fehér, így két részre oszlik az arca: a felső sötét, napbarnított és a lenti, gyermeki vagy mintegy pincésápadt részre – ez a szó jut eszébe Pikulski atyának. A férfi, aki Szlomo Szorból előbukkant, és akit most Franciszek Wołowskinak hívnak, karcsú, magas ember hosszúkás, barátságos arccal, kifejező sötét szemmel és erős szemöldökkel. Hosszú, kissé már deresedő haja a vállára omlik, és mulatságos kontrasztot alkot a vadonatúj dohánybarna-mézsárga zsupánnal és a keskeny derekára kötött, vörös török övvel.

Ők jelentkeztek nála, bár nem titkolja, hogy erre biztatta őket. Minden alkalommal elmondta: ha szeretnének bevallani valamit... Így hát hozta a két titkárt, akik most kézenlétben, kihegyezett libatollkészlettel várják, hogy jelt adjon.

Először arról beszélnek, hogy az Úr már minden bizonnyal Varsóban van és találkozik a királlyal. Majd összenéznek, és aki azt mondta, „az Úr”, helyesbít és hozzáteszi: Jakub Frank. Ünnepeyesen hangzik, mintha Jakub Frank különleges jogokat élvező külföldi nagykövet lenne. Pikulski atya próbál rokonszenvesnek mutatkozni:

¹ Részlet Olga Tokarczuk (1962) Booker- és Nobel-díjas lengyel író regényéből. A 18. századi Lengyelországban játszódó *Jakub könyvei* (2014) hőse, Jakub Lejbowicz Frank a könyv legtöbb szereplőjéhez hasonlóan történelmi személy. A karizmatikus zsidó „próféta” Talmud-ellenes mozgalmában előbb a Kabbalát próbálta összeegyeztetni a kereszténységgel, majd híveivel együtt áttért a katolikus hitre.

– Annyit hallottunk döntésükről, hogy felveszik a keresztény vallást, s hogy e döntést már rég meghozták; kegyelmedék buzgalma közmondásos, s meghatott könnyeket csal a lembergi polgárok s nemességünk szemébe...

Cselédek lépnek be vendégváró falatokkal, amelyekről Pikulski atya jóelőre gondoskodott: cukrozott gyümölcsök, egyszerű aszalt alma és körte, mazsola és füge. Mindez az egyház pénzén. Nem tudják, mit csináljanak, Szlomo-Franciszek Wołowskira néznek, aki a világ legtermészetesebb módján nyúl a mazsola után.

– ...Sokuknak most gyökeres fordulatot vesz az életük, ráadásul akik az üzleti életben sikeresek, tüstént nemesi rangot kapnak, mint kegyelmed, ugye, Wołowski uram?

– Igen – feleli Franciszek az édességet majszolva. – Pontosan.

Pikulski atya szeretné, ha ők maguk kezdenének beszélni. Kistányérokat tol eléjük, hogy bátorítsa őket, különösen, hogy a két titkár már úgy csüng a papiros fölött, mint egy viharfelhő, amelyből mindjárt lezúdul a zápor.

Az öreg, aki a szeme sarkából figyelmesen nézi Pikulski atyát, mintha olvasna gondolataiban, a satanóvi Józef. Egészen világoskék szem a sötét, komor arc mélyén. „Ments meg, Uram, Jézus Krisztus, minden bűbájtól”, imádkozik magában az atya; sikerül nem is mozgatnia az ajkait, és nem kimutatnia semmit. Majd az egész társasághoz fordul:

– Gratulálok népüknek bölcsességükhöz, megfontoltságukhoz s szívük hevéhez. Már üdvözöltetek, de tovább mardos minket a kíváncsiság: miképp történt mindez? Milyen úton jutottak el az igaz hithez?

Főleg a két Szor fivér, Rohatyński és Wołowski beszél, lengyelül is ők tudnak a legjobban. Sőt gördülékenyen fejezik ki magukat, csak kicsit bizonytalanul és hibásan, érdekes lenne tudni, ki tanította őket. A másik négy csak néha kapcsolódik be; ők még nincsenek megkeresztelve, amitől talán kevésbé magabiztosak: Jakub Tyśmienicki, az öregecske satanóvi Józef, Jakub Szymonowicz és Lejba Rabinowicz udvariasan, egymás után vesznek a finom fűgéből és datolyából az ujjuk hegyével, és a szájukba teszik.

A satanóvi Józef kezdi:

– Aki figyelmesen tanulmányozza a *Zóhárt*, az számos utalást talál benne a Szentháromság misztériumával kapcsolatban, s attól kezdve mardosni fogja a kérdés. Velünk is így történt. Nagy igazság rejlik a Háromságban, s az egész szív és értelem mellette áll. Isten nem egyetlen személy, de valamely érthetetlen, isteni módon három alakban nyilvánul meg. Ez nálunk is így van, így hát nem idegen tőlünk a Háromság.

– Nagyon kézre állt nekünk – veszi át a szót Szlomo, azaz Franciszek Wołowski. – Nálunk semmi újdonság nincs ebben: három jelenés van, három király, három nap, három kard...

Pikulski várakozóan néz Wołowskira, hátha többet is mond. De nem reméli, hogy mindent hallani fog, amit meg szeretne tudni.

Éppen becipelték a török kályhákat az izzó faszénnel, s most mindenki a cseléd mozdulatait követi, aki felállítja a kályhákat a padlón.

– Amikor Jakub Frank 1755-ben Törökországból ideérkezett, hozta magával a Háromság híret; jól tudta közvetíteni, mivel járatos volt a kabbalában. Ekkor, amikor nyakába vette Podóliát, kezdtem én is győzködni mindenkit, hogy Isten három személyben létezik – mondja Franciszek Wołowski, és ujjával a mellére bök.

És folytatja, hogy Jakub először néhány kiválasztottnak mondta el zárt körben; hogy ez a Háromság-tan legjobban a keresztény vallásban van kifejtve, és ezért ez az igaz vallás. Titokban azt is mondta nekik akkor, hogy ha legközelebb Lengyelországba jön, mindnyájuknak fel kell venniük a keresztséget és a keresztény hitet, de megparancsolta, hogy a visszatértéig tartsák ezt titokban. Így is tettek, mert nagyon tetszett nekik a terv, s lassan ők is készültek, tanulták a nyelvet és a hit szabályait. De azt is tudták, hogy nem lesz egyszerű, a rabbik nem fognak egykönnyen belenyugodni, és sokat kell majd szenvedniük, amint az történt is. Valamennyien felsóhajtának és datolyáért nyúlnak.

Pikulski gondolkodik: vajon ilyen naivak, vagy csak naivnak tettetik magukat? De nem tud a gondolataikba férközni.

– Aztán miféle a ti vezetőitek, Jakub, hogy így megbíztatok benne?

Összenéznek, mintha a szemükkel kommunikálnának, hogy ki beszéljen, végül újra Wołowski szólal meg, de Paweł Rohatyński félbeszakítja:

– Amint az Úr... vagyis Jakub Frank Rohatynba érkezett, rögvest fény látszott fölötte – mondja, és Wołowskira néz. Az egy pillanatig habozik, hogy megerősítse-e, de Pikulski atya és a papirosok fölött csüngő titkárok nem hagyják, hogy itt abbahagyja.

– Fény? – kérdezi Pikulski ártatlanul szelíd hangon.

– Fény – kezdi Wołowski. – Olyan volt ez a fényesség, mint egy csillag, világos és tiszta, aztán valami fél könyéknyire tágult, meglehetősen sokáig lebegve Jakub fölött, én meg dörzsöltem a szemem, hogy nem álmodom-e.

Most várja, milyen hatást keltenek szavai; az egyik titkár csakugyan tátott szájjal ül, és nem jegyzetel semmit. Pikulski hangosan köszörüli a torkát, a toll visszazuhan a papírra.

– De ez még mind semmi – tódítja izgatottan Jakub Tyśmienicki. – Amikor Jakub Lanckoruńba készült, ahol az ismert események történtek, már Brzeziében megmondta, hogy Lanckoruńban nagy haddelhadd lesz, és szekvesztrálni fognak minket. És pontosan így történt...

– Hogy kell ezt érteni? – kérdezi közömbös hangon az atya.

Mire ömleni kezd belőlük a szó, átváltva a saját nyelvükre; az eddig csendben ülőknek is eszükbe jutnak Jakub Frank kisebb csodatételei. Egymás szavába vágva beszélnek Iwaniéről, hogy Jakub gyógyítani tudott, sokszor a testvérek legrejtettebb, ki nem mondott gondolatait is képes volt megválaszolni. De amikor nagyobb erőt tulajdonítottak neki, mint amekkorát közönséges ember birtokolhat, visszautasította, és azt mondta, ő a leghitványabb testvér. Jakub Tyśmienickinek, míg ezt meséli, könnyek szöknek a szemébe, a kezelőjével törölgeti; egy pillanatra Józef világoskék tekintete is ellágyul.

Pikulski ráébred: ezek *szeretik* ezt a Jakubot; valamilyen rejtélyes, vak kötelék fűzi őket az utálatos kikeresztelkedetthez, amely benne, a szerzetesben és papban undort kelt. Persze ahol nagyon erősek a kötelékek, ott rendszerint rés is van a lázadáshoz. S egyszerre ilyesmit érez a levegőben – olyannyira, hogy fél is újabb kérdést feltenni, hiszen mit kérdezzen? Ekkor Franciszek Wołowski meghatott arccal elmondja, hogyan magyarázta nekik Jakub, miért kell áttérniük a kereszténységre, hogyan idézte éjszakánként a Szentírást, kereste ki a megfelelő verseket, amelyeket kívülről megtanultak. Majd hozzátette, csak kevesen tudnak a dologról, mert egyedül a kiválasztottaknak fedte fel. Egy pillanatra csend támad. Pikulski atya férfi verejtékszagot érez a levegőben, csípős patkánybűz, maga sem tudja, az övé-e az állig gombolt reverenda alól, vagy az övék.

Biztos benne, hogy megfogta, megcsípte őket. S hogy nem lehetnek olyan ostobák, hogy ne tudnák, mit tesznek. Távozás előtt kijelentik, már közel a világvége, és minden embernek a világon egyetlen Akla és egyetlen Pásztorja lesz. Készüljön mindenki.

Gaudenty Pikulski atya ír łubieński prímásnak

Aznap este, amikor már mindenki alszik, és Lemberg városa néptelen helynek tűnik Podólia lapos síkságán, Pikulski lepecsételi a lejegyzett beszélgetést, és befejezi a levelét. Hajnalban Varsóba indul a különleges futár. Furcsa – az atya egyáltalán nem álmos, mintha láthatatlan energiaforrásra bukkant volna, amely ezentúl táplálni fogja, kis, forró pont az éjszakában.

Külön postával küldöm Excellenciádnak jelentésemet a Talmud-ellenesek kihallgatásáról, melyet tegnap tartottam. Úgy gondolom, sok érdekes szálát talál benne Excellenciád, s megerősítik kételyeimet, melyekről előző levelemben írni bátorkodtam.

Más forrásokból is próbáltam minél pontosabban kitudakolni, kikkel van dolgunk, midőn „Talmud-ellenesekről” beszélünk. Egyszersmind Kleczewski és Awedyk atyával iparkodtunk összhangoztatni a több más kihallgatásból származó vallomásokat s értesüléseket, de e pillanatban ez teljességgel lehetetlennek tűnik. A zsidó áttértek csoportja hihetőleg alapvetően nem egységes, különb-különbféle szektákból jönnek. Ezt mutatják nézeteik, melyek gyakorta kölcsönösen kizárják egymást.

Legjobb az egyszerű, pallérozatlan embert kérdezni – ilyenkor láthatni az egész rendszert a szofisztikált ékítmények nélkül, a nemrég szerzett keresztény hitről pedig kiderül, vékonyka réteg csupán, mint cukormáz a süteményen.

Ilyenformán némelyek hiszik, három messiás van: ama Sabbataj Cvi, Baruhja s a harmadik maga Frank. Hiszik továbbá, hogy a valódi messiásnak végig kell mennie minden valláson, ezért rakott a fejére ama Sabbataj Cvi zöld muzulmán turbánt. Franknak a mi keresztény anyaszentegyházunkon kelletik átmennie. Mások azonban koránt sincsenek

meggyőződve erről. Ellenkezőleg, azt mondják, hogy midőn Sabbataj Cvi a szultán elé állott, az nem ő volt, de egy üres alak, s ezen alak vette fel az iszlámot. Áttérésének semmi jelentősége, látszat csupán.

Nyilvánvaló, hogy a megkeresztelkedők koránt sem mind fakadnak közös töről, s mindegyik másban hisz. A Sabbataj Cvi híveire 1756-ban kimondott átok terelte egybe őket, mely a zsidó hitközségekből őket teljességgel exkommunikálta, s akarva-akaratlanul mind „Talmud-ellenesek” lettek. Annakokáért egyeseknek közülük meggyőződésük, hogy az igaz üdvösségre vágyva fel kellett venni a kereszténységet, mások szemében a keresztiség maga nem a mi Jézus Krisztusunk általi üdvösséget, de a vallási institúció szárnyai alá bújást jelenti, hisz nem élhetnek anélkül, hogy valahová ne tartoznának. Ezeket Frank állítólag egyszerű kikeresztelkedetteknek hívja – s táborába nem számítja. Nagyrészt ezen elegyes tömegből voltak valók azon küldöttek tizenhárman, kik a lemergi dispután felléptek.

Szeretném hangsúlyozni a neofiták különös ragaszkodását vezetőjükhöz. Minden, mit nekik mond, szent, s fenntartás nélkül elfogadják. Ha valamelyikük vétkezik, az Úr, ahogy nevezik őt, testi fenyítést szab ki rá, ilyenkor együtt, csoportosan büntetik meg a delikvenst.

Kiszedtem belőlük továbbá, hogy hiszik, Törökországban megszületett az Antikrisztus, s Frank látta őt. Hamarosan csudákat fog tenni, s a katolikus hitet üldözni fogja. Azt is megtudtam, hogy homályosak az evangélium szavai, hogy Krisztus messiásként fog lejönni a mennyből. Hisz – mondják – hátha már a világon van, emberi testben? Ezzel kapcsolatosan az volt az érzésem, hogy bár nyíltan kimondani nem akarják, hiszik, hogy a messiás magának Franknak személyében rejtezik. E pontot Excellenciád figyelmébe s további inkvizíciók tárgyául ajánlom.

Megtudtam továbbá, hogy a havasalföldi falu lakói, hol Jakub Frank látogatást tett Moliwda kegyelmes úrnál, hihetőleg hisztek vagy filippiánusok vagy valamely más, a mi szent hitünkben gúnyt űző szekta. Az ő ismereteik a mohamedán vallásról sem egyetlen forrásból táplálkoznak, de a bektasik hasonlóképpen szektás tanításának felelnek meg, mely a janicsárseregek miszticizmustól fertőzött tisztjei körében igen elterjedt.

Ami Excellenciád kérdését illeti, igaz-e, mit ők maguk állítanak, hogy több ezren lennének, úgy vélem, óvatosan számolva öt- s tizenötezer közé tehető számuk Podóliában. Azonban Sabbataj Cvi nem minden híve hajlik arra, hogy megkeresztelkedjék, s – kivált – csak kisebb részük fogja megtenni: az, ki hitközségébe már úgysem fogadtatik vissza, s kinek más választása, mint a kereszténységbe térni, nincsen, mint az udvarból elkergetett kutyanak, mely bújlik bármi fedél alá. Kétlem, hogy sokuk cselekednék tiszta szívvel s venné fel abban a hitben a keresztiséget, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus oltalmában igaz üdvösséget nyer.

Szeretném egyszersmind jelenteni Excellenciádnak, hogy mivel Lembergben ragály dúl, a nép azt mondja, így bünteti Isten a kikeresztelkedetteket, annakokáért a keresztiség

iránti buzgalom mintha alábbhagyott volna. Való igaz, sok neofita sújtott betegséggel úgy a keresztség előtt, mint annak utána. Némelyikük hitte, hogy a keresztség örök életet hoz számára, nemcsak lelki, de fizikai értelemben, itt a földön is, bizonyoságul annak, mily felszínleg ismerik a kereszteni hitet, s mily roppant a naivitásuk.

Azzal a nagy kéréssel fordulok Főtisztelendő Prímás Uramhoz, hogy itt készített beszámolómat olvassa el, s szívetől s bölcsességétől vezetve mutassa meg, mit tegyünk ezután. Mivel Frank kompániájából, melyet ők havurának neveznek, már néhányan elindultak vezetőjük után Varsóba, ügyelni kellene, hogy keresztenységgel kapcsolatos zavaros nézeteikkel, arcátlanságukkal s megátalkodott ambícióikkal semmi méltatlanságot ne tehessenek az egyházzal, a mi szülőanyánkkal.

Pikulski atya már befejezte az írást, és belekezd egy másik irományba, de a következő pillanatban félretolja, és odaírja az előbbi végére:

De kishitűség lenne részemről, ha úgy vélném, hogy egy ilyes szélhámosbanda árthatna az anyaszentegyháznak...

*Körner Gábor fordítása
Megjelenik a Vince Kiadó gondozásában*

1945. Háború és béke¹

(részlet)

A vörös anyajegy

1945. január 30-án este tíz körül Lucie Rybandt és a kislánya a Wilhelm Gustloff hajóról a Balti-tengerbe esett.

A tömeg tíz perccel korábban lökte ki a fedélzetre. Lucie körülnéz a vészvilágítás vakító fényében. Jobb oldalt sötét embertömeg kavarog. Meleg felöltőkben, bundákban, bőrdöngökkel és összecsavart paplanokkal, a ruhabélésükbe varrt ékszerekkel próbálnak feljutni a mentőcsónakokra. A nők sikoltoznak és egymást lökdösik, az elveszett gyerekek sírnak, a férfiak az elesetteken taposnak. Ujjakat zúznak szét, orrokat lapítanak be a cipősarkukkal, letépik mások kezét a korlátról. A matrózok fejszével vágják át a csónakokat tartó fagyott köteleket.

Mínusz tizenhét fok van. Lucie a kajütjében felejtette a sapkáját, de nem érzi a hideget. Ellenőrzi, hogy Hans Jürgent biztosan tartja-e a mellén a három kendő. A kisfiú csendben van, nem sír. Lucie úgy dönt, nem fogja összenyomatni magukat a mentőcsónakok felé sodródó tömegben. Elindul a jeges fedélzeten. Mellette a vízbe ugranak vagy hangosan imádkoznak az emberek. Egyszer csak meglátja a gdyniai szomszédasszonyát. A nő nem ismeri meg Lucie-t. Mozdulatlanul áll, a tengerre mered. Magához öleli a kisebbik fiát. A kilencéves nagyobbikat, aki sírva köröz körülötte, öntudatlanul újra meg újra elhessegeti magától.

Lucie érzi, hogy a hajó egyre jobban eldől. Úgy dönt, a vízbe ugrik. De a fedélzet már túl meredek ahhoz, hogy eljuthasson a korlátig. A mellette elsiető matrózokat kéri meg, hogy segítsenek. Felnyomják a fedélzet széléig. A nő a mellére kötözött kisfiúval felkapaszkodik a korlát tetejére és lepillant a mélybe. Toronyháznyival alatta a fekete tengerben már ezrek gomolyognak. Nem bír leugrani. Valaki lelöki.

[...]

Az SZ-13-as tengeralattjáró parancsnoka, Aljekszandr Marinyeszko szörnyű csapdába került. Több hétig állt lesben az ostromlott Klaipėda (Memel) kikötőjének bejáratánál,

¹ Magdalena Grzebałkowska (1972) lengyel író, újságíró.

ahol német hajókat várt, de torpedói előtt egyetlen célpont sem tűnt fel. Siker nélkül pedig nem térhetett vissza a bázisára, ahol az NKVD várta. Egy hónappal korábban csodával határos módon élte túl az első kihallgatások borzalmait.

December végén a megszállt Turku összes szovjet belügyese napokig hiába kereste Marinyeszkót, miközben ő nap nap után finn szeretőjénél itta le magát. Már azért azonnal kivégezheték, hogy kapcsolatba került a leigázott finnekkel. Azért, hogy több napra magára hagyta a rá bízott egységet, a biztos halál várta.

A felettese, a tengeralattjáró-osztály parancsnoka, Orjel elsőrangú kapitány védte meg. Kevés volt a tapasztalt parancsnok az osztályában. Az NKVD helyi vezetője előtt meglengette Sztálin parancsát, miszerint az offenzívát minden erővel meg kell kezdeni, ezért – érvelt – Marinyeszkót szabadon kell bocsátani. Ekkor a szovjet katonaságnál elképzelhetetlen dolog történt: a tengeralattjáró negyvenhét fős legénysége egy emberként állt ki parancsnoka mellett. Az NKVD-tiszt egyetlen bevetés erejéig feltételeesen szabadlábra helyezte, azzal, hogy a visszatérése után folytatják a nyomozást.

Marinyeszkó Klaipeánál lesben állva látványos sikerről álmodozott, amellyel letörölheti nevéből a szégyenfoltot. Január 30-án reggel rádióon értesült a város kapitulálásáról, de nem volt szándékában eredménytelenül visszatérni a báziskikötőbe. Az SZ-13 legénységének megparancsolta, hogy fordítsák a hajót a Hel-félsziget felé. Döntését nem jelentette senkinek.

A Wilhelm Gustloffon szorongó nyolc- vagy talán kilencezer ember számolja az órákat kieli kikötésükig. A hajómotorok egyenletesen működnek, de a jármű lassan halad. Friedrich Petersen kapitány, a kereskedelmi hajózásban tapasztalt tengerésztiszt tizenkét csomós sebességre adott utasítást, pedig a Gustloff gyorsabb haladásra is képes. A kapitány azonban nem akarja kockáztatni, hogy az évek óta nem használt motorok meghibásodjanak. Figyelmesen kívül hagyja az egyéb veszélyeket. Égeti a fedélzeti lámpákat. Elutasítja a másodkapitány javaslatát, aki a part menti útvonalon vezetné végig a hajót, ahová egyetlen tengeralattjáró sem merészkedik. Még arra sem ad engedélyt, hogy cikkcakkvonalon haladjanak.

Navigációs hibáikat csodálkozva figyeli a periszkópon át Marinyeszkó, aki január 30-a este óta tartózkodik a Hel-félsziget magasságában. A kivilágított Gustloff és a hajót kísérő Löwe romboló mögött halad. Két óra hosszat keresi a támadáshoz legmegfelelőbb állást. Az éj és a hóvihár leple alatt kiemelkedik a vízből, áthalad a hajók tatja mögött, és a kirándulójó part felőli, bal oldalára áll rá.

Marinyeszkó kapitány négy torpedót szánt a Gustloffnak, amelyekre a kikötőben unatkozó matrózok neveket írtak: „A Hazáért”, „Sztálinért”, „A szovjet nemzetért”, „Leningrádért”. Moszkvai idő szerint 23 óra 16 perckor, német idő szerint két órával korábban Marinyeszkó tűzparancsot ad. Három torpedó röppen a Gustloff felé. A negyedik, a „Sztálinért” feliratú megakadt a torpedóvetőben, és halálos veszélyt jelent a szovjet legénységre. Szerencsére sikerül ártalmatlanítani.

Az első torpedó mélyen a vízvonaltól fűródik a Gustloff orrába, ott, ahol a személyzeti helyiségek vannak. Itt mindenki meghal. A második az E fedélzet úszómedencéje alatt robban. Az uszodacsempék szilánkjai álmukban ölik meg a segélyszemélyzeti lányokat és a sebesült katonákat. Innen szinte senki nem menekül meg. A harmadik torpedó detonációja a gépházban következik be. A motorok leállnak. A rádiótávíró sem működik. Csak a Löwe romboló tudja elküldeni a jelentést, hogy a Gustloffot három találat érte, és éppen elsüllyed.

[...]

1946. Łucja Rybandt becsönget a nővére gdyniai lakásába. Az étkezőben a saját fekete szalaggal övezett fényképe néz le rá a falról. A családja biztos volt benne, hogy Lusia meghalt. Puckban meglátogatja a férje családját. Senki nem tudja, mi történt Georggal. Hivatalosan özvegynek ismerik el.

1950. Łucja Rybandt az esküvőjére készül Waclaw Bagiński tengerésszel. Egy héttel előtte hírt kap, hogy a férje, Georg Rybandt mégis él. A keleti frontról a Gulagra került. Most az NDK-ban él az anyjával, Lucie anyósával. Georg a nagynénjén keresztül küldi el neki a váláshoz szükséges papírokat. Nem akar találkozni a feleségével, nem adja meg a címét.

1951. Łucja Rybandt, vagyis most már Bagińska egy Sopotban lakó közös ismerősük útján levelet kap a volt anyósától. Az asszony értesíti, hogy az NDK egyik gyermekotthonában rátalált Hans Jürgenre. A képeslap nagyságú fotón a fiúcska annyi idős lehet, mint Hans, amikor eltűnt. Szőke, mint Łucja fia. De túl nagy a szeme – Hansé résszerű volt. A fejformája is más. Csak megismerné a saját gyerekét. Biztos benne, hogy nem Hans Jürgenről van szó. Mégis szeretne vele találkozni. Hogy meggyőződjön róla. De az anyósa senkinek nem adta meg a címét. A fénykép elkeveredik valahol.

1955. Łucja Bagińskát Gdyniában meglátogatja a volt anyósa. Megáll a konyha közepén, és lengyelül kérdezi: „Boldog vagy?” Łucja válasza: „Igen.” Az anyós sarkon fordul és kilép az ajtón. Nem látják egymást többet.

1998. Reggel a postás bedobja a Lengyel Vöröskereszt logójával jelölt sima borítékot a levéllel.

[...]

Június 4-e, szerda. Tíz perccel a megbeszélte idő előtt érkezem. Megint senki nem nyit kaput, de egy pillanat múlva a házból kilép Hans Jürgen Rybandt. A kezében vászontáska. Meglepődik, amikor észrevesz. Nyilván menekülni akart, de megleptem. Idegesen legyint a kezével. Nem akar már a Gustloffról beszélni. Megbeszélte éjszaka a feleségével, és ő sem akarja. Elálllok, rákiabálok: – Miért nem akar találkozni az anyjával?! Maga talán nem is Hans Jürgen Rybandt, csak egy csaló!

Hirtelen megfordul. Most ő kiabál. Rövid, szaggatott, nehezen érthető mondataiból egy boldogtalan gyermekkor képe bontakozik ki.

Egy matróz mentette ki a tengerből. Senki nem tudta, kicsoda, úgyhogy egy NDK-s gyermekotthonba került. A tizedik születésnapja előtt a háborús keresőtevékenység részeként az újságokban megjelentették a fényképét. A nagymama, aki az apjával lakott, felismerte a képen. Elutazott hozzá, megnézte, van-e vörös anyajegy a hátán, mint az eltűnt unokájának. Volt. Vagyis ő volt Hans Jürgen. A nagymama és az apja évekig azt mondta neki, hogy az édesanyja meghalt. Véletlenül tudta meg, hogy ez nem igaz. Akkor azt állították, hogy az anyja sohasem szerette, és úgy dobta le a hajóról, hogy meghaljon. Miért is kereste volna ezek után? Mégis egész életében körülötte forogtak a gondolatai. Tíz évvel ezelőtt költözött Kelet-Németországból Lüdenscheidbe. A nagymama és az apja már nem él. Akkor kereste meg az anyját, amikor lehetősége nyílt arra, hogy a Gustloff áldozataként járadékot kapjon. Mert nincs papírja arról, hogy fent volt a hajón.

Gépiesen gyűrögeti a rongytáskáját, a homlokán nagy verítékcseppek ütözköznek ki. Nem akarja folytatni a beszélgetést. Nem akar találkozni az anyjával, nem akar semmiféle DNS-tesztet. Ő Hans Jürgen Rybandt, és kész. A kérésére még megáll egy percre. Képet készítek róla az anyjának. Összegörnyed, amikor elmehet.

Amint hazaérek, hívom Łucja Bagińskát.

– Volt vörös anyajegy a fia hátán?

– Nem volt.

Petneki Noémi fordítása
Megjelenik a Gondolat Kiadó gondozásában

Inga Iwasiów

Búcsúzások¹

(részlet)

Inga Iwasiów

A temetés napjától fogva gyötör, hogy képtelen vagyok felidézni az utolsó beszélgetést apával. Másfél évvel korábban beszéltem utoljára a nagymamával, amire nagyon jól emlékszem. Szokás szerint délután látogattam meg. A szunyókálása után és a magam számítógépnél végzett esti rituáléi előtt. Azon igyekezve, hogy beékelődjek a sorozatok közé. A sorozatok az idősek számára a barátokat helyettesítik, jobb nem versenyre kelni velük, jobb arra törekedni, hogy kitöltsük az üresen hagyott iszapos időközt. Ezenkívül a nagymama nagyon hangosra állította a tévét, könnyen megeshetett, hogy nem hallja meg a csengőt, és a saját kulcsommal kell kinyitnom az ajtót. A pillanat, amikor beléptem, mert a nagymama nem jött ki az ajtóig, néhány éve a bizonytalanság pillanata volt. Elszántan, és egyúttal gyengéden kiáltottam be a küszöbről, hogy se őt, se magamat ne ijesszem meg.

Vettünk neki fülhallgatót, miután az alatta lakást bérlő fiatalember hevesen tiltakozott a teljes hangerőn bömböltetett televízió miatt. Nem csodálkozom rajta, magam is a pokolba kívánnám az ilyen szomszédságot: Radio Maryja,² felváltva a Studio Bałtykka,³ *Gazdagok és szépek*⁴ meg *Sz mint szerelem*.⁵ A fiatalember rémületbe ejtette a nagymamát, aki ettől kezdve összekuporodva ült a – szerinte – lenémított készüléknél. A fülhallgató nem állta ki a próbát: feltette, aztán csak azért is feltekerte a hangerőt, alaptalanul felhúзва magát a meghibásodott készüléken.

A nagymamának a szavak továbbra sem jöttek a nyelvére. A beszédzavar minden furcsa tünetével rendelkezett, amelyek átrendezték a beszédét. A „nem” alkalmanként „igenné” lett, a gyerekkori anekdoták folytak belőle, a soron következő orvosok szakírása kimondhatatlannak bizonyult, az asztalon heverő tárgy egzotikussá vált. A nagymama szeretett beszélni, beszélnie kellett. Inkább sűgóra volt szüksége, mintsem hallgatóságra. Keresve se lehetett volna nálam jobbat találni erre a szerepre, a kifejezhetetlenség

¹ Inga Iwasiów, *Pożegnania = Uő, Umarł mi. Notatnik żaloby* [Itt hagyott. Gyásznotesz], Wydawnictwo Czarne, 2013.

² Konzervatív, katolikus rádióadó.

³ A Lengyel Rádió szzczecini adása, amely zenét és híreket sugároz.

⁴ Szerete a világon vetített amerikai szappanopera, amely már a 34. évadánál jár.

⁵ *M jak miłość*: lengyel tévésorozat, amely egy többgenerációs család történetéről szól. Népszerűségét mutatja, hogy 2000–2020 között több mint 1500 részt vetítették a Lengyel Televízióban.

a fő tudományos szakterületem. Néhány éve én is keresztülmentem egy emlékezetki-
esésen. Egyre lassabban, egyszerűbben és érthetlenebbül beszéltem, és végül álom-
kórba sülyedtem. A nagymama ezt akkoriban nem akarta megérteni. Támaszra várt,
a hallgatásomat a rosszindulat jelének tekintette. Ösztökélt, hogy gyorsabban rátaláljak
a keresett szavakra. Ő volt a logopédusom.

Azon a délutánon hosszan beszélgettünk apró-cseprő dolgokról. Átbeszéltük az ismer-
ősök betegségeit, a különös és elborzasztó eseteket, amikor valaki elveszítette a vagyonát
vagy a munkáját; számba vettük, ki válik, és ki leli örömét a gyerekeiben. A dolgok rémes,
bennünket nem érintő fordulatai. Mások bukásának kéjjel teljes borzalma. A beszélgetés
során vissza-visszatért a nagymama által felmagasztalt és a városban csak hébe-hóba meg-
forduló unokahúg látogatásának kérdése. Ezúttal is: beszámoló a korábbi és kérdések az
eljövendő látogatásokról, azok elhalasztásának és a telefonok elmaradásának soha véget
nem érő kimagyarázása, az unokahúg által hozott csomag kávé ünnepélyes felbontása.

A nagymama úgy-ahogy érezte magát. Az „úgy-ahogy” fokmérője az a tény volt, hogy
engem küldött a patikába. Normális esetben maga ment volna, úgy szerette a patikákat,
mint az olcsó ruhabutikokat. A használtruha-butikokban vett ruhák a dobogó máso-
dik fokára kerültek, azok mögé szorulva, amelyeket én vásároltam neki. Legalábbis ezt
mondta. Az ajándékok e rendjére csak velem és az elmaradó unokahúgával ügyelt. Anyát
nem kímélte a kritikával, és úton-útfélen kinyilvánította neki elégedetlenségét. Megvan
az utolsó csili-vili ajándék, amelyet ki tudja, miért utasított vissza: egy párducmintás
hálóköntös. Továbbra is hordom, meleg, az ő stílusa, nem az enyém. A patikákból a fel-
írt gyógyszereken kívül csodálatos szereket hozott. Akkor, amikor utoljára mentem el
hozzá, vittem neki valami aszpirin-mutációt, a vérhígító hatású gyógyszereket helyette-
sítendő, amelyek miatt több agyvérzést kapott. Az első gutaütéstől fogva egy ördögi kör
foglya volt, vergődött a túl sűrű és a túl ritka vér, a – hogy úgy mondjam – egymással el-
lentétes kórházi részlegek között, amelyeknek az életét köszönhette. Mi meg vele, utána.
Újabb és újabb részlegeket, kórtermeket, orvosokat, rendelőket ismerve meg. Ha most
kellene pályát választanom, orvos lennék, annyi mindent tudok a betegségekről.

Elvittem neki ezt a kvázi-aszpirint. Búcsúzáskor, mint mindig, azt mondta: „drágám, drá-
gám”, olyan szorosan megölelve, mintha nem lenne fájdalomküszöbe, vagy talán éppen ezért.
Utána természetesen kiment az erkélyre a vállára vetett kötött kendővel, amely arra szolgált,
hogy a távozóknak integessen. Úgy integetett az erkélyről, mint egy gyerek, kicsit mutatóba,
arra az esetre, ha valamelyik szomszéd vagy utcai járókelő nézné. Hírt kellett adnia róla, hogy
meglátogatta az az okos unokája, aki talán nem olyan elegáns, mint lennie kellene, de cseré-
be legalább az autója az. Az az unokája, aki nem érti, hogy egyetemi tanárság kötelez – ami
a kosztümöt, a frizurát, a viselkedést illeti. Folyton-folyvást emlékeztetett erre, finoman, de
kitaróan. Mintha mi sem történne, aztán hirtelen odaszúrta: „Vehetnél magadnak valami
rendes ruhát.” „A hajadat rendbe lehetne hozni.” Sűgás nélkül, folyamatosan. „Jól van, jól
van, értem én. Ez most a divat” – hagyta rám meggyőződés nélkül.

Az élete végén fontos dolgokról mesélt. Az egykori döntéseiről, hogy a Poznań melletti faluban hagyta a fiúját, aki „elrejtőzött” a családjánál, míg ő jobb életet keresett neki és magának. De hát aztán magával vitte! Biztosítottam róla, hogy megértem. Foglalkozásomból kifolyólag gyakorlom a megértést, miért éppen a nagymamának mondtam volna ellent? A múlt megmászhatatlan, semmit sem kezdhünk vele. Kíváncsi vagyok, miről beszélgetett a jóistennel, a majd' mindennapos templomi látogatásai alatt. Vajon az ő foglalkozása is az, hogy megértse a kenyérkereset céljából odébbálló magányos anyákat, akik nem találnak visszautat a felnőtté vált gyerekeikhez?

Az erkélyről való búcsúzás gesztusa az utolsó, mélyen az emlékezetembe vésődött kép a nagymamáról. Következő nap felhívott, de leráztam. Nem találta a szavakat, úgyhogy azt gondoltam, bevásárlásról lett volna szó. Folyton újabb és újabb ürügyeket kerestem, hogy meglátogassuk. Ápolta a család és a közte lévő kapcsolatot, újabb és újabb feladatokat eszelve ki. Tudtam, hogy ez miről szól. Útmutatót tudnék írni arról, hogyan kezeljük az idős emberek hirtelen, értelmetlen és időigényes kívánságait. Általában vonakodunk megérteni e kívánságokat. Az aggkori zsarnokság jeleként kezeljük őket. Miközben a figyelemfelhívás gesztusai, a haláltól való félelem kifejeződései. A nagymamának folyamatosan szüksége volt valamire, soha nem hagyott fel a vásárlással, tatarozni akart, kijavíttatni a tökéletlenségeket, új orvosokat, fodrászt, kiruccanást az ismerősökhöz. A halála előtt három hónappal új takarót vettem neki. Egy héttel a halála előtt a boltokat jártuk, cipőt keresve. A halála előtt egy nappal megígértem neki, hogy feltöltöm a készleteit. Ostobán tudakoltam: „van mindened?” Abszolút mindene volt, kivéve az élettartalékait.

Az utolsó beszélgetésünk arról folyt, hogy meg kellene látogatnom. A szokásos rejtjelezés szerinti beszélgetés volt: szüksége volna öt doboz tejre, két kiló cukorra, mosóporra. Az effajta bevásárlások megszabták a felhasználásuk időtartamát. Ha odaértem volna a szállítmánnyal, lenne még két hete a tejre, két hónapja a cukorra és határozatlan ideje a mosásra. Az utolsó beszélgetésem a nagymamával tehát annak ígérete volt, hogy napokat, heteket kézbesítek neki, de órákat is – a beszélgetésünktől a látogatásomig. Jönnöm kellett az áruval, biztonságban volt. Kézbesítés előtt senki sem haldoklik.

Nem akart odaköltözni egyikünkhöz sem, de naponta meglátogattuk. Természetes lakóházi környezetében naponta többször is kikandikált az ajtón, odaköszönt a lépcsőházban járó-kelő szomszédoknak, behívott valakit egy kávéra. Tudta, mi, merre, hány lépés. Eljárt a rendelőbe, a templomba. A beszélgetésünket követő nap voltak nála a sütleim. Joghurttal, sajttal, süteménnyel, kevésbé tartós élelmiszerekkel, amelyek így kisebb adagot mértek ki számára a napokból. Másrészt ez a rövid lejáratú szavatosság azt is jelentette, hogy egy-két nap múlva friss dolgokat hoznak.

A halál időpontja megközelítőleg határozható meg. Nem szerette az éj és a nap fordulóját, azokat az időszakokat, amelyek az idős embereket a társadalmi időn kívülre vetik. Az álmatlanságot hajnali négykor nem lehet semmi értelmes dologgal kitölteni, ebben

az órában a lehető legintenzívebben kellene sugároznia a Radio Maryjának, a vég tüneteinek enyhülését ígérve a könyöradomány befizetéséért cserébe. Valószínűleg sugároz is, innen a szomszéd tiltakozása.

Talán éppen ekkor halt volna meg? Visszatéve a rózsafüzért a kicsi fiókba? Még el tudott menni a fürdőbe. A köntöse az ágyon hevert, a papucsát mintha elhagyta volna. Rosszul érezhette magát a fürdőszoba felől jövet, nem oltotta le a villanyt, ami korábban sosem történt meg vele. Már nem tudott telefonálni és megadni a híváskódot. Túl korán volt, nyolc előtt nem szokott hívni, de lehet, hogy a tenyerében sem volt elég erő, az ujjaiiban elég emlékezőtehetség, képtelen volt megnyomni a gombot a kódolt hívószámmal.

Apa állítólag egyre gyakrabban mondogatta, hogy nem volt módja elbúcsúzni tőle. Akkor levitte neki a szemetet, aztán valamit mondott félvállról – nem volt hely a szűk folyosón, hirtelen kavarodás lett. Persze a nagymama integetett nekik az erkélyről, vagyis nem a szavak vagy a gesztusok hiányáról van szó. Inkább egy gyengéd ölelésről, amelynek alkalmával azt mondta volna, felszabadítva a valahol a nyelve alatt megtapadó hangokat: „kisfiam, szeretett kisfiam, köszönöm neked, kisfiam”. Anyától viszont elbúcsúzott a nagymama.

Ha összeadná az összes gesztust, pusztit, kézfogást, kendőigazítást a vállon, nem lehetne azt állítani, hogy a búcsúzásnak híja volt. De apa állítólag gyakran beszélt erről anyának.

Nem emlékszem az utolsó beszélgetésre apával. Biztos, hogy nálam láttuk egymást, otthon. Le van fényképezve ez a pillanat a telefonommal, a szülők a szófogadatlan máltai selyemkutyámmal az ölükben. Van vajon valami ezen a fényképen, ami a végről árulkodik? Fáradtság, szomorúság, elszakadás. Anya most azon tűnődik, hogy talán valami elkerülte a figyelmét. Lehetett hát látni valamit? Még a nagymamán sem lehetett látni jobban, mint általában, miért kellett volna apán látnunk a halált?

Vannak-e elintézetlen ügyeim apával, vannak-e jóvátehető bűneim vele szemben? Hányszor árultam el, hányszor ábrándítottam ki? Nem hívtam meg a szüleimet a szerzői estemre június 6-án. A hiúságom azt mondatta velem, hogy a negyvenkilencedik születésnapomon legyen. Nem tudom, miért nem szóltam nekik egy szót sem. Pontosabban tudom. Hónapok óta semmihez sem volt kedvem. Mintha a nagymama halála által megelőlegezett szomorúság felgyülemlésére készültem volna. Csak térülni-fordulni akartam. Annyira sajnálom, lenne egy képem apáról, amint valahol elől ül, és két órán keresztül engem néz. Arról van képem, amint apa a szobám sarkában ül. Lehetne kettő, egy van.

Van még egy szégyenteljes jelenet a távoli múltból. Olyasmit látott, amire magam sem akarok emlékezni. Soha, semmilyen módon nem éreztette velem, hogy mérges rám. Nem ítélkezett. Panasza csak annyi volt: „Jobb szeretném nem látni.” Ez a jelenet most tör felszínre, ahogy afelett sajnálkozom, hogy apa nem volt ott a szerzői est résztvevőinek első sorában.

A világért sem tudom rekonstruálni az utolsó telefonbeszélgetésünket. Biztos, hogy telefonáltam Gdyniából. Emellett kitartok. Pénteken? Remélem, visszanyerem az emlékezetem. Ellenőrizhetném a híváslistát a telefonomon. Ha kiderülne, hogy csütörtökön, vagyis két nappal a halála előtt, az változtatna valamin? Nehéz megmondani. Biztos, hogy úgy beszélünk, mint általában, a magunk egymásba lelket öntő módján. Néhány szó az időjárásról, a vasárnapi tervekről. Ki tudja, talán mondott valamit a rosszabb közérzetéről. A fiatalabbik fiam telefonhívásáról. Az új könyvről. Arról, hogy újraolvassa a regényeimet, ezúttal lassan. Ki tudja, talán volt valami ebben a beszélgetésben, ami üzenetértékkel bírt. „Tarts ki.” „Csókollak.” „Vigyázz magadra.” „Szép idő lesz.” „Fáj a fejem.”

Még a temetés előtt anya megpróbált rendet tenni a konyhában. Kivette a hűtőből a sajtدارobot, ami apának volt félretéve a következő két reggelire. Kiolvasztotta a halat. Kidobta a tasakokat a fűszernövényekkel. Kérdezte, hogy mit eszek meg, és mit viszek el. „Nekem már nem lesz szükségem rá, nem fogok főzni, minek nekem?” Úgy beszélgetünk a darab sajtról, mintha apa része lenne. Minek meghagyni a kenyeret, ha úgyszem lesz reggeli? Lehetetlen kidobni a sonkát, hiszen apa szerette. A dolgok három kategóriába sorolódtak: a rövid, a közepes és a hosszú lejáratúakra. Az első kategóriába esők, amelyeket apa még érintett, amelyeket maga tett vissza a hűtőbe szombaton, kilenc előtt, a bioszakralizáció hatálya alá estek. Gyorsan el kellett őket fogyasztani, általuk elvégezni valamifajta pogány áldozati szertartást. Vegyének és egyének, ez apa teste, a vajjal vékonyan megkent és könnyű körözöttel megrakott kenyérszelet. A második kategóriába a hozzávalók tartoztak az egy héttel, egy hónappal későbbre tervezett levesekhez, szósokhoz, salátákhoz és pörkölttekhez. Ha apa élne, anya összeütne belőlük valamit, amit szeretett, és ami kíméli az epehólyagját. Anya képtelen volt rá, hogy innen nézze a dolgokat, úgy döntött, hogy mindent kidob. A harmadik csoportba sorolta a befőttesüvegeket. Az elkészítésükben apa is szerepet vállalt. Hozott valamit, összekevert valamit, lezárt valamit. Ült a konyhában, társalgással szórakoztatva anyát. Az üvegeket anya elvette szem elől.

Próbáltam feltartóztatni anyát. Attól félttem, hogy egyik reggel megpillantja az üresen tátongó hűtőszekrényt, és az élete szimbólumát fogja látni benne.

A nagymama lakásában a nagy hurcolkodások után ott maradt a konyhaasztal, rajta bögrékkel, egy csomag kávéval, teásdobozzal, sószórával és egy kristály cukortartóval, benne megkövesedett cukorral. Nem mondtuk fel a gázt, hogy egy darabig, amíg vevőt nem találunk, ennél a konyhai asztalnál meg tudjunk inni valami meleget. Az asztalt néhány évvel ezelőtt vettük a nagymamával. Terveket dolgozott ki a rokonok fogadására, éveken át panaszkodott a helyhiányra a lakásban, amelyet egy nagyobb, kétszobás után kapott csereüzlet keretében. A kihúzható, nem túl nagy asztal a korábbi lakók bútor-darabját helyettesítette, amely alighanem valami katonai kontingensből származott, és amellyel még a negyvenes évek végén költöztek be. Ezt az első asztalt, a „hadiszákmányt”,

nagy nehezen az erkélyre állítottuk. Elődjéhez képest az új, abrosszal leterített gyöngének tűnt. Vékony lábai és a finom politúr nem voltak összemérhetőek a nehéz olajfestékek rétegeivel bevont szilárd szerkezettel. Kétségtelenül modern volt, és a nagymama nem vonta kétségbe az új felsőbbrendűségét a régivel szemben. Nem értékelte a „régiségeket”. Az asztalt csak a névnapján húztuk ki, az idő nagy részében békésen álldogált a konyha sarkában. Legfeljebb négy ember fért el körülötte, de a kényelemre is adva kettő, a nagymamával szemben, a látogatás első perceiben, arra várva, hogy felforrjon a teavíz. A nagymama jobban szerette a szobában fogadni a vendégeket, a tévének háttal állított fotelben.

A központban lévő, utcafrontra néző lakásra gyorsan akadtak vevők. A durván csak a „lakás felszámolásának” nevezett folyamat utolsó szakaszában felosztottuk egymás között anyával a kredenc tartalmát: az edényeket, az apróságokat, a kegytárgyakat. A hatvan év alatt felhalmozott valamennyi ingóságot. Magamhoz vettem egy apró, széteső, szentképekkel teletűzdelt imakönyvet. A kristálypoharakban a női fejcskét kerestem a dobozka fedeléről, amely egy réten ülő párt ábrázolt rokokó stílusban. Leroskadtam az utolsó zsámolyra, amely olyan öreg volt, mint az erkélyre tuszolt asztal, megadva magam az emlékek rövid, erős, meg-megszakadó lüktetésének. A fejcske játék közben esett le először, majd ezt – miután körömlakkal vissza lett ragasztva – időről időre megismételte. A kisasszony számos alkalommal fejét vesztette. A bájos frizurával díszített fejcskét egy üres gyufáskatulyába raktam, és apró temetésekkel celebráltam. Hova tűnhetett? Mi lenne, ha egy nap felnőtként ébrednék végre, és nem a gyerekkor rekvizitumaira fordítanám a figyelmemet? Talán az úrhajós, a szovjet beszélő baba és a porcelán étkészlet közé dobtam volna a fejcskét? Nem ástam volna ki a garázs sarkából, arról a vizelettől bűzölgő helyről, ahol pisilni szoktunk, és ahová a kincseket rejtettük?

A kulcsok átadásának napján a konyhában, az asztalon maradt egy csomag kávé. Tétováztam, hogy magammal vigyem-e, valamifajta előrelátó zsugoriságról tanúbizonyosságot téve, vagy hagyjam ott a szemetes martalékaként. Tudtam, hogy senki sem fog kávéat főzni a ki tudja, ki után – talán egy meghalt öreg néni után – maradt áporodott porból. Az emberek félnek az idősök után maradt szerves nyomoktól, viszik a régi asztalt vagy a lámpát, szegénységtől szorongatva eltűnődnek a ruhákon, de a kredenc tartalmát visszautasítják. Az aromájától megfosztott kávé túlságosan is öregszerű. Szétnéztem az üres lakásban. A nagymama húsz éve lakott benne, szomszédos volt a mi régi lakásunkkal. Jól ismertem, ebben a lakóházban nőttem fel. Tudtam jól, mit rejt a linóleum a konyha padlóján, és milyen kilátás nyílik az erkélyről kihajolva. A nyolcvanas években, a „hadiállapottól” fogva minden május 3-án innen kiáltoztuk, hogy „gestapo, gestapo”, jelezve a tüntetőknek, hogy nálunk menedékre lelhetnek – és később egérutat nyerhetnek az udvaron keresztül. Erről a helyről figyelt bennünket – engem és a barátnőimet – a nagymama és a szomszédasszony, amikor túl későn értünk haza. Álltam, a csomag kávéra szegezve a tekintetemet, ahelyett, hogy valahogy értelmes módon búcsúztam

volna el. Kitől, mitől? A nagymamától, a szellemétől, a falaktól, az elveszített fejecskétől, a linóleum alá rejtett burkolóanyagtól, a tapéta alatti újságpapírtól, magamtól? Az új tulajdonos kiment, hogy időt hagyjon nekünk az üresen álló falak leltárba vételére. Nem ültem le az asztalhoz, egy reklámszatyorba dobtam utolsó látogatásunk nyomait. A nagy rohanásban elfelejtkeztem a kávéról.

Anya azt mondta: „Edd csak meg, edd csak meg, én nem fogom megenni.” Az első hullám lecsengett. Egy nappal apa halála után a kenyérdarab magán viselte az érintésének nyomait, a vaj a kistányéron őrizte a tenyerében tartott kés mozgását, körös-körül minden úgy volt letéve, ahogy ő szokta. A kenyérért, a vajért, a lekvárért nyulás, sőt, még a kupak lecsavarása is az ő jelenlétébe, az ő szerepébe való belépés gesztusa volt. Helyettesítése az életben, éteri nyomának galvanizálása. Anya küzdött a távozás rendellenességével, a soron következő karéj kenyerek fogyasztását felügyelve. A spájzban vannak befőttjeim, melyeket a nagymama készített. Jó régieknek kell lenniük, a nagymama hosszú ideje nem főzött be. Vannak apa által lezárt befőttesüvegeim, amíg állnak, mellettem van.

Megenni azt, amit neki kellett volna, megérinteni, amin rajta maradt az érintése nyoma. Törölközők a fürdőszobában, ágynemű. A temetés előtt olyan gyakran ment a mosógép, mintha anya népegészségügyi vizsgálatra számított volna. Alaposan megrágtam a hússzeletet, az ő tányérját használva. Magamhoz vettem apa testét.

Reggel nem vagyok biztos benne, hogy az előző nap darbjait őrzöm az emlékezetemben, vagy az álom töredékeit. Amikor apáról álmodom, a fiaim kisleányok. Ő maga olyan, mint mindig, kicsit fiatalabb, kicsit öregebb. Beszél hozzám, de közben részt vesz mindabban is, ami a háttérben zajlik. Nem tudom elkülöníteni a fő cselekményszálakat. Ezek az álmok a kisleányokról szólnak. Vajon a saját fiaim apát jelenítik meg a gyerekkor időszakából? Vagy emlékek kerülnek felszínre a közös nyaralásainkról? Vagy a gyerekeknek engem kellene megvigasztalniuk?

Járom az utcákat, és ez a könyv kész mondatokkal szólal meg bennem. Nem érek vissza időben a számítógép elé, útközben feldöntök egy széket, egy poharat a tea maradékával. Duruzsolnak bennem a mondatok, akár a királyvízbe mártott arany. Aztán kiderül, hogy vörösvözetből, nikkelből, vasból meg rézből vannak. Felírom a hívószavakat. Erre a célra színes cédulákat akartam venni. Végül felszabdalom valami egyetemi noteszt.

Szeretném előásni saját magam mélyéről az utolsó beszélgetést; felemészt engem, megállít útközben, meg-megszakít. Ehelyett: apa képe különböző helyszíneken, ahol vagyok, némán áll velem szemben, a háttérben, keserédes mosollyal, de biztatóan, mint mindig.

Danyi Gábor fordítása

Mohai V. Lajos

Hogy hová zuhant a teste

(Raymond Chandler: Hosszú álmom)

Hogy hová zuhant a teste,
ha örök álmát alussza már,
ugyan mit tesz az;
nem kínozza olajtajtékos akna,
és márványobeliszk súlya se nyomja
a hegytető magasán;
ha egyszer meghalt.

A halál után mi tenné mássá?
Teste az olajaknában,
elcsendesedett fúrótorony
tövében oszlik, oszlásnak
indult szörnyűség;
mi tenné mássá?

Olaj és víz, szél és levegő
mind egyre megy,
mit tesz az, hogy hol fekszik
éjjel és nappal,
halott már minden pillanattal,
az örökkévalóság
minden pillanattal az övé,
mindegy, hogy olajtajtékos akna öleli
vagy márványobeliszkos hegytető
magasodik fölé;
meghalni se könnyű.

Ugyan mit tesz az,
hogy hová zuhant a teste?

Oszlásnak indult szörnyűség.

A bárka

*„Lelke lankadt ájulatba ringott, hullott, ahogy hullott a hó, át a világűrön,
kábán, hullott, mint a halott hull a sírba, és mint a sírra a hó, amely hullik, hullik,
és betemet elevenet, holtat.”*

(James Joyce: A holtak. In: *Dublini emberek*)

Miklós egyik kocsmában felejtett borgőzös éjszakája után, amikor a kihalt hajnali utcán cipelte bánatát, egy különös alakra lett figyelmes, aki ott motoszkált a Ferences templom hátsó, parkoló felőli bejáratának az ajtajánál. Első gondolata az volt, hogy épp egy betörés szemtanújává válik, de az alak hóna alatt lévő könyvek látványa másfelé terelték a gondolatait.

– Ki indulna betörni könyvekkel a hóna alatt?

Az érdekes felfedezés azonban felkeltette az érdeklődését, s óvatosan közelebb osont. A férfi nem vette észre. Tovább babrált a zárral. Az utcai lámpák gyenge fényénél Miklós meglátta, hogy kulcs van nála.

– Nyilván nem lehet betörő – gondolta. – De akkor meg mit akarhat ilyenkor a templomban? És egyáltalán, ki ez?

A fickó nagy nehezen bevergődte magát az épületbe, és néhány másodperc múlva Miklós hallotta, ahogy magára zárta az ajtót.

– Nem betörő – mondta ki magában a végleges szentenciát.

Még percekig állt ott, és az épületet figyelgette, maga sem tudta pontosan, miért. Már éppen indulni akart, amikor egészen fent, ahol a templom tetőzete kezdődött, gyenge fényt vett észre az egyik hajókabinszerű, kerek kis ablak mögött. Eddig fel sem tűntek neki ezek az ablakok, most látta csak, hogy teljesen körbefutottak az épületen. Az ügy kezdett egyre izgalmasabb lenni, újságírói fantáziája rögtön egész sereg történetet kreált a látottak köré. Elhatározta, hogy a következő napokban megfigyeli a bejáratot, és lebuktatja a különleges templomlakót.

Másnap, a szemerklő eső ellenére elhelyezkedett a már kipróbált rejtékhelyén, és várt. Órákig nem történt semmi, de aztán valamikor a délután derekán kinyílt a kis ajtó, és egy sildes sapkás alak lépett ki rajta. Ő volt az. Hosszú malaclopó jellegű kabát volt

rajta, nyaka köré barna sálat kanyarított, kezében esernyő billegett. Gyors mozdulattal bezárta maga mögött az ajtót, és sietősen elindult a város felé. Nem meglepő módon a hóna alatt megint könyvek voltak.

A férfi a két sarokkal lejjebb lévő Flaubert Kávéházba ment, amelyik egy kétszintes épület alsó részén, L alakban helyezkedett el. Miklós még sohasem járt itt korábban, valahogy nem esett neki útba, s a Zöldfa és a Flórián amúgy is bőven kielégítették igényeit. Így aztán az általa „újhelyfóbiának” nevezett furcsa gátlása és a nyomozás izgalmi miatt szorongva lépett be az idegen épületbe.

A bejáratnál szemben egy tekintélyes, sötétbarnára pácolt pult uralta az amúgy szűk helyiséget. Vele szemben hasonló színű Thonet székek, asztalok és hozzájuk illő, hatkarú állófogasok sorjázta a vaskos drapériákkal díszített ablakok előtt. A nehéz bordó textíliák kamaraszínház jelleget kölcsönöztek a teremnek. A falon a bútorokhoz illő színű és anyagú lambéria, tükrök, régi metszetek a századfordulós Rouenről, Párizsról, természetesen a croisset-i házról, magáról Flaubert-ről és jó pár, a műveiből készült színházi plakát és újságkivágás gazdagította a tárlatot.

Az egész helyiséget a függönyökhöz illő bordó padlószőnyeg borította. Egy pillanatra meg is torpant a bejáratnál, hogy nem kell-e levennie a cipőjét mielőtt belép, de minthogy senki sem tette, maga is bemasírozott a puha terembe.

A vaskos dohányfüstben szűrt fényt mindössze néhány falikar biztosította, amitől igazi, intim rejtkehely hangulata lett az egész kávéháznak. A férfi az L alak sarkában elhelyezkedő asztalnál ült, és olvasott a gyenge fényben. Mögötte a falon ugyancsak L alakban a földtől a mennyezetig könyvespolcok, rajtuk különféle Flaubert-kötetek, fordítások, elemzések sorakoztak, és egy kis bronz mellszobor az íróról. Egy klasszikus, fa állólámpa is tartozott a díszlethez. Nagy, rojtos végű burája alól napraforgó sárga fénypázmák terültek szét a teremben.

A férfi előtt az asztalon ott gőzölgött egy illatos presszókávé, melyet olyan tapintattal és alaposággal kevergetett, hogy a kanál egyetlenegyszer sem ütődött a csésze oldalának. Puhán körözött a barna folyadékban, szinte lebegett.

Miklós az L alak rövidebb szárában, két asztallal a férfi mögött foglalt helyet úgy, hogy onnan minden erőlködés nélkül rálásson áldozatára, aki viszont háttal ülve neki épp az ellenkező irányba tekintett. Nem mintha nagyon érdekelte volna a kávéház közönsége, teljesen belemerült az előtte fekvő könyvekbe. Füle mögé apró grafitceruzát tűzött, amellyel időről időre aláhúzott pár szót, mondatot, sőt rendre bele is jegyzetelt vele a könyvekbe. Szisztematikusan, teljes átéléssel dolgozott. Időnként megtorpant egy pillanatra, kinyitotta a másik kötetet, lapozgatott benne egy darabig, láthatólag keresett valamit, majd újra visszatért az első könyvhöz, beleírt ebből valamit, és folytatta az olvasást. Olykor feltekintett, csak úgy bele a párás levegőbe vagy ki az esős utcára, mintha gondolkozna valamin, aztán hirtelen vissza a könyvhöz.

Miklós meredten figyelte, de hogy ne legyen feltűnő, egy folyóiratot kerített magának a pultról, s olvasást színlelt. Legszívesebben, amúgy újságírósan odaült volna az asztalához, s alaposan kifaggatta volna, hogy kicsoda, micsoda. Valami azonban egyelőre visszatartotta.

A pincérek láthatólag ismerték már a férfit, mert amikor elfogyott a kávéja, automatikusan hozták neki a következőt. Ő csak egy gyenge fejbiccentéssel jelezte, hogy köszöni, de még ennyi időre sem tekintett fel a könyveiből.

Lassan teltek a percek, talán órák is. Odakint felkapcsolták az utcai ívlámpákat, este hat óra lehetett, legalábbis Miklós nagyjából ennyit számolt a feje fölötti ingaóra ütéseiből, s ősz lévén korábban sötétedett. Ahogy teltek az órák, és látszólag nem történt semmi, egyre nyugtalanabb és türelmetlenebb lett. A férfi váratlanul egy fekete, közepes méretű, de rendkívül vaskos noteszt és egy töltőtollat halászott elő zakózsebéből, lapozgatott benne egy darabig, majd akkurátusan feljegyzett valamit. Egyértelmű volt, hogy a könyvből írta ki, szinte másolta. Ezt később többször megismételte, de Miklós azt is megfigyelte, hogy mindig máshova illesztette be jegyzeteit.

– Ez a fickó valami író lesz – gondolta, s ez csak tovább csigázta fantáziáját. Arra jutott, hogy megkérdezi az egyik pincért, nem tud-e róla valamit. Hosszas tépelődés után végül mégsem tette. Mert miközben minden vágya volt, hogy a végére járjon ennek a rejtélynek, tulajdonképpen kezdett szimpátiát érezni a magányos férfi és fura szenvedélye iránt. Talán magának sem vallotta be, de élvezte ezt az egész nyomozósdit, ami végre kizökkentette hetek óta tartó önmarcangolásából.

Napokon, heteken át követte a férfit. A szertartás kivétel nélkül minden esetben ugyanúgy zajlott. Délután négy-öt óra magasságában útra kelt, beült a Flaubert-ba, mindig ugyanahhoz az asztalhoz – láthatólag fenntartották neki a pincérek –, s zárásig, azaz hajnalig ki sem bújt a magával cipelt könyvekből, jegyzetekből. Közben rengeteg cigarettát szívott, és soha nem látott mennyiségű kávéfogyasztott el. Hajnalban viszszaállagott a templomba, magára zárta az ajtót, eltűnt a sötétben, hogy aztán pár perc múlva felgyulladjon egy gyenge lámpa az egyik hajókabin ablakban.

Ahogy letről nézte ezt a halványan derengő életjelet, ezt a nagy feketeségben lebegő fényt, olyan érzése volt, mintha valami különleges bárka úszna a templomi és az égi mennyezet között, furcsa, ismeretlen utasával. Elemi erővel tört rá a vágy, hogy ő is felszállhasson erre a fényesen úszó járműre, s ellebegjen vele messzire, csak el-el innen, minél messzebbre. El Andrea fájó emlékeitől, a hétköznapiok sarától, valami új, valami más világok felé.

Időközben maga is megszerette a Flaubert-t, sőt kifejezetten hozzánőtt a helyhez. Úgy tűnt, hogy a pincérek tudomásul vették, hogy most már két egyformán külön vendégük van, mert már őt is kávéval várták, s az asztala neki is le volt foglalva a megfelelő időpontban. Egy idő után ő is vitt magával könyveket és jegyzetfüzetet, amikbe úgy beleásta magát, hogy olykor hosszú percekre meg is feledkezett küldetéséről, s csak jóval később eszmélt fel

ijedten, de persze a színpadi kép egy fikarcnyit sem változott a „távollétében”. Egyszóval befészkelte magát a kávéházba, sőt kezdett hozzáidomulni emberéhez.

Úgy érezte, hogy erről a külön, francia íróról elnevezett kávéháznál magukhoz illőbb helyszínt nem is találhatott volna a barátja. Mert egy ideje barátjának nevezte az idegent, akivel az elmúlt hónapokban lényegében azonos életet éltek, anélkül, hogy egyszer is beszéltek volna egymással. A másik valószínűleg észre sem vette Miklós jelenlétét, aki viszont az eltelt idő alatt tökéletesen kiismerte szokásait. Tudta, hogy melyik ingéhez milyen zakót vesz fel, hogy melyik boltban és mikor vásárol, hogy a kávé minden nélkül, csak úgy feketén issza, hogy milyen cigarettát szív, csak éppen azt nem tudta, ami a legjobban érdekelte: hogy ki ő, mit olvas, és pláne mit ír.

Az egyik alkalommal, amikor „hazakísérte”, s szokás szerint megvárta, amíg felkapcsolódott a lámpa a bárkában, arra lett figyelmes, hogy valaki odamegy a kis ajtóhoz, és megrángat egy kötelet. Eddig észre sem vette, hogy a csatorna mellett egy kötél fut végig, egészen lentről, az ajtótól fel a bárka egyik ablakáig, ahol aztán eltűnik.

Naná, hogy maradt, hogy meglesse, mire megy ki e szokatlan esemény. Pár másodperc múlva egy kis, fonott kosár ereszkedett alá az ablakból, egyenesen a lent álldogáló férfihez, aki beletett egy cetlit, megrántotta a kötelet, s várt. A kis kosár elindult felfelé, majd pár perccel később újra lefelé. Amikor leért, a férfi kivett belőle pár dolgot, s újra elindította felfelé a kosarat. Miklós döbbenet ismerte fel, hogy az idegen két könyvet tart a kezében, s azokba belelapozva, teljes természetességgel indul az útjára.

– Hát ez meg mi? – szaladt ki a száján hangosan a meglepetés.

Kicsit csalódott, sőt féltékeny is volt, hogy a barátjának valaki mással sokkal szorosabb kapcsolata van, mint vele. Hogy van egy közös titkuk, amiből őt kizárták.

Ezen az éjjelen rosszul aludt, hánykolódott az ágyában. Másnap a Flaubert-ban sem tudott igazán ráhangolódni a szokásos tempóra: ideges volt. Alig várta, hogy kiszabaduljon a füstös helyiségből, s amikor éjjel a bárkában megint kigyulladt a lámpa, elhárította magát, odament az ajtó melletti kötélhez, és néhányszor megrántotta. A kosárka automatikusan el is indult lefelé, amitől Miklós kicsit megijedt, mert nem igazán volt terve, csak hirtelen felindulásból tette, amit tett. Gyorsan papírt kotort elő a zsebéből, s ráfirkantotta Flaubert nevét a papírra, s egy korai kisesszéjének a címét: Bibliománia. Megrántotta a kötelet, és várt. A kosárka azonban sehogy sem akart visszatérni, helyette egyszer csak kinyílt a kis ajtó, és hónapok óta először ott álltak szemtől szemben egymással: Miklós és az idegen barátja.

A titokzatos férfi aránytalanul nagy feje szinte lebegett sálakba bugyolált, törékeny nyakán. Vékonyszálú, szőkésbarna haját oldalra fésülve hordta. Homlokát keresztben vaskos ránc árkolta. Arca beesett, bőre sárgás, szemei végtelen szomorúsággal teliek voltak.

– Ön nem Péterfi – szembesítette Miklóst a valósággal, miközben vizslató, nyers pillantásokkal illette, s láthatólag választ várt.

„Biztos azt a másik férfit hívhatják Péterfinek, akit tegnap látott”, villant át Miklós agyán, aztán hebegetve válaszolt. – Igen, tudja, az a helyzet, hogy láttam, amint a múltkor adott neki pár könyvet, s gondoltam, én is megpróbálom.

Miközben ezeket mondta, azt vette észre magán, hogy zavarban van. Egészen belevörösödött a magyarázkodásba.

A férfi némán nézte őt. Nyugtalanító volt a nyugalma, a dolog kezdett Miklós számára kellemetlen lenni.

– Bocsánat, Miklós vagyok – törte meg a feszélyezett csendet, s kezet nyújtott.

A férfi elfogadta a feléje nyújtott kezet, de továbbra sem szólt egy szót sem, csak kutakodó szemmel vizslatta az arcát. A keze puha, rendkívül gondozott volt. Körmei mint holdkaréjok gömbölyödtek hosszú, zongorista ujjai végén. Hosszan a kezében tartotta Miklós kezét, mintha az érintéssel is folytatná vizsgálódásait. Aztán váratlanul megszólalt:

– Flaubert?

– Igen, már régóta keresem ezt a korai kis esszéjét, s gondoltam, talán Ön fog tudni segíteni nekem.

– Jöjjön be – mondta a férfi és betessékelte Miklóst a félhomályos, szűk lépcsőházba.

Egy darabig rendes kő lépcsők vezettek felfelé, majd az egész amolyan egyszemélyes csigalépcsővé alakult, míg végül egy angyalos kilincsű fa ajtó elé érkeztek. A férfi némi babrálás után ezt is kulccsal nyitotta ki, s pár másodperccel később már a bárkában voltak. Miklósnak tátva maradt a szája. Egy hatalmas, antik könyvtárban álltak, amely belülről még inkább bárkára hasonlított. A mennyezet fa gerendázata, a kajütszerű ablakok, a padlás végén lévő kis emelvény, mint az igazi hajók fedélzetén a hajóhíd, a helyiség közepén három kerekre faragott tartógerenda, akár a vitorláshajók árbocai... mind-mind erre utaltak.

A bárka két oldalán, a „hajótestre” merőlegesen rácsos, fa ajtókkal ellátott faragott könyvszekrények hosszú sora magasodott fel egészen a mennyezetig. A kis réseken át is látszott, hogy roskadásig meg vannak rakva könyvekkel. A szekrények között könyvtári létrák, székek, asztalok teljes összevisszaságban, rajtuk kinyitott kötetek, fellapozott újságok, jegyzetlapok sokasága. A fiókok kihúzva, mint megannyi nyitva felejtett tátott száj. A hajóhídon dolgozóasztal számítógéppel, két monitorral, vele szemben a bárka másik végében zöld kárpittal bevont, öblös fotel, dohányzóasztal csikkekkel, kávé csészékkal, állólámpa és persze könyvek, füzetek, íróeszközök szanaszéjjel. A fotel karfáján vastag pokróc, mellette egy agyonhasznált olajradiátor. Nem is csoda, mert a hatalmas légköbméterű teremben nem lehetett több tizenöt foknál.

A férfi nem sokat törődött Miklós ámulatával, rögtön lázas kutakodásba kezdett. Hol az egyik könyvszekrényben tűnt el derékig, hol a másik aljában lévő fiókokban kotort könyékig. Olykor előhalászott néhány kötetet, amiket két-három erős mozdulattal oda csapott a párkány deszkájához, hogy leverje róluk a vaskos porréteget. Elolvasta a címüket és már hajította is félre őket.

Ez a nyers modor, ahogy a könyvekkel bánt, cseppet sem tetszett Miklósnak, ő mindig dédelgette, simogatta a könyveit. Nem volt könnyű szó nélkül megállnia a látottakat. Legszívesebben azt mondta volna, hogy hagyja a fenébe azt a Flaubert-kötetet, csak ne folytassa ezt a kínezést. De nem tette.

Lassú, amolyan múzeumi látogatói andalgással járta körbe a bárka testét. Belelapozott az elől hagyott, telejegyzetelt könyvekbe, végigsimította a kezét a poros földgömbön, kinyitott néhány szekrényajtót, rácsodálkozott a sarokban egy bevetetlen, de láthatólag használatban lévő kanapéra, s jóleső, nagy szippantásokkal tette magáévá azt a leginkább antikváriumokban vagy alkalmi könyvlerakatokban, esetleg kiadóvállalatok elfekvő-pincéiben megtapasztalható illatot, amit annyira szeretett. A régi papír, nyomdafesték és a százados por keverékének ezt a különleges elegyét, ami annak idején, már gyermekként a könyvek szerelmesévé tette.

Ahogy bele-belenézegetett az itteni könyvekbe, azt vette észre, hogy azoknak az előzéklapjára akkurátusan fel van jegyezve, hogy pontosan hol és mikor vették vagy kapták őket. Sőt, időnként egyéb, fontosnak vélt információk is rögzítésre kerültek, például az adott rész olvasásának az időpontja és helyszíne. De nemcsak az előzéklap szolgált egyfajta archívumként, hanem maguk a kötet lapjai is tele voltak aláhúzásokkal, másik kötetekre tett utalásokkal, jelekkel, lapszélre írt megjegyzésekkel. Mint valami hatalmas gondolati háló, kapcsolódtak össze egymással és gazdájukkal.

Miklós teljesen elámult ezen az egyedi struktúrán, szíve szerint rögtön elkezdte volna az egész felfejtését, mert helyesen azt gyanította, hogy ezzel az idegen lelkivilágához is közelebb kerülhetne.

Barátja közben feltehetőleg megtalálta a keresett kötetet, mert az egyik létra legmagasabb fokán imbolyogva, lázasan olvasott. A történet, úgy látszik, rögtön beszippantotta, mert teljesen megfélemedezett Miklósról, aki nem akarván zavarni őt, a katalógust kezdte böngészni. Időtlen csendben motoztak egymás mellett.

– Csak franciául van meg – mondta váratlanul a férfi, s leászott a létráról. Miklós még válaszolni sem tudott, máris folytatta. – Egy hajdani szerzetesből lett antikváriusról, Don Vincentéről szól, aki megszállottan gyűjtötte a könyveket. Egy alkalommal számára teljesíthetetlenül magas áron felajánlottak neki egy különlegességet, amire annyira vágyott, hogy tehetetlenségében megölte a tulajdonost. Az így megszerzett könyvről azonban kiderült, hogy hamisítvány, amibe gyakorlatilag beleőrült.

Egy pillanatra abbahagyta, a vékony kis kötetet a kezében forgatva belevetődött a nagy zöld fotelba, s lábait hanyagul keresztbe dobta. Igazi intellektuális ragadozóvá vált, szemében ott csillogott a kötetbéli szerzetes szemének mániákus fénye.

Mondott még valamit az olvasás mélyrétegeiről, a szavak morzsolgatásáról, de Miklós ezt már nem hallotta. Szemei előtt megelevenedett a főhős, ahogy megpillantja az oly nehezen megszerzett kötetet, s szép lassan rájön, hogy becsapták. Ahogy lába alatt kavargani kezd a föld, s megtántorodik a felismeréstől. Tettéknek valódi mélységét csak

most, az értelmetlenség szédületében méri fel, s lelkében valami vad, megzabolázhatatlan kétségbeesés kezd elhatalmasodni. Ő maga is érzett már ilyet. Szinte látta, ahogy a férfi szeme előtt tömör vonalakká állnak egyé a sorok, s a fekete betűket felissza a szemét elhomályosító sötét indulat.

Ugyanezt az indulatot látta most, csak más előjellel, ennek az orra előtt a fotelban oly hanyagul terpeszkedő alaknak a szemében is, aki egyre jobban izgatta a fantáziáját. Tudta, hogy egy életre közük lesz egymáshoz.

Ezt követően egyre gyakrabban járt fel a bárkába könyvekért, ahol egészen addig volt képes barátjával beszélgetni, amíg a nappal meg nem könyörült az éjszakán, s hunyorogni kellett a váratlan világosságban. Egy idő után az ilyen ájult délelőttökön már haza sem ment, hanem a fáradtságtól csak úgy ruhástól, lustán elomlott a fotelban valami félálomszerű lebegésben. Barátja hasonló állapotban hevert pár órát a kanapén, hogy aztán délután együtt induljanak a Flaubert-ba, immáron közös délutáni, esti rituáléjukra. Miklós írta a cikkeit az újságoknak, barátja pedig a tőle megszokott megszállottsággal olvasta aznapi könyveit, s vastag, szögletes, bazalt betűkkel írta be titokzatos noteszébe észrevételeit.

Arról, hogy mit is csinál pontosan, továbbra sem volt hajlandó beszélni Miklóssal. Egy darabig ugyan próbálta kiszedni belőle a titkot, de miután látta, hogy felesleges, nem zaklatta vele tovább barátját, aki magánéleti kérdésekben még nála is hallgatagabb volt.

Ez a fajta társas, mégis én-időkben bővelkedő barátság lényegében mindkettejüket kielégítette. Elválaszthatatlanokká váltak, s mégis mindvégig megmaradtak a magázódásnál. Ismeretségük elején kényszerűségből, később amolyan baráti évődésből. Kedves Uramnak, esetleg Kolléga Úrnak szólították egymást. S bár vérmérséklet, nevelés, ízlés dolgában nagyon különböztek egymástól, így szinte mindenben ellenkezett a véleményük, egyben azonban mégis megegyeztek: a könyvek szeretetében. Nem véletlen, hogy ezekről tudtak a legjobbakat beszélgetni, vitázni.

Miklós úgy fogalmazta meg magának, hogy lényegében kétszer élvezett minden jó könyvet. Egyszer, amikor olvasta őket – már az a tudat is bizsergető volt, hogy megállapodásuk értelmében egyszerre olvasták ugyanazt –, s egyszer, amikor utána részletesen átbeszélték egymással élményeiket. Maratoni beszélgetéseik párbajszerűek voltak. Feszült összpontosítás, s elszánt készség a másik legyőzésére.

Miklós csapongó érzései, a fejében tomboló verbális lüktetés azonban szép fokozatosan lecsendesedtek barátja rendíthetetlen intellektuális közelségében. Megnyugodott mellette, mint aki hosszas hányattatás után végre otthonra lelt, s olykor még saját meggyőződését is szívesen elengedte a kedvéért. Barátja pedig láthatólag élvezte a vele egyívású szellemi partner támasztotta kihívásokat, s elképesztő lendülettel volt képes érvelni saját álláspontja mellett. Konok volt a végtelenségig. Ha egyszer belelendült, akarata

hajlíthatatlannak bizonyult. Steril érvelés, s szavai, mint a fejszék. Ez volt vitamódszerének két legfőbb jellemzője.

Aztán teljesen váratlanul elnémult, állandóan magánál tartott, titokzatos jegyzetfüzetébe, s önmagába merült. Ezzel a vitájukat önkényesen félbeszakította, s csenddel bástyázta körül magát.

Miklóst kezdetben nagyon zavarták ezek az egyoldalú váltások, ahogy barátja egyik pillanatról a másikra kizárta őt az életéből, de szép lassan megértette, hogy ilyenkor más dimenziókban jár. Valahol mélyen. A múltjának titokzatos démonai rángatták le magukhoz, s ő nem tehetett semmit. Nézte őt még egy darabig, aztán kibámult a bárka egyik ablakából az alatt zakatoló városra, ahol a levegőtlen, szűk utcákon csak gyéren mutatkozott járókelő, s valami olyan fullasztó, mégis jól eső megnyugvás vett erőt rajta, amilyen csak a havas téli tájak fülzúgató csendjében telepedhet az eltévedt ember lelkére. Nagy, puha, fehér mozdulatlanság, mintha kiürült volna a világ.

b
bill
ent
yuk

Egyik alkalommal, amikor szokás szerint rettentő nyakzsibbadással ébredt a foteljében, barátját sehol sem találta. Nem volt a bárkában. Ez teljesen új volt, még sohasem fordult elő korábban. Tanácstalanul bóklászott a könyvszekrények között, taláalomra bele-belelapozott valamelyik kötetbe, de igazán semmi sem kötötte le. Távolról valami alattomos émelygés kezdett mozgolódni a gyomra tájékán. Nem értette, hogy mi történik. A számítógép bekapcsolva, a kulcs a zárban, az ágy még szinte testmeleg, az asztalon az éjszakai italozás és dohányzás tekintélyes mennyiségű romjai.

Négy órakor, amikor indulni szoktak a Flaubert-ba, barátja még mindig nem volt sehol. Miklós idegesen öltözött, s a szokásosnál jóval tempósabban igyekezett törzshelyükre, hátha barátja, akinek szeszélyei újból és újból meglepték, valamiért korábban indult útjára. Nyugtalanul lépett a kávéházba, s szemével rögtön a megszokott asztalt kereste. Semmi. Barátja nem volt ott és a pincérek sem tudtak róla semmit.

Miklós leült, idegesen olvasgatni kezdett, hátha felbukkan a csavargó. Igyekezett nyugtatgatni magát, különféle, saját maga által szolgáltatott magyarázatokat talált ki, de közben majdnem felrobbant az idegességtől. Órák teltek el így. Képtelenség volt tovább ülni ott és várni. Nyolc óra körül felpattant és azzal a lendülettel hazarohant. Az ablakban nem látott fényt, az ajtók zárva voltak, ahogy hagyta és barátja sehol. Egyszerűen nem tudta, hogy mit csináljon.

Leült a fotelba, és cigarettára gyújtott. Egymás után, idegesen szívta a szálakat, agya lázasan dolgozott. Remegő kézzel töltött magának a tegnapi éjjel megkezdett ki tudja hányadik palack borból, s tempósan ivott. Felugrott, körbejárta a bárkát, majd újra visszahuppant a fotelba. Feje zúgott a sok dohánytól és az alkoholtól, a kialvatlanságtól és az idegességtől. Gyomra továbbra is émelygett. Hánynia kellett, de ahhoz is erőtlennek érezte magát, hogy felálljon, inkább elnyomta magában az érzést. Időnként elbóbiskolt, majd percek vagy órák múlva riadtan ébredt. Teljesen elvesztette az

időérzékét, s olykor fogalma sem volt róla, hogy hol van. Percekig tanácstalanul bámult maga köré, míg újra leesett neki, hogy barátja továbbra sincs sehol.

Rettenetes éjszakája volt, iszonyú fejfájással ébredt, amikor a nappal végre megkönyörült az éjszakán és rajta. Hideg vízzel megmosta az arcát, előkotort valahonnan egy fejfájáscsillapítót, s csak úgy, minden nélkül lenyelte. Kinyitotta az egyik hajókabin ablakot, s nagyot szippantott az éles, november végi levegőből. Mintha apró késeket szúrtak volna dohányfüstben égetett tüdejébe. A fájdalom józanítólag hatott rá, elhatározta, hogy megnyugszik és átgondolja a dolgokat.

Barátjának kabátja, sála, kalapja nem volt sehol, tehát nyilván önszántából ment el valahova. Lehet, hogy baleset érte, s minthogy nem rokonok, senkinek sem jutott eszébe értesíteni őt. Nem is tudnak a létezéséről.

Újra elsietett hát a Flaubert-ba, de mivel ott azóta sem bukkant fel, egyenesen a közeli kórházba ment érdeklődni. Semmi. A rendőrségen ugyanez. A boltban, ahol barátja vásárolni szokott, ugyancsak nem tudtak róla semmit. Miklós kezdett tényleg megijedni.

Újra hazatért a bárkába, és soha nem látott kétségbeesés vett erőt rajta. Észre sem vette, hogy két napja nem evett semmit, csak egyre szívta a cigarettákat és védte a bort. Teljesen kiütötte magát. A következő napokban delíriumos hallucinációk között hanykolódott. Régen feledett rémálmai újra rátörtek. Barátja váratlan felszívódásának hatására visszahullott abba a régi magányosságába, amelyben a fojtó gondolatok és érzések alaktalan gomolygása elsötétítette az öntudatát. A rendszer, amit az elmúlt hónapokban kialakítottak maguknak, teljesen felborult. Gondolatai, élete újra a felismerhetetlenségig szétzilálódott, céltalanul téblábolt az életben. Naphosszat ott vergődött a bárkában, nem járt sehova, nem csinált semmit. Elhanyagolta a munkáját, s elhanyagolta saját magát is. Előbb nagyapja halálával, majd Andrea árulásával és most barátjának elvesztésével úgy érezte, szakadékba zuhant, s egész világa zuhant utána. Minden értelmetlenné vált.

Hetek teltek el ebben a lassan szivárgó céltalanságban, amikor egy alkalommal a még barátja alakját őrző kanapé ágyneműje alól egy fekete notesz kilógó sarkára lett figyelmes. Villámcsapásként érte a felismerés, s jó ideje nem tapasztalt izgatottság vett erőt rajta. A fotelbe süppedt szerzeményével, és mohón olvasni kezdte a girbe-gurba sorokat.

A füzet lényegében valami különleges napló volt, amelyben barátja évek óta lázas igyekezettel archiválta élete legfőbb pontjait. Eseményeket rögzített, utalásokat tett, levélrészleteket gyűjtött, sőt olykor digitális levelek kinyomtatott bekezdéseit iktatta be a szövegek megfelelő helyei közé. Újságcikkeket vagdosott ki és ragasztott be, virtuális felhőbe mentett információkra utalt, kis cetliket illesztett rá itt-ott a szövegekre. Egy helyen saját publikációs jegyzékét vezette rendkívüli precizitással, máshol személyeket sorolt fel hosszú sorokban, akiknek könyveiből példányt adott.

Miklós nem is tudott róla, hogy barátja korábban ennyit publikált, sőt őszintén szólva, egyetlen írását sem látta még. Ez is abba a kategóriába tartozott, amiről nem lehetett vele beszélni. Homályos célzásokat ugyan tett arra vonatkozóan, hogy az írók igazából

megsokszorozzák egyéniségüket az írásaik által, de Miklós sosem gondolta volna, hogy saját magára is utal. Most volt kénytelen szembesülni azzal, hogy mennyire nem ismerte azt a férfit, akit egy ideje legjobb barátjának tekintett. Persze világos volt számára, hogy korábbi életeik számos részletét nem tárták fel egymás előtt, de most valahogy mégis meglepődött. Csalódott volt.

A napló legmeglepőbb részei mégsem ezek voltak, hanem azok a furcsa betű–szám-kombinációk, amelyek megfejtésére egyelőre még ötlete sem volt. Tanácstalanul olvasta például a BB-F41 és a LE-CSCS184, vagy a CSD-TAA61 és KGE-T150 egymással összekapcsolt és dátummal ellátott bejegyzéseket. Sehogy sem sikerült kislabizálnia, hogy mit takarhatnak ezek a fura rövidítések, és rengeteg volt belőlük. Olyanok is, ahol nem kettő, hanem három, négy vagy akár még több efféle kapcsolati háló került feljegyzésre.

Magában a naplóban semmiféle utalás nem volt ezeknek a fura kódoknak a feloldására, s hiába próbálkozott például a katalógus rendszerébe behelyettesíteni azokat, semmire sem jutott velük. Pedig teljesen biztos volt benne, hogy valamilyen módon a könyvekhez lesz köze a jeleknek, csak egyelőre nem jött rá, hogy hogyan?

Ezerszer belelapozott a naplóba, szinte szuggerálta a titkos kódokat, hátha felfedik előtte a titkukat. Fel-alá mászkált a bárkában, s hangosan mormogott magában.

– Ha feltételezzük, hogy a számok az oldalszámokra utalnak, akkor a betűk esetleg a kötetek címének, esetleg szerzőjének, vagy mindkettőnek a rövidítései lehetnek. Például az első két betű a szerző monogramját jelölheti, a kötőjel utáni betűk pedig a könyv címére lehetnek utalások.

Ettől a gondolattól felvillanyozódott.

– De hol kezdje?

A bárkában legalább tízezer kötet volt, s az elmúlt hónapokban sem volt képes kitapasztalni, hogy barátja milyen rendszer szerint rendezte őket.

– Találnia kell egy fogódzót, egy úgynevezett első könyvet, amiből eljuthat a következőhöz, az azt követőhöz és így tovább. Ha ezt megtalálná, felfejthetné az egész hálózatot.

Az agya lázasan dolgozott, s egyre gyorsabban menetelt a teremben oda-vissza. Persze, még azt sem sikerült bizonyítania, hogy helyesek a feltételezései, ezért lázasan próbált azonosságot találni valamelyik kód és a bárkában elfekvő könyvek között. Fél órányi kapkodás után azonban be kellett látnia, hogy szisztéma kell, így nem fog menni. Mert lényegében minden kötetben talált előbb-utóbb hasonló kódokat és hozzájuk kapcsolt további furcsa jeleket, de ezek továbbra sem vezettek sehova. Volt egy halom kódja a naplóban, és egy másik halom a kötetek lapszélein. A kettőt viszont egyelőre nem tudta összekapcsolni.

Leült a fotelba a naplóval, és hosszú perceken át bámulta a jeleket, hátha észrevesz valami rendszert bennük, esetleg ismétlődést, vagy bármi egyéb utalást egy könyvre, szerzőre, akármire. De nem jutott semmire. Az itteni kódparók mellett nem volt semmilyen egyéb támpont.

– Meg kell fordítani a keresést!

Felkapta a kanapé melletti kisasztalon lévő, láthatólag barátja által nemrég olvasott és kipreparált kötetet és próbált belőle maga is kódot gyártani, hogy aztán azt a naplóban megkeresse, visszaigazolja! Karinthy Ferenc *Irodalmi történetek* című kötete volt, telis-tele aláhúzásokkal, bejegyzésekkel, hatalmas felkiáltójelekkel, kérdőjelekkel és persze kódokkal, s azokkal a fura jelekkel.

– Ha tehát jó a logikám – motyogta hangosan és még a nyelvét is kint felejtette, annyira koncentrált –, akkor ez lesz a KF-IT és mondjuk 33.

Azért ezt az oldalszámot választotta hozzá, mert ott is szerepelt egy kód a margón, a KM-TB61-es, amiről azt feltételezte, hogy az itteni, a Karinthy-kötetben szereplő kiemelés párja lehet. Egyelőre azonban azt kellett igazolnia, hogy általánosságban helyes a feltételezése a kódok feloldását illetően. Ha ez megvan, akkor jöhetnek a párok.

Szeme szédületes sebességgel cikázott a naplóban a sorok között. Barátja ugyebár nem sorban írta be a jegyzeteit, hanem szintén valami egyedi logika szerint, úgyhogy kénytelen volt az egészet átnyálazni.

Tíz percnyi eszelős keresés után úgy érezte, hogy kifolyik a szeme, és még semmi. Már mindenféle betűk villództak előtte, meg kellett állnia, hogy pihenjen kicsit. Mégsem keseredett el, mert érezte, hogy nyomon van.

Ivott egy korty bort, csak úgy az üvegből, rágyújtott egy cigarettára, és folytatta a keresést. Pár perc múlva egyszer csak meglátta! Ott díszeltek a maga által kitalált betűkódok a napló egyik oldalának az alján, s mellette a könyvben is szereplő KM-TB61-es társ kód. Feloldított örömeiben, pedig ez még csak az első lépés volt. A feltételezése a kódokat illetően tehát helyes. Most azt kell megfejtenie, hogy mit, illetve kit takar a társ kód, s mi közöttük a kapocs.

Eszébe jutott a háromkötetes, magyar irodalmi lexikon. És azt ráadásul tudta is, hogy hol keresse. Abban fogja átnézni a neveket és hozzájuk felsorolt műveiket, hogy ötleteket gyűjtsön. „A külföldi szerzőknél egy kicsit nehezebb dolgom lesz”, gondolta, „de az internet végül is sok mindenre alkalmas”.

Némi bogarászás után tehát rá is talált a lexikonban a KM-BT kód megfelelőjeként Kalász Márton *Téli bárány* című regényére. Ez könnyen ment. Meg volt róla győződve, hogy ez lesz a párja Karinthy-nak, de persze maga a kötet még nem volt meg, s a bárkában megtalálni a tényleges példányt cseppet sem mutatkozott könnyű feladatnak. Pedig anélkül nem tudhatta meg, hogy mi is az összefüggés, hiszen látnia kellett az idézett oldalt is. Persze elmehetne a könyvtárba, és fellapozhatná a megfelelő kötetet, de abban meg ugye nem lennének ott barátja aláhúzásai, bejegyzései. Szóval mindenképpen meg kell találnia azt a konkrét, idetartozó kötetet, hogy összevesse a Karinthy 33-at a Kalász 61-gyel.

Végig az járt a fejében, hogy nyilván a könyvek bárkában való elhelyezésének is van valami logikája, különben barátja sem tudta volna olyan könnyedén előhalászni őket,

s összekapcsolni egy másik kötettel. Persze már az is elképesztő volt, hogy miként tudta fejben tartani, hogy melyik könyvben milyen szöveget olvasott, hogy hozzácsatolja a megtalált párjához, de egyelőre nem ez volt a fő problémája.

– Mi lehet a szisztéma?

A Karinthy-kötet ott pihent mellette az asztalon. Kinyitotta a megfelelő oldalon, és tanulmányozni kezdte a bejegyzéseket, jeleket, aláhúzásokat, hátha ki tud belőlük silabizálni valami használhatót.

Úgy tűnt, hogy a margóra írt sorok amolyan kiegészítő szövegek csupán, nem segítenek a társkötet helyének a megtalálásában. Akárcsak az aláhúzások, amelyek az alapszövegeket kívánták kiemelni a törzsszövegből. Tehát maradnak a kódok alá írt fura jelek, amelyekkel eddig még nem is foglalkozott. Ezek elsőre olyannak tűntek, mint a klaszszikus, még a számítógépes korszakot megelőző korrektor jelölések. Évtizedekkel ezelőtt látott már ilyeneket, de alig-alig emlékezett az értelmükre. Minden esetben egy számmal kezdődtek, majd egy alsó vonallal folytatódtak, aztán egy újabb szám, egy fejjel lefelé fordított T betű, s végül egy harmadik szám következett.

Tehát például a Karinthy-kötet margóján, a Kalász-kötetre utaló KM-BT61-es kód alatt a 14_3 20 jelölést találta. Azt is megfigyelte, hogy az első számok minden esetben 1 és 40 között, a másodikak 1 és 10 között, a harmadikak pedig 1 és 60 között mozognak. Soha nem mennek ezek fölé. Ráadásul az adott sorokban, amelyek mellé oda voltak írva, némelyik betűre is rá voltak firkantva ezek a fordított T betűk.

Nem kellett sok idő hozzá, hogy rájöjjön, hogy a jelölések harmadik száma az adott sorban bejelölt betű számára utalt, tehát mondjuk a 20-as azt mutatta meg, hogy abban a sorban a 20. betű a lényeges. Azon szerepelt a fordított T betű is. Ebben tehát biztos lehetett. Innen már csak egy lépés volt, hogy ha a harmadik szám a sorban lévő betűket jelöli, akkor az első szám a sorok számára utal. A kis alsó vonal mögötti számmal egy picit elbíbelődött, de végül arra a következtetésre jutott, hogy a bekezdések számát mutatja. Vagyis a 14. sor a 3. bekezdésben és a 20. betű.

– Szuper – lelkesedett újabb felfedezésétől, de rögtön el is tanácstalanodott. Az így kijelölt betűk között semmiféle összefüggést nem talált, s pláne utalást a keresett kötet helyét illetően. Megpróbálta minden formában összeolvasni őket, de hiába. Napokig kirakózott velük, de semmi érdemleges nem jött elő belőlük. Kezdte elveszteni a reményét, s dühösen vágta oda a könyvet és a naplót az asztalhoz. Felpattant, kabátot húzott, és kiviharzott az utcára. Minden porcikája fájt a hetek óta tartott görnyedt keresgéléstől, kifejezetten jól esett a mozgás. Fogalma sem volt, hogy hova megy, csak fúrta bele magát a ködös december végi, meglepően enyhe délutánba.

Egy idő után arra eszmélt, hogy egy mezőn bandukol, cipője cuppog a felolvadt földön. Mindene tiszta sár, fázik, s pár méterrel lemaradva mögötte egy közepes termetű, fehér, loncsos szőrű kutya követi. Fogalma sem volt róla, hogy hol van és miként került

ide. Tanácstalanul állt meg, hogy tájékozódjon. A feje fáj, a gyomra tájáról az éhség oly erővel mart bele, hogy megszédült.

A város nem lehetett messze, mert a környező hegyek ismerősnek hatottak, és az egyikén felfedezte a „pipaszurkálót”, ahogy a város neves irodalmár könyvtárosa annak idején elnevezte az akkor megépült tévétornyot.

Mindig is tetszett neki ez a különleges látásmód, ez a másfajta megközelítés. Irigyelte az ötletgazdát, mert a tévétornyó tényleg úgy nézett ki, mint egy pipaszurkáló, de neki sohasem jutott volna magától az eszébe.

Amíg ezen merengett, s megindult a megfelelő irányba, váratlanul, szinte megvilágosodásszerűen hasított belé a felismerés, hogy barátjában is mindig csodálta ezt a képiséget, ahogy képes volt dolgokat metaforikus értelemben szemlélni.

– Neki is ezt kell tennie, ha rá akar jönni a logikájára!

Agya újra a korábbi lelkesedésének üzemi hőfokán zakatolt.

– A kinyitott könyv egy térkép – mondta ki hangosan, ami eszébe jutott. – Ráadásul minden, bármelyik oldalon kinyitott könyv ugyanaz a térkép, hiszen az oldalak felépítése lényegében azonos: sorok, bekezdések, betűk és nagyjából azonos mennyiségben.

Aztán még tovább ment a metafora kifejtésében.

– De nem is akármilyen térkép, hanem egyenesen a bárka térképe. A két oldal a terem két fele, tehát jobb és baloldal. Az oldalakon szereplő sorok maguk a könyves szekrények, amelyből pontosan negyven darab van, ahogy egy átlagos könyvben is ugyanennyi sor szerepel. A kis vonal mögötti bekezdésszám lesz a polc, a megjelölt betűk pedig nyilván az adott szekrény, megfelelő polcán lévő kötet sorszámát, helyét jelölik.

Futva tért vissza a bárkába, hogy elméletét ellenőrizze. Minden stimmel. A Kalász-kötet ott lapult a jobb oldali 14. könyves szekrény 3. polcának a 20. helyén.

Örjögő táncba kezdett örömeiben.

Amikor lenyugodott, összeolvasta a Karinthy és a Kalász kötet megfelelő oldaláról kiemelt részt, s megállapította, hogy mindkét esetben a főhős apjáról van szó. A két szöveg szinte egynek hatott, annyira illeszkedtek egymáshoz.

– Vajon miért emelhettem ki ezeket a részeket?

Némi morfondírozás után úgy döntött, hogy a teljes kódhálózatot fel kell fejtenie, hogy megértse, mit is akarhatott a barátja.

A korábban látott BB-F41 és a LE-CSCS184 kapcsolattal kezdte. Bertha Bulcsu *Füstkutya* és Lázár Ervin *Csonka-Csütörtök* című könyvei bújtak meg a betűk mögött. Az előbbi egy pécsi albérletről, a második a Pestre költözés nehézségeiről szólt. Emlékezett rá, hogy barátja mesélt valamit arról, hogy néhány évet Pesten lakott, és hogy mennyire utálta.

Gyorsan tovább keresgélt.

A CSD-TAA61 és KGE-T150 mögött Csengey Dénes *Találkozások az angyallal* és Kolozsvári Grandpierre Emil *Tegnap* című önéletrajzi regényei rejtőztek. Mindkettő

a barátság témakörében mozgott, s akárcsak az első kapcsolatnál, úgy ez utóbbi kettőnél is szinte meglepő tökéletességgel folytak egybe a szövegek. Mintha nem is két különböző embertől, különböző élethelyzetről tudósítottak volna. Ráadásul ezekben a sorokban már kettejük kapcsolatát is felfedezni vélte.

Hetekig, hónapokig dolgozott a kódok feltörésével, de megérte. Barátja, Miklós legnagyobb döbbenetére a saját életrajzát írta meg, illetve ollózta össze könyvek megfelelő részeiből. Elképesztő munka lehetett, hiszen a megtalálásuk, összeillesztésük ki tudja hány ezer oldal elolvasása árán születhetett meg. Így már érthető volt az is, hogy milyen rendszer szerint írta be a kódokat naplójába, hiszen a megfelelő részek megtalálása teljesen esetleges volt, mint egy puzzle játékban. A darabkák válogatatlanul jöttek, s a teljes kép csak a megfelelő helyre való beillesztéssel kerekedett ki belőlük.

Miklós egyik ámulatból a másikba esett. Hiszen a barátja lényegében nem is élt, szinte csak életének építőköveit keresgélte megállás nélkül. Saját magát rakosgatta össze darabról darabra, gyerekkorától egészen mostanáig. Mintha saját maga nem tudta volna kimondani, megfogalmazni lelki nyomorának fájdalmait, ezért inkább mások szájába adta, amit érzett, gondolt. Targyasította saját életét. Az egész ettől valahogy olyan hátborzongatóvá vált, hogy Miklós időnként kénytelen volt abbahagyni az olvasást. Egyszerűen nem bírta tovább. Az emlékek, a szinte éppen csak megtörtént események, annyira élők voltak még benne, hogy sírhatnékja támadt. Kín volt így egyben látni barátjának fájdalmait, amelyekről ráadásul neki sohasem beszélt.

Egészen másképpen voltak különösek azok a részek, ahol saját magát fedezte fel a puzzle egy-egy darabkájában. A maga által átélt élmények, viták most barátja szemzőgéből köszöntek vissza rá, nem egyszer egészen más előjellel, mint arra emlékezett. Sok esetben a rá vonatkozó részek nyerek, durvák és bántóak voltak. Mintha még itt, az élettelen lapokon sem tudott volna szabadulni a szellemét és lelkét életben tartó egyetlen sikeres területtől, az állandó versengéstől. Közben meg mindvégig kiérezte a bejegyzések mögül a barátjában dolgozó ínséget, kiéhezettséget a barátira, a vigasztalásra, a bátortásra. Annyira szomorú volt ez a kettősség, ahogy még a bántásokból is a barátba való kapaszkodás kétségbeesett próbálkozásait lehetett kiolvasni, hogy gyomra összerándult.

Aztán, ahogy egyre közeledtek az utalások a jelenhez, a Miklósban mozgolódó izgalom egyre inkább ijedtséggé és szomorúsággá alakult. Nem értette, hogyhogya nem vette észre a barátja lelkét egyre inkább elborító fásultságot, közönyt, lemondást. Akárhogya próbálta visszaidézni az utolsó együtt töltött napok emlékeit, semmi különös figyelmeztető jelre sem tudott visszaemlékezni még így utólag sem. Mintha minden pontosan ugyanúgy zajlott volna, mint a korábbi napokon, hetekben. A bejegyzések azonban nem erről árulkodtak.

Elérkezve a napló utolsó oldalára beírt kódhoz, amely önmagában állt, nem volt hozzákapcsolva másik jel, Miklós elbizonytalanodott. Nem volt benne biztos, hogy tudni akarja, milyen idézzettel fog szembesülni.

– JJ-DE228 – olvasta fel magában többször is az utolsó kódot, mintha időt akart volna nyerni vele.

Csak ült ott egyedül, valami végtelen magányosságban a bárka nagy, zöld foteljében, amely annyi éjszakájuk néma társa, szemlélője volt, a kezében barátja naplóba szerkesztett életével, s nem tudta, mit csináljon. Segélykérően tekintett körbe a már jó ideje az ő otthonává is vált helyiségben, rágyújtott egy cigarettára, és szótlanul szívta.

A kód első két betűje mögött James Joyce rejtőzött, ezt rögtön tudta. Ő volt barátja egyik kedvenc írója, állandóan emlegette, így hát nem jelentett gondot a monogram feloldása. A DE viszont nyilván nem az *Ulysses*re utalt, hanem ahogy később kiderítette, egy 1959-es kiadású, formás, zakózsebbe illeszkedő novelláskötetre, a *Dublini emberekre*.

A borító illusztrációja egy kereszt alakban széthasadó drapéria volt, amelynek a nyílásán két felskiccelt férfialak látszott át. Az egyiküket oldalról ábrázták. Arcvonásai teljesen konzolidáltak, talán kicsit szigorúak voltak. A szájából egy egyenes szárú pipa lógott ki. A másik egy beesett arcú, egzaltált fiatal férfiarc volt, csapzott hajjal és végtelen szomorúsággal a szemében. Szinte a nyakából nőtt ki egy harmadik alak, aki viszont a borító sötétebb részén gömbölyödött elő, mintha a szomorú férfi egy alteregója lett volna.

Miklós nem tudott nem kettejükre gondolni. A pipásban magára ismert, a másik alak kettősségében pedig eltűnt barátjára. Meredten nézte „magukat” a borítón, és sokáig nem mert a 228. oldalra lapozni. Amikor végül hosszú percek után mégis rávette magát, a rejtély megoldódott. Elborzadva olvasta az aláhúzott sorokat, mint valami mementókat, miközben a bárka kilebegett vele a sötét éjszaka végtelen óceánjára.

„Lelke lankadt ájulatra ringott, hullott, ahogy hullott a hó, át a világűrön, kábán, hullott, mint a halott hull a sírba, és mint a sírra a hó, amely hullik, hullik, és betemet elevenet, holtat.”

Böszörményi Márton

Neonhamu

b
bill
ent
yuk

Takács kilépett a könyvesboltból, hóna alatt sárga nejlonzacskóban a megvásárolt könyv, és felnézett az égre. A sötétszürke fellegek vonzották a tekintetét, talán azért, mert pár órával ezelőtt, mikor besétált az üzletbe, még tiszta volt az ég, egy kósza bárányfelhőt sem lehetett látni. Takács elindult a Tulipán utcán, úgy tervezte, hogy elmegy egészen a Szén-égetők teréig, és ott majd felszáll a tizenhármas buszra, de alig tett meg pár lépést, mikor megérezte az első esőcseppeket az arcán és a kézfejen. Reggel zakóban indult el otthonról, pedig akkor még jó idő volt, sütött a nap, és semmi nem utalt arra, hogy vihar, vagy akár csak egy zápor közeledne, de ő az ajtóból még visszafordult, leemelte a fogasról méregzöld sportzakóját, és miután bezárta a lakást, a liftre várva belebújt. Akkor, a lépcsőházban ácsorogva, még nem tulajdonított túl nagy jelentőséget ennek a zakó-dolognak. Igazából bele se gondolt, nem volt semmilyen baljós előérzete, nem csapta meg a vihar hűvös előszele, inkább csak valamiféle mechanikus, önkéntelen mozdulatsor volt ez, amit, ha nem is mindig, de azért rendszeres időközönként megismételt. Benne volt a kezében ez a zakófelhúzás. Szóval, amikor a Tulipán utcán gyalogolt, úgy érezte, hogy kivételes helyzetben van, amiért rajta van ez a zakó, ami valamelyest megvédheti őt egy kisebb esőtől, de aztán a csöpögésből hamarosan hatalmas áradás lett, és Takácsnak be kellett látnia, hogy ettől még a zakója sem fogja őt megóvni. Nem volt más választása, ha nem akart teljesen elázni, akkor be kellett húzódnia valahova. Visszamehetett volna a könyvesboltba, de az már túl messze volt. Vagyis, nem volt olyan messze, de nem volt pofája visszamenni, azok után, hogy a hülye kérdéseivel egy órán keresztül idegesítette az eladókat. Tudta, hogy a következő sarkon lesz egy kocsmá. Még soha nem ment be, de már többször látta, és mindig azon mosolygott magában, hogy nem tudja megjegyezni a nevét. Hétvezér? Hétördög? Kisördög? Nagyvezér? Valami ilyesmi. Meggyorsította lépteit, ekkor már a mennydörgéseket is hallotta, bár villámlást nem látott, és végre elért a sarokra, de nem nézett fel a táblára, így ezúttal sem tudta meg, hogy mi is a hely neve pontosan. Amikor belépett, automatikusan elkezdte söprögetni zakójáról a vizet, mintha le akarná porolni magát, aztán rájött, hogy ezzel nem sokra megy, és nem is túl illendő dolog egy ilyen gesztussal nyitni egy ismeretlen helyen. Szerencsére nem figyeltek fel az érkezésére, a vendégek mind el voltak foglalva a saját dolgukkal, a pult mögött pedig nem állt senki. Még egyszer megrázta magát, de csak finoman, nem úgy, mint egy csapzott kóborkutya, inkább csak olyan diszkréten, mint egy előkelő perzsamacska,

aztán fejét felszegve a pulthoz sétált. Mivel a csapos valahol máshol tartózkodott, volt ideje egy kicsit körülnézni. A helyiség nem tett rá mély benyomást, pontosan olyan volt, mint az összes többi kiskocsmá, ahol élete során megfordult. Igénytelenül semmitmondó, billegő asztalok, kényelmetlenül alacsony támlájú székek, focicsapatok és rockbandák poszterei. Mintha létezne valami szabvány, ami alapján az ilyen helyeket berendezik a tulajdonosok. A vendégekre csak egy futó pillantást vetett, nem akarta őket megbámulni. Nem számolta meg őket, de úgy saccolta, nagyjából hatan vagy nyolcan lehetnek. Néhány asztalnál többen is ültek, de volt, aki egyedül iszogatót. Takács a pultra tette a sárga nejlonzacskót, aztán a szemközti falon sorakozó italokat kezdte tanulmányozni. Csak ekkor döbbsent rá, hogy nem is tudja, mit szeretni inni. Hirtelen forróság öntötte el, biztos volt benne, hogy el is vörösödött. Mit fog mondani, ha most megjelenik a csapos? Sörözzön? Persze, általában sörözni szokott. Na de csapolt vagy üveges? És milyen fajta? Világos, barna? Egyáltalán milyen márka? Ebben a pillanatban egy sörmárka sem jutott az eszébe. Kétségbeesetten kereste tekintetével a sörcsapokat, de nem találta, valahogy minden összefolyt a szeme előtt, csak egy homogén masszát látott, amiből sehol nem állt ki semmi fémes, semmi csillogó, ami sörcsapra hasonlítana. Már ott tartott, hogy inkább sarkon fordul, és kiviharzik a kocsmából, de ekkor megjelent a csapos, egy fiatal, huszoneves srác, a kezzeit törölgetve, nagy mosollyal az arcán bújt elő valami beugró mögül, amit Takács eddig szintén nem vett észre. Miben segíthetek, kérdezte. Takács csak vigyorgott, és a vállát vonogatta. Milyen kérdés ez? Mi az, hogy miben segíthet? Ide nem inni járnak az emberek? Vagy van, aki bejön, és mondjuk, megkérdezi a pontos időt? Miért pont a pontos időt? Miért nem azt, hogy honnan indul a tizenhármas busz? Takács egészen elsápadt, nem értette, hogy hogyan mehetett félre minden ilyen rövid idő alatt. Inna valamit, kérdezte a csapos, és olyan furcsán nézett. Valahogy nem voltak összhangban a vonásai. Volt a szája, ami még most is mosolygott, és amivel kérdezett. Volt a szeme, ami talán kék lehetett, de olyan apró volt, és a szemhéja annyira ráereszkedett, hogy alig lehetett látni. Volt az orra, ami túl nagy és túl puffadt volt a sovány arcához képest. És volt az a rángás a homloka tájékán, valahol a két szemöldöke között, amit sehogya sem lehetett értelmezni. Takács végül kinyögte, hogy igen, szeretne inni valamit. Ezután a csapos kérdően nézett rá, legalábbis Takács úgy gondolta, hogy ezután csakis kérdően nézhet rá, de nem volt benne egészen biztos, mert teljesen összezavarta a csapos haja, ami egészen rövidre, sörtére volt nyírva, és olyan színe volt, mint a hamunak neonfényben. Neonhamu, gondolta Takács, de közben azt mondta, hogy egy sört kér, és mielőtt a csapos még bármit kérdezhetett volna hozzátette, hogy korsóval, valami világosat. A csapos bólintott, és hátrafordult. Takács fellélegzett. Tehát azért nem látta a sörcsapokat a pultnál, mert a pult mögött vannak. A srác letette elé a korsót, és megkérdezte kér-e még valamit. Egy vodkát, mondta Takács, és közben megfogta a korsót. Nem emelte fel, csak ott a pulton maga felé húzta. A csapos bólintott, és megint elfordult. Egy vodkát? Miért kért vodkát? Miért kért még bármit is? Úgy érezte, hogy

muszáj? Nem most jár először kocsmában, tudnia kéne, hogy hogy működik ez. Mi az istennek kellett ez a vodka? Szereti egyáltalán a vodkát? Próbált belegondolni, de nem bírta felidézni az ízt. A srác a korsó mellé rakta a poharat, aztán megkérdezte, hogy most szeretne-e fizetni, vagy felírja, aztán majd a végén. Takács azt mondta, hogy majd a végén. Minek a végén? Takács megköszönte az italokat, aztán fogta a korsót és a poharat, és elindult egy szabad asztalhoz. Hátul ült le, közvetlenül a vécé mellett. Ismerte a testét annyira, hogy tudja, ha megissza ezt a sört és még a vodkát is, akkor nagyon hamar vizelni kell majd. Bár alig voltak a helyiségekben, ülhetett volna távolabb is, valószínűleg nem lesz tumultus a piszoároknál. Belekortyolt a sörébe, aztán bólogatni kezdett. Hamar rájött, hogy ezt abba kéne hagynia. Mit bólogat? Még a végén valami eszelősnek nézik. Nem bólogatott, hanem a vodkát nézte a kis pohárban. Átlátszó folyadék, alig fél deci. Nem kell nézegetni, le kell húzni. Lehúzta. Égette a torkát és marta a szápadlását. Gyorsan ivott rá a sörből. Aztán hátradőlt a székében, és ahogy alábbhagyott a kellemetlen viszketés, amit a mellkasában érzett, egy kicsit megnyugodott. Mert jó ez, gondolta, meginni egy sört, bedobni egy felest, kicsit lazulgatni egy kocsmában. Jó ez így. Végighúzta az ujját a korsó oldalán, nedves lett az ujjbegye, aztán pár másodperc alatt meg is száradt. Oldalra nézett, mellette a falon, a vécéajtók között lógott egy bekeretezett fénykép. Ősz hajú, kövér férfi, bárgyú mosollyal az arcán, egy nagy halal a kezében. Takácsnak fogalma sem volt róla, hogy milyen hal lehet, egyedül a harcsát ismerte, mert annak van bajusza. Ez hosszú volt, és szürke, semmiféle jellegzetességet nem tudott felfedezni rajta, úgyhogy az ő szemében lehetett bármi: sügér, ponty, keszeg, muréna vagy harcsa. Vagyis harcsa az nem, mert annak van bajusza, ennek meg nincs. Takács elmosolyodott a bajszos hal gondolatán, aztán észrevette, hogy az egyik vendég feláll a helyéről, és korsójával a kezében, lassú léptekkel a pult felé indul. Hatvanas férfi lehetett, rövid, ősz hajú, kicsit görbehátú, kockás flanelingben és szürke bársonynadrágban, amit csak idős embereken, vagy furcsa fiatalokon lehet látni. Takács nem akarta nézni az öregot, de mégsem bírta levenni róla a szemét. Nem volt benne semmi különös, amiért bámulnia kéne, de valahogy ez tűnt természetesnek. Ha valami történik, ha bármi történik, akkor azt nézni kell. Vagy simogassa inkább a korsóját? Az öreg megtámaszkodott a pulton, a korsót maga elé tolta, motyogott valamit, a csapos fiú bólintott, talán mosolygott is, ezt Takács nem látta egészen, mert csak egy pillanatra látszott az arca, mielőtt megfordult volna, aztán az öreg köhögni kezdett, és ettől Takács valamire elszegegyelte magát, és már nem akart odanézni, de ekkor észrevett valamit. Kicsit kihúzta magát, hogy jobban rálásson a pultra. Aztán körbenézett az asztala körül. Igen, jól gondolta. Otthagytá a könyvét a pulton. Megint azt érezte, hogy elvörösödik. Most mit csináljon? Gyorsan menjen oda, és vegye el a sárga nejlonzacskót? Vagy várja meg, amíg az öreg végez? Vagy csak azután induljon, hogy megitta a sörét, és úgy vegye el a zacskót a pultról, mintha csak akkor venné észre, hogy ott maradt? De nem tudott sokáig tételődni, mert az öreg még azelőtt a sárga zacskó felé bökött, hogy a csapos kiszolgál-

ta volna. Takács felegyenesedett, közben a korsót is a szájához emelte, a mozdulatait megpróbálta összhangba hozni, hogy a felállás egybeessen az ivással, azzal a nagy kortytyal, ami ahhoz kell, hogy erőt merítsen a következő lépéséhez. És így egyszerre ivott és állt fel, és csak az első lépésnél tette vissza a korsót az asztalra, mert nem tudta egy húzásra meginni az egészet, és így megszűnt az a lehetőség, mintha csak egy újabb sörért menne a pulthoz, és mint egy véletlenül venné észre a zacskót a könyvével. De ekkor, az első lépés után, de még a második előtt, tehát félúton, bevillant a vodka, úgyhogy visszafordult, de csak törzsből, úgy, hogy a lába már ment előre, de a felsőteste még az asztal fölé görnyedt, és megfogta a kis poharat, és magához ragadta, és azzal indult el a pult felé, immár határozott léptekkel, mint akinek célja van. Odaállt az öreg mellé, a pultra tette a poharát, és megpróbálta elkapni a csapos tekintetét, aki éppen akkor tolta oda a korsót az öreg elé. Az öreg a zacskót bökdöste, és azt mondta, hogy valaki ezt itt hagyta, és azt kérdezte, hogy mi van benne. A csapos vállat vont, aztán Takácsra mosolygott. Takács összezavarodott. Nem tudta, hogy mivel kéne kezdenie. Először rendeljen, vagy inkább mondja meg, hogy az az ő zacskója. Miért nem arra az oldalra állt? Miért a másikra, távolabb a zacskótól? De most már egyértelmű volt, hogy hallotta, hogy arról a sárga zacskóról beszélgetnek, tehát nem teheti meg, hogy rendel, aztán csak úgy mellékesen megjegyzi, hogy az az övé. Egy pillanatra elfordította a tekintetét, az öregre nézett, aki most már nem a zacskót tanulmányozta, hanem rá meredt. Vizenyős volt a tekintete, és úgy állt a szemhéja, mint a csapos srácnak. Lehet, hogy rokonok? Vagy itt mindenki így néz ki? Takács elmosolyodott. Erőltetett, feszélyezett mosoly volt ez. Valamit kinyögött arról, hogy véletlenül meghallotta, hogy a sárga zacskóról beszélnek, és igen kínos neki ezt így kimondani, de az az ő zacskója, az ő könyve van benne, és az előbb itt felejtette, de most már szeretné visszakapni. Talán még nevetett is, de ez nem volt egyértelmű, mert hang nem igazán jött ki a torkán, inkább csak olyan krákogásféle, ahogy a tüdőbetegek fújják ki a levegőt. Az öreg is őt nézte, meg a csapos is. Aztán egymásra néztek. Takács tudta, hogy most kéne megkerülnie az öreget, és egyszerűen elvennie a pultról a zacskót, de nem bírt mozdulni. Lesütötte a szemét, és kért még egy vodkát. A csapos elvette a poharat, aztán hátrafordult, de a mozdulatai olyan lassúak, olyan kimértek voltak, mintha nem is azért fordulna meg, hogy azt a poharat megtöltse, hanem valami egészen más miatt, valamiért, ami sokkal fontosabb annál a pohár vodkánál, de neki muszáj megtennie, viszont, ha nem lenne az, akkor biztos, hogy egy tapodtat sem tenne, nem forgolódna, nem menne sehova, csak nézne, bámulna Takács arcába, lesütött szemébe, és egész szerencsétlen valójára. Mi van a zacskóban, kérdezte az öreg. Takács felemelte a tekintetét, és belebámult az öreg arcába. Olyan, mint egy konyharuha, gondolta Takács, de ez a gondolat semmit nem jelentett számára. Egy könyv, mondta Takács, és bólintott, mintha ezzel meg tudná erősíteni a kijelentését. Az öreg megkérdezte, hogy milyen könyv. A csapos Takács elé tette a vodkát. Takács a csaposra nézett, aztán az öregre. A csapos a pultra támaszkodott, és Takács arcába bámult. Takács megvonta a vállát, és

azt mondta, hogy egy mesekönyv. Megnézhetem, kérdezte az öreg, és érezni lehetett a leheletét, ami keserű volt, és szúrós, savanyú is, mint egy cukorbetegnek, mert valószínűleg az lehetett az öreg. A csapos a pultra csapott, nem túl erősen, csak olyan jelzés szinten, aztán azt mondta, hogy ha Takács meg tudja mondani a könyv címét, és el tudja mondani, hogy miről szól, akkor elhiszik, hogy az övé, és visszakapja. Takács belebámult a poharába, nézte az átlátszó folyadékot, ami így, kívülről, olyan, mint a víz, de ha megissza az ember, akkor szétmarja a testét, szóval, hogy lehet az, hogy ugyanúgy néznek ki, mégis ennyire különbözőek, és miért nem lehet a vodkának is valami más színe, mint minden jó tömény szesznek, de akkor eszébe jutott a pálinka, hogy az is átlátszó, de nem, mert az nem ennyire vízszerű, annak van valami zavarossága, a pálinkát azt fel lehet ismerni, mert olyan, mint a neonhamu, de ez csak azért jutott eszébe, mert most már a csapos srác haját nézte kifejezéstelen tekintettel. Hullajtja tollát a holló, mondta Takács, aztán lehúzta azt a kis pohár vodkát. Az öreg kivette a könyvet a zacskóból, maga elé húzta, de úgy, hogy a felsőtestével eltakarja Takács elől. Na jó, de miről szól? Takács a csapos szemébe nézett, és azt mondta, hogy azt itt, ezen a helyen nem fogja elmondani. Az öreg nézegette még a könyvet, megfordította, elolvasta a hátlapját. A csapos a pultron támaszkodott, néha a könyvre nézett, néha Takácsra. Takács elnézett a csapos mellett, és még mindig nem értette, hogy pontosan hogyan is vannak itt a dolgok. Egyszerűen nem látta azt a helyet, ahová a csapos el tud vonulni, és akárhogy figyelt, még mindig nem látta a sörccsapokat a másik oldalon. Jó lesz, mondta az öreg, és oda csúsztatta a könyvet Takácsnak. Belekortyolt a sörébe, és a sárga zacskót is odaadta. Bólintott egyet a csapos felé, aki nem reagált semmit, csak állt ott továbbra is, azzal a kiismerhetetlen arcával. Az öreg megkérdezte Takácstól, hogy meghívhatja-e valamire. Takács megrázta a fejét, aztán azt mondta, hogy még nem itta meg a sörét. Ott van hátul, a vécénél. Az öreg azt mondta, hogy odaülne egy kicsit, ha nem bánja. Takács vállat vont, és már egészen jól érezte magát. Hóna alá csapta a sárga nejlonzacskót, benne a könyvvel, és elindult az asztala felé. Az öreg egy szó nélkül követte.

Viola Szandra

Psyché Alteregónia

Viola Szandra

Vasárnaponként takarít,
máskor nem ér rá,
szappan,
ecet,
oldószer,
folyik a könnye arcán, nyakán,
nem ér rá letörölni,
felületaktív,
mélytisztító,
vízlepergető.

*

Azon a délutánon
egy arcot rajzolt ki
a nagy nyárfa árnyéka,
rád vetült.

*

Láttam már a végét,
hogy kések árnyéka vagy.
Csak nézel,
és én beléd zuhanok,
sírgödör a szemed.

*

Álmok bűnbájával érleli
a gyümölcsöt,
ami minden ébredéssel
egyre zöldebb,
mert nem terem
az égnélküli táj.

*

A pasztell tudat
elmos
emlékező tüzeket,
a jelen
múltként kerül közelebb.

*

Elálmosodó utcazaj
ránk tekeredő síkátorokban,
a térkövek redőiben
feketén pislákoló
tűvégtelen.

Ránk hullik most az ég,
nagyszemű eső,
rejtőzni szomorú vizek
tekintete elől
hozzád szomjazom.

*

Elillannak a tündérjegű esték,
kioldódik az ezüst a felhőkből,
magadra zártál egy évszakot,
és letagadnád,
hogyan január után
már minden enyhülés tavasz.

*

Égtranszplantáció
a szemedből.
Nézel,
mindenből vagy,
mégis
elférsz egy madár röptében.

*

A titok a titokban van,
nem az emberben,
engem őrzöl vele.
Ha mondasz egy fohászt értem,
nem te imádkozol,
hanem az ima.

*

A háznak ebbe
a zugába
egy évben
csak háromszor
süt be a nap.
Psyché megjelen,
párnáját
sarokba dobja,
és lobogó hajából
föled
lángkupalát rak.

Anna Świrszczyńska

Anna Świrszczyńska

Az ajtó nyitva áll

Nem, nem foglak megszelídíteni,
hogy elveszítsd állati szépségedet.
Meghatnak
egzotikus fajod jellemzői:
a ravaszság és a félelem.
Nem hagysz el,
mert az ajtó mindig nyitva áll.
Nem csalsz meg,
mert nem követelek tőled hűséget.

Add a kezed:
áttáncolunk
a nevető sötéten.
Hieratikus csengettyűk
a kezünkön, a lábunkon,
táncmozdulat,
hajlékony, mint az óarab ábécé rajza,
a haj klasszikusan
ziháló éneke.

A gyönyör őseleme
misztériummá szerveződik,
szelődül, amennyira tud,
mint te magad.

Második madrigál

Szerelmes éjszaka:
választékos, mint
a mívés hangszereken játszott
régi velencei versenymű.
Kicsattanó, mint
az angyalka posija.
Bölcs, mint
a hangyaboly.
Fénylő, mint
trombitaszóban a levegő.
Bőséges, mint
az aranyba öntött
néger királyi pár
uralkodása kettős trónuson.

Szerelmes éjszaka, veled:
hatalmas barokk csata
kettős győzelemmel.

Petneki Noémi fordításai

A szerzőről

Anna Świrszczyńska (1909–1984)

Már a háború előtt debütált, a megszállás alatt konspiratív lapokban publikált. A varsói felkelés idején ápolónő volt; megrázó élményeit harminc évvel később megjelent kötetében (*Budowałam barykadę – Barikádot építettem*) dolgozta fel. A háború után Krakóban élt, férjhez ment, gyermeke született, később elvált. *Jestem baba* (kb. *Nőből vagyok*) című kötete 1972-ben jelent meg, és a költészetben akkor forradalminak számító témákat vonultatott fel: a családon belüli erőszakot, a szülést, egy érett, hatvanon túli nő kielégítő

testi kapcsolatát. A kötetet híres képzőművész, Maja Berezowska (1892–1978) illusztrálta, aki már a harmincas években tabukat döngetett mind finoman erotikus rajzaival, mind azzal, hogy Franciaországban megjelent Hitler-karikatúrái miatt a németek perbe fogták (később Ravensbrücköt járta meg miattuk). A könyvet széles körben, trafikokban is árusították; nagy port vert fel, és Świrszczyńska ekkor vált igazán ismertté.

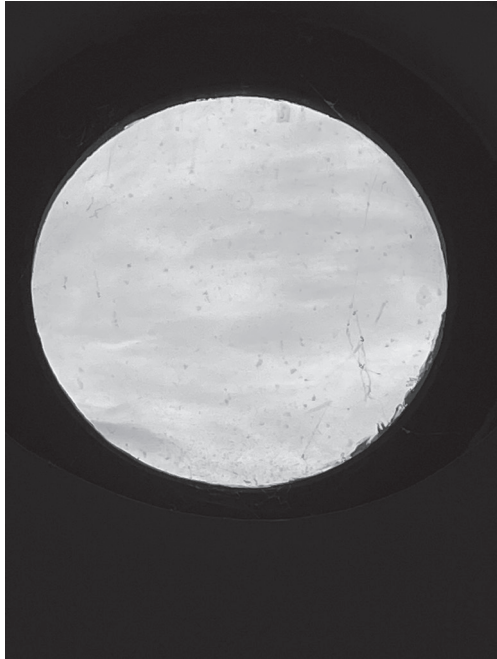
Świrszczyńskát Czesław Miłosz is nagyra értékelte, támogatta, és angolra is fordította Anna Swir néven. A Nobel-díjas költő azonban nem volt képes megugrani a patriarchális nézőpontot, kívülről szemlélte, „tündér”-nek látta és láttatta pártfogoltját. Świrszczyńskát csak a mai kor kezdi megérteni igazán; nemcsak irodalmi témaválasztásai szereztek ma nagyobb népszerűséget, hanem személyiségének olyan elemei is, amelyek ma lettek igazán a közgondolkodás részei. Érett nőként is futott, halálos betegen is jógázott, társként tekintett az állatokra, és azt hirdette, hogy az anyának nem szabad teljesen feláldoznia önmagát, „meg kell mentenie” saját személyiségét.

Tóth Kinga

AnnaMaria repül

a váró hiánytér hátrafelé csekkolunk
a műanyag padlónégyzetek hangtalanok
a reptér a szenteké lett itt *csendesedj*
hiányozz üres kapuknál
eltűnt emberbeszédben
légkondicionáló és propellerek
nemrepülőök akikkel a felhőket
nem osztjuk meg párlépéseink
elnyeli a műanyag padló most bemondják (*hangosban*)
visszaadjuk az eget legyen az is tiszta
nem vontatnak nem szaladnak ajtók mögött
lélegzünk ki eresztünk le ahogy felszabadult
az égbolt újra hatalmas lett tőlünk most lélegzik
fel a föld ahogy elfogyunk
én ma még láthatom ami járt
felhők vattacukorajándék a megtöltött termekben
eddig eltakartad hogy fut az út az égig a terminálban
készülünk és mikor teret nyitsz
megilletődve várunk felemelkedünk-e

(A készülő MariaMachina ökofeminista imakönyvből. Fotó: Tóth Kinga)

A Prae Kiadó könyvei

- Andrónyi Gabriella: My Hungarian Cookbook (2019)
Cserhári Éva: A Sellő titka. A K.É.Z első esete (2019)
Csutak Gabi: Csenedélet sárkánnyal (2017)
Deres Kornélia: Képkalapács. Színház, technológia, intermedialitás (2016)
Fekete I. Alfonz: A mosolygó zsonglór (2016)
Fekete Richárd: Bányaidő (2015)
Gál Ferenc: Az élet sűrűjében (2015)
Görömbölyi Dávid: Haverok, buli, Buddha (2019)
Görömbölyi Dávid: Diplomata-útlevéllel a hátizsákban (2015)
H. Nagy Péter: Alternatívák. A popkultúra kapcsolatrendszerei (2016)
H. Nagy Péter: Karanténkultúra és járványvilág (2020)
Halász Margit: Hetvenhét vörös bárány (2020)
Hallgatás. Poétika, politika, performativitás (szerk. Fodor Péter – Kulcsár-Szabó Zoltán – L. Varga Péter – Palkó Gábor) (2019)
Halmai Tamás: Kint lények járnak (2020)
Horváth Benji: Az amnézia útja (2016)
Horváth Márk – Lovász Ádám – Nemes Z. Mária: A poszthumanizmus változatai. Ember, embertelen és ember utáni (2019)
Ijjas Tamás: Hipnózis (2015)
Kabai Csaba – Kabai Lóránt – Kabai Zoltán: Horizont (2020)
Kele Fodor Ákos: Echolália (2017)
Kertész Erzsébet: Az átutazó (2020)
L. Varga Péter: Más tartományok. Változatok fiktiiv és valós terekre (2019)
Lapis József: Lira 2.0. Közéltételek a kortárs magyar költészethez (2015)
Lázár Bence András: Kezdődjön ezzel (2015)
Lesi Zoltán: Magasugrás (2019)
Mészöly Ágnes: Rókabérc, halálútúra (2018)
Mohácsi János – Mohácsi István: Múltépités, avagy meghalni könnyű, élni nehéz (2018)

- Mohai V. Lajos: Rózsa utca, retrospektív (2017)
Molnár T. Eszter: A számozottak (2016)
Molnár T. Eszter: Szabadésés (2017)
Molnár T. Eszter: Teréz vagy a test emlékezete (2019)
Nagy Kata: Inkognitóablak (2016)
Nyerges Gábor Ádám: Mire ez a nap véget ér (2020)
„Nincs vége. Ez a befejezés.” Tanulmányok Esterházy Péterről (szerk. Lőrincz Csongor – L. Varga Péter – Palkó Gábor) (2019)
Nyerges Gábor Ádám: Berendezkedés (2018)
„Örök véget és örök kezdetet.” Tanulmányok Szabó Lőrincről (szerk. Kabdebó Lóránt – Kulcsár-Szabó Zoltán – L. Varga Péter – Palkó Gábor) (2019)
P. Horváth Tamás: A Zsolnay (2019)
P. Horváth Tamás: Tündérváros – Zsolnay Miklós titkos élete (2015)
Papp-Zakor Ilka: Angyalvacsoara (2015)
Pintér Tibor: A harmónia tébolya (2019)
R 25. A rendszerváltás után született generáció (szerk. Áfra János) (2015)
Reaktív. Kísérleti drámaantológia (szerk. Deres Kornélia – Herczog Noémi) (2017)
Szabó Attila: A valós színterei. Színház, közösség, műtelfeldolgozás (2019)
Színház és társadalom (szerk. Deres Kornélia – Herczog Noémi) (2018)
Tolvaj Zoltán: Fantomiker (2017)
Toroczky András: A labirintusból haza (2015)
Turbuly Lilla: Alkonykapcsoló (2018)
Turbuly Lilla: Az Alaszkai-öböl (2020)
Turi Márton: Rejtekutak a pusztaságban. Írások a huszadik századi és kortárs orosz irodalomról (2016)
Turista és zarándok. Esszék és tanulmányok Kemény Istvánról (szerk. Balajthy Ágnes – Borsik Miklós) (2016)
Urbán Ákos: Egy helyben (2015)
Zemlényi Artilla: Csonthéj (2019)

Eddigi számaink

1999. 1-2. sci-fi	2007. 3. őszi zavarások 2006	2013. 4. (cím nélkül)
2000. 1-2. (poszt)apokalipszis	2007. 4. Vámpírismus	2014. 1. JAK-tábor Szigligeten
2000. 3-4. Peter Greenaway	2008. 1. Kocsmák	2014. 2. Fénypecézás
2001. 1-2. cyberpunk	2008. 2. Mémek	2014. 3. Popkult
2001. 3-4. számítógép	2008. 3. Kortárs magyar költészet	2014. 4. Friedrich Kitzler
2002. 1-2. média	2008. 4. Szentkuthy	2015. 1. Gaga
2003. 1. fantasy	2009. 1. Patrioska	2016. 1. Kartográfia
2003. 2. varázslat	2009. 2. Generation X	2016. 2. Giger
2003. 3. édes anyanyelvünk Weöres Sándor	2009. 3. Japán	2016. 3. Zaj
2003. 4. pszichoaktív nyelvszerek	2009. 4. Japán médiumok	2016. 4. Rosa
2004. 1. horror	2010. 1. Pynchon	2017. 1. Antropocén
2004. 2. Bret Easton Ellis	2010. 2. Kosztolányi	2017. 2. Trónok harca
2004. 3. devla	2010. 3. Észtország	2017. 3. Líratechnikák
2004. 4. Amerika	2010. 4. e	2017. 4. Poptechnikák
2005. 1. magyar sci-fi	2011. 1. Dark Fantasy	2018. 1. Biopoétika
2005. 2. tetszetek volna forradalmat csinálni	2011. 2. Budapest	2018. 2. Hallgatás
2005. 3. pop history	2011. 3. Párhuzamos univerzumok	2018. 3. Jelenlét
2005. 4. obszcén középkor	2011. 4. Hálózatok	2018. 4. Metszetek
2006. 1. Hajas Tibor	2012. 1. Adaptációk	2019. 1. Betegség
2006. 2. GameZone	2012. 2. Könyvtrailer	2019. 2. Gyerekirodalom
2006. 3. Pop-szöveg	2012. 3. Vagány históriák	2019. 3. Sorozatesztetikák
2006. 4. Bada Dada	2012. 4. Gaiman	2019. 4. Metszetek no. 2.
2007. 1. Hifel-e ifient?	2013. 1. Vagány históriák 2. – Költők szeretteikkel	2020. 1-2. Ragály
2007. 2. biológiai sci-fi	2013. 2. Hans Ulrich Gumbrecht	2020. 3. Krimiantológia
	2013. 3. Hans Ulrich Gumbrecht 2.	2020. 4. Szpekulatív fikció

Prae irodalmi folyóirat – Megjelenik évente négyszer
<http://www.prae.hu>

Főszerkesztő: L. Varga Péter (kultikus@gmail.com)
Szerkesztők: H. Nagy Péter tudományos szerkesztő (h.nagyp@gmail.com)
Lapis József szépirodalom (lapisjosef@gmail.com),
Szerkesztőbizottság: Balogh Endre, Pál Dániel Levente
Korábbi szerkesztőink: Barta András, Máté Adél, Mezei Gábor, Pollágh Péter,
Ruttkay Veron (vers és próza); Sopotnik Zoltán (próza); Vaskó Péter
(középkor-reneszánsz-kora újkor); Kő Boldizsár (kép); Köves Gergely,
Vécsei Márton, Molnár Zsolt (borító); Fodor János (web)

A szerkesztőség levélcíme:
2092 Budakeszi, Rákóczi u. 103.
Telefon: (20) 310 25 40
Hirdetésfelvétel: 31 562 31 vagy (20) 310 25 40
Kiadja a Palimpszeszt Kulturális Alapítvány
Felelős kiadó: a kuratórium elnöke
Levélcím: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/c
Layout és nyomdai előkészítés: Székelyhidi Zsolt (szekelyhidizso@gmail.com)
Borítótér: Bihar Eszter
Nyomdai munkálatok: Konturs Nyomdaipari Kft.
Web: PRAE.HU Kft.
ISSN 1585-5112
A beküldött kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.
A megjelenést a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

Nemzeti Kulturális Alap

